

RIKOSSEURAAMUSVIRASTON JULKAISUJA 5/2008
HEUNI, Publication Series No. 58

Suomalaisten vankiloiden turvallisuus

■ MIKA JUNNINEN

RIKOSSEURAAMUSVIRASTO

RIKOSEURAAMUSVIRASTON JULKAISUJA 5/2008
HEUNI, Publication Series No. 58

Suomalaisten vankiloiden turvallisuus

■ MIKA JUNNINEN

Julkaisun kannen suunnittelu: Timo Lemmetti, Goodwill Oy

Rikosseuraamusvirasto:

ISBN 978-951-53-3135-9 (nid.)

ISBN 978-951-53-3136-6 (pdf)

ISSN 1458-4131

HEUNI:

ISBN 978-952-5333-72-5

ISSN 1237-4741

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2008

Kuvailulehti

Julkaisija

Rikosseuraamusvirasto

Julkaisun nimi:

Suomalaisten vankiloiden turvallisuus

Tekijä:

Mika Junninen, Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti (HEUNI)

Tiivistelmä

Tämä tutkimus selvitti Suomen avo- ja suljettujen vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsityksiä ja mielipiteitä laitosten turvallisuuden nykytilasta kesällä 2007. Tutkimuksen alussa tarkastellaan Yhdistyneiden Kansakuntien vankilaturvallisuuden kansainvälisiä tavoitteita, Euroopan Neuvoston suosituksia, Suomen vankeuslakia ja muuta vankilaturvallisuuteen liittyvää kotimaista lainsäädäntöä. Kansainvälisten suositusten ja kotimaisen sääntelyn tueksi analysoin vankiloiden omat turvallisuussuunnitelmat. Lisäksi tehtiin 33 laadullista teemahaastattelua eri vankiloiden henkilökunnalle ja vangeille ympäri Suomen. Kokonaisarvio Suomen vankiloiden nykyturvallisuuden tilasta perustuu siis asetettujen yleisten vaatimusten ja tavoitteiden sekä paikallisten rutiinien ja käytäntöjen tarkasteluun.

Kansainvälisten suositusten ja kotimaisen lainsäädännön analyysin perusteella voi todeta, että useat suositusten säätelemät asiat on hyvin sisäistetty ja näkyvät hyvin kotimaisessa lainsäädännössä sekä suomalaisessa vankeinhoidossa. Haastatteluista ja havainnointiaineistosta selviää, että monien turvallisuuteen liittyvien lakien noudattamisessa on kirjavuutta ja suoranaisia puutteita maamme vankiloissa. Ongelmia on esimerkiksi turvallisuustiedon raportoinnissa, dokumentoinnissa ja tiedon siirrossa seuraavalle tasolle. Lisäksi palo- ja pelastusharjoitusten suunnittelu ja käytännön harjoittelu on puutteellista.

Haastattelututkimuksen yksi merkittävimmistä havainnoista oli vankilaturvallisuuden kirjavuus eri vankiloissa. Turvallisuuskäytäntöjen ohjeistus ja ilmenneisiin ongelmien reagoiminen vaihtelee suuresti vankiloittain. Eritasoisia turvallisuusongelmia ilmenee kaikissa vankiloissa, joissakin enemmän, joissakin vähemmän, mutta niihin varautuminen ja niistä selviäminen on satunnaista ja vaihtelevaa. Myös vankiloiden rakenteellinen kunto vaihtelee suuresti. Toiset vankilat ovat moderneja uudisrakennuksia, toiset ovat yli sata vuotta vanhoja. Vankien säilytysvarmuudelle rakennuksen iällä ei näytä olevan merkitystä, mutta turvallisuuden ja toimintojen järjestämisen kannalta sillä on suuri vaikutus.

Avovankiloiden turvallisuus on hyvin erilaista suljettuihin vankiloihin verrattuna. Avolaitoksissa vangit asuvat siviilimäisemmissä oloissa itse avattavine ovineen, muurittomalla vankila-alueella, ja käyvät usein vielä töissä vankila-alueen ulkopuolella. Avovankiloiden alueella työskentelevien vankien käytettävissä on myös modernit ja kyseiseen tuotantoon sopivat työtilat työkaluineen.

Myös vankien kunto ja määrä sekä rikosten luonne vaihtelevat suuresti. Haastateltavien mukaan kasvava trendi 2000-luvulla on ollut vankien huonontunut fyysinen ja henkinen kunto heidän tullessaan vankilaan. Toinen esiin tullut on-

gelma on, miten kasvava rikollisten jengiytyminen vaikuttaa vankiloiden turvallisuuteen.

Uuden vankeuslain myötä vankeinhoidon organisaatiota ja työntekijöiden toimenkuvaa on uudistettu voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja muutoksen vankilaturvallisuudelle tuomia lopullisia etuja ja haittoja on vielä vaikea nähdä. Organisaation kannalta keskeinen tulos on, että alueiden, vankiloiden ja käytäntöjen eriytyminen jatkuu ja tulee aiheuttamaan turvallisuusongelmia tulevaisuudessa. Vankiloiden henkilökunta stressaantuu ja väsyvät yhä enemmän samalla kun työmäärä ja valvottavien vankien määrä kasvaa. Alueellisia eroja koordinoivan ja turvallisuutta yhdistävän virkamiesketjun luominen on kuitenkin vielä kesken, ja valtakunnallisen turvallisuusstrategian luominen on vasta alussa.

Avainsanat

vankila, turvallisuus ja vankilaturvallisuus

Sarjan nimi	ISSN	ISBN	
Rikosseuraamusviraston julkaisuja	1458-4131	978-951-53-3135-9	
Kokonaissivumäärä	Kieli	Kustantaja	Jakaja
176	Suomi	Rikosseuraamusvirasto	Rikosseuraamusvirasto

Presentationsblad

Utgivare

Brottspåföljdsverket

Publikationens titel

Säkerheten i finländska fängelser

Författare

Mika Junninen, Europeiska Institutet för Kriminalpolitik, verksamt i anslutning till Förenta Nationerna

Sammandrag

Denna undersökning utredde de anställdas och de intagnas uppfattningar och åsikter om anstaltssäkerheten i öppna och slutna fängelser i Finland på sommaren 2007. Undersökningen inleds med en granskning av de internationella målen för anstaltssäkerhet som definierats av Förenta Nationerna, Europarådets rekommendationer, den finländska fängeslagnen och annan inhemsk lagstiftning som gäller anstaltssäkerhet. Granskningen av de internationella rekommendationerna och det inhemska regelverket kompletteras av en analys av fängelsernas egna säkerhetsplaner. Dessutom genomfördes 33 kvalitativa tematiska intervjuer med anställda och intagna i diverse fängelser över hela Finland. Den totala utvärderingen av nuläget för anstaltssäkerheten i finländska fängelser grundar sig alltså på en granskning av allmänna krav och mål, å ena sidan, och lokal rutin och praxis, å andra sidan.

Med stöd av analysen av de internationella rekommendationerna och den inhemska lagstiftningen kan det konstateras att många frågor som föreskrivs i rekommendationerna har noggrant anammats och kommer väl till uttryck i inhemsk lagstiftning och fångvård. Det framgår emellertid av intervjuerna och observationsmaterialet att många lagar om säkerhet iaktas oenhetligt och rentav bristfälligt i finländska fängelser. Det finns problem i t.ex. rapportering och dokumentering av säkerhetsinformation och överföring av informationen till nästa nivå. Dessutom finns det brister i planläggning och praktiskt genomförande av brand- och räddningsövningar.

En synnerligen viktig observation i intervjuundersökningen var att anstaltssäkerheten var oenhetlig i olika fängelser. Fängelserna utarbetar anvisningar om säkerhetspraxis och reagerar på uppkommande problem på ett högst varierande sätt. Säkerhetsproblem av olika slag förekommer i samtliga fängelser, på vissa anstalter i större utsträckning, på andra i mindre. Men man förbereder sig för problemen och klarar av dem på ett slumpartat och varierande sätt. Också fängelsernas konstruktionsmässiga tillstånd varierar i hög grad. Några anstalter är moderna nybyggen, andra är över hundra år gamla. Byggnadsåldern tycks sakna betydelse med tanke på säker fångförvaring. Men åldern är synnerligen viktig när det gäller tryggheten och ordnandet av aktiviteter.

Säkerheten på öppna anstalter skiljer sig i hög grad från situationen i slutna fängelser. På öppna anstalter lever de intagna under mera civila förhållanden med dörrar som de själva kan öppna, och fängelseområdet saknar murar. De intagna jobbar ofta utanför fängelseområdet. De som jobbar i det öppna anstaltsområdet

förfogar också över moderna arbetslokaler och redskap som lämpar sig för den specifika produktionen.

Också antalet fångar, deras kondition och karaktären av brotten de begått är högst varierande. En allt starkare trend under 2000-talet har enligt de intervjuade varit att fångarnas fysiska och psykiska kondition har blivit allt sämre vid ankomsten till anstalten. Ett annat problem som togs upp var hur den ökade kriminella gängbildningen inverkar på anstaltssäkerheten.

I takt med den nya fängeselagen har fångvårdsorganisationen och de anställdas befattningsbeskrivningar reformerats på ett grundläggande sätt under de senaste åren. Det är ännu svårt att urskilja de slutgiltiga för- och nackdelarna med reformen, när det gäller anstaltssäkerheten. Ett viktigt resultat från organisations-synpunkt är att differentieringen mellan regioner, fängelser och olika praxisformer fortsätter och kommer att vålla säkerhetsproblem i framtiden. Fängelsepersonalen blir alltmer stressad och utmattad, medan arbetsmängden och antalet fångar som ska övervakas växer. Arbetet med att skapa ett nätverk av tjänstemän som ska koordinera säkerheten och övervinna regionala skillnader har inte ännu slutförts, och man befinner sig alltså i den inledande fasen när det gäller att skapa en riksomfattande säkerhetsstrategi.

Nyckelord

fängelse, säkerhet, anstaltssäkerhet

Seriens namn	ISSN	ISBN
Brottspåföljdsverkets publikationer	1458-4131	978-951-53-3135-9

Antal Sidor	Språk	Förlag	Distibution
176	Finska	Brottspåföljds- verket	Brottspåföljds- verket

Description

Publisher

Criminal Sanctions Agency

Name of the publication

Security of Finnish prisons

Author

Mika Junninen, The European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI)

Abstract

This study examines the views and opinions of the personnel and prisoners of Finnish open and closed prisons on the present state of prison security in the summer 2007. At first, the study focuses on the international prison security goals of the United Nations, the recommendations of the Council of Europe, the Finnish Act on Imprisonment, and other Finnish legislation concerning prison security. Besides the international recommendations and the Finnish regulations, the security plans of the prisons were also analysed. In addition, 33 qualitative theme interviews were carried out with the personnel and prisoners of different prisons around Finland. Thus, the final evaluation of the present state of Finnish prison security is based on a study of the set general requirements and goals as well as the local routines and practices.

Based on the analysis of the international recommendations and national legislation, it can be said that many of the matters regulated by the recommendations are well adopted and visible in the national legislation as well as in the Finnish prison services. The interviews and the observation material reveal that the compliance with many of the acts related to security varies and there are even actual defects in the prisons. There are problems with, for example, the reporting and documentation of security information and the transfer of the information to the next level. In addition, the planning and practical training of fire and rescue situations is insufficient.

One of the most significant discoveries of the interview survey was the variation of prison security in different prisons. The regulation of the security practices and the respond to the arisen problems varies widely between the prisons. Security problems of different levels appear in all prisons – in some prisons more and in other prisons less – but preparing for and overcoming them is random and diverse. The structural condition of prisons also varies considerably. Some prisons are modern buildings; others are over a hundred years old. The age of the building does not seem to have relevance to the secure custody of prisoners but it has a major influence on the security issues and the arrangement of activities.

The security level of open prisons is quite different in comparison with closed prisons. In open prisons, prisoners live in conditions, which remind more of civilian life with doors they can open themselves and no prison walls surrounding the prison premises and, moreover, prisoners often go to work outside the prison premises. Additionally, prisoners who work inside open prison premises have access to working areas and tools that are modern and suitable for the work in question.

The condition and number of prisoners as well as the nature of the offences also vary considerably. According to the interviewed people, the impaired physical and mental condition of prisoners arriving in prison has been a growing trend in the 21st century. Another arisen problem is how the offenders' increasing involvement in gangs affects prison security.

Along with the new Act on Imprisonment, the organisation of the prison services and the job descriptions of the personnel have undergone major reforms in the past few years and it is still difficult to see the final pros and cons of the change affecting prison security. From the point of view of the organisation, the primary result is that the distinction of the districts, prisons, and practices will continue and cause security problems in the future. The personnel of the prisons are getting more and more stressed and tired as, at the same time, the workload and the number of supervised prisoners increases. The establishment of a group of government employees co-ordinating regional differences and unifying security is, however, still unfinished and the preparation of a national security strategy is only in its early stages.

Keywords

prison, security and prison security

Serial name	ISSN	ISBN
Rikosseuraamusviraston julkaisuja	1458-4131	978-951-53-3135-9

Number of pages	Language	Publisher	Distributor
176	Finnish	Criminal Sanctions Agency	Criminal Sanctions Agency

SISÄLTÖ

ESIPUHE.....	11
JOHDANTO.....	12
1. KANSAINVÄLISET SUOSITUKSET JA KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	13
1.1 Yhdistyneiden Kansakuntien vankilaturvallisuutta koskevat suositukset.....	13
1.2 Euroopan Neuvoston suositukset (Rec. 2006/2)	19
1.3 Suomen vankeuslaki.....	20
1.4 Valtioneuvoston asetus vankeudesta	38
1.5 Suomen vankiloiden turvallisuutta koskeva muu lainsäädäntö ..	39
1.5.1 Työturvallisuuslaki (10§):	39
1.5.2 Pelastuslaki 13.6.2003/468 ja Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta.....	40
1.5.3 Valmiuslaki (40§):	41
2. TURVALLISUUDEN KÄSITE JA VANKILOIDEN TURVALLISUUS- SUUNNITELMAT.....	43
2.1 Turvallisuuden käsite	43
2.2 Vankiloiden turvallisuussuunnitelmat.....	45
3. KENTTÄTUTKIMUS.....	49
3.1 Vankilaturvallisuusseminaari 24.5.2007.....	49
3.2 Teemahaastattelut	52
3.3 Kenttätutkimuksen tulokset.....	53
4. Vankilan turvallisuus	55
4.1 Rakennus.....	55
4.2 Osastointi	58
4.3 Tekniikka	60
4.4 Tietotekniikka.....	62
4.5 Erityiset vankiloiden turvallisuutta vaarantavat tekijät	62
4.5.1 Vankipaot	63
4.5.2 Mellakat	64
4.5.3 Pommiuhkat	64
4.5.4 Paloturvallisuus.....	64
4.5.5 Sairastapaukset.....	65
4.6 Liikennevälineet ja kuljetukset	66
4.7 Vankilatarkastukset.....	68
4.8 Vankiloiden ympäristö	69
4.9 Turvallisuuden huomioon ottaminen vankilan arjessa	71
4.10 Avovankilat	77

5. VANGIT.....	78
5.1 Jengit	78
5.2 Vähemmistöt.....	79
5.3 Pelkääjät	79
5.4 Mielensterveysongelmat	81
5.5 Päihteiden väärinkäyttäjät	81
5.6 Yliasutus	82
5.7 Toimintojen vähyys	84
5.8 Paot ja luvattomat poistumiset.....	85
5.9 Avovankilat	86
6. VANKILAN HENKILÖKUNTA.....	88
6.1 Henkilökunnan palaverit.....	89
6.2 Henkilökunnan sisäinen vuorovaikutus	90
6.3 Henkilökunnan ajatuksia vankilaturvallisuudesta	91
6.4 Työ ja turvallisuus vankiloissa.....	93
6.5 Henkilökunnan turvallisuuskoulutus	98
6.6 Kesävaritjat.....	101
7. VANKEINHOIDON ORGANISAATIO	102
7.1 Aluevankilat	102
7.2 Sijoittajayksiköt	104
7.3 Rikosseuraamusvirasto	106
7.4 Turvallisuusasiat organisaatiossalla	107
7.5 Uusi vankeuslaki.....	108
8. DOKUMENTOINTI.....	110
9. VANKIHAASTATTELUT	114
9.1 Vankilat ja tekniikka	114
9.2 Jengit ja nimimiehet.....	117
9.3 Vähemmistöt, pelkääjät ja mielensterveysongelmat	117
9.4 Toiminnot ja turvallisuusongelmat.....	119
9.5 Henkilökunta.....	120
10. YHTEENVETO	122
SAMMANFATTNING	125
SUMMARY	128
LÄHTEET	131
LIITE 1	132
LIITE 2	134
LIITE 3	137
LIITE 4	162
LIITE 5	172
LIITE 6	173

ESIPUHE

Vuoden 2007 alkupuolella käynnistettiin uuden turvallisuusstrategian valmistelu Vankeinhoitolaitokselle. Tähän liittyen Rikosseuraamusvirasto solmi YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin (HEUNI) kanssa sopimuksen vankiloiden turvallisuutta laajasti selvittävän tutkimuksen teosta.

Tämä hankkeen tuloksena syntynyt tutkimusraportti esittelee Suomen avo- ja suljettujen vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsityksiä ja mielipiteitä laitosten turvallisuuden nykytilasta kesällä 2007. Tutkimustehtävän tarkoituksena oli tuottaa tärkeää tausta-aineistoa vankiloiden turvallisuusstrategian ja turvallisuuden laadun kehittämiseen ja yhtenäisten hyvien käytäntöjen valtakunnallisessa yhtenäistämässä.

Analyysi suomalaisten vankiloiden turvallisuustilanteesta perustuu 21 vankilassa, sijoittajyksikössä tai aluevankilassa tehtyihin laadullisiin teema-haastatteluihin. Haastattelut ja laitoksiin tutustuminen tapahtui eri puolilla Suomea olevissa vankiloissa, jotta erilaisten laitosten turvallisuustilanne saatiin kartoitettua valtakunnallisesti. Raportissa vankiloiden turvallisuus on jaoteltu vankilarakennusten ja tilojen fyysiseen turvallisuuteen sekä henkilökunnan ja vankien henkilöturvallisuuteen. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin Vankeinhoitolaitoksen organisaation ja dokumentoinnin turvallisuuteen liittyvää tilaa. Tässä tutkimusraportissa esitetty kokonaisarvio Suomen vankiloiden nykyturvallisuuden tämän hetkisestä tilanteesta perustuu siis asetettujen yleisten vaatimusten ja tavoitteiden sekä paikallisten rutiinien ja käytäntöjen tarkasteluun.

Koko rikosseuraamusalan toiminnan uudistamista koskevan Riseala 2010 hankkeen myötä turvallisuusstrategiankin valmistelu laajeni syksyllä 2007 koskemaan myös Kriminaalihoitolaitosta. HEUNI:n kanssa sovittua tutkimustehtävää laajennettiin vastaavasti koskemaan koko Rikosseuraamusalaa. Tältä osin raportointi tapahtuu myöhemmin.

Nyt käsillä oleva raportti tutkimushankkeen ensimmäisestä vaiheesta sekä sitä myöhemmin täydentävä jatko antavat hyvän pohjan valmistella rikosseuraamusalalle turvallisuusstrategiaa ja yhtenäistää valtakunnallista turvallisuuden laatua.

Rikosseuraamusvirasto kiittää tukija Mika Junnista ja HEUNI:a hyvästä työstä sekä kaikkia tutkimukseen osallistuneita tärkeästä panoksesta turvallisuuden kehittämiseen.

Esa Vesterbacka

Rikosseuraamusviraston pääjohtaja

JOHDANTO

Tämä tutkimus selvitti Suomen avo- ja suljettujen vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsityksiä ja mielipiteitä laitosten turvallisuuden nykytilasta kesällä 2007. Myöhemmin tätä raporttia voidaan käyttää Vankeinhoitolaitokselle laadittavan turvallisuusstrategian tausta-aineistona. Tutkimuksen alussa tarkastellaan Yhdistyneiden Kansakuntien vankilaturvallisuudelle asettamia tavoitteita, Euroopan Neuvoston suosituksia, Suomen vankeuslakia ja muuta vankilaturvallisuuteen liittyvää kotimaista lainsäädäntöä. Kansainvälisten suositusten ja kotimaisen aineiston tueksi analysoin vankiloiden omat turvallisuussuunnitelmat. Lisäksi tehtiin 33 laadullista teemahaastattelua eri vankiloiden henkilökunnalle ja vangeille. Haastatteluissa puhuttiin vankiloiden nykyturvallisuuden tilasta ja ongelmista erilaisissa laitoksissa eri puolilla Suomea. Kokonaisarvio Suomen vankiloiden nykyturvallisuuden tämän hetkestä tilanteesta perustuu siis asetettujen yleisten vaatimusten ja tavoitteiden sekä paikallisten rutiinien ja käytäntöjen tarkasteluun.

Vankiloiden turvallisuusstrategian pitkän aikavälin kehittäminen sai lisää painoarvoa kesän 2007 alussa, kun vankilaturvallisuuden kartoitus ja kehittäminen kirjattiin osaksi koko rikosseuraamusalan organisaation kehittämisprojektia: ”Keväällä 2007 käynnistetyllä turvallisuushankkeella kartoitetaan vankiloiden turvallisuustilanne, luodaan yhteinen käsitys vankilaturvallisuuden perusteista sekä kehitetään yhtenäiset turvallisuuskäytännöt. Osana hanketta lisätään valmiutta vankila-aikaisen rikollisuuden estämiseen. Hankkeen aikana tehtävä työ dokumentoidaan ja sen pohjalta hyväksytään Vankeinhoitolaitoksen turvallisuusstrategia. Työ saadaan valmiiksi vuoden 2009 aikana.” (Oikeusministeriön päätös 14.6.2007; Dnro 2/019/2007, 5.)

Tutkimuksen tekemistä ovat avustaneet useat henkilöt. Hanna Kauttio teki ja litteroi osan haastatteluista. Katja Kärkkäinen litteroi loput haastattelut ja teki Laurea-ammattikorkeakoulun työharjoitteluraportin vankiloiden paloturvallisuuden puutteista ja parannusehdotuksista vankiloiden lähettämien turvallisuussuunnitelmien perusteella. Harjoitteluraportin¹ tiivistelmä on tämän tutkimuksen liite 1. Kauko Aromaa luki ja kommentoi tutkimusraporttia. Rikosseuraamusviraston² asettama ohjausryhmä³ auttoi tutkimuksen käytännön järjestelyissä ja luki sekä kommentoi tekstiä.

---

1 Raportin työnimi on ”Vankiloiden lähettämien suunnitelmien raportointi ja niiden analysointi paloturvallisuuden näkökulmasta”.

2 Rikosseuraamusvirasto on tässä tekstissä jatkossa lyhennetty sen puhekieliseen muotoon Rise.

3 Tutkimuksen ohjausryhmänä on toiminut rikosseuraamusalan turvallisuusstrategiahankkeen ohjausryhmä.

1. KANSAINVÄLISET SUOSITUKSET JA KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esitellään pääkohdittain Suomen vankeinhoidon turvallisuuden kannalta merkitykselliset kansainväliset Yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan Neuvoston suositukset, sekä vankiloidemme turvallisuusasioita säätelevät kansalliset lait.

1.1 Yhdistyneiden Kansakuntien vankilaturvallisuutta koskevat suositukset

Yhdistyneiden Kansakuntien⁴ vankilaa ja niiden olosuhteita koskevat suositukset on koottu ja kommentoitu kanadalaisen International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy -instituutin julkaisemassa käsikirjassa vuonna 2001. Suositusten vankilaturvallisuutta käsittelevä osio jakautuu kahteen osaan:

1) yleiset ja yhtenäiset periaatteet asioiden yleisestä järjestämisestä ja 2) yksityiskohtaiset ohjeet käytännön toimien järjestämisestä.

Yleiset ja yhtenäiset vankilasuosituksia jakautuvat kolmeen osaan:

1. Vankeuden vaikutusten minimointi yksilöllisenä kärsimyksenä ja valtion voimankäytön oikeutus kansalaisia kohtaan. Erityisesti painotetaan vankeusrangaistuksen olevan vain vapauden menettämistä, ja henkilön fyysinen kahlehtiminen on minimoitava vain turvaaviin toimenpiteisiin. Lisäksi korostetaan vankien fyysisen koskemattomuuden suojaa, vartijoiden voimankäyttökoulutuksen tärkeyttä ja

---

4 Yhdistyneiden Kansakuntien "The Sentences Enforcement Act" asettaa vankeinhoidon tavoitteiksi mm. seuraavia seikkoja:

1. rankaiseminen on vapauden menettämistä, eli rangaistuksen suorittaminen on pyrittävä järjestämään niin ettei lisärangaistusta aiheudu mm. huonoista olosuhteista tai kohtelusta,
2. rangaistuksen aikana on pyrittävä turvaamaan mm. perhesiteiden säilyminen, ja vankeusrangaistuksen tavoitteena tulee olla vapautumisen jälkeinen yhteiskuntaan sopeuttaminen,
3. vankeusrangaistuksen suorittamisen täytyy olla oikeudenmukaista ja ihmisoikeuksia kunnioittavaa, eikä ketään saa syrjiä tai asettaa eri asemaan mm. rodun, sukupuolen jne. mukaan,
4. nuorisovankien erityiset tarpeet tulee ottaa huomioon,
5. vangilla on oikeus tulla kuulluksi häntä koskevassa asiassa ja häntä koskevia päätöksiä tehtäessä

aseiden käytön minimoimista. Erityistä huolellisuutta, varovaisuutta ja suojelua on noudatettava nuorten vankien käsittelyssä.

2. Vankiloissa tulee olla useita turvallisuudeltaan eri tasoisia osastoja ja vankien sijoittelu niille tulee tehdä vangin vaarallisuuden mukaan.
3. Vankikuljetukset on tehtävä mahdollisimman huomaamattomasti, turvallisesti ja vain perustellusta syystä, ei rangaistuksen koventamiseksi.

Käytännön toimet vankilassa jakautuvat useaan osioon ja niissä käsitellään tarkemmin:

1. voimankäyttöä,
2. vankitiedon keräämistä ja välittämistä,
3. vangin hallinnollista eristämistä ja vaarallisen tai selliin linnoittautuneen vangin kiinniottamista,
4. vankijaottelua, valvontaa, laskentaa ja henkilöiden sekä sellien tarkastuksia,
5. vankien siirtämistä vankilan sisällä ja kuljetuksia vankilan ulkopuolelle,
6. avainten, työkalujen ja vaarallisten aineiden kontrollia,
7. epätavallisia tapahtumia, ja
8. nuorten turvallisuutta ja valvontaa.

Erityisesti suosituksissa painotetaan vankeihin kohdistuvan voimankäytön ja fyysisen väkivallan minimoimista. Hetkittäinen fyysisen voiman käyttötarve vankien vartioimisessa ja muiden henkilöiden tai tilanteiden turvaamisessa ja hallinnassa ymmärretään. Vastuu voimakeinoista ja niiden käyttämisestä on viranomaisen omassa harkinnassa ja siitä on aina raportoitava, jotta viranomaisen oikeudellinen vastuu voidaan mahdollisten seurausten osalta tutkia. Nuorten vankien käsittelyssä on noudatettava vielä erityisempää varovaisuutta voimankäytössä. Voimankäyttövälineistä mainitaan: fyysistä vapautta rajoittavat välineet (käsiraudat, jalkaraudat, mahaketjut, jne.), mellakkavarustus (pamput, kilvet, kypärät jne.), vartalosuojukset, kemialliset aineet, koirat ja tuliaseet. Luvun lopuksi korostetaan voimankäyttövälineiden inventoinnin, säilyttämisen ja rekisteröimisen huolellisuutta.

Vankilan sisäinen tiedonkulku valvonnasta, vankien tilasta ja olosuhteista tulee järjestää niin, että kulloinkin työvuorossa olevat henkilöt päivittävät tietonsa tilanteesta ja välittävät tietoa seuraavaan vuoroon tuleville työntekijöille. Välitettävää rutiinitietoa on ainakin:

1. vuorossa oleva henkilöstö ja siihen mahdollisesti tulleet muutokset,
2. viralliset ja epäviralliset vankilaskennat,
3. vankien liikkuminen talon sisällä päivärutiineiden aikana ja erityistilanteissa esim. sairaanhoitoon, ja
4. talossa vierailevien henkilöiden määrä, tarkoitus ja ajankohta.

Lisäksi välitettävää tärkeää erityistietoa ovat ongelmat vankilan turvallisuudessa, niiden korjaamiseksi tehdyt toimet, epätavalliset tapahtumat ja tieto joka vaikuttaa rakennuksen, vankien tai henkilökunnan turvallisuuteen. Vuorovastaavien tulee huolehtia kriittisen tiedon kirjaamisesta päiväkirjaan ja sen saattamisesta koko henkilökunnan tietoon.

Vangin hallinnolliseen eristämiseen voidaan ryhtyä jos vangin käytös vaarantaa vankilan tai muiden vankien turvallisuuden tai hänen oman turvallisuutensa. Vangilla on oikeus tulla kuulluksi ja valittaa päätöksestä, halutessaan hän voi siitä myös kieltäytyä. Terveystenhoitohenkilökunnan ja vartijoiden on käytävä eristetyn vangin luona päivittäin ja aina pyydettyä. Eristetyllä vangilla on samat oikeudet kuin muillakin vankilan vangeilla eristystilanne ja olosuhteet huomioon ottaen.

Vankilajohtaja määrittelee vankilan työjärjestyksessä sellinvaltausryhmän kokoonpanon. Valtausryhmä tulee kouluttaa tehtävänsä ja sen minimikoko on neljä henkilöä. Työskennellessään ryhmän on varustauduttava suoja-välinein. Linnoittautunutta vankia on varoitettava valtausryhmän käytöstä, tehtävistä toimenpiteistä (kaasuista, kahlitsemisesta jne.) ja jälkiseurauksista. Jokainen ryhmän suorittama työtehtävä videonauhoitetaan ja raportoidaan kirjallisesti.

Vankijaottelun tarkoituksena on jakaa vangit riskien suhteen erilaisiin osaryhmiin. Heitä tarkkaillaan erityisvalvonnalla, jolloin voidaan suojella muita vankilassa olevia henkilöitä ja myös heitä itseltään. Erityisryhmiä ovat: aktiiviset karkailijat, väkivaltaiset, itsemurha-alttiit, mielisairaat, suojaavaa huostaanottoa tarvitsevat vangit, jne. Jaottelun tarkoituksena on korostaa jokaisen vangin yksilöllistä kohtelua ja ongelmien kartoittamista sekä yksilötietojen siirtymistä vangin mukana hänen siirtyessään vankilasta toiseen. Vankien sijoittelussa on selvästi pidettävä erillään toisistaan tuomitut ja tuomitsemattomat sekä mies- ja naisvangit. Erotteluun ei tarvita erillistä rakennusta vaan vain erilliset osastot. Jokaisessa vankilassa tulee olla ympärivuorokautisesti miehitetty valvontakeskus. Valvomon vastuulla ovat vankilaskennat, avainkontrolli, vankilan sisäinen ja ulkoinen kontrolli, vankilan viestintä, aseiden valvonta, äänentoistojärjestelmä, hälytysten vastaanotto, puhelin ja muut mekaaniset sekä elektroniset valvontalaitteet ja vierailijoiden valvonta sekä kirjanpito

Vankilaskennat ovat säännöllisiä eivätkä ne saa häiritä vankilan muuta toimintaa. Virallisen laskennan suorittaa aina samanaikaisesti kaksi eri vartijaa ja sen aikana vankien tulee pysyä selleissään tai työpisteissään. Virallinen laskenta on suoritettava aina jokaisen työvuoron aikana ja suuren vankien liikuttelun (ruokailu, elokuva, työtoiminta, jne.) jälkeen. Laskennasta raportoidaan aina kirjallisesti. Valvontakameroiden sijoittelussa vankilaan huomioidaan turvallisuuden tarve (käytävät, päivähuoneet yms.), ja niiden sijoittelun tarkoituksena on valvonnan tehostaminen eikä vangin

lisärankaiseminen. Vartijoiden sijoittelussa tulee huomioida vankien turvallisuus ja mahdollisimman nopea ja välitön vuorovaikutus vangin kanssa. Vankien ei tule osallistua muiden vankien valvontaan, ja vastakkaisen sukupuolen valvonnassa on vartijoiden noudatettava häveliäisyyttä. Vankilan tilat ja sellit tulee tarkistaa päivittäin ja tarkastuksista raportoidaan kirjallisesti esimiehelle tai vankilan johtajalle. Vankien henkilötarkastuksissa etsitään kiellettyjä aineita tai tavaroita. Tarkastukset tulee tehdä vangin yksityisyyttä kunnioittaen ja niistä raportoidaan kirjallisesti. Lisäksi on tarkastettava kaikki siirrettävät ja lomalta palaavat vangit sekä ulos menevä ja sisään tuleva tavara. Myös henkilökuntaan kuuluvat on tarkastettava heidän tullessaan vankilaan. Vankila- ja vierailualueilla on oltava varoitus tarkastuksesta, ja sallitut tavarat on selvästi ilmoitettava. Pääsy vankila-alueelle voidaan evätä tarkastuksesta kieltäytyvältä vierailijalta tai löydettyä kiellettyjä tavaroita tai aineita. Jos vartija epäilee toista vartijaa luvottomien aineiden tai esineiden hallussapidosta vankila-alueella, tulee hänen pyytää lupa vankilan johtajalta tai poliisiviranomaisia vartijakollegan henkilötarkastuksen suorittamiseksi.

Vankien kuljetuksen perussääntö on, että vankiloiden väliset kuljetukset on pidettävä minimissään. Vankien kuljetuksessa tulee ottaa huomioon vankien vaarallisuus jonka mukaan mitoitetaan saattotehtäviin tarvittavien vartijoiden määrä. Yksi vartija voi siirtää maksimissaan neljää vaaratonta vankia silloin kun heitä ei kahlita siirron ajaksi. Vaarallisten ja erittäin vaarallisten vankien siirtämiseen tarvitaan aina kaksi vartijaa enintään neljää vankia kohden, ja vangit käsi- ja jalkaraudoitetaan. Väkivaltarikolliset saavat aina vartalo-vyön ja jalkaraudat. Ulkopuoliseen lääkäriin vietäessä kaksi vartijaa saattaa enintään kolmea vankia ja lentokoneessa matkustetaan yksi vanki ja yksi vartija -periaatteella. Saattotehtäviin vartijat aseistautuvat kaasuihin ja aseihin. Vankikuljetusvälineissä tulee olla kaksisuuntainen radio ja puhelin. Ajoneuvot tarkastetaan ennen ja jälkeen kuljetustehtävän. Vartioesimies informoi ja valmistaa kuljetukseen osallistuvat vartijat etukäteen ja varmistaa, että kuljetukseen tarvittavat dokumentit ovat mukana. Vankien hätäkuljetuksissa toimitaan tilanteen vakavuuden vaatimalla tavalla. Esimerkiksi jos avovankilan vanki aiheuttaa ongelmia tai uhkaa muita vankeja tai henkilökuntaa, voi laitoksen johtaja lähettää hänet suljettuun laitokseen ilmoittamalla saapumisesta etukäteen ja toimittamalla kirjoitetun raportin vuorokauden sisällä siirrosta. Sairastapauksissa informoidaan vastaanottavan laitoksen lääkintähenkilökuntaa ja vartiohenkilökuntaa saapuvasta vangista.

Vankilan ovet tulee pitää aina lukittuina, ja ulko-ovet tulee turvalukita yön ajaksi. Hätäpoistumisteiden ovet ovat vain hätäkäyttöön ja niiden toimivuus tulee testata ainakin kerran jokaisen työvuoron aikana. Ovien avaimet tulee luokitella kolmeen luokkaan:

1. tärkeimmät avaimet (avaimet joiden katoaminen vaarantaa koko vankilan turvallisuuden),

2. tärkeät avaimet (avaimet joilla vangit voivat käyttää talon palveluja (esim. kanttiinia tai pyykinpesupaikkaa). Avain aukoo ovia vain yhdessä vartijan elektronisen avainlätjän kanssa, ja
3. avaimet joilla ei ole merkitystä talon turvallisuudelle, esim. harraste-tilat.

Vankilan avaimista pidetään kirjaa ja lukot sekä avainten määrä tarkistetaan päivittäin. Kaikki tärkeimmät ja tärkeät avaimet palautetaan päivittäin avainhuoneeseen ja puuttuvista avaimista raportoidaan. Avaimista vastaava henkilö kirjoittaa kuukausittain raportin lukkojen kunnosta ja avainten määrästä.

Vankilassa olevat työkalut tulee luetteloida ja luokitella käyttötarkoituksen mukaan sekä merkitä niiden säilytyspaikat. Ei-rajoitettavia työkaluja käytetään päivittäin, mutta niitä ei todennäköisesti käytetä muiden vahingoittamiseen tai pakenemiseen. Rajoitettavia työkaluja taas voidaan käyttää muiden vahingoittamiseen tai pakenemiseen. Työkalujen käyttöä valvovat vartijat, ja rajoitettavat työkalut kerätään aina pois heti käytön jälkeen. Työkaluja säilytetään niille merkityssä paikassa, niiden määrä tarkistetaan päivittäin ja katoamisesta raportoidaan. Vankien harrastetyökalujen säilytyksen ja käytön valtuuttaa vankilan johtaja ja niistä pidetään kirjaa.

Vankilassa tavattavat luvattomat tavarat jaotellaan:

1. laissa kielletyt tavarat ja aineet,
2. vankilanjohtajan kieltämät tavarat ja aineet, ja
3. raha jonka hallussapitoon ei ole vankilanjohtajan lupaa.

Laittomien tavaroiden konfiskoinnin valtuuttaa vankilanjohtaja ja takavarikot kirjataan. Vankilan johtajan määräyksestä lailliset tavarat palautetaan oikeille omistajilleen. Jos omistaja on muu kuin vanki, vankien luvattomat tavarat laitetaan säilytykseen. Laittomista tavaroista sekä aineista tehdään aina ilmoitus muille viranomaisille. Vaarallisiksi aineiksi luokitellaan kaikki aineet, mitkä voivat aiheuttaa vaaraa vangeille tai vartijoille. Vaarallisia aineita ovat esimerkiksi palavat ja kaasuuntuvat polttoaineet sekä myrkylliset ja päihdyttävät kemikaalit. Tällaisia aineita tulee säilyttää lukitussa varastossa ja niiden käytöstä ja määrästä pidetään kirjaa. Aineita otetaan ulos varastosta vain kerralla käytettävä määrä ja niiden käytön valtuuttavat ja valvovat vartijat. Kaasuuntuvien kemikaalien kanssa tai savussa työskennellessä on käytettävä hengityssuojaimia. Vartijoiden tulee tutustua suojaimien käyttöohjeisiin, saada koulutusta ja osata niiden käyttö käytännössä. Koulutuksesta ja vartijoiden taidoista pidetään kirjaa.

Aseiden ja kemiallisten sumutteiden säilyttäminen järjestetään niin, että tilaan menoa voidaan kontrolloida ja kaikki sinne menevät henkilöt kirjata. Huoneen sisältö inventoidaan kuukausittain. Vartiopaikalle vietävien aseiden tiedot,

ammusten määrä ja aseiden haltija kirjataan. Aseiden käyttöä tulee harjoitella ennen niiden käyttöä.

Epätavallisista tapahtumista käsitellään: tulipalot, pakeneminen, ulosmurtautuminen, vankilan sisäinen mellakka ja pommiuhkaukset. Vartijoiden tulee säännöllisesti tarkistaa ja testata poistumisteiden valaistus ja esteettömyys, palovaroittimet, hälyttimet, sammutusvälineet, varavoima, vedensaanti ja rakenteiden palonkestävyys. Tulipalojen varalta täytyy laatia evakuointisuunnitelma yhdessä alueen palopäällikön kanssa. Koko henkilöstön täytyy tuntea sammutusvälineiden käyttö, poistumisreitit ja evakuointijärjestys. Pelastusteiden avaimet on pidettävä helposti saatavilla ja ne on merkittävä selvästi löytämisen helpottamiseksi. Vankilassa pidetään paloharjoitukset vähintään kahdesti vuodessa ja niistä toimitetaan kirjallinen raportti vankilanjohtajalle. Kaikista poikkeuksista vankilarutiineissa tai vankien poikkeavasta käytöksestä ilmoitetaan kirjallisesti vuorovastaavalle ja hän antaa sen tiedoksi seuraavaan vuoroon tulevalle vastuuhenkilölle. Vankilapaoista ja ulosmurtautumisista tulee välittömästi tiedottaa vankilan johdolle ja lainvalvontaviranomaisille ennalta suunnitellussa järjestyksessä ja laaditun yhteystietolistan mukaan. Karanseen vangin etsintä vankilan läheisyydestä aloitetaan välittömästi ja lähiteiden sulkemista pyydetään paikallisilta lainvalvontaviranomaisilta.

Vankimellakan alkaessa on tärkeää eristää ja pitää rajattuna mellakka-alue. Mellakka lopetetaan vankilanjohtajan valtuutuksella ennalta suunnitellulla ja harjoitellulla tavalla sitä harjoitelleen erikoisryhmän toimesta. Mellakan taltuttamisessa tulee suojella elämää, estää pakeneminen, suojella omaisuutta, sallia vankien rauhanomainen antautuminen ja ottaa kiinni mellakoitsijat.

Panttivankitilanteessa vartijan tulee välittömästi ottaa yhteyttä lähimpään poliisiviranomaiseen ja hillitä tilannetta kunnes poliisi tulee paikalle ja neuvottelija aloittaa työnsä. Poliisin neuvotellessa vankilaviranomaiset avustavat heitä tiedoilla vangeista ja vankilasta sekä järjestävät poliisin tarvitseman materiaalsen avun.

Pommiuhkaustilanteissa uhkauksen vastaanottajan täytyy tarkkaan kuunnella kuka, miksi ja minne pommi on sijoitettu ja ottaa välittömästi yhteyttä paikalliseen poliisiin. Uhkaustilanteessa on arvioitava uhkauksen todellisuus, pommin etsintämenetelmät, evakuointi ja mahdolliset muut toimenpiteet. Kaikista epätavallisista tilanteista kerätään todistusaineistoa ja laaditaan kirjallinen raportti.

Nuorten turvallisuudesta ja kontrollista tulee erityisesti huolehtia vankilan valvontakeskuksessa ja etenkin leiriolosuhteissa (youth camps). Nuorten valvonnan on oltava asianmukaista ja siinä tulee ottaa huomioon nuorten erityistarpeet.

Yhdistyneiden Kansakuntien vankiloita koskevat suositukset ovat eräiltä osiltaan erittäin yleisiä ja toisilta osiltaan taas antavat erittäin yksityiskohtaisia neuvoja erityistilanteiden varalle. Tutkimuksen edetessä olen havainnut, että Suomen vankiloissa noudatetaan erittäin hyvin YK:n yleisiä suosituksia. Erityisiäkin suosituksia noudatetaan pääpiirteittäin, mutta yksityiskohtien noudattamisessa on kokemattomuutta, epäjohtonmukaisuutta ja suuria vankiloiden välisiä eroja. Varsinkin raportointi, dokumentointi ja tiedon siirto seuraavalle tasolle on ongelmallista. Lisäksi palo- ja pelastusharjoitusten suunnittelu ja käytännön harjoittelu on puutteellista.

1.2 Euroopan Neuvoston suositukset (Rec. 2006/2)

Euroopan Neuvoston uudistetut suositukset vankiloiden säännöiksi jäsenvaltioiden alueella hyväksyttiin tammikuussa 2006. Uudet suositukset perustuvat vanhoihin ja täydennettyihin 1960-luvun suosituksiin, joita päivitettiin viimeksi 1989 ja vankien kohtelua koskeviin Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissääntöihin. YK:n vähimmäissääntöjä käsiteltiin jo edellisessä luvussa. Tässä luvussa keskityn Euroopan Neuvoston suositusten osioon IV, jossa on käsitelty vankiloiden järjestyksen ylläpitämistä, haasteita sekä yleisiä tavoitteita erittäin laajasti.

Euroopan Neuvoston suositusten pääkohdat voidaan tiivistää seuraavasti:

- a) Turvajärjestelyiden on oltava sellaisia, että vankien säilyttäminen ja turvallisuus voidaan turvata mahdollisimman vähäisin ponnisteluin, ja erityisiä turvajärjestelyjä käytetään vain tarvittaessa. Toimenpiteet kohdistetaan vain yksilöihin eikä kollektiivirangaistuksena vankiryhmiin,
- b) vankia on suojeltava itsetuhoisuudelta ja muiden vankien väkivallalta, ja vankien välisiä ongelmia on pyrittävä sovitteluun,
- c) vankien tulee voida osallistua vankilan toimintoihin ja saada aina tarvittaessa yhteys henkilökuntaan,
- d) kansalliset terveys- ja turvallisuuslait tulee huomioida vankilassa,
- e) vankilan tilojen kontrollin ja tarkastusten toimivaltuutuksen täytyy olla kansallisessa laissa. Tarkastukset on suoritettava asiallisesti; vartiohenkilökunta ei tee vastakkaisen sukupuolen ruumiillisia tarkastuksia. Tutkituista tiloista tai esineistä tulee informoida vankia,
- f) vankilassa tapahtuvat rikokset tutkitaan samalla tavalla kuin muualla yhteiskunnassa tapahtuneet rikokset. Tutkintaprosessi etenee kansallisten lakien valtuuttamana. Laki määrittelee prosessin kulun ja rangaistukset. Vain rikkomukset vankilan järjestystä tai turvallisuutta vastaan ovat kurinpitörikkomuksia. Ennen niistä rankaisemisesta täytyy vangin ymmärtää mistä häntä rangaistaan, hänellä

tulee olla mahdollisuus puolustaa itseään ja lisäksi rangaistuksen tulee kohdistua vain rikkomuksen tekijään eikä vankiryhmiin kollektiivirangaistuksena,

- g) henkilökunnan ja vankien välisessä kanssakäymisessä voidaan fyysisiä voimakeinoja käyttää viimeisenä keinona vain itsepuolustukseen, pakoyrityksen estämiseen ja aktiivisen tai passiivisen vastarinnan murtamiseen. Tällaiset tapaukset vankilahenkilökunta ensisijaisesti ratkoo itsenäisesti, ja muiden oikeusviranomaisten apuun turvaudutaan vain erityisissä tapauksissa kansallisen lain puitteissa,
- h) vankien vapauden rajoittamisessa kahlehtivat ketjut ja raudat ovat kiellettyjä. Käsirautoja, rajoittavia takkeja ja vartalorajoittimia käytetään vain hetkellisesti tilanteen niin vaatiessa; esim. karkaamisen estämiseksi, vankisiirtojen aikana tai itsetuhoisuudelta suojelemissa,
- i) henkilökunta ei kanna vaarallisia aseita vankilan tiloissa kuin hätätilassa. Muiden aseiden kuten esim. pamppujen kantaminenkin tapahtuu vain jonkin tietyn tilanteen rauhoittamiseksi eikä yleisen turvallisuuden vuoksi. Vartijoiden tulee saada koulutus aseiden käyttöön ennen niiden käyttämistä, ja
- j) vangilla tulee olla mahdollisuus tehdä pyyntöjä tai valituksia vankilan johtajalle tai muille toimivaltaisille viranomaisille, eikä häntä voida siitä rangaista. Vankien ja vankilan viranomaisten ongelmien ensisijainen ratkaisumuoto on sovittelu, ja ellei se tuota tulosta, turvaudutaan ulkopuoliseen viranomaiseen, joka voi myös ottaa asian esille kirjallisen dokumentin pohjalta, jos on syytä epäillä vangin oikeuksien loukkausta. Vangilla on oikeus saada oikeudellista apua hänen oikeuksiensa loukkaamista koskevassa asiassa.

1.3 Suomen vankeuslaki

Uusi vankeuslaki tuli voimaan 1.10.2006. Laissa määritellään ne reunaehdot, säännökset ja toimintamallit joiden mukaan suomalaisissa vankiloissa tällä hetkellä toimitaan. Lain kohtia ovat mm. hyvä hallintotapa, vankien kohtelu, henkilöturvallisuus ja vankien sijoittelu osastolle ja avo- sekä suljettuun vankilaan, itselleen ja toisille vaarallisen vangin eristäminen, varmuusosastojen luominen rikosten jatkamisen estämiseksi, vankien asuintilat (rakennuslain säädösten mukaan), vankien yhteydet ulkomaailmaan ja vankilan ja vankien turvatarkastukset (posti, tapaaminen, poistuminen, lomat), vankien valvonta ja sen apukeinot, kuten sitominen ja eristäminen.

Vankeuslaissa määrätään, että vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on

pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.

Vankeinhoitolaitoksen on järjestettävä tai muutoin turvattava vangin lääketieteellisten tarpeiden mukainen terveyden- ja sairaanhoito sekä lääkinnällinen kuntoutus joko vankilan alueella tai sen ulkopuolella. Seuraavilla sivuilla käydään läpi lain kohtia, jotka vaikuttavat vankilaturvallisuuteen. Lainaukset ovat suoraan laista. Joissakin kohdissa tekstiä on lyhennetty.

Päätösvalta

Aluevankilan johtaja käyttää ylintä toimivaltaa alueensa vankiloiden ja vankilan johtaja oman vankilansa päätöksenteossa. Jos hän on estynyt, niin hänen alaisensa määrättyssä järjestyksessä ovat toimivaltaisia. Rikosseuraamusvirasto voi yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen päätösvaltaan kuuluvan vangin sijoittamista, siirtoa, vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumista ja poistumislupaa koskevan asian, jos on syytä epäillä vangin osallistuvan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, vankeusaikanaan jatkavan rikollista toimintaa tai vaarantavan turvallisuutta, taikka jos se on perusteltua vangin turvallisuuden suojelemiseksi.

Vankia on kuultava asumista, vankilaan ja toimintaan sijoittamista, kurinpitoa sekä muuta häntä koskevaa päätöstä tehtäessä noudattaen, mitä hallintolain (434/2003) 34 §:ssä säädetään.

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain (493/1995) mukaista virka-apua.

Sijoittelu

Sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi.

Tuomittu voidaan sijoittaa avolaitokseen suoraan vapaudesta, jos hänen suoritettavanaan on yhdessä tai erikseen sakon muuntorangaistus ja enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Avolaitokseen sijoittamisen edellytyksenä on, että vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja sen valvontaan, eikä ole syytä epäillä, että hän: 1) ei sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan; 2) ei tule noudattamaan avolaitoksen järjestystä; 3) jatkaa rikollista toimintaa; 4) poistuu avolaitoksesta luvatta; tai 5) ei tule noudattamaan päihteettömyyttä tai suostumaan sen valvontaan. Tuomittu tulee sijoittaa suljettuun vankilaan myös, jos avolaitoksissa ei ole tilaa tai jos vanki itse sitä pyytää.

Osastot

Vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja. Osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

Vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy. Omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä erillään asumisesta välttämättä aiheutuu.

Vangille on varattava mahdollisuus asua osastolla, jolla vangit sitoutuvat osaston vangeille järjestettävään toimintaan sekä 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan (**sopimusosasto**).

Rikosseuraamusviraston päätöksellä voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa muusta vankilasta eristetty osasto (**varmuusosasto**). Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Varmuusosastolle sijoitettua vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava. Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki:

1. syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;
2. syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;
3. karkaa tai yrittää karata; tai
4. yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi. Varmuusosastolle sijoittamista ei saa jatkaa kauemmin kuin se on välttämätöntä. Päätös vangin sijoittamisesta varmuusosastolle ja sen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään kolmen kuukauden väliajoin. Varmuusosastolle sijoittamisen perusteet on ilmoitettava vangille, jos niiden ilmoittamisesta ei aiheudu vaaraa muun henkilön turvallisuudelle taikka haittaa rikoksen selvittämislle.

Vanki voidaan siirtää kärsimään rangaistustaan toiseen suljettuun vankilaan tai avovankilaan joko hänen omasta pyynnöstään tai määräyksellä, jos se katsotaan perustelluksi tai tarpeelliseksi.

Siirtäminen vankilasta toiseen

Vanki voidaan rangaistuksen pituudesta riippumatta siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen määräajaksi tai rangaistuksen jäljellä olevaa osaa suorittamaan ottaen huomioon sen, mitä 4 luvun 8 §:ssä säädetään, jos:

1. avolaitokseen siirtäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
2. vanki soveltuu avolaitoksessa järjestettävään tai muuhun avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
3. voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestystä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta; ja
4. vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita sekä sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan.

Vanki voidaan siirtää avolaitoksesta suljettuun vankilaan, jos:

1. vanki syyllistyy rikokseen, jota ei rikoslain 2 luvun 13 §:n mukaan saa käsitellä kurinpitomenettelyssä taikka syyllistyy tämän lain 15 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun järjestyksirikkomukseen;
2. vanki kieltäytyy osallistumasta rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan taikka ei muutoin sovellu avolaitoksessa järjestettävään tai avolaitoksen hyväksymään toimintaan;
3. vanki kieltäytyy 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua päihteettömyyden valvonnasta;
4. vanki vangitaan muun rikoksen johdosta tai hänen todetaan ennen avolaitokseen tuloaan syyllistyneen rikokseen, jonka johdosta 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettut edellytykset eivät enää täyty;
5. siirtäminen on perusteltua vangin tai muun henkilön turvallisuuden takaamiseksi tai rikollisen toiminnan estämiseksi;

6. täytäntöön pantavaksi tulee uusi vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus ja 1 §:ssä tarkoitetut edellytykset eivät tämän johdosta enää täyty; tai
7. vanki sitä pyytää.

Vanki voidaan välittömästi siirtää suljettuun vankilaan siksi ajaksi, jonka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen esitutkintaan saattaminen tai järjestysrikkomuksen selvittäminen vaatii. Vanki voidaan siirtää suljettuun vankilaan myös 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettujen edellytysten selvittämiseksi. Vanki, joka ilman pätevää syytä jättää saapumatta avolaitokseen määräaikana, on toimitettava sijoittajayksikköön.

Vanki voidaan siirtää suljetusta vankilasta toiseen suljettuun vankilaan tai avolaitoksesta toiseen avolaitokseen, jos se edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista tai on muutoin perusteltua ja voidaan olettaa, että vanki sopeutuu toisen vankilan olosuhteisiin. Vanki tulee siirtää toiseen vankilaan, jos vankilassa pitämisen varmuus, vankilan järjestys, täytäntöönpanon turvallisuus, vangin oma tai muun henkilön turvallisuus, rikollisen toiminnan estäminen taikka muu vastaava syy sitä edellyttää. Vanki voidaan siirtää toiseen vankilaan myös vankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi. Vangin on siirrosta huolimatta voitava mahdollisuuksien mukaan jatkaa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa, ja hänen on siirrosta huolimatta saatava tarvitsemaansa hoitoa.

Vangin siirtämisestä aluevankilassa päättää sijoittajayksikön johtaja, jolle ei hän ole siirtänyt päätösvaltaa asiassa rangaistusajan suunnitelmassa nimetyille vankilan johtajalle. Jos vanki siirretään toiseen aluevankilaan, siirto edellyttää vastaanottavan aluevankilan sijoittajayksikön johtajan suostumusta. Aluevankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi tapahtuvasta vangin siirtämisestä voi päättää myös Rikosseuraamusvirasto. Vankilan johtaja päättää 5 §:n 2 momentissa tarkoitetusta vangin päästämisestä vankilan ulkopuolelle. Jos vankilan ulkopuolella oleminen kestää pitempään kuin seitsemän vuorokautta, asiasta päättää sijoittajayksikön johtaja tai hänen määräämänsä täytäntöönpanosta vastaava virkamies.

Vangin kuljetuksessa noudatetaan, mitä siitä erikseen säädetään.

Asuintilat

Vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Vankilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vankeja, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan.

Osallistumisvelvollisuus

Vanki on velvollinen vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan (**osallistumisvelvollisuus**). Vanki on kokonaan tai osittain vapautettava osallistumisvelvollisuudesta, jos hänen terveydentilansa, toimintakykynsä tai ikänsä sitä vaatii.

Vangille voidaan antaa lupa opiskella vankilan ulkopuolella (**opintolupa**). Vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla arvioidaan olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi vankilan ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön (**sijoituspaikka**), jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiensa parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan (**sijoitus ulkopuoliseen laitokseen**).

Vangille voidaan antaa lupa osallistua vankilan ulkopuolella riittävän valvonnan alaisena vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan (**lupa valvotun ulkopuoliseen toimintaan**).

Vangin omaisuus ja tulot

Vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä, jos: 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle; 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; taikka 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle.

Vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Suljetussa vankilassa vanki ei saa pitää hallussaan toiselta vangilta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa saamaansa omaisuutta.

Muu omaisuus, joka vangilla on mukanaan tullessaan vankilaan tai jonka vanki saa rangaistusaikana, voidaan ottaa vankilassa säilytettäväksi vangin vapaaksi pääsyyn saakka, jos se vankilan säilytystilat huomioon ottaen on mahdollista. Jos omaisuutta ei voida säilyttää, se palautetaan taikka lähetetään vangin kustannuksella hänen osoittamaansa paikkaan. Pilaantunut tavara voidaan hävittää todistajan läsnä ollessa. Alkoholiuoman tai muun alkoholipitoisen aineen hävittämisestä noudatetaan, mitä alkoholilain (1143/1994) 60 §:ssä säädetään. Huumausaineen toimittamisesta hävitettäväksi säädetään huumausainelain (1289/1993) 10 §:ssä.

Tavaraan, jolla ei ole omistajaa, sovelletaan löytötavaralakia (778/1988).

Vangin yhteydet vankilan ulkopuolelle

Vangilla on oikeus kirjeenvaihtoon. Vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva suljettu kirje tai muu postilähetys saadaan tarkastaa läpivalaisemalla tai muulla vastaavalla tavalla sitä avaamatta sen tutkimiseksi, sisältääkö se 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä.

Vangille saapunut tai vangilta peräisin oleva kirje tai muu postilähetys saadaan avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos lähetyksen muodosta tai koosta voidaan päätellä, että se sisältää muutakin kuin luottamuksellisen viestin, tai jos muutoin on perusteltua syytä epäillä, että se sisältää 1 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Tässä momentissa säädetyn estämättä saadaan suljetussa vankilassa olevalle vangille saapunut kirje tai muu postilähetys kuitenkin avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta sen selvittämiseksi, sisältääkö se mainitunlaisia aineita tai esineitä.

Jos tarkastuksen yhteydessä löydetään aineita tai esineitä, joita vangilla ei ole lupa pitää hallussaan, ne on otettava vankilassa säilytettäväiksi. Rahavarat on merkittävä vangin tilille. Omaisuuden alkuperän laillisuutta epäiltäessä tehtävästä ilmoituksesta säädetään 19 luvun 1 §:ssä.

Tapaamiset

Vankilassa on oltava tapaamiseen soveltuvat tilat. Vangilla on oikeus tavata vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista. Tapaaminen voidaan sallia muulloinkin kuin tapaamista varten varattuina aikoina, jos se on tarpeen vangin yhteyksien kannalta tai muusta erityisestä syystä. Vankia tapaamaan tulleen henkilön (**tapaaja**) tarkastamisesta säädetään 17 luvussa.

Varmuosastolle sijoitetun vangin oikeutta tavata muita kuin lähiomaisiaan tai muita läheisiään taikka 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä voidaan rajoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa rikottaisiin tätä lakia taikka sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä.

Vangin tapaamista on tarpeellisella tavalla valvottava. Tapaamista voidaan valvoa myös videolaitteilla. Videolaitteilla tapahtuvasta valvonnasta on asianmukaisella tavalla ilmoitettava vangille ja tapaajalle. Valvonnasta syntyneiden tallenteiden säilyttämisessä ja hävittämisessä noudatetaan, mitä henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa säädetään tapaajarekistereistä.

Vangin lähiomaisen, muun läheisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen sekä, jos siihen on syytä, myös muun henkilön tapaaminen voidaan sallia ilman valvontaa (**valvomaton tapaaminen**), jos se on perusteltua vangin yhteyksien säilymiseksi, oikeusasioden hoitamiseksi tai muusta vastaavasta syystä eikä tapaamisesta aiheudu haittaa vankilan järjestykselle tai toiminnalle. Muun kuin 12 luvun 3 §:ssä tarkoitetun valvontaviranomaisen ja 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki suostuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun pähteettömyyden valvontaan.

Vangin tarkastamisesta valvomattoman tapaamisen yhteydessä säädetään 16 luvun 4 §:ssä.

Tapaaminen voidaan evätä, jos: 1) tapaaaja ei pysty luotettavasti todistamaan henkilöllisyyttään; 2) tapaaaja kieltäytyy 17 luvun 2:ssä tarkoitetusta turvatarkastuksesta tai 17 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta henkilöntarkastuksesta; taikka 3) on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin tai muun henkilön turvallisuudelle.

Tapaaminen voidaan kuitenkin järjestää erityisen valvotuissa olosuhteissa (**erityisvalvottu tapaaminen**), jos 1 momentissa tarkoitettu vaara on mahdollista tällä tavoin torjua. Tapaamisen yhteydessä vangille voidaan antaa lupa ottaa vastaan kohtuullinen määrä sellaisia tavaroita tai esineitä, joiden hallussapito vankilassa on 9 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentin mukaan sallittu. Tarkemmat määräykset vastaanotettavan omaisuuden määrästä annetaan 15 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa vankilan järjestyssäännössä. Tapaajan tuomat tavarat on tarkastettava ennen niiden luovuttamista vangille.

Poistumislupa

Vangille voidaan hakemuksesta antaa lyhyeksi aikaa lupa poistua vankilasta (**poistumislupa**). Poistumisluvan tarkoituksena on tukea vangin yhteyksien säilymistä ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja.

Rangaistusajan pituuden perusteella voidaan hakemuksesta myöntää poistumislupa, jos:

1. luvan myöntäminen edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista;
2. vangin rangaistusaikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen mukaan luvan ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä; ja

3. vanki sitoutuu 16 luvun 7 §:n 3 momentissa tarkoitettuun päihitteettömyyden valvontaan ja muuhun luvan ehtojen noudattamisen kannalta tarpeelliseen valvontaan.

Poistumislupa rangaistusajan pituuden perusteella voidaan hakemuksesta myöntää, kun rangaistusajasta vangin rikoslain 2 c -luvussa tarkoitettuun ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen tai koko rangaistuksesta vapauttamiseen (**vankilassaoloaika**) on suoritettu kaksi kolmasosaa, kuitenkin vähintään kaksi kuukautta.

Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavan vangin mahdollisuus poistumislupa määräytyy niin kuin vangin vankilassaoloaika olisi 12 vuotta. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomitun vangin poistumislupa määräytyy kuin vangin vankilassaoloaika olisi kymmenen vuotta.

Poistumislupia voidaan 2 §:ssä tarkoitettujen perusteiden täytyessä myöntää rangaistusajan suunnitelmaa huolellisesti noudattaneelle vangille ennen 1 momentissa tarkoitettua määräaika, jos se on tarpeen suunnitelman toteuttamiseksi taikka yksittäisessä tapauksessa vangin yhteyksien säilymisen, toimintakyvyn ylläpitämisen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Poistumislupaa ei tällä perusteella saa kuitenkaan myöntää ennen kuin puolet vankilassaoloajasta on suoritettu. Jos luvan ehtojen noudattamista ei voida pitää riittävän todennäköisenä, vangille voidaan myöntää poistumislupa tarpeellisen valvonnan alaisena. Lupa voidaan evätä, jos epäminen on tarpeen karkaamisen, vapauttamisyrityksen tai uuden rikoksen estämiseksi taikka muusta vastaavasta painavasta syystä.

Poistumislupa tärkeästä syystä tai ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten voidaan hakemuksesta myöntää, jos 2 §:n 2 ja 3 kohdan edellytykset täyttyvät ja luvan myöntäminen on tärkeää vangin perheeseen, terveydenhuoltoon, toimeentuloon taikka työ-, koulutus-, sosiaali- tai asuntoasioiden hoitamiseen liittyvästä tai muusta vastaavasta syystä.

Jos vanki hakee poistumislupaa terveydenhuoltoon liittyvästä syystä, poistumisluvasta on pyydettävä lääkärin tai hänen poissa ollessaan terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan muun virkamiehen lausunto. Vangille on annettava lupa tarpeellisen valvonnan alaisena lyhyeksi aikaa poistua vankilasta Suomen alueelle vakavasti sairaana olevan lähiomaisen tai muun läheisen tapaamista samoin kuin lähiomaisen tai muun läheisen hautaan saattamista varten taikka muusta vastaavasta erittäin tärkeästä syystä.

Vangille voidaan 2 ja 3 §:n säännösten estämättä antaa poistumislupa saatettuna tai tarpeellisen valvonnan alaisena ulkopuoliseen tilaisuuteen osallistumista varten tai muusta tällaisesta syystä enintään puoleksi vuorokaudeksi. Lain 5 luvun 5 §:ssä tarkoitettulle varmuusosastolle sijoitetulle vangille

poistumislupa voidaan myöntää 4 tai 5 §:ssä tarkoitettusta syystä ainoastaan saatettuna.

Poistumislupia voidaan myöntää rangaistusajan pituuden perusteella enintään kolme vuorokautta kahden kuukauden ajanjaksoa kohden 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta alkaen. Edellä 4 ja 5 §:ssä tarkoitettuja poistumislupia myönnetään siksi ajaksi, jota luvan perusteena olevien asioiden hoitaminen välttämättä vaatii. Poistumisluvan kokonaiskestoon lisätään kohtuullinen matka-aika. Poistumislupaan voidaan liittää ehtoja, jotka koskevat vankilan ulkopuolella liikkumista, poistumisluvan perustetta, päihteettömyyttä, valvontaa, vangin käyttäytymistä ja vankilaan palaamista. Poistumislupa annetaan kirjallisena. Päätöksessä mainitaan poistumisluvan ehdot sekä mahdolliset seuraamukset ehtojen rikkomisesta. Jos elinkautista vankeusrangaistusta suorittavalle vangille ei myönnetä poistumislupaa 3 §:ssä tarkoitettuna aikana, hänelle on myönnettävä lupa poistua saatettuna vähintään kerran vuodessa.

KURINPITO, VALVONTA JA TARKASTAMINEN

Vankilan järjestyssääntö

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuina pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Vangin käytös

Vangin on noudatettava vankilan järjestyssääntöä sekä vankilan henkilökunnan antamia kehotuksia ja käskyjä. Vangin on käyttäydyttävä vankilan henkilökuntaa sekä muita vankeja ja henkilöitä kohtaan asiallisesti.

Järjestysrikkomukset

Vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistus, jos vanki syyllistyy järjestysrikkomukseen. Järjestysrikkomuksia ovat:

1. syyllistyminen vankilassa tai muutoin Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen valvonnan alaisena rikokseen, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa;
2. luvaton poistuminen avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta;

3. tässä laissa tai sen nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa taikka niitä täsmentävässä Rikosseuraamusviraston määräyksessä annettujen säännösten rikkominen;
4. 1 §:ssä tarkoitetun vankilan järjestyssäännön rikkominen edellyttäen, että järjestyssäännössä on nimenomaisesti mainittu kyseisestä rikkomuksesta voivan seurata kurinpitorangaistus;
5. 8 luvun 6 tai 9 §:ssä tarkoitetulle luvulle tai sijoitukselle taikka 14 luvussa tarkoitetulle poistumisluvulle asetettujen ehtojen rikkominen; ja
6. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen toimivaltansa rajoissa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi antaman kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättäminen.

Vangille määrättävät kurinpitorangaistukset

Jollei muistutusta pidetä riittävänä seuraamuksena, vangille voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena: 1) varoitus; 2) vapaa-ajan toimintaan osallistumisen, rahan tai muiden maksuvälineiden käytön tai omaisuuden hallussapidon rajoittaminen enintään 30 vuorokauden ajaksi (**oikeuksien menetys**); tai 3) sijoittaminen yksinäisyyteen enintään 14 vuorokauden ajaksi (**yksinäisyysrangaistus**). Oikeuksien menetys ei saa estää vangin mahdollisuuksia pitää yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Rikoksesta, josta vankilan johtaja on tehnyt ilmoituksen poliisille, ei saa määrätä kurinpitorangaistusta.

Yksinäisyysrangaistus

Yksinäisyysrangaistus sisältää omaisuuden hallussapidon, yhteydenpidon, kirjaston käytön, radio- ja televisio-ohjelmien seuraamisen sekä harrastus- ja vapaa-ajan toiminnan rajoittamisen. Rajoituksista voidaan poiketa, jos siihen on vangin olosuhteisiin nähden syytä. Vangin oikeutta tapaamiseen ja ulkoiluun voidaan rajoittaa vain, jos tapaamisesta tai ulkoilusta aiheutuu vaaraa vangin omalle tai muiden turvallisuudelle.

Jos vanki on yhtäjaksoisesti ollut yksinäisyydessä 14 vuorokautta, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokautta on kulunut aikaisemman rangaistuksen päättymisestä. Yksinäisyyteen sijoittamisesta tulee mahdollisimman pian ilmoittaa lääkärille tai muulle terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Jos vangille määrätään yli seitsemän vuorokauden yksinäisyysrangaistus, terveydenhuoltohenkilökuntaa on kuultava. Jos täytäntöönpano aiheuttaa vaaraa vangin terveydelle, sitä on lykättävä tai jo alkanut täytäntöönpano on keskeytettävä.

Kurinpitoasian käsittely ja kurinpitorangaistuksen täytäntöönpano

Vangin kurinpitoasia on käsiteltävä ja vangille määrätty kurinpitorangaistus on pantava täytäntöön viipymättä ja tarpeetonta huomiota herättämättä. Järjestysrikkomus käsitellään siinä vankilassa, johon vanki on sijoitettu. Vangin kuljetuksen aikana tekemä järjestysrikkomus käsitellään kuitenkin siinä vankilassa, johon vanki saapuu. Jos vanki siirretään järjestysrikkomuksen vuoksi avolaitoksesta suljettuun vankilaan, järjestysrikkomus voidaan käsitellä ja kurinpitorangaistus määrätä myös sijoittajyksikössä tai siinä vankilassa, johon vanki siirretään.

Järjestysrikkomusta selvitetessä vankia on kuultava. Vangille on varattava tilaisuus valmistella puolustustaan ja esittää näyttöä oman selvityksensä tueksi. Tulkitsemisesta säädetään 4 luvun 4 §:n 2 momentissa. Järjestysrikkomuksen selvittämisestä ja kurinpitorangaistuksen määräämisestä pidetään pöytäkirjaa.

Järjestyssäännön vahvistaa aluevankilan johtaja. Vankilan tilojen valvonnasta ja lukittuna pitämisestä päättää vankilan johtaja. Kurinpitorangaistuksesta päättää vankilan johtaja. Johtaja päättää myös, siirretäänkö rikos kurinpitorangaistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi. Jos vankia syytetään tuomioistuimessa rikoksesta, josta hänelle on määrätty kurinpitorangaistus, kurinpitorangaistus raukeaa siltä osin kuin sitä ei ole pantu täytäntöön.

Muistutuksesta ja järjestysrikkomuksen selvittämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies. Vangin 14 §:ssä tarkoitetusta erillään pitämisestä päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Vankilan tilojen ja vangin tarkastaminen

Vankeja ja vankien käytössä olevia tiloja on valvottava siten kuin vankilan järjestys, vankilassa pitämisen varmuus, vankien ja muiden henkilöiden turvallisuus sekä karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ja rikoksen estäminen edellyttävät. Vankilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät.

Vankien asuintiloja sekä heidän käytössään ja vankilan alueella olevaa omaisuuttaan voidaan tarkastaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi. Käyttöesineiden, rahan ja muiden maksuvälineiden sekä muun omaisuuden hallussapidosta säädetään 9 luvussa. Vanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (**vangin turvatarkastus**).

Vangin turvatarkastuksessa voidaan metallinilmäistä, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraa käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vanki sen varmistamiseksi, ettei vangilla ole mukanaan esinettä tai ainetta: 1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle; 2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai 3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty. Vanki voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

Vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos: 1) vankia epäillään 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai 2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen yhteydessä. Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

Vankilassa, sen osastolla tai muussa tilassa voidaan suorittaa erityistarkastus, jos se on tarpeen vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden löytämiseksi.

Kun vankilan osastolla tai muussa tilassa suoritetaan erityistarkastus, henkilöntarkastus saadaan toimittaa kaikille osastolle sijoitetuille tai tarkastettavassa tilassa oleskeleville vangeille.

Vangille voidaan tehdä rikoksen selvittämiseksi henkilönkatsastus, jos vankia todennäköisin syin epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikoksesta. Henkilönkatsastus käsittää kehon tarkastamisen, näytteen ottamisen tai muun kehoon kohdistuvan tutkimuksen. Lääketieteellistä asiantuntemusta vaativan toimenpiteen saa suorittaa ainoastaan lääkäri.

Jos on syytä epäillä, että vanki on alkoholin, muun päihdyttävän aineen taikka rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitetun dopingaineen vaikutuksen alainen, vanki voidaan velvoittaa antamaan virtsa- taikka sylkinäyte taikka suorittamaan puhalluskoe. Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, näytettä ei edellytetä, ellei vanki sitä vaadi.

Valvomattoman tapaamisen, sopimusosastolle sijoittamisen, poistumisluvan, opintoluvan ja siviilityöluvan, ulkopuolista valvottua toimintaa koskevan luvan sekä avolaitokseen sijoittamisen tai ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyään antaa virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittaa puhalluskokeen. Vangilta, joka ilman pätevää syytä kieltäy-

tyy virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta tai puhalluskokeen suorittamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

Henkilön tarkastaminen

Henkilöntarkastus suoritetaan todistajan läsnä ollessa. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Vangin ollessa vankilan ulkopuolella Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen välittömässä valvonnassa henkilöntarkastus saadaan kuitenkin suorittaa ilman todistajan läsnäoloa, jos asia ei siedä viivytystä.

Jos henkilönkatsastuksen suorittaa muu kuin terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluva, läsnä on oltava todistaja. Muutoin henkilönkatsastuksen toimittamisessa sovelletaan, mitä pakkokeinolain 5 luvun 12 §:n 3 ja 4 momentissa säädetään.

Päätös henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta on tehtävä kirjallisesti. Vangille on ilmoitettava toimenpiteen peruste. Henkilöntarkastuksesta, henkilönkatsastuksesta ja erityistarkastuksesta pidetään pöytäkirjaa, joiden tarkemmasta sisällöstä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Päihtymystilaa koskevat havainnot ja turvatarkastuksen toimittaminen kuljetuksen aikana on kirjattava Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukaiselle lomakkeelle. Jos vankeinhoitoviranomaisella henkilöä tarkastettaessa on syytä epäillä rahan ja muiden maksuvälineiden tai muun omaisuuden laillista alkuperää, omaisuus voidaan ottaa erillään säilytettäväksi, kunnes poliisi tekee asiasta päätöksen 19 luvun 1 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen johdosta.

Vangin turvatarkastuksesta, henkilöntarkastuksesta ja päihteettömyyden valvonnasta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Erityistarkastuksesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Yksittäistapauksessa Rikosseuraamusvirastolla on oikeus päättää erityistarkastuksen toimittamisesta. Henkilönkatsastuksesta päättää vankilan johtaja.

Muun henkilön tarkastaminen

Vankilaan ei saa päästää ketään ilman asianmukaista lupaa tai syytä. Vankilaan pääsyn edellytykseksi voidaan asettaa päällysvaatteiden ja mukana tuotujen tavaroiden jättäminen vankilassa säilytettäväksi vankilan määräämällä tavalla. Myös henkilöllisyyden todistaminen voidaan asettaa vankilaan pääsyn ja vankilan alueella liikkumisen ehdoksi. Alueella liikkuvalla voidaan asettaa muitakin järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi tarpeellisia ehtoja.

Pääsy vankilaan voidaan evätä tai oleskelu vankilan alueella kieltää siltä, joka ei noudata hänelle 2 momentin nojalla annettua määräystä tai asetettua ehtoa taikka joka kieltäytyy 2 §:ssä tarkoitettua turvatarkastuksesta. Vankilaan ei saa myöskään päästää ketään, joka päihtymyksen, uhkaavan käytöksen tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta. Tapaajan pääsyn epäämisestä noudatetaan lisäksi, mitä 13 luvun 4 §:ssä säädetään.

Turvatarkastus vankilan alueella

Henkilö voidaan tarkastaa vankilassa ja sen alueella turvallisuuden ylläpitämiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (**turvatarkastus**). Turvatarkastuksessa voidaan metallinilmaisinta, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraä käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vankilaan saapuva taikka vankilassa tai sen alueella oleva henkilö, hänen mukanaan olevat tavarat ja hänen käyttämässä, vankilan alueella oleva kulkuneuvo sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta: 1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vankilan järjestykselle; 2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai 3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Edellä 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa henkilö voidaan velvoittaa luovuttamaan mukanaan tuomansa omaisuus tarkastettavaksi, jollei tarkastusta voida suorittaa 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Tapaajan henkilöntarkastus

Jos on perusteltua syytä epäillä, että tapaamisessa pyritään luovuttamaan 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, vangin tapaamisen ehdoksi voidaan asettaa, että tapaaja suostuu henkilöntarkastukseen. Jos tapaaja kieltäytyy henkilöntarkastuksesta, noudatetaan, mitä 13 luvun 4 §:ssä säädetään. Henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä tapaajalla on vaatteissaan tai muutoin yllään.

Esineiden ja aineiden pois ottaminen

Turvatarkastusta tai henkilöntarkastusta suorittavalla ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu esine tai aine. Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle hänen poistuessaan vankilasta.

Vankilan alueelta poistaminen

Se, joka kieltäytyy turvatarkastuksesta taikka ei noudata hänelle 1 §:n 3 momentin tai 13 luvun 4 §:n nojalla annettua kehotusta poistua vankilasta, voidaan poistaa vankilasta tai sen alueelta. Poistettavalle on ilmoitettava poistamisen peruste.

Kiinniottaminen ja säilöissäpito

Vankilan johtajalla, turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä, valvonnan esimiestehtävissä toimivalla virkamiehellä sekä ohjaus- tai valvontatehtävissä toimivalla virkamiehellä on vankilassa ja sen alueella oikeus ottaa kiinni siellä oleva henkilö, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilölle tai omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjumiseksi taikka rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi.

Jos kiinni otettua henkilöä ei voida viipymättä luovuttaa poliisille, hänet voidaan poliisin antamien ohjeiden mukaan pitää säilössä, kunnes poliisi saapuu paikalle, kuitenkin enintään neljä tuntia. Päätös säilössä pidosta on tehtävä kirjallisesti. Henkilölle on ilmoitettava kiinniottamisen ja säilössä pitämisen peruste.

Menettely ja päätösten kirjaaminen

Turvatarkastus ja henkilöntarkastus tulee suorittaa hienotunteisesti. Tarkastuksesta ei saa aiheutua tarpeetonta häiriötä tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle. Tarkastuksen peruste on ilmoitettava tarkastettavalle.

Henkilöntarkastuksessa on oltava läsnä todistaja ja siitä pidetään pöytäkirjaa. Jos henkilöntarkastus edellyttää vaatteiden riisumista, se on suoritettava erillisessä tilassa ja henkilöntarkastuksen suorittajan ja todistajan tulee olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Turvatarkastuksesta ja vankilaan pääsyn epäämisestä päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, vankien ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Tapaajan henkilöntarkastuksesta ja vankilasta poistamisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Kiinni otetun henkilön säilössä pidosta päättää vankilan johtaja.

Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinojen käyttö

Turvaamistoimenpiteitä ovat sitominen, tarkkailu, eristämistarkkailu sekä erillään pitäminen sen mukaan kuin tässä luvussa säädetään. Turvaamistoimenpiteiden sijasta on pyrittävä käyttämään ensisijaisesti muita kuin vapautta

rajoittavia keinoja vangin rauhoittamiseksi tai rikoksen tai vaaraa aiheuttavan tapahtuman estämiseksi.

Vangin välitöntä toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos se on välttämätöntä:

1. karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana;
2. sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muilla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle;
3. uhkaavan väkivallan torjumiseksi; tai
4. henkilönkatsastuksen turvaamiseksi.

Sitomista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Jos vanki sidotaan 1 momentin 2 kohdan nojalla, on mahdollisuuksien mukaan kuultava lääkäriä. Kun vanki on kuultavana tuomioistuimessa, sitominen on lopetettava, jollei puheenjohtaja erityisestä syystä toisin määrää. Sitominen on lopetettava myös, jos se on välttämätöntä lääketieteellisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Tarkkailu

Vanki saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin, jos se on välttämätöntä: 1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vangin terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi; 2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka 3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin tai muun henkilön turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Tarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin. Tarkkailuun sijoittaminen ei saa kestää pitempään kuin on välttämätöntä, eikä yli seitsemää vuorokautta. Tarkkailuun sijoittamista saadaan kuitenkin jatkaa, jos se on välttämätöntä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitusta syystä. Tarkkailuun sijoittaminen on otettava uudelleen käsiteltäväksi enintään seitsemän vuorokauden väliajoin.

Eristämistarkkailu

Jos on perusteltua syytä epäillä, että vangilla vankilassa tai sinne tullessaan on kehossaan 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, hänet saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä ja kiellettyjen aineiden tai esineiden poistumista hänen kehostaan voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin. Eristämistarkkailuun sijoittamisesta on viipymättä ilmoitettava terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvalla virkamiehelle. Lääkärin tai muun terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tulee mahdollisimman pian tutkia vangin terveydentila. Vankia on tarkoin seurattava teknisellä valvonnalla ja muulla tavoin.

Eristämistarkkailua saadaan jatkaa, kunnes kielletyt aineet tai esineet ovat poistuneet vangin elimistöstä tai kunnes eristämiseen ei enää muuten ole syytä. Eristämistarkkailu ei saa kuitenkaan kestää yli seitsemää vuorokautta. Jos eristämistarkkailusta aiheutuu vaaraa vangin terveydelle, eristäminen on keskeytettävä. Jos vangin kehossa on henkilönkatsastuksessa havaittu 1 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä, eristämistarkkailua saadaan jatkaa seitsemän vuorokauden enimmäisajan jälkeenkin, kuitenkin enintään seitsemän vuorokautta.

Vanki saadaan pitää erillään muista vangeista, jos se on välttämätöntä:

1) sen estämiseksi, että vanki vakavasti vaarantaa muun henkilön henkeä tai terveyttä; 2) ilmeisen karkaamis- tai vapauttamisyrittäksen estämiseksi; 3) päihdyttävän aineen jatkuvan käytön tai rikoslain 50 luvun 1–4 §:ssä tarkoitettujen huumausainerikoksen estämiseksi; tai 4) muun 1–3 kohtaa vastaavan, vankilan järjestystä vakavasti vaarantavan teon estämiseksi.

Erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enemmän kuin erillään pitämisestä välttämättä aiheutuu. Vankia ja hänen terveydentilaansa on tarkoin seurattava. Erillään pitämistä ei saa jatkaa kauemmin kuin on välttämätöntä. Erillään pitämistä koskeva päätös on otettava uudelleen harkittavaksi enintään 30 vuorokauden väliajoin.

Voimakeinojen käyttö

Vankeinhoitolaitoksen virkamiehellä on virkatehtävää suorittaessaan vankilassa, sen alueella ja välittömässä läheisyydessä, vangin kuljetuksen aikana sekä Vankeinhoitolaitoksen valvomassa toiminnassa oikeus käyttää voimakeinoja: 1) vangin karkaamisen tai luvatta poistumisen estämiseksi, vastarinnan murtamiseksi ja tässä tai 16 luvussa tarkoitettua valvonta-, tarkastus- ja turvaamistoimenpiteen suorittamiseksi; 2) 17 luvussa tarkoitettua vankilaan pääsyn estämiseksi, esineiden ja tavaroiden haltuun ottamiseksi, alueelta poistamiseksi sekä kiinniottamisen ja säilössä pidon toimittamiseksi; sekä

3) henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tai muun henkilön terveyttä vaarantavan teon taikka tapahtuman uhatessa luvattoman pääsyn estämiseksi, esteen poistamiseksi tai kulkuneuvon pysäyttämiseksi.

Voimakeinojen on oltava tarpeellisia ja olosuhteisiin nähden puolustettavia. Puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Voimankäyttövälineitä saa käyttää ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut virkamies.

Sillä, joka 1 momentissa tarkoitetun virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella tilapäisesti avustaa virkamiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen voimakeinoapuun tämän pykälän mukaisen erittäin tärkeän ja kiireellisen virkatehtävän suorittamisessa, on oikeus mainitun virkamiehen ohjauksessa sellaisten välttämättömien voimakeinojen käyttämiseen, joita voidaan olosuhteisiin nähden pitää puolustettavina. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Päätös vangin eristämistarkkailuun sijoittamisesta ja erillään pitämisestä on tehtävä kirjallisesti. Erillään pitämistä koskevaa päätöstä tehtäessä vankia on kuultava. Vangille on ilmoitettava toimenpiteen perusteet.

Sitomisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Tarkkailuun sijoittamisesta ja eristämistarkkailusta päättää turvallisuudesta vastaava virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Vangin erillään pitämisestä päättää vankilan johtaja.

Tarkemmat säännökset tarkkailun, eristämistarkkailun ja erillään pitämisen täytäntöönpanosta sekä voimankäyttövälineistä, sitomiseen käytettävistä välineistä ja 8 §:ssä tarkoitettujen päätösten kirjaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Tarkemmat määräykset turvaamistoimenpiteiden käytön sekä voimakeinojen ja voimankäyttövälineiden käytön koulutuksesta antaa Rikosseuraamusvirasto.

1.4 Valtioneuvoston asetus vankeudesta

Asetus vankeudesta annettiin kesäkuussa 2006. Asetuksessa on yksityiskohtaiset määräykset mm. täytäntöönpanoviranomaisista, Rikosseuraamusviraston tehtävistä, aluevankilan ja sijoittajayksiköiden tehtävistä, rangaistusajan laskemisesta, rangaistusajansuunnitelman sisällöstä ja laatimisesta, vankipassin tietosisällöstä, vankien työstä, opiskelusta ja vankitoimintoihin osallistumisesta, vangin omaisuudesta ja tuloista vankilassa oloaikana, vangin yhteyksistä vankilan ulkopuolelle ja tapaamisista, kurinpidosta sekä

tarkastamisesta ja valvonnasta, voimakeinojen käyttämisestä, muutoksenhausta, valvotusta koevapaudesta ja vapautumisesta. Asetuksen koko teksti on liitteenä (liite 3.).

1.5 Suomen vankiloiden turvallisuutta koskeva muu lainsäädäntö

Vankiloita ja niiden toimintaa koskevat edellisten lisäksi ainakin vielä työturvallisuuslaki, pelastuslaki ja valmiuslaki. Työturvallisuuslaissa määritellään työn teettäjän ja järjestäjän velvollisuudet työntekijän turvaamiseksi työtehtävässä. Pelastuslaissa määritellään vankilan velvollisuudeksi suojella siellä olevien henkilöiden turvallisuutta ja omaisuutta. Valmiuslaissa määritellään vankilan velvollisuudeksi varautua suojelemaan vankilassa olevia henkilöitä ja omaisuutta poikkeustilan varalta. Lakien mukaan vankiloiden on laadittava, ja pidettävä ajan tasalla ainakin pelastus- ja valmiussuunnitelma.

1.5.1 Työturvallisuuslaki (10§):

Työturvallisuuslain mukaan myös vankiloiden jotka teettävät tai järjestävät työtä rangaistusta suorittavalle henkilölle on riittävän järjestelmällisesti selvitettävä ja tunnistettava työstä, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät sekä, milloin niitä ei voida poistaa, arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Tällöin on otettava huomioon muun ohella:

1. tapaturman ja muu terveyden menettämisen vaara kiinnittäen huomiota erityisesti kyseisessä työssä tai työpaikassa esiintyviin 5 luvussa tarkoitettuihin vaaroihin ja haittoihin;
2. esiintyneet tapaturmat, ammattitaudit ja työperäiset sairaudet sekä vaaratilanteet;
3. työntekijän ikä, sukupuoli, ammattitaito ja hänen muut henkilökohtaiset edellytyksensä;
4. työn kuormitustekijät; ja
5. mahdollinen lisääntymisterveydelle aiheutuva vaara.

Jos työnantajalla ei ole 1 momentissa tarkoitettuun toimintaan tarvittavaa riittävää asiantuntemusta, hänen on käytettävä ulkopuolisia asiantuntijoita. Työnantajan on varmistuttava, että asiantuntijalla on riittävä pätevyys ja muut edellytykset tehtävän asianmukaiseen suorittamiseen. Työterveyshuollon asiantuntijoiden ja ammattihenkilöiden käytöstä sekä työpaikkaselvityksestä säädetään työterveyshuoltolaissa (1383/2001).

Työnantajalla tulee olla hallussaan 1 momentissa tarkoitettu selvitys ja arviointi. Selvitys ja arviointi on tarkistettava olosuhteiden olennaisesti muuttuessa ja se on muutenkin pidettävä ajan tasalla. Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä selvityksen ja arvioinnin laatimisen kirjallisesta tai muusta todennettavissa olevasta muodosta, sisällöstä ja asian käsittelystä työpaikalla huomioon ottaen työnantajan toimiala, toiminnan luonne ja niihin liittyvät haitat ja vaarat sekä työpaikan koko.

Työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Huolehtimisvelvollisuuden laajuutta rajaavina tekijöinä otetaan huomioon epätavalliset ja ennalta arvaamattomat olosuhteet, joihin työnantaja ei voi vaikuttaa, ja poikkeukselliset tapahtumat, joiden seurauksia ei olisi voitu välttää huolimatta kaikista aiheellisista varotoimista.

Työnantajan on suunniteltava, valittava, mitoitettava ja toteutettava työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Tällöin on mahdollisuuksien mukaan noudatettava seuraavia periaatteita:

1. vaara- ja haittatekijöiden syntyminen estetään;
2. vaara- ja haittatekijät poistetaan tai, jos tämä ei ole mahdollista, ne korvataan vähemmän vaarallisilla tai vähemmän haitallisilla;
3. yleisesti vaikuttavat työsuojelutoimenpiteet toteutetaan ennen yksilöllisiä; ja
4. tekniikan ja muiden käytettävissä olevien keinojen kehittyminen otetaan huomioon.

Työnantajan on jatkuvasti tarkkailtava työympäristöä, työyhteisön tilaa ja työtapojen turvallisuutta. Työnantajan on myös tarkkailtava toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyteen. Työnantajan on huolehdittava siitä, että turvallisuutta ja terveellisyyttä koskevat toimenpiteet otetaan huomioon tarpeellisella tavalla työnantajan organisaation kaikkien osien toiminnassa.

1.5.2 Pelastuslaki 13.6.2003/468 ja Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta

Pelastuslain 8§ mukaan rakennuksen omistaja ja haltija (virasto ja laitos) on velvollinen ehkäisemään vaaratilanteen syntymistä, varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteessa ja varautumaan sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin ne omatoimisesti kykenevät.

Vaaratilanteisiin on varauduttava tekemällä pelastussuunnitelma pelastusviranomaisten kanssa.

Valtioneuvoston asetus tarkentaa pelastuslakia ja sanoo, että pelastussuunnitelma on laadittava mm. rangaistuslaitoksiin. Pelastussuunnitelma on pidettävä ajan tasalla ja siitä on tiedotettava asianmukaisella tavalla asianomaisen rakennuksen tai muun kohteen asukkaille ja työntekijöille sekä muille, joiden on osallistuttava pelastussuunnitelman toimeenpanoon, ja se tai sen yhteenvedo on myös toimitettava alueen pelastusviranomaisille.

Pelastussuunnitelmasta on selvittävä:

1. ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden vaikutukset,
2. toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi,
3. poistumis- ja suojautumismahdollisuudet sekä sammutus- ja pelastustehtävien järjestelyt;
4. turvallisuushenkilöstö, sen varaaminen ja kouluttaminen sekä muun henkilöstön tai asukkaiden perehdyttäminen suunnitelmaan,
5. tarvittava materiaali kuten alkusammutus-, pelastus- ja raivauskalusto, henkisuojaimet ja ensiaputarvikkeet sen mukaan kuin ennakoitujen vaaratilanteiden perusteella on tarpeen,
6. ohjeet erilaisia 1 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten,
7. miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan asianomaisten tietoon,

Kohteeseen laaditussa pelastussuunnitelmassa on lisäksi selvitettävä erikseen, miten rakennuksessa tai tilassa olevien heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varauduttaessa. Suunnitelmassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tavanomaisesta poikkeava käyttö.

Vankilat on palotarkastettava vuosittain ja tarvittaessa useamminkin. Palotarkastuksen saa suorittaa alueen pelastusviranomainen ja hänet on päästettävä kaikkiin tarkastettaviin tiloihin. Tarkastettavan kohteen edustajan on lisäksi esitettävä säädöksissä vaaditut suunnitelmat, muut asiakirjat ja järjestelyt. Palotarkastuksessa on pidettävä pöytäkirjaa, jossa tulee riittävästi yksilöidä tarkastuskohde, tarkastuksen kulku, tarkastajan tekemät keskeiset havainnot, tarkastettavan kohteen edustajan esittämä selvitys sekä johtopäätökset ja niiden perustelut. Pöytäkirja on viipymättä annettava tiedoksi asianomaisille.

1.5.3 Valmiuslaki (40§):

Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion liikelaitosten ja muiden valtion viranomaisten sekä kuntien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeus-

oloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muin toimenpitein varmistaa tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Poikkeusoloihin varautumista johtaa, valvoo ja yhteen sovittaa valtioneuvosto sekä kukin ministeriö hallinnonalallansa.

2. TURVALLISUUDEN KÄSITE JA VANKILOIDEN TURVALLISUUS- SUUNNITELMAT

2.1 Turvallisuuden käsite

Turvallisuudesta puhuttaessa voidaan tarkoittaa kolmea eri turvallisuuden tasoa:

1. yksilön turvallisuus,
2. kansan ja valtion turvallisuus ja
3. kansainvälinen eli valtioiden välinen turvallisuus.

Kaikki kolme käsitettä ovat toisistaan riippuvaisia siten, että turvallisuuden muutos yhdellä tasolla vaikuttaa myös toiseen tasoon. Esimerkiksi Suomen kansallisen turvallisuustilanteen heikkeneminen vaikuttaa yksittäisen suomalaisen turvallisuuden tunteeseen. Yksilön turvallisuuden tunnetta luo turvallinen elinympäristö. Turvallisen elinympäristön luomiseksi viranomaiset pyrkivät vähentämään rikollisuutta sekä ehkäisemään sitä ennalta (Rapila 2006). Raimo Väyrysen mukaan turvallisuuden käsite kaippaa täsmennystä, eikä perinteisillä keinoilla pystytä vastaamaan uusiin uhkiin. Samassa yhteydessä hän esittää ajatuksen turvallisuudenkäsitteen liian laajalle leviämisestä ja korostaa, että turvallisuuden takana on aina tarkoitus (Väyrynen 2007).

Turvallisuuden käsitettä purkaa Juha Vuori vastavuoroisuuden avulla: ”Jotta voisimme puhua ”turvallisuudesta” – tutkia sitä, ymmärtää sitä ja antaa neuvoja sen saavuttamiseksi – meidän täytyy saada selville mistä me oikeastaan puhumme”. Turvallisuuden käsite on ollut ja on yhä kiistelyn kohde kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa. Turvallisuuden ”arkimerkitys” (uhkatuus, turva, turvassa oleminen) ja kansainvälinen merkitys (nimitys tietyille ongelmakokonaisuudelle, tietyille toimintakentälle: valtioiden uhka toisilleen, suvereniteetin haastaminen, vallan käyttö, itsenäisyyden puolustaminen jne.) tulee pitää erillään keskusteltaessa turvallisuuden käsitteestä kansainvälisen politiikan tutkimuksen yhteydessä” (Vuori 2006, 10.)

Sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden työryhmässä turvallisuuden käsite on määritelty seuraavalla tavalla: ”Turvallisuus on yhteiskunnan tila, jossa jokainen voi nauttia oikeusjärjestelmän takaamista oikeuksista ja vapauksista ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista tai suomalaisen yhteiskunnan taikka kansainvälistyvän maailman ilmiöistä ja muutoksista johtuvaa

aiheellista pelkoa ja turvattomuutta. Sisäistä turvallisuutta edistetään pitämällä yllä oikeusjärjestelmän toimintakykyä ja perusturvajärjestelmiä sekä estämällä ennakoita ja hallitsemalla uhkia, jotka kohdistuvat väestön turvallisuuden sekä yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin” (Toivanen 2004, 1).

Henkilöiden välinen turvallisuus on usein nähty vuorovaikutuksellisenä, jossa yksilö saa ja antaa turvallisuutta läheisistä, kanssaihmisistä, yhteisistä pelisäännöistä jne. Yhteinen kokemuspiiri tai tilanteessa kohtaaminen luovat johonkin kuulumisen tunteen, antavat varmuutta omaan käyttäytymiseen, koska toisten käyttäytymistä voidaan olettaa ennakoitavan jne., vrt. esim. liikennesääntöjen luomaan oletukseen toisen tielläliikkujan käytöksestä. Henkilökohtaisen turvallisuuden kehitysprosessi kestää koko ihmiselämän tuoden aina mukanaan uusia asioita henkilökohtaiseen turvallisuuden tunteeseen. Erityisen hyvin turvallisuus, sen tarve ja merkitys näkyvät varhaiskasvatuksessa ja sen toteuttamisessa (Adenius-Jokivuori 2005).

Teollisessa tuotannossa on jatkuvasti pyrittävä parantamaan toimintoja samalla kun ylläpidetään ja parannetaan turvallisuutta. Myös turvallisuutta koskevat lakisääteiset ja sosiaaliset vaatimukset ovat kasvamassa. Teollisessa tuotannossa ollaankin läpikäymässä mittavaa muutosprosessia nopeasti kehittyvän turvallisuusteknologian siivittämänä. Uutta teknologiaa on edullista hyödyntää sekä turvallisuuteen että tuottavuuteen liittyvien toimintojen parantamiseksi, mutta se on tehtävä kokonaisvaltaisen turvallisuusjärjestelmän puitteissa. Nämä puitteet rakentuvat standardeista, jotka yhä enemmän perustuvat ”kattostandardiin” IEC 61508. Siinä esitettävä toiminnallisen turvallisuuden lähestymistapa onkin tulossa vallitsevaksi lähestymistavaksi varmistettaessa teknisten järjestelmien kuten tuotantolaitosten automaatiojärjestelmien turvallisuutta. Standardin periaatteilla on suuri merkitys myös suomalaiselle teollisuudelle (Koskinen 2002).

Toiminnallisen turvallisuuden lähtökohtana on ohjattavan kohteen riskin arviointi ja vaatimusten määrittely, joiden perusteella määritellään tarvittava turvallisuuden eheyden taso. Järjestelmän suunnittelu ja toteutus tähtäävät tämän vaaditun turvallisuuden eheyden tason saavuttamiseen. Toiminnallisen turvallisuuden varmistaminen tehdään järjestelmän elinkaaren kaikille vaiheille lähtien niiden suunnittelusta, toteutuksesta ja käyttöönotosta edelleen järjestelmän käyttöön, kunnossapitoon ja järjestelmän muutoksiin. Toiminnallisen turvallisuuden varmistamisessa on tavoitteena, että tekniset järjestelmät toimivat tarkoitetulla tavalla niin tavanomaisessa käytössä kuin myös poikkeustilanteissa. Kaikkien näiden toimintojen hallintaan tarvitaan kattavaa turvallisuuden hallintajärjestelmää (Suomen Automaatioseuran turvallisuusjaosto 2004).

Turvallisuus on nähtävänä myös arvona. Turvallisuuden korostaminen yrityksen tai yhteisön toimintatapoja ohjaavana arvona on ollut monissa liikeyrityksissä arkipäivää jo vuosia; vuonna 2004 sisäasiainministeriössä

laadittiin Suomelle valtakunnallinen sisäisen turvallisuuden ohjelma, joka päivitettiin vuonna 2008. Esimerkiksi lentoliikenteessä turvallisuudella on perinteisesti ollut suuri merkitys. Vuodenvaihteessa 2006 julkaistiin uusi Finnairin operatiivinen turvallisuuspolitiikka. Käyttämällä operatiivisen turvallisuuden käsitettä yhtiö haluaa muistuttaa, että lentoyhtiön toiminnallinen turvallisuus on kokonaisuutena paljon laajempi kuin vain lentoturvallisuus. Se kattaa paitsi lentoturvallisuuden, myös kaiken lentotoimintaan liittyvän maa- ja huoltotoiminnan sekä näiden tukitoiminnot (Finnair 2006). Valtion ulkoisesta turvallisuudesta vastaavat tahot ovat korostaneet turvallisuusajattelun merkitystä jo kauemmin.

Vankiloiden turvallisuutta ja laajemmin ajateltuna koko Rikosseuraamusviraston alaisten virastojen ja henkilöiden turvallisuutta pohdittaessa on huomiotava monia asioita: mm. kansainvälinen ja kansallinen lainsäädäntö, valtion yhteiskunnallinen – ja ulkopoliittinen tilanne ja olosuhteet, väestön, maassa asuvien ja käyvien henkilöiden vaikutus maamme fyysisiin olosuhteisiin. Koko rikosseuraamusjärjestelmä vaikuttaa ja saa vaikutteita kaikesta ympärillä olevasta todellisuudesta. Siksi onkin hyvä muistaa vankilan yksittäisiä turvallisuustekijöitä pohdittaessa sen vaikutuksia muiden vankiloiden ja rikosseuraamusalalla toimiviin toisiin tekijöihin. Usein turvallisuusriskeihin turutaan ja niiden korostaminen menettää merkityksensä. Rikosseuraamusalan objektiivista turvallisuutta voidaan arvioida erilaisista järjestelmän tuottamista tilastoista, joita ovat esimerkiksi vankiloiden poikkeustilanneilmoitukset, kurinpitomerkinnot, ilmoitukset henkilökuntaan kohdistuvasta väkivallasta, ilmoitukset vankien välisestä väkivallasta, takavarikoitujen huumeiden määrä, virtsakokeiden tulokset, vankien luvattomat poistumiset, karkaamiset ja poistumisluvalla jäämiset sekä omasta pyynnöstään erillään asuvien vankien määrä. Vankiloiden subjektiivista turvallisuutta eli henkilökunnan ja vankien turvallisuuskokemuksia ja havaintoja työ- ja asuinpaikastaan on taas selvitetty tässä tutkimuksessa.

2.2 Vankiloiden turvallisuussuunnitelmat

Rikosseuraamusvirasto pyysi kirjeessään 27.3.2007 aluevankiloita keräämään alueensa laitosten erilaiset turvallisuuteen laajasti ymmärrettynä liittyvät riskiarviot, selvitykset ja voimassa olevat suunnitelmat. Tällaisiksi oli ymmärrettävä ainakin laitoksilta edellytetyt väkivallan vähentämiseen tähtäävät suunnitelmat sekä työturvallisuuslain edellyttämät selvitykset ja arvioinnit. Huhtikuun loppuun mennessä vankiloista oli tullut muutamia vastauksia. Aineistopyyntö uudistettiin sähköpostitse toukokuussa ja toisen kerran kesäkuun alussa. Lisäksi asiasta puhuttiin ja suunnitelmien lähettämiseen vedottiin 24.5.2007 Risen järjestämässä turvallisuusseminaarissa. Vastauksia saatiin näiden pyyntöjen seurauksena muutama lisää ja heinäkuun loppuun mennessä 16 vankilaa toimitti joitakin turvallisuuteen liittyviä papereita. Alla

olevassa taulukossa 1. on esitetty saadut vastaukset vankiloittain. Aluevankiloista vain yksi vastasi ohjeen mukaisesti ja lähetti vastaukset keskitetysti yhdellä kertaa – mikä johtunee siitä, että vain Länsi-Suomen aluevankilaan on nimitetty turvallisuuspäällikkö, muiden vankiloiden vastaukset tulivat yksitellen.

Taulukko 1. Vankiloiden vastaukset turvallisuussuunnitelmien toimituspyyntöön.

Vankila	Turvallisuus-suunnitelma	Poikkeus-tilanne	Pelastus-suunnitelma	Valmius-suunnitelma	Muu
Keravan vankila		kyllä (2s.)			
Helsingin vankila					Toimintaohje väkivalan vähentämiseksi
Hämeenlinnan vankila		kyllä	vain tulipalo (0,5s)		Työsuojelun toimintaohjelma
Vanajan vankila					Vaarojen arviointi -kyselyn yhteenveto 2s.
Kuopion vankila	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	Toimenpidesuunnitelma työväkivallan vähentämiseksi
Pyhäselän vankila		kyllä	kyllä		Toimenpidesuunnitelma työväkivallan vähentämiseksi, työsuojelun toimintaohjelma vuodelle 2007
Laukaan vankila					Toimenpidesuunnitelma työväkivallan vähentämiseksi (3s.)
Sukevan vankila		kyllä (5s.)			
Mikkelin vankila	kyllä	kyllä	kyllä (epätäydellinen)		
Vaasan vankila	Erinomainen	kyllä	kyllä	kyllä	
Kylmäkosken vankila			kyllä		
Satakunnan vankila	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	
Turun vankila	kyllä (2s.)	kyllä (1,25s.)	kyllä (1s.)	kyllä (3s. runko)	Menettelytapaohjeita väkivallan uhan varalle, henkilöstön mitoitussuunnitelma osana turvasuunnitelmaa
Vilppulan vankila	kyllä (epätäydellinen)	epätäydellinen	kaikki	epätäydellinen	
Oulun vankila	kyllä (kesken)	kyllä	kyllä		
Ylitornion vankila	kyllä (aloitettu)	kyllä	kyllä		Työsuojelun toimintaohjeet 04-05, 04-07
Vastauksia yhteensä:	8	12	11	5	

Taulukosta 1 ilmenee, että vankiloiden lähettämät suunnitelmat ja selvitykset vaihtelivat suuresti kattavuudeltaan ja laajuudeltaan. Joissakin vankiloissa on paneuduttu eri suunnitelmien tekemiseen sekä laadullisesti että määrällisesti. Hyvin asiat ovat Kuopion ja Satakunnan vankilassa ja erityisen hyvin Vaasan vankilassa. Lisäksi kahden vankilan yrityksenä on ollut tehdä asiallinen suunnitelma, mutta toisen pelastussuunnitelma ja toisen koko suunnitelma olivat vaikeaselkoisia. Loppujen vankiloiden suunnitelmat olivat puutteellisia tai keskeneräisiä kuten esimerkiksi Keravan, Sukevan ja Turun vankiloiden. Helsingin ja Laukaan vankilat olivat lähettäneet ainoastaan työväkivallan vähentämissuunnitelmansa.

Toimitettujen turvallisuussuunnitelmien avulla on vaikea määrittää yleistä ja valtakunnallista tasoa sille, miten vankilat ovat varautuneet turvallisuushkiin. Saatujen suunnitelmien määrä oli vain noin 1/3 vankiloiden kokonaisuudesta ja suunnitelmien taso on kirjava. Vajavaisimmissa suunnitelmissa turvallisuussuunnitelman kolmesta osiosta puuttui kokonaan osio tai kaksi. Toisaalta koko suunnitelma saattoi olla vain muutaman sivun mittainen, ja turvallisuussuunnitelmien osioita oli käsitelty noin sivun verran ongelmaa kohti.

Vankiloiden lähettämistä turvallisuussuunnitelmista voi kuitenkin oppia paljonkin. Parhaiden suunnitelmien avulla voidaan hahmotella turvallisuussuunnitelmien tämänhetkinen paras rakenne ja asiasisältö, jota kehittelemällä ja standardoimalla voitaisiin kaikkiin Suomen vankiloihin laatia oma turvallisuussuunnitelma laissa vaadittuine osioineen.

Tämän hetkisen parhaan mallin mukaan vankilan turvallisuussuunnitelman tulisi sisältää ainakin seuraavat neljä osiota:

1. Johdanto, jossa käydään läpi suunnitelman tarkoitus, laitos ja sen arki, mahdolliset riski- ja uhkatekijät, selvitetään kunnan väestönsuojelun ja pelastustoimen yleisjärjestelyt sekä poliisin ja muiden yhteistyötahojen yhteystiedot,
2. osiossa kaksi käydään läpi vankilaturvallisuutta vaarantavat poikkeustilanteet ja niihin ehdotetut ratkaisumallit,
3. osiossa kolme (pelastussuunnitelma) käydään läpi yleisimmät onnettomuustilanteet, niitä koskevat toimintamallit ja apua antavat viranomaiset,
4. osiossa neljä (valmiussuunnitelma) käydään läpi tyypillisimmät valtiota mahdollisesti uhkaavat katastrofitilanteet ja niiden aikana toimiminen. (Kahra 2003).

Kuten edellä esitetystä turvallisuussuunnitelmien sisältöehdotuksesta havaitaan, voitaisiin suosituksen sisältöä ja laajuutta ehkä parhaiten kehittää työryhmässä, jonka pohjana olisi Vaasan vankilan turvallisuussuunnitelma. Sen sisällysluettelo on tämän raportin liitteenä 1. Työryhmässä voisi olla edustus

Rikosseuraamusvirastosta, aluevankiloista ja vankiloista, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta tai Laurea-ammattikorkeakoulusta. Ryhmä voisi kehittää yhtenäisen keskeisen sisällysluettelon kaikkien Suomen vankiloiden turvallisuussuunnitelmille ja laatia niiden kirjoittamiselle yhtenäisen mallin. Eräs ratkaisu voisi olla, että Rikosseuraamusalan koulutuskeskus järjestäisi täydennyskoulutusta, jonka tarkoituksena olisi hahmottaa vankilaturvallisuus kokonaisuutena, ja opintojen hyväksytyt suorittaminen tapahtuisi turvallisuussuunnitelman luomisena omalle vankilalle.-

Pääosin turvallisuussuunnitelmat ovat jokaisen vankilatyöntekijän perustyö-turvallisuuden aineistoa, ja salattavilta osiltaan vain vankilan turvallisuudesta vastaavien henkilöiden hallussa. Jokaisen vankilassa työskentelevän tulee tietää, miten yllättävissä tilanteissa reagoidaan, mistä saadaan apua, miten työntekijät ja vangit saadaan suojattua ja mistä saadaan viranomaisapua. Vankilan turvallisuudesta vastaavien henkilöiden tulee lisäksi tietää miten vaaratilanteessa hälytyksen jälkeen toimitaan ja miten asiassa edetään niin, että minimoidaan henkilö- ja aineelliset vahingot sekä taataan turvallisuuden säilyminen. Parhaidenkin kirjallisten ohjeiden lisäksi on erilaista vaara- ja poikkeustilanteissa käyttäytymistä säännöllisesti harjoiteltava. Jokainen harjoitus tulee raportoida, sen kulku analysoida ja tehdyistä hyvistä harjoituksesta ja virheistä tulee oppia tulevaisuuden varalle.

3. KENTTÄTUTKIMUS

Vankilaturvallisuustutkimuksen suunnitteluvaiheessa päädyttiin siihen, että laadulliset teemahaastattelut ovat tarkoituksenmukainen tapa kerätä tietoa, jonka pohjalta voidaan muodostaa kokonaiskäsitys vankiloiden tämän hetkestä turvallisuustilanteesta. Suunnittelukokouksissa ja tutkimussuunnitelmaa tehtäessä arvioitiin kentän herättämiseksi ja valmistamiseksi tarvittavan myös tiedottamista tulevasta tutkimushankkeesta. Näin päädyttiin esittelemään hanketta johtajapäivillä 16.4.2007, johtajien ja turvallisuusvastaavien vankilaturvallisuusseminaarissa 24.5.2007 ja hankkeen lopetusseminaarissa huhtikuussa 2008. Näiden tilaisuuksien tarkoitus oli kaksisuuntainen tiedonvälittäminen. Toisaalta vankiloiden johtajia ja turvallisuusvastaavia on informoitu vankilaturvallisuuden nykytilan kartoituksesta, ja toisaalta tutkijana olen saanut erittäin paljon tietoa ja neuvoja siitä, mitä vankilaturvallisuuden tulisi ainakin sisältää ja miten teemoja tulisi selvittää tutkimuksessa.

Rise asetti tutkimukselle ohjausryhmän, johon kuuluivat Esa Vesterbacka (pj.), Kimmo Hakonen, Ulla Knuuti, Kauko Aromaa, Ilppo Alatalo, Jari Tuomela, Liisa Riittinen, Ari Lyytikäinen ja Ari Juuti. Ryhmää täydennettiin myöhemmin Anja Heikkisellä. Ohjausryhmä kokoontui kerran haastattelujen toteuttamisen aikana (19.6.2007), toisen kerran niiden analyysin aikana (21.9.2007), kolmannen kerran (21.12.2007) kommentoimaan vankilaturvallisuusraportin ensimmäistä luonnosta, neljännen kerran (20.2.2008) kommentoimaan raportin julkaisukäsikirjoitusta ja viidennen kerran (11.3.2008) keskustelemaan tutkimuksen jatkosta ja palautekierroksesta sekä sen laajentamisesta koskemaan myös Kriminaalihuoltolaitosta.

3.1 Vankilaturvallisuusseminaari 24.5.2007

Vankilaturvallisuusseminariin kutsuttiin osallistujiksi turvallisuushankkeen ohjausryhmä, aluevankiloiden ja sijoittajayksiköiden johtajat ja vankiloiden johtajat sekä turvallisuudesta vastaavat apulaisjohtajat. Seminaariin osallistui noin 50 henkilöä. Seminaarissa kuultiin esitykset Rajavartiolaitoksen turvallisuusstrategiasta, turvallisuusstrategioiden yleisestä sisällöstä ja käytöstä, sekä juuri aloitetusta Vankeinhoitolaitoksen turvallisuustutkimuksesta. Seminaarin toisessa osiossa osallistujat hahmottelivat ryhmätöissä vankilaturvallisuuden ja turvallisuusstrategiaan kuuluvia turvallisuusteemoja. Nämä käytiin yhteisesti läpi jokaisen ryhmän toimiessa oman teemansa esittelijänä.

Ryhmätöiden esivalmisteltuja teemoja olivat: 1) Mikä on vankilaturvallisuuden sisältö, 2) Vankiloiden (avo/suljettu) nykyturvallisuuden hyvät asiat ja käytännöt, 3) Vankiloiden (avo/suljettu) nykyturvallisuuden puutteet, 4) Nykyturvallisuuden ongelmakohtien korjausehdotukset, 5) Miten varmistetaan hyvien käytäntöjen ja tietotaidon siirtyminen organisaatiossa sekä ehkäistään

tehtyjen virheiden toistuminen, 6) Vankilaturvallisuuden tulevaisuudennäkymät, 7) Esimerkkejä koetuista ja pelätyistä turvallisuusongelmista.

Jokainen ryhmä vastasi kaikkiin kysymyksiin, ja vuorotellen jokainen ryhmä valmisti sille osoitetusta kysymyksestä lyhyen esitelmän, jota muut ryhmät täydensivät keskustelulla. Kaikki ryhmätyöt kerättiin talteen. Seuraava yhteenveto on ryhmätöiden perusteella laadittu tiivistelmä vankilaturvallisuuden kuuluvista asioista. Ryhmätyöt kokonaisuudessaan ovat tämän raportin liitteenä 3.

Ryhmätöiden perusteella vankilaturvallisuuden sisältö koostuu hyvistä vankiloiden rakenteista ja henkilökunnasta. Vankiloiden rakenteisiin laskettiin kuuluvaksi vankiloiden koko aidattu alue: rakennukset, toimitilat, osastot ja sellit. Vankiloiden rakenteellista turvallisuutta ylläpidetään ja voidaan parantaa rakenteiden suunnittelulla, teknisillä apuvälineillä ja aktiivisella sekä motivoituneella henkilökunnalla. Henkilökunnan vankituntemuksen avulla tehdään onnistunut vankisijoittelu, jossa huomioidaan vankien turvallisuus sekä kuntoutuksen ja toiminnallisuuden tarpeet. Suurimmiksi ongelmiksi yhtäläisen vankilaturvallisuuden kannalta nähtiin vankiloiden epäyhtenäiset käytännöt ja se, että turvallisuuteen liittyvien toimenpiteiden ohjeistamisessa ja toteutuksessa ei ole yhtenäistä toimintakulttuuria.

Suljettujen ja avovankiloiden nykyturvallisuuden hyvät osatekijät ja käytännöt ovat ryhmätöiden perusteella: henkilökunta, säilytysvarmuus, päihteettömyys ja hyvä viranomaisyhteistyö. Henkilökunnan vahvuudeksi laskettiin sen ammattitaito, joka näkyy vankiloissa päivittäin inhimillisenä vankikohteluna lähityössä sekä vankituntemuksena jota lisäävät riski- ja tarvearviot (rita) ja rangaistusajan suunnitelmat (ransu) niukoillakin resursseilla toimeen tullen. Säilytysvarmuus on saatu hyväksi harkitun vankisijoittelun tuloksena. Parantunut vankisijoittelu on auttanut vankien kuntoutusta eri ohjelmissa. Päihdestategian luominen, päihdetestit ja avolaitosten päihteettömyys koettiin vahvuudeksi. Toimiva viranomaisyhteistyö muiden oikeusviranomaisten kanssa mainittiin myös usean ryhmän vastauksissa.

Ryhmätöiden perusteella suljettujen ja avovankiloiden nykyturvallisuuden suurimmat puutteet ovat: vankimäärät, henkilökunnan vähyyys ja tiedonkulku. Suuri vankimäärä aiheuttaa turvallisuusongelmia, vaikeuttaa niihin varautumista ja niiden torjumista, koska vankilat ovat täysiä, osastot suuria ja selleissä joudutaan pitämään yhtä aikaa useita vankeja. Vankiloiden valvontaa vaikeuttavat yliasutus ja epätarkoituksenmukaiset rakenteet. Ongelma kärjistyy kun erilaisia vankiryhmiä jotka eivät voi olla kosketuksissa toisiinsa on niin paljon. Vankilassa joudutaan toimimaan ja erottelemaan vankeja paitsi sukupuolen ja iän mukaan vielä pelkääjiin (erilaiset etniset vähemmistöt ja vankien keskuudessa halveksitun rikoksen tehneet), erilaista kuntoutusta vaativiin ryhmiin (päihde) ja itselleen, muille tai rikosten jatkamisen vuoksi vaarallisiin sekä turvallisuusosastoille sijoitettaviin vankeihin. Yliasutus lisää

henkilökunnan työmäärää ja sairauspoissaoloja, mikä vielä kertautuu, kun riittäviä resursseja palkata kausityöläisiä ja pysyvämpää henkilökuntaa ei ole. Pienellä henkilöstöllä ei ehditä tekemään riittävästi lähityötä. Lisäksi valitettiin, että erilaiset ATK-pohjaiset lomakkeiden täytöt jatkuvasti lisääntyvät, mikä vie henkilökunnan entistä kauemmaksi vangeista. Ongelmat vankiloiden välisessä tiedonkulussa vaikeuttavat vankilaturvallisuuden ylläpitoa ja ongelmiin varautumista, estävät yhtenäisten käytäntöjen ja mallien syntymistä sekä edesauttavat samojen virheiden toistumista useassa vankilassa samanaikaisesti ja peräkkäin.

Ryhmätöissä tehtiin useita vankiloiden nykyturvallisuuden korjausehdotuksia: henkilökunnan koulutuksen parantaminen, mahdollisuus tehdä virheitä ja laitosturvallisuuden yhtenäistäminen. Henkilökunnan parempi perehdyttäminen, koulutus ja tietotaidon ylläpito auttaisi uusia vartijoita sisäistämään toimenkuvansa ja siirtämään teoriassa oppimiansa asioita käytäntöön. Se myös motivoisi vanhoja vartijoita oppimaan uutta ja edelleen kehittämään ja uudistamaan toimenkuvaansa. Henkilökunnan mahdollisuus tehdä virheitä – sen hyväksyminen että virheitä tapahtuu mutta että niistä voidaan oppia kun ne kirjataan ja käsitellään avoimesti – auttaisi koko henkilökuntaa kehittämään toimenkuvaansa ja vankilaturvallisuutta lisääviä käytäntöjä ilman pelkoa, että virheet tulkitaan epäonnistumisiksi jotka saattavat katkaista urakehityksen tai aiheuttaa ongelmia työyhteisössä. Laitosturvallisuuden yhtenäistämisen nähtiin parantavan yksittäisten laitosten turvallisuutta, antavan valmiita toimintamalleja hoitaa eteen tulevia turvallisuusongelmia ja säästävän vastausten sekä ratkaisujen hakemiselta toistuvasti samoihin ongelmiin. Vankiloiden turvallisuustietoa tulisi analysoida ja johtopäätökset tulisi levittää koko henkilökunnalle. Analyysin avulla voitaisiin hyviä toimintamalleja siirtää työyhteisössä jälkipolville ja visioida uusia strategisesti toimivia käytännön taktiikoita tulevien ongelmien ja havaittujen uhkakuvien varalle.

Ryhmätöiden perusteella hyvien käytäntöjen ja tietotaidon siirtyminen organisaatiossa ja tehtyjen virheiden siirtymättömyys ehkäistään ja varmistetaan parhaiten hyvällä dokumentoinnilla, analyysillä ja avoimella keskustelulla. Dokumentoinnin etu on, että virheistä, niiden seurauksista ja ratkaisumalleista voidaan oppia, tiedottaa ja laatia ohjeita (käsikirja) virheen toistumisen ehkäisemiseksi. Oppi ja tieto virheistä tulee saattaa vankiloiden henkilökunnan tietoisuuteen aktiivisen tiedottamisen kautta. Työyhteisöjen tulee omissa palavereissaan päivittää tietämyksensä turvallisuuteen liittyvistä asioista, jolloin tieto ei ole vain yhden tietyn henkilön erikoisosaamisen varassa.

Ryhmätöissä pidettiin vankilaturvallisuuden tulevaisuudennäkymiä toisaalta valoisina, mutta toisaalta ne sisältävät myös uhkakuvia. Valoisiksi vankilaturvallisuuden tulevaisuudennäkymät tekee tieto siitä, että turvallisuuteen ollaan valmiita panostamaan entistä analyttisemmin, systemaattisemmin ja uusien teknisten apuvälinein. Analyttinen ja systemaattinen ote lisäävät

virheiden dokumentointia, syy-seuraussuhteiden pohdintaa sekä huonon vaikuttavuuden minimoimista ja hyvän vaikuttavuuden laajentuvaa käyttöä. Teknisen kehityksen arveltiin vähentävän ennakoimattomia turvallisuusongelmia ja parantavan vankilan valvontaa. Vankilaturvallisuuden tulevaisuuden uhkakuvina nähtiin ensi sijassa järjestäytyneen rikollisuuden merkittävä kasvu, vankiaineksen huonontuminen ja rikollisuuden kansainvälistyminen. Järjestäytyneen rikollisuuden arveltiin luovan tarvetta entistä paremman laitosturvallisuuden varmistamiseen, kun kovista rikoksista pitkiä tuomioita istuvat rikolliset aiheuttavat turvallisuusongelmia vankilajärjestelmälle. Vankiaineksen huonontumisen kerrottiin johtuvan siitä, että tulevaisuudessa yhä useampi vanki saapuu vankilaan ilman minkäänlaista kokemusta normaalista työelämästä ja on lisäksi päihdeongelmainen, mikä vaikeuttaa sekä vangin sijoittamista että kuntouttamista vankilassa. Moniongelmaisten vankien auttaminen on erittäin työlästä, aikaa vievää ja erityisosaamista vaativaa työtä ilman takuuta siitä, että hoito tuottaa tuloksia tai siitä, että hoitoa ja sen tukitoimia voitaisiin jatkaa vangin vapautumisen jälkeen.

Ryhmätöissä mainittuja esimerkkejä vankiloissa jo koetuista tai tulevaisuudessa pelättävissä olevista turvallisuusongelmista olivat työntekijöiden jaksaminen ja rikollisuuden muuttuminen. Vankiloiden henkilökunnan pelättiin jäävän liian yksin suuren vankijoukon keskelle, ja liiallinen paine töissä voi aiheuttaa mielenterveys- ja alkoholi-ongelmia. Vankiaineksen ”koventumisen” ja monikulttuuristumisen taas pelättiin aiheuttavan yhä enemmän ongelmia vankilan sisällä koko laitoksen turvallisuudelle ja myös vankilan ulkopuolella yksittäisille vankilan työntekijöille ja heidän perheilleen.

3.2 Teemahaastattelut

Laadulliset teemahaastattelut tehtiin kesä-elokuussa 2007 ja niiden kesto vaihteli noin tunnista reiluun puoleentoista tuntiin. Yhteensä haastateltiin 33 henkilöä 21 vankilassa, sijoittajyksikössä tai aluevankilassa eri puolilla Suomea. Haastateltavista 12 oli aluevankilan johtajia, vankilanjohtajia ja vankilaturvallisuuden vastuuhenkilöitä, 15 henkilöä oli vankeinhoitoesimiehiä sekä muuta vankilahenkilöstöä. Lisäksi haasteltiin kuutta vankia. Kaksi haastatelluista oli ryhmähaastatteluja. Haastattelujen jälkeen tutustuttiin vankiloiden turvallisuusjärjestelyihin henkilökunnan opastamalla vankilakerroksella noin 1–2 tuntia. Tässä yhteydessä tehdyt havainnot sekä käydyt keskustelut on sisällytetty tähän raporttiin.

Haastattelujen tarkoituksena oli kartoittaa henkilökunnan ja vankien käsityksiä Suomen vankiloiden nykyturvallisuuden tilasta puutteineen ja hyvine käytäntöineen. Haastateltavat valikoitiin kolmessa vaiheessa:

1. ensimmäisessä vaiheessa koottiin aluevankiloiden johtajien laatima nimilista alueensa hyvistä ja asiantuntevista haastateltavista. Tältä

listalta poimittiin haastateltavaehdokkaat Vankeinhoitolaitoksen asiantuntijoiden kanssa siten, että alueellinen edustavuus saatiin hyväksi,

2. toisessa vaiheessa karsin nimelistaa niin, että haastateltavat edustivat monipuolisesti virkauran, sukupuolen, alueen ja ammattiryhmän mukaan muodostettuja ryhmiä,
3. kolmannessa vaiheessa tapahtui vielä muutoksia käytännön syistä, kun henkilöitä jouduttiin vaihtamaan tutkijoiden, haastateltavien ja kenttätöiden aikatauluihin yhteensovittamiseksi, ja
4. haastateltujen vankien suostumusta tulla haastatelluksi kysyi osa haastatteluun suostuneista vankeinhoitovirkamiehistä ennalta sovitujen kriteerien⁵ perusteella.

Tämän haastateltavien valinnan tarkoituksena oli löytää haastateltavat jotka ovat hyvin perillä vankilansa turvallisuudesta ja edustavat vaihtelevasti vankilassa toimivia ammattiryhmiä, maantieteellistä kattavuutta. Vasta kolmanneksi voitiin ottaa huomioon sukupuoli ja ikä. Haastattelut litteroitiin tekstinkäsittelyohjelmalla ja tekstit analysoitiin ATLAS-tietokoneohjelmalla. Litteroitua aineistoa kertyi 516 sivua. Analyysi tehtiin elo-syyskuussa 2007.

3.3 Kenttätutkimuksen tulokset

Kirjallisuuden perusteella vankilaturvallisuutta koskevat suositukset ja käytännön toimet voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan: 1) vankilan sisäinen turvallisuus, 2) vankilan ulkoinen turvallisuus ja 3) yhteiskunnallinen turvallisuus. Tämän karkean jaon avulla aloitettiin laajan kokonaisuuden haltuun ottaminen, tiedon keruu ja käsitteleminen.

Vankilan sisäinen turvallisuus käsittää henkilökunnan ja vankien keskinäisen sekä välisen vuorovaikutuksen, johon kuuluvat mm. 1) valvonta (vastuut, laskevat/tarkastukset, kanssakäyminen, lukitukset, avaimet, yms.), 2) voimankäyttö valvonnassa ja vankien välisen väkivallan minimointi, vankiluokitukset (esim. riski karata, vahingoittaa itseään tai muita, vankien ikä, sukupuoli, mielenterveys ja muut terveydelliset ongelmat). Lisäksi vankilan sisäiseen turvallisuuteen kuuluvat tässä yhteydessä vankilan sisäiset ennakoimattomat tapahtumat kuten esim. tulipalo, sairaskohtaus, vankitappelu, mellakka.

Vankilan ulkoinen turvallisuus käsittelee vankien ja henkilökunnan vuorovaikutusta kolmannen osapuolen kanssa vankilasta ulospäin suuntautuvassa

---

5 Ennalta sovitut kriteerit vankihaastattelussa olivat alueellinen edustavuus ja erilaiset vankiryhmät. Alueellinen edustavuus tarkoitti sitä, että vankeja haastatellaan maantieteellisesti tasaisesti eri puolilta Suomea. Erilaisten vankiryhmien edustavuus tässä tutkimuksessa tarkoitti pelkkäjä, nimimiehiä ja "normaaleja" vankeja.

tai vankilan ulkopuolella tapahtuvassa kanssakäymisessä. Vankilasta ulospäin suuntautuvat toiminnot pääluokittain ovat:

1. vierailijoiden tapaaminen (millaisessa tilassa ja miten voi tavata omaisia, tuttavien ja viranomaisten edustajia),
2. ei-sallittujen tavaroiden ja aineiden kulkeutuminen vankilaan (miten estää esim. päihteiden, aseiden tai matkapuhelinten vankilaan kulkeutumista), ja
3. vankikuljetusten, sairaala- ja lääkärikäyntien, (esim. vankiloiden välillä, vankien kuljetuksissa oikeudenkäyntiin, sairastapauksissa, opiskellessa tai työskennellessä vankilan ulkopuolella).

Kolmas osa-alue on vankiloiden lähialueiden ja yleisen yhteiskunnallisen turvallisuuden välinen vuorovaikutus. Vankilan tulee huolehtia vankilaturvallisuuden lisäksi myös sen välittömän lähialueen sekä vankien liikkuma-alueen turvallisuudesta. Vankilan välitöntä lähialuetta ovat vankilatoimintaan liittyvät hallinto- ja työtoimintarakennukset vankila-alueen ulkopuolella. Vankilan turvallisuustyön piiriin kuuluvat myös vankilahenkilöstön työsuhte-asuntojen sekä alueella liikkuvien turvallisuuden takaaminen. Vankilaturvallisuus on laajemmin ajateltuna myös yleisen yhteiskunnallisen turvallisuuden takaamista mm. vankilomien, vankien siviilityö-, ja opiskelupaikkojen sekä valvotun koevapauden aikana. Yhteiskunnallisen vastuun toteuttaminen edellyttää mm. viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen vaihtoa vangeista, vankilan tapahtumista, vankilomista ja vapautuvista vangeista.

Kenttätutkimuksen raportoinnissa kolmijakoinen vankilaturvallisuusjaottelu ei ole tarpeeksi käytännönläheinen ja tarkka, joten turvallisuuteen liittyviä pääteemoja on lisätty ja muokattu haastattelujen ohjaamiseksi ja raportointiin paremmin sopivaksi. Tämän tutkimuksen vankilahenkilöstön haastatteluista tekemäni havainnot esitellään viidessä pääteemassa:

1. vankila,
2. vangit,
3. henkilökunta,
4. vankeinhoidon organisaatio, ja
5. dokumentointi.

Lisäksi pääteemat jaettiin lukuisiin alateemoihin tarpeen mukaan. Haastatteluteemat luettaessa on huomattava, että samat tai samansuuntaiset teemat saattavat joiltakin osin ja teeman näkökulmasta tarkasteltuna toistua eri pääteemoissa, koska haastatteluissa asioista puhuttiin eri näkökulmista haastattelujen eri vaiheissa.

4. VANKILAN TURVALLISUUS

Raportin tässä luvussa käsitellään vankiloiden rakenteellista turvallisuutta, osastointia, tekniikkaa, tietotekniikkaa, turvallisuuteen vaikuttavia erikoisia tapahtumia, liikennevälineitä ja kuljetuksia, tiloihin ja henkilöihin liittyviä tarkastuksia, ympäristöstä ja sille aiheutuvia turvallisuusuhkia, turvallisuutta yleisellä tasolla ja avovankiloiden erityistarpeita.

4.1 Rakennus

Vankiloiden rakenteellinen kunto vaihtelee suuresti. Uusimmissa vankiloissa on kaikki modernit rakenne- ja turvaratkaisut. Vankien kuljetukset tapahtuvat maan alla ja ulkoilut maan pinnan tason alapuolella. Eri osastoille ja kerroksille on erilliset ulkoilupihat ja kulkureitit kerroksiin, ja pleksilasit suojaavat vastaanottohenkilökuntaa. Uusien vankiloiden metallinpaljastimet ovat asiallisia ja toimivissa paikoissa. Uudet rakennukset sisältävät kuitenkin myös kokeiluja, jotka vaarantavat vankilan turvallisuutta. Esimerkiksi Pyhäselän vankilassa on kaarevia käytäviä ja valvomot käytävän päissä, eivät keskellä, jolloin näkyvyys olisi samanlainen molempiin suuntiin.

Eryteisesti juuri valmistuneen Turun vankilan suunnittelussa ja rakentamisvaiheessa turvallisuutta on ajateltu ja pyritty toteuttamaan tavallista enemmän. Toisaalta puu-, metalli- ja tekstiilitoimintoihin varatut tilat vaikuttavat ylimitoitetuilta, ja rakenteellisissa ja teknisissä ratkaisuissa on usein toimittu vankilan oman linjan mukaan – ilman ajatusta järjestelmien valtakunnallisesta yhteensopivuudesta ja huollosta. Lisäongelman on aiheuttanut turvaosaston perustaminen vankilan porttirakennuksen vankiosastoon, johon oli alun perin tarkoitus perustaa vapautuvien vankien osasto. Turvallisuuden kannalta uusi turvaosasto on vankilan haavoittuvimmassa ja turvallisuustasoltaan heikoimmassa kohdassa vankilan uloimpana saarekkeena. Varmuusosastotyöryhmän loppuraporttiin liitetyn tutkimusmateriaalin mukaan koko osastoa tulisi kutsua erillisosastoksi, kunnes se on rakenteellisesti tehty vahvemiksi vastaamaan uutta käyttötarkoitustaan.

Uusissa Vantaan ja Turun vankiloissa on valmiudet järjestää oikeudenkäyntejä. Tämä koettiin turvallisuuden kannalta myönteiseksi, koska vaarallisia isoja oikeudenkäyntejä vaativine turvakuljetuksineen vankilan ulkopuolelle ei näiden alueiden rikosasioissa tarvitse enää tehdä. Salit tulevat haastateltavien mukaan kuitenkin jäämään varsin vähälle käytölle, koska tavallisia oikeudenkäyntejä niissä järjestetään vain jos tuomari pääsee tulemaan paikalle, minkä arveltiin olevan harvinaista.

Vanhoissa vankiloissa rakenteet on suunniteltu toisenlaiseen vankeinhoitoon. Haastateltavien ja myös omien havaintojeni mukaan nykyaikaista vankia kun-

tuottavaa toimintaa on vaikea järjestää kaupungin keskellä olevan pienellä pihalla varustetun vankilan alueella. Tilat ovat ahtaat ja sallivat haastateltavien mukaan itsessään, fyysisen ympäristönsä ja museoviraston vastuksesta johtuen vain vähän muutoksia niin vankien kuin henkilökunnankin tilojen muokkaamiseksi nykyaikaisia tarpeita vastaaviksi. Sama tila saattaa toimia esimerkiksi tapaamistilana, kirkkona tai urheilusalina sen mukaan, mitä kalusteita siihen kannetaan sisään. Myöskään useamman hengen sellit eivät saaneet kehuja majoitustilana; vain venäläisten kerrottiin haluavan asua useamman hengen sellissä. Puuovisista ja osin ikkunattomista paljuselleistä haluttaisiin pikaisesti eroon. Havaintojemme mukaan henkilökunnan työhuoneet ovat sekalaiset ja sokkeloiset, eikä niissä aina ole toista poistumistietä. Haastateltavien mukaan vankien toimintatilat ovat usein ahtaita ja sallivat usein vain hyvin rajoitettua työtoimintaa. Haastateltavien mukaan vankien vanhanaikaisia työtoimintoja tulisi kehittää vastaamaan nykyisiä yhteiskunnallisia työvoiman tarpeita. Haastateltavien ja omien havaintojeni mukaan vanhojen vankiloiden harvat metallinpaljastimet ovat epäkäytännöllisissä ja vaikeasti hyödynnettävissä paikoissa käytävien ahtauden vuoksi. Vankilakierroksilla panimme merkille, että vanhojen vankiloiden sisätilat olivat poikkeuksetta siistejä ja hyvässä maalissa.

Vankiloissa sellien ovien lukituksen kanssa on sekä ongelmia että toimivia ratkaisuja. Haastateltavien mukaan ongelman aiheuttavat vanhat puuovet vanhoine lukkoineen ja säppeineen. Ovilla ei ole ryntäyssalpoja ja huonoimassa tapauksessa ne aukeavat sisäänpäin; jolloin linnoittautuneen vangin ovi joudutaan särkemään selliin sisälle pääsemiseksi. Uusimpiin vankiloihin asennetut sellien ovet ovat murto- ja palotestattuja metalliovia, joissa on sähköiset ja mekaaniset lukot sekä ryntäyssalvat. Havaintojeni mukaan joidenkin vankiloiden ovet ovat luukulliset, toisten eivät. Havaintojemme mukaan vankiloiden kalterit olivat asialliset kaikissa käymissämme vankiloissa. Haastateltavien mukaan avovankiloiden huoneiden ovet ovat yleensä lukittavissa vangin itsensä toimesta ja vain asuntokokonaisuuksien ulko-ovet lukitaan öisin henkilökunnan toimesta.

Havaintojemme mukaan joissakin vankiloissa vankien koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalityön (KKS) -sektorin vastaanotolle jonotettiin vaikeasti valvottavilla käytävillä, kun joissakin muissa vankiloissa jonottaminen oli kontrolloidumpaa ja sen järjestämisessä oli turvallisuutta ajateltu enemmän.

Haastateltavien ja myös omien havaintojemme mukaan vankiloiden porteissa on suuria eroja. Useimmissa avovankiloissa ei ole porttia tai porttirakennusta. Yleensä vain uusissa muurivankiloissa on varta vasten suunniteltu ja rakennettu porttirakennus asiallisine turvajärjestelyineen. Yleistä on, että vanhoissa vankiloissa ei ole minkäänlaista porttirakennusta vaan muurin sisäpuolelle pääsee sähköovesta soitettuaan ja ilmoitettuaan asiansa ovipuhelimella. Tulijan vastaanotto tapahtuu vankilan aulassa. Havaintojeni mukaan tilat ovat yleensä sen verran ahtaat, että useampi ovi

johtaa henkilökunnan työhuoneisiin jo ennen vastaanottotiskiä ja metallinpaljastinta.

Turvataarkastukset portilla ovat arkipäivää. Toisissa vankiloissa on toimiva porttirakennelma ja turvaluokitukset täyttävät tilat sisään tulevien vieraiden tarkastamiseen. Yleensä haastattelijoiden henkilöllisyyttä ei tarkastettu vankilan portilla, etukäteistieto haastatteliijoista oli ilmeisesti riittävä. Eräs vankila eväsi toisen tutkijan sisäänpääsyn ja porttivartija sekä johtajana toiminut apulaisjohtaja eivät suostuneet lukemaan mukana olleita asiapapereita, koska etukäteistietoa kahdesta vierailijasta ei ollut. Toisessa paikassa taas haastattelu ja vankilakierros onnistuivat erinomaisesti, vaikka etukäteistietoa haastattelijasta ei ollut; haastattelupyyntö oli lomalla olevan turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan sähköpostissa.

Havaintojemme mukaan vankiloiden toimintoja järjestetään vaihtelevissa tiloissa. Osa tiloista on uusia ja ne on suunniteltu erilaiseen nikkarointiin, rakentamiseen, ompeluun ja pesulatoimintaan. Erityisesti avovankiloiden työtoiminnot ovat hyvissä tiloissa ja vangit voivat tehdä pääosin ”oikeita” töitä. Vanhempien suljettujen vankiloiden toiminnot ovat sekalaisissa, pienissä ja huonokuntoisissa tiloissa. Ongelmia aiheutuu osin tilojen puutteen ja osin vankien huonokuntoisuuden ja ammattitaidottomuuden vuoksi. Haastatteluissa korostettiin useaan otteeseen avolaitosten tulostavoitteisiin ison loven aiheuttavaa vankien alentunutta työtehoa ja sijoittajayksiköiden tehotomuutta tai ylivarovaisuutta valittaessa avolaitoksiin sijoitettavia vankeja. Avovankiloiden majoitustilat näyttivät asiallisilta ja työtoimintatilat jokseenkin toimivilta. Poikkeuksia suuntaan ja toiseen oli. Haastateltavien mielestä ja omien havaintojemme perusteella Helsingin avovankilan Suomenlinnan osaston asuinrakennukset vaikuttavat purkukelpoisilta.

Haastateltavien mukaan yleinen piirre vankiloiden rakentamisessa ja remontoisessa tuntui olevan, että uutta rakennetaan harvoin, ja vanhaa korjataan erilaisin (ei välttämättä testatuin) ratkaisuin. Vanhoissa vankiloissa alkavaa remonttia on saatettu odottaa vuosia tai vuosikymmeniä. Odotusaikana tekniikkaan ja rakennuksiin ei ole investoitu kuin hätätilassa ja ne ovat voineet päästä hyvinkin huonoon kuntoon. Vankilarakennuksen kuntoa parannettaessa ja nykyaikaistettaessa suurimmat esteet haastateltavien mukaan ovat museovirasto, Senaatti-kiinteistöt sekä vankiloiden johtajat omaperäisine ratkaisuihin. Vanhoissa vankiloissa museovirasto rajoittaa ulkoasun muuttamista turvallisuuden kustannuksella. Senaatti-kiinteistöjä taas ei kiinnosta rakennusten turvallisuus, vaan mahdollisimman suuri vuokratuotto. Vankiloiden johtajat pyrkivät ja joutuvat turhaan olemaan yleispäteviä turvallisuusasiantuntijoita sekä vankien, hallinnon ja rakennusten suhteen että teknisten että apuvälineiden turvateknisen kehityksen seuraamisessa ja omaan laitokseen soveltamisessa. Tämä onnistuu harvalta, koska kenttä on liian laaja kenenkään yksin hallittavaksi ja kehitettäväksi. Haastateltavien mukaan taloudellisuuden ja turvallisuuden etu vankiloiden korjauksessa ja

uudisrakentamisessa saavutettaisiin testatuilla ja yhdenmukaisilla ratkaisuille joiden standardoinnin ja kilpailutuksen hoitaisi yksi taho.

4.2 Osastointi

Toimivan laitosturvallisuuden kulmakivi tuntuu olevan osastointi. Tämä asia herätti paljon keskustelua haastatteluissa. Pienillä osastoilla vangit voidaan tehokkaasti erotella toistensa kanssa toimeen tuleviin ryhmiin. Isoja usean kymmenen vangin osastoja pidettiin turvallisuusriskeinä, jotka ovat ongelmallisia sekä vangeille että valvovalle henkilökunnalle. Vangit kokevat turvattomuutta ja heidän ongelmiaan on vaikea havaita ajoissa. Valvovalle henkilökunnalle suuri vankimäärä luo turvattomuutta, kun se yrittää valvoa ja pyörittää useamman kymmenen vangin ryhmää osastoilla yhden tai kahden miehen voimin. Turvallisuusongelmiin osastoilla voidaan puuttua vasta apuvoimien tullessa paikalle. Havaintojeni mukaan useissa vanhoissa vankiloissa yhtenäinen tila on kerrosten välisen kulkureitin ja käytävien välin kohdalla useamman kerroksen korkuinen. Helsingin vankilassa on ainakin kahden rakennuksen ylin kerros suljettu remontin yhteydessä niin, että jokaisesta kerroksesta on tullut oma osastonsa. Kuopion vankilan ylimmän kerroksen toisesta päästä on erotettu seksuaalirikollisten hoito-ohjelmaa ja asumista varten oma osastonsa. Tiukan osastoinnin avulla pystytään erilaiset, keskenään huonosti toimeentulevat vankiryhmät kuitenkin sijoittamaan lähekkäisille osastoille, mikä auttaa vankilan tilanhallinnassa. Haastateltavien mukaan mitä suljetumpi osasto on, sitä enemmän sellien ovet ovat lukossa ja vangit selleissään. Päiväjärjestykseltään tiukimpien suljettujen osastojen vangit voivat poistua sellistään vain lakisääteiseen ulkoiluun ja tarveharkinnan mukaan muille asioille. Avo-osastoilla sellien ovet ovat päivisin auki ja vangit eri toiminnoissa.

Haastateltavien mukaan osastoinnin apuna käytetään vankituntemusta (esim. useampikertainen vanki, tulohaastattelu) ja sopeutumisen tarkkailua. Luokittelun tarkoituksena on sijoittaa samantasoiset ja samalla tavalla ongelmaiset sekä keskenään toimeentulevat vangit samoille osastoille. Haastateltavien mukaan joissakin vankiloissa vähemmistöt tulevat toimeen normaaleilla osastoilla, ja eristykseen haluvia pelkääjänvankeja on vähän. Toisissa taloissa taas kaikki poikkeavat vankiryhmät (etniset vähemmistöt, seksuaalirikolliset, velkaiset, jne.) ovat omilla osastoillaan, ja vankisijoittelusta tuntuvat päättävän osastoilla asuvat vangit. Sellainen vanki joka ei saa porukan hyväksyntää pahoinpidellään tai saadaan uhkailemalla vaihtamaan osastoa. Miesten, naisten ja nuorten erottamista vankilan eri osastoille pidetään itsestäänselvyytenä, mutta tilanahtauden vuoksi on monessa vankilassa nuoria jouduttu sijoittamaan samoille osastoille vanhempien miesten kanssa. Haastateltavien mukaan vankiloiden jatkuva yliasuttaminen tuo omia ongelmia. Vangit luonnollisesti haluavat vaikuttaa asumiseensa ja selleihin ja osastoilleen sijoitettaviin vankeihin, kun kaksi tai useampiakin vankeja

joudutaan sijoittamaan samaan selliin tai avolaitoksen huoneeseen. Pienemmät ongelmat, jotka syntyvät arkisten seikkojen yhteensovittamisesta (esim. kuorsaaminen) selviävät vankeja kuuntelemalla. Suuremmissa turvallisuusongelmissa (väkivalta, kiristys, jne.) vanki joudutaan sijoittamaan uudelleen joko saman vankilan sisällä tai toiseen alueen vankilaan. Haastatteluisia kerrottiin myös vankien hakeutumisesta samaan taloon, samoille osastolle tai samaan työtoimintaan, minkä seurauksena on syntynyt turvallisuusongelmia, esimerkiksi vankilan sisäistä ja sen ulkopuolelle suuntautuvaa rikollisuutta.

Haastateltavien mukaan suljetuissa vankiloissa vanki aloittaa taloon sopeutumisen yleensä suljetulta osastolta, jolta hänet siirretään vapaampiin oloihin, kun hänen rauhallisuutensa ja asiallisuutensa on käytännössä todettu. Sijoittajaysikkö siirtää vankilan aloitteesta vankeja alueensa muihin vankiloihin, ja joissakin tapauksissa siirroista neuvotellaan vankiloiden välillä. Esimerkiksi Etelä-Suomen vankiloiden erilaiset turvallisuusluokitukset tiedetään käytännössä erittäin hyvin. Haastateltavien mukaan Pohjois-Suomessa vankiloiden vaihtaminen ei onnistu, sillä alueella on vain yksi suljettu vankeusvankila. Haastateltavien mukaan vangit pyrkivät myös vaikuttamaan vankisijoitteluun tarkastamalla osastolle tulevien vankien oikeudenkäyntipöytäkirjoja⁶. Väärälaiset rikokset tai ”vasikoiminen” estävät ”normaalille” osastolle sijoittamisen.

Havaintojemme perusteella vankiloiden sellit ja osastojen muut tilat vaihtelevat suuresti jopa vankiloittain. Toisilla osastoilla selleissä on omat saniteetitilat, toisissa ei, jolloin päivisin käytetään yhteisiä käymälöitä, ja öisin tarpeet tehdään sellissä olevaan paljuun. Haastattelujen mukaan joissakin vankiloissa kaikki vangit syövät selleissään, toisissa vankiloissa vangit käyvät ruokalassa osastoittain. Yleensä osastoilla tapahtuvassa ruokailussa käytetään muovisia ruokailuvälineitä. Mikkelin vankilassa vangit syövät ja säilyttävät metallisia ruokailuvälineitä selleissään, eikä niistä ole ollut mitään vaaraa. Ruokaloihin menevät ja niistä palaavat vangit kulkevat useissa vankiloissa metallinpaljastimen läpi, jotta metallisten ruokailuvälineiden osastoille kulkeutuminen estyisi. Haastattelujen ja vankilakerroskeskustelujen perusteella voidaan todeta, että niissä vankiloissa joissa metallinpaljastinta ei ole voitu sijoittaa ruokalan yhteyteen löytyy osastoilta enemmän ruokailuvälineitä. Avosastoilla vangit valmistavat paljon myös itse ruokaa, joten aseeksi kelpaavia välineitä on helposti saatavilla. Vankiloiden ruoan valmistavat joko vangit itse tai ammattikeittäjät. Vaikutelmani on, että kaikissa paikoissa vankeja käytetään avustavissa tehtävissä, joskin heidän käyttönsä on vuosien myötä vähentynyt.

Haastateltavien mukaan vankien ulkoilut tapahtuvat yleensä osastoittain. Ulkoilussa voi samaan aikaan olla vankilan ulkorakenteista riippuen hyvinkin

---

6 Pöytäkirjat hankitaan painostamalla osastolle tulevaa tai osastolla asuvaa vankia näyttämään omat oikeudenkäyntiasiakirjansa. Tätä on koettu estää mm. niin, että asiakirjoja ei enää anneta vangille mukaan osastolle vaan hän voi tutustua niihin vankilan järjestämässä tilassa.

erilaisia ryhmiä. Havaintojeni mukaan toisissa paikoissa vankien eri ulkoilutilat on erotettu seinin ja toisissa paikoissa rajat on merkitty asfalttipihalle muoviämpärein.

Haastateltavat kuuluivat osastoinnin etuja vuolaasti. Toisaalta osastoinnin haittapuolena kerrottiin olevan muun muassa yksilöllisen työn, vankisaattojen, aikataulujen ja työtoimintojen vaivalloinen järjestely ja lisääntynyt työ kun kaikki osastot tekevät ja elävät omassa aikataulussaan tehden samoja asioita vuorotellen, usein ahtaissa ja erittäin rajallisissa vankilan olosuhteissa. Vankiloiden lisääntynyt yliasutus on vaikeuttanut osastointia ja toimintaa entisestään, ja monissa tapauksissa tiukasta osastoinnista onkin jouduttu tinkimään.

4.3 Tekniikka

Haastattelujen ja omien havaintojemme perusteella vankiloiden tekninen taso vaihtelee suuresti. Avovankiloissa näkyi vähän kameravalvontaa. Usean kymmenen hehtaarin alueella oli pari tai ei yhtään kameraa. Myös suljettujen vankiloiden kameravalvonnan taso vaihtelee vankiloittain. Joissakin vankiloissa näimme paljon hyvälaatuisia liikuteltavia tallentavia kameroita hyvine näytöineen. Toisissa paikoissa kameroita oli vähän, ne olivat vanhoja ja näytöt sameita. Haastateltavien mukaan yleinen linja on, että ulkoalueita, vankilan käytäviä ja eristyssellejä pyritään valvomaan kameroilla. Tavallisia sellejä, henkilökunnan tiloja tai vankien työtiloja taas ei valvota kameroilla. Tallentavan kameravalvonnan eduksi kerrottiin, että tarvittaessa tallenteita voidaan tarkistaa ongelmien selvittämiseksi, eikä kaikkea tarvitse nähdä reaaliajassa, mikä on usein ongelmallista. Haastateltavien mielestä kameravalvonnasta on selvä etu, mutta vaikka kameroita olisi paljonkin, vankilaan jää aina katvealueita jotka tiedostetaan ja joille ongelmat kasaantuvat. Esimerkiksi kesällä 2007 Jokelan vankilan ruokailussa tapahtunut puukotus tehtiin juuri siinä kohdassa minne käytävän kameralla ei voinut nähdä.

Haastateltavien ja omien havaintojemme mukaan uusimmissa vankiloissa on kiinteä seinään asennettuihin hälytysnappeihin perustuva päällekkäisyyden hälytysjärjestelmä. Uuteen Turun vankilaan laitettiin vankien kuljetuskäytävälle myös potkuhälyttimet lattian rajaan. Vanhemmissa vankiloissa vartijat kantavat mukanaan joko radiopuhelinta, puhelinta tai VIRVE⁷-puhelinta jossa on hälytys. Haastateltavien mukaan pelkästään puhelimeen ja seinällä oleviin painonappihälyttimiin perustuvissa laitoksissa hälytys voi helposti jäädä tekemättä kun ei vangin tai vankien kanssa painittaessa ehditä soittamaan tai

---

7 VIRVE-puhelin toimii suojatussa valtakunnallisessa viranomaisverkossa ja siinä on hälytysnappi joka sisältää paikannuksen. Puhelin korvaa siten sekä radiopuhelimen että tavallisen puhelimen. Joissakin suljetuissa vankiloissa VIRVEä ei ole saatu kuulumaan halutulla tavalla, mikä johtunee sokkeloista ja paksuista rautarakenteista

painamaan kahden euron kolikon kokoista hälytysnappia joita on yli kymmenen metrin välein, kuten uudehossa Pyhäselän vankilassa on.

Henkilökunnan sisäiseen viestintään käytetään radiopuhelimia, tavallisia puhelimia ja VIRVE-puhelimia. Kahdessa laitoksessa koko henkilökunnalla on VIRVE-puhelimet ja muutaman muun laitoksen haastateltava toivoi saavansa sellaiset mahdollisimman pian. Loput haastateltavista kertoivat luottavansa henkilökohtaisiin ja kiinteisiin hälyttimiin sekä radiopuhelimiin, koska arvelivat ettei heidän vankilallaan ole varaa maksaa laitteiden kallista hankintahintaa ja verkkokustannuksia.

Vankiloiden sellien hälytysjärjestelmät vaihtelevat suuresti. Haastateltavien ja havaintojemme mukaan joidenkin avovankiloiden huoneissa ei ole minäkäänlaista hälytintä, ja apua saa soittamalla majoitustilan eteisessä olevalla sisäisellä puhelimella. Suljetuissa vankiloissa vangeilla on yleensä sellipuhelin tai radio, jolla saa yhteyden valvomoon. Vain muutamissa vankiloissa ja muutamilla osastoilla näkyi yhä olevan oven ulkopuolinen valo tai peltinen viitta ilmoittamassa, että vanki haluaa saada yhteyden henkilökuntaan.

Haastateltavien mukaan vankien opetustiloissa hälyttimet ovat harvassa eikä ohjaajilla välttämättä ole henkilökohtaisia hälyttimiä tai avaimia kaikkiin oviin. Haastateltavat kertoivat, kuinka vankiloissa käyvät opettajat olivat joskus jääneet tunneiksi lukittujen ovien taakse oppilaidensa kanssa. Haastateltavien mukaan eräät vankiloissa työskentelevät ihmiset eivät edes halua kantaa hälytinlaitteita mukanaan.

Haastateltavat kertoivat, että öisin vankilan sisäistä turvallisuutta valvovat liiketunnistimet ja henkilökunta. Havaintojemme mukaan kehävalvonta⁸ on jokaisessa suljetussa vankilassa. Haastatteluissa ei tullut esille, millaisia ovat vankiloiden varavoimajärjestelmät (sähkö, vesi ja lämmitys) ja millaisella viiveellä ne käynnistyvät tai millaisessa kunnossa ne ovat.

Haastateltavien mukaan teknisistä laitehankinnoista haluttaisiin hoitaa keskitetysti valvontajärjestelmät, kamera- ja lukitusjärjestelmät sekä ovet. Muut pienemmät turvallisuuteen liittyvät asiat halutaan hoitaa vankiloittain niiden omiin tarpeisiin ja toiveisiin soveltuvasti. Haastatteluaineiston perusteella kokonaisuuden ongelma on, että toisissa vankiloissa tekniikkaa päivitetään ja huolletaan, kun toisissa taas tätä ei tehdä. Osa huonosta huollosta selittyy rahapulalla, mutta toinen puoli asiaa lienevät vanhojen vankiloiden hankalat rakenteet ja henkilökunnan saamattomuus – tai halu tehdä töitä ihmisten kanssa eikä tuijottaa valvontakameran kuvaa. Eräänkin vankilan murtohälyttimet olivat olleet rikki jo pidemmän aikaa.

---

8 Vankilan kehävalvontaan käytetään maahan kaivettua kaapelia ja antureita. Järjestelmä reagoi ja aiheuttaa hälytyksen läheisyydessään tapahtuvasta maan tärähtelystä. Järjestelmä sijaitaan valvomaan vankilan ulointa muuria tai aita ja sen välitöntä sisäpuolista liikettä.

4.4 Tietotekniikka

Haastateltavat arvelivat vankiloiden yleisen tietoturvan tasoltaan hyväksi. Vain käytettävien eri tietojärjestelmien salasanojen muistamisen kerrottiin olevan hankalaa ja heikentävän tietoturvaa koska ne täytyy kirjoittaa muistilapulle, että pääsisi tarvittaessa käyttämään tarvitsemaansa järjestelmää. Joissakin vankiloissa talon sisäisistä asioista tiedotetaan sähköpostilla, ja järjestelmä koetaan toimivaksi. Toisissa paikoissa vain harvat henkilökuntaan kuuluvat käyttävät tietokoneita työssään. Kaikissa vankiloissa vangit käyttävät tietokoneita vain paikallisesti ilman mahdollisuutta päästä talon sisäiseen tai ulkopuoliseen tietoverkkoon. Joissakin haastatteluissa epäiltiin KKS-puolen työntekijöiden sallivan asiakkailleen hetkittäisen nettisurfauksen tai sähköpostin käytön esimerkiksi opintoihin liittyvissä asioissa. Tämä kertoo havainnollisesti eri ammattiryhmien välisistä jännitteistä.

Tietokoneiden tietoturvaa parantamaan haastatteluissa kaivattiin poliisin käyttämän kaltaista kaksoiskirjautumistapaa. Salasanan lisäksi täytyisi olla sirullinen virkamerkki, jotka yhdessä mahdollistavat turvallisemman tietojärjestelmään kirjautumisen myös laitoksen ulkopuolelta, esimerkiksi kotoa. Ulkoinen kirjautuminen olisi erityisen hyödyllinen päivystävälle virkamiehelle hänen tehdessään vankia koskevaa päätöstä työpaikkansa ulkopuolella. Myös langatonta verkkoa kaivattiin vankilan sisälle, mikä mahdollistaisi kannettavan tietokoneen käytön vankitiloissa ja vähentäisi vankien tarvetta tulla vankilan hallinto-osiin, kun heitä koskevia asioita voitaisiin hoitaa asuin-kerroksilla.

Valtakunnallista ATK-pohjaista vankitietojärjestelmää (VATI) haastatteluissa sekä keuhuttiin että moitittiin. Kehuja järjestelmä sai hyödyllisyydestä asioiden, tapahtumien ja henkilöiden dokumentoinnissa. Moitteita tietojärjestelmä sai vaikeakäyttöisyydestä, epäselvyydestä ja vapaiden kirjoituskenttien puutteesta. Erityisesti järjestelmään toivottiin sellaista "ei-virallista" kohtaa, josta saisi tietoa vangin käyttäytymisestä "kongilla". Erityisen hyödylliseksi tällainen tieto koettiin vankisiirtojen väliasemina olevissa ja siirron kohteena olevissa vankiloissa. Lisäksi VATI-järjestelmän käyttöoikeuksia moitittiin liian suppeiksi: yleisellä tasolla voidaan tarkastella vain omassa vankilassa olevien vankien tietoja, kun muissa vankiloissa olevien vankien tietoihin pääsyyn tarvitaan laajemmat käyttöoikeudet.

4.5 Erityiset vankiloiden turvallisuutta vaarantavat tekijät

Tässä luvussa käsitellään sellaisia vankilan turvallisuusongelmia jotka eivät ilmene kovin usein, mutta joihin vankiloissa aina täytyy varautua. Konkretisoituessaan nämä uhkat aiheuttavat vankilalle aina vakavan turvallisuus-

ongelman. Käsiteltäviä aiheita ovat: vankipaot, panttivankitilanteet, pommiuhkat, paloturvallisuus ja sairastapaukset.

4.5.1 Vankipaot

Haastateltavien ja vankiloiden tilastojen mukaan suljettujen vankiloiden selleistä tai osastoilta paetaan harvoin, joissakin paikoissa viimeisistä pa-oista on useampi vuosi, jopa kymmeniäkin vuosia. Haastateltavien mukaan ulkoilupihoilta ja työtoiminnoista paetaan aika ajoin, yleensä pakoon juoksemalla; joissakin erittäin harvoissa tapauksissa oli ollut ulkopuolinen kuljetus odottamassa. Vaikka vankiloissa karkaamisriski on aina olemassa, niiden turvallisuutta ei haluta kiristää äärimmilleen, jotta vältetään ns. pulloefekti⁹ ja sen hallitsematon räjähtäminen. Aseellisia pakoja vankiloista ei ole tällä vuosituhanella ollut. Haastatteluissa mainittuja pakoja oli Jokelan pako, jossa pakeni kaksi vaarallista venäläistä vankia tilanteessa, jossa vankilan kaikki kolme turvallisuuspiiriä olivat ukkosen vuoksi pimeänä. Pelson paossa nuoret miehet olivat sahanneet ja väännelleet kalterit, joskin he jäivät kiinni jo vankilan pihalla. Haastatteluissa ilmi tullut Pelson vankilan suunnitelma vankilan läheisten metsäautoteiden strategisesta miehittämisestä vankipaon sattuessa oli myös mielenkiintoinen tieto.

Haastattelujen mukaan luvattomat poistumiset avovankiloista vaihtelevat vuositasolla kahdesta seitsemään. Poistumiset tapahtuvat yleensä yöaikaan iltatarkastusten jälkeen tai esimerkiksi juhlapyhien tienoilla.

Haastatteluissa tuli ilmi, että vankipakoja ja luvattomia poistumisia ei pidetty erityisenä uhkana. Tilanne ei ole ollut aina tällainen, sillä vielä muutama vuosi sitten vankipakojen määrä ja lomalta palaamatta jääminen vaihtelivat suuresti vuosittain ja vankiloittain. Yleisin pakomuoto on luvaton poistuminen tai lomalta palaamatta jääminen. Hyvän poistumislupakäytännön kerrottiin vähentävän tarvetta karkaamiseen.

---

9 Pulloefekti tarkoittaa, että kun suljettuun pulloon kertyy liikaa sisäistä painetta niin se räjähtää. Pullon sisäistä painetta voidaan vähentää laskemalla osa paineista hallitusti ja valvotusti pois. Vankilaan vertausta käytetään kuvaamaan vankilan liiallisen turvallisuusajattelun kiristämää vankilailmapiiriä. Ajatellaan siis, että osittainen vankilaturvallisuuden höllentäminen parantaa vankilaturvallisuutta pitkällä aikavälillä, koska ennalta-arvaamattomien tilanteiden oletetaan vähentyvän.

4.5.2 Mellakat

Haastateltavien mukaan panttivankitilanteita Suomen vankiloissa ei ole ollut 2000-luvulla. Riihimäen mellakka¹⁰ mainittiin useassa haastattelussa. Ongelman ratkaisua ihmeteltiin, samoin sitä, että osapuolet eivät päässet neuvotelturatkaisuun. Toisaalta oltiin tietoisia siitä, että tapahtunut on hyvä oppitunti ja harjoitus siitä, kuinka tällaisia tapahtumia hoidetaan ja selvitetään, ja siitä, miten tärkeää olisi löytää jonkinlainen kompromissi. Riehunutta itsessään tuli kalliiksi kaikille. Media revitteli jutulla viikkoja. Vangit joutuivat entistä eristetyimmiksi ja vankilalle tapauksesta tuli paljon materiaalista ja moraalista tappiota. Haastatelussa kerrottiin, että vankilamellakkoja on sen jälkeen ollut ainakin Oulussa missä kerran särjettiin seitsemän selliä, ja toisella kertaa murtauduttiin lääkevarastoon ja särjettiin vankilan tiloja. Lisäksi haastatelussa keskusteltiin Pelson¹¹ mellakkauhasta ja Kylmäkosken¹² mellakan alusta, jonka vahvasti varustautunut henkilökunta lopetti alkuunsa. Haastateltavat oletivat, että vastaavanlaiset mellakat lisääntyvät, sillä vangeilla on yhä vähemmän menetettävää, ja julkisuus lisää kaikenlaisen käyttäytymisen yleistymistä. Jotkut haastateltavista kertoivat vankilansa mellakkavarusteista ja voimankäyttöharjoittelusta, mutta yleiskäsitykseksi jäi, että tällaisiin uuhkiin ei ole varauduttu systemaattisesti.

4.5.3 Pommiuhkat

Haastateltavien mukaan pommiuhkauksia on saanut useampi vankila. Yleensä ne ovat olleet aiheettomia, mutta joissakin tapauksissa vankilasta on löytynyt pommilta näyttävä rakennelma, Riihimäen vankilaan on yritetty salakuljettaa oikeita räjähdysaineita ja Konnunsuolla on räjäytetty oikea pommi.

4.5.4 Paloturvallisuus

Haastattelujen ja havaintojemme perusteella palohälytysten käsittelyssä noudatetaan vankiloissa kahdenlaista käytäntöä. Ensimmäinen käytäntö on, että kaikki sellihälytykset menevät automaattisesti suoraan palokuntaan, joka tulee paikalle tarkistamaan ja varmistamaan tilanteen. Toisissa vankiloissa väärä hälytyksiä on ollut niin paljon, että sellihälytykset menevät ensin

---

10 Riihimäen mellakalla tarkoitetaan tapahtumaa, jossa vankilan yhdellä osastolla olleet vangit särkivät sellejään vuoden 2005 lokakuussa. Mellakan syyksi kerrottiin vankien tyytymättömyys joihinkin vankilan johdon tekemiin turvallisuuspäätöksiin.

11 Pelson mellakan uhka aiheutui Oulun mellakkaan osallistuneiden vankien siirrosta Pelsolle.

12 Kylmäkosken vankilassa yksi vanki esitti vankilan johdolle vaatimuksia ja keräsi tai pakotti muut vangit mielenilmauksensa tueksi. Tilanne laukesi kun vankilahenkilökunta meni erittäin vahvasti varustettuina ja runsaslukuisena osastolle ja otti agitaattorin kiinni ja käski muut vangit selleihinsä.

valvomoon, josta tilanne ensin tarkistetaan, ja vasta tarvittaessa hälytetään palokunta paikalle.

Haastateltavien mukaan ensisammutuskaluston kunto ja määrä vankiloissa vaihtelee. Poistumis- ja pelastautumisharjoituksia sekä kaluston säännöllistä testausta vankilat tekevät harkintansa mukaan, toiset ovat tunnollisempia ja toiset valittelevat kiirettä, jolloin harvimmillaan koko vankilan yhteinen harjoitus saattaa olla yli kymmenen vuoden välein. Haastattelun perusteella poikkeuksena on Pelson vankila, jossa toimii virkeä VPK, ja jonka kaikki yövartijat ovat saaneet savusukeltajakoulutuksen.

Haastateltavien mielestä uusimmissa vankiloissa on palon sattuessa turvallisin paikka selli, jonka ovi kestää tietyn määrän tulta ja kuumuutta, eikä asukas kuole häkään jos saa rievuilla tukittua savun tulemisen selliin. Vanhoissa vankiloissa vankila pitäisi pystyä evakuoimaan mahdollisimman nopeasti, koska vanhat puuovet palavat nopeasti. Vanhojen vankiloiden useampien kerrosten tyhjentäminen on haasteellinen tehtävä jo päiväsaikaan, saatikka yöaikaan, kun sellien ovet on yksitellen avattava erittäin vähäisellä miehityksellä.

Haastateltavien mielestä yleisimmät riskit vankilapaloissa ovat tahalliset tai tahattomat sellien syttymiset ja työtoiminnoissa sattuvat koneiden ylikuumentumiset. Kahvikeskustelujen perusteella sellitekstiilit ovat palamattomia.

Haastattelun ja havaintojemme perusteella Helsingin avovankilan Suomenlinnan osaston paloilmotusjärjestelmä on huonekohtainen, eikä siitä mene hälytystä mihinkään. Toivotaan, että asukas herää ajoissa ja hälyttää muut parakin asukkaat poistumaan. Toisaalta parakit ovat niin lähekkäin, että kun yksi syttyy, niin muutkin ovat suuressa vaarassa.

Paloturvallisuudesta on laadittu erillinen yhteenveto ja toimenpidesuositukset joulukuussa 2007 Katja Kärkkäisen työharjoitteluraportissa.

4.5.5 Sairastapaukset

Vankien ja henkilökunnan pitkäaikaisten sairauksien, sairaskohtausten ja tapaturmien hoitaminen vaihtelee vankiloittain. Yleensä henkilökunta osaa antaa jonkinlaista ensiapua ja oma sairaanhoitaja, poliklinikan väki tai ulkoa tuleva sairaanhoitohenkilökunta saadaan kohtuullisessa ajassa paikalle. Sairaskohtaukset hoidetaan tilanteen mukaan joko paikan päällä tai – vaativimmissa tapauksissa – vanki viedään joko vankilan poliklinikalle tai yleiseen sairaalaan vartiohenkilökunnan saattamana. Virka-aikaan apua on paremmin saatavissa, iltaisin, viikonloppuisin ja juhlapyhinä sairastapaus vaatii ulkopuolista apua ja aiheuttaa vajaamiehityksen valvonnassa, kun saattajille

on vaikea saada tuuraajaa. Syrjäisimmissä vankiloissa saattokeikan pituus on tunteja ja aiheuttaa ison loven vähällä väellä hoidettavaan valvontaan. Varsinkin huonokuntoiset sakkovangit tarvitsevat usein apua vankilaan tullessaan.

Iltaisin ja viikonloppuisin kerrosvartijat antavat vangeille heidän henkilökohtaiset lääkeseurauksensa, jotka vankilan hoitohenkilökunta on valmiiksi annostellut. Mielenkiintoista on, että vartijat tekevät hoitohenkilökunnalle kuuluvaa lääkkeitä asiakkaalle luovuttamista, mutta vankiloiden on vaikea saada ulkopuolista sairaanhoitohenkilökuntaa hoitamaan vähemmän akuutteja tapauksia, vaan vanki täytyy pääsääntöisesti viedä kahden vartijan saattamana yleiseen terveyskeskukseen. Joissakin haastatteluissa pelättiin vankiloiden epäsiisteyden tai vankien huonokuntoisuuden olevan terveysriski niin muille vangeille kuin henkilökunnallekin. Useilla vangeilla kerrottiin olevan märkiviä haavoja ja tarttuvia tauteja (esim. c-hepatiitti). Terveystieteiden hoitohenkilöstön mukaan käsien pesu on riittävä varotoimi normaalissa kanssakäymisessä.

Vankilahenkilöstön yleisempiä lyhytaikaisempia sairauksia ovat erilaiset flunssat. Pitkäaikaisempia sairauksia ovat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet, sydänvaivat ja henkiset ongelmat – työssä uupuminen. Vakavat tapaturmat ovat vankiloissa harvinaisia.

Vankisairaaloitten turvallisuutta tässä tutkimuksessa ei selvitetty. Kenttätyömatkojen yhteydessä tutustuin Hämeenlinnan vankilan valvomoon, joka on vankisairaalan aulassa ja vastaa näin myös vankisairaalan ulkoisesta turvallisuudesta. Sisäinen turvallisuus on sairaalan henkilökunnan vastuulla. Samankaltainen on tilanne myös uudessa Turun vankilassa, jonne on sijoitettu psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikkö. Sairaalan sisäisestä turvallisuudesta vastaa hoitohenkilökunta apunaan moderni tekniikka ja sairaalan ulkoisesta turvallisuudesta vastaa vankilan vartiointihenkilökunta. Vankisairaalan tiloihin tutustuin käydessäni rakennustyömaalla. Muissa vankiloissa tehdyissä haastatteluissa mainittiin silloin tällöin sairaalaan lähetetyistä vangeista. Yleiskäsitykseksi haastatteluista jäi, että vanki lähetetään psykiatriseen vankisairaalaan vasta sitten kun hänen kanssaan ei tulla kohtuudella toimeen voimakkaankaan lääkityksen avulla.

4.6 Liikennevälineet ja kuljetukset

Haastateltavien mukaan vankilat tekevät paljon vankikuljetuksia vankiloitten ulkopuolella. Tutkintavankilat ovat liikenteen solmukohtia. Vilkkaimmista vankiloista tehdään vuodessa jopa 2500 kuljetusta kärkeille ja alueen vankiloihin sekä mm. lääkäreille ja sairaaloihin. Vankikuljetukset ovat säännöllisiä ja matkasellit ovat usein täynnä. Haastateltavien mukaan vankiloitten väliset

siirrot ovat turvallisempia, koska tulevasta vangista tiedetään rikostausta ja voidaan ennakoida hänen käyttäytymistään. Ongelman muodostavat poliisin ja tuomioistuimen passittamat vangit. Heidän rikostaustastaan, käyttäytymisestäään tai edes sukupuolestaan ei ole etukäteistietoa. Haastateltavien mukaan heidän lukumääränsä ja sukupuolensa selviää usein vasta kuljetuspäivänä junaan tehtävällä tarkistussoitolla.

Haastateltavien mukaan vankivaunussa on kaksi tai kolme vartijaa. Junalta vangit yleensä haetaan linja-autolla ja heitä ollaan vastassa useamman vartijan voimin. Linja-autossa vangit istuvat omassa osastossaan erillään tavaroista. Kuljetuksen ajaksi vaarallisimmat vangit raudoitetaan tarveharkinnan mukaan ja siitä tehdään ilmoitus. Linja-autolla ajetaan myös säännöllisesti aluevankiloiden väliä kun tehdään vankikuljetuksia junaradan varteen ja sieltä pois. Tällaisesta säännöllisestä vankikuljetuksesta yritettiin väkivalloin vapauttaa vankia Oulun seudulla pari vuotta sitten¹³. Useassa haastattelussa ennakoitiin esiin tulevia vaikeuksia mikäli VR lopettaa vankikuljetukset¹⁴.

Paikalliskuljetukset vankiloista lähimpiin alioikeuksiin tehdään saatettuina, etäisempiin alioikeuksiin viedään vankikuljetuksin ja poliisin toimesta. Useamman kymmenen vangin käräjämatoilla vangit sidotaan toisiinsa, jotta heidän kuljettamisensa onnistuu muutaman vartijan voimin. Vaarallisempien vankien kuljettamiseen pyydetään poliisin virka-apua. Vankiloiden liikennevälineiden kuntoa moitittiin useassa haastattelussa. Poliisin loppuun ajamalla ja katsastamattomilla ajoneuvoilla kuljetetaan vankeja ja henkilökuntaa yleisessä liikenteessä päivittäin. Ongelmia ajoneuvojen tekniikassa ilmenee usein. Vanha ja epäluotettava kuljetuskalusto aiheuttaa ongelmia ja vaaratilanteita liikenteessä.

Haastattelujen ja havaintojemme mukaan vankilan sisäiset kuljetukset tehdään yleensä kävellen. Niissä vankeja siirretään majoitustilojen, ruokailujen ja toimintojen kolmiossa. Siirrot hoidetaan yleensä yhden vartijan voimin. Lisäksi vankilan muu valvontahenkilökunta valvoo kulkemista valvontapisteensä läheisyydessä ja vankilan valvomo voi seurata matkaa kokonaisuudessaan.

Haastattelujen mukaan ulkopuolinen henkilö- ja tavaraliikenne vankila-alueelle tapahtuu usein pelkällä ilmoittautumisella vankilan portilla. Ovipuhelimella ilmoitetaan oma nimi ja asia valvomoon. Liikennettä ei yleensä tarkasteta, ja lastauslaiturilla vastaanottajana voi olla useita vankeja.

---

13 Ouluun matkalla ollut vankikuljetusauto yritettiin pysäyttää mm. kiilaamalla ja ampumalla renkaisiin. Vankikuljetusta ei saatu pysäytettyä ja pysäyttäjät poliisi sai kiinni myöhemmin. Hyökäyksen tarkoituksena oli vapauttaa kyydissä ollut vanki.

14 Haastatelussa ja kahvihuonepuheissa ennakoitiin VR:n lopettavan vankikuljetukset. Tiedosani ei ole, onko asia jo päätetty tai valmisteilla.

4.7 Vankilatarkastukset

Haastateltavien mukaan vankiloissa tehdään vuosittain 2–3 suunniteltua erityistarkastusta, jolloin vankila tutkitaan perusteellisesti, tarvittaessa vankila tutkitaan useamminkin. Tarkastuksissa löytyy pääasiassa matkapuhelimia, sim-kortteja, lyömäaseita, teräaseita, tatuointivälineitä ja luvattomia lääkkeitä. Avovankiloissa puhelimia saattaa löytyä kymmenenkin kerralla, suljetuissa laitoksissa vähemmän. Löytynyt puhelin tarkoittaa avolaitospaikan menetystä. TATU-ryhmästä¹⁵ on ainakin Pohjois-Suomessa jäljellä kaksi henkilöä, jotka organisoivat tarkastuksia ja osallistuvat tarkastuksiin omalla alueellaan.

Haastateltavat kertoivat, että henkilökunnan tekemiä yksittäisiä tai useamman sellin tarkastuksia tehdään kaikissa vankiloissa säännöllisen epä-säännöllisesti ja usein niissä löytyy jotakin selleihin kuulumatonta. Signaalinsellitarkastukselle voi antaa esimerkiksi vangin päihtymys, huumausaineiden käytön havaitseminen tai väkivaltainen teko. Havaitut rikkomukset voidaan käsitellä vankilan sisäisesti, jos niistä rangaistuksena olisi sakko. Vakavammat laittomuudet ja henkilökuntaan kohdistuneen väkivallan tutkii aina poliisi. Tarvittaessa vangille tehdään henkilöön käyvä tarkastus. Vankilan turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja päättää tarkastuksen tekemisestä, kokoaa ryhmän sitä tekemään ja kirjaa – jos kirjaa – löydökset muistiin. Riseen, aluevankilaan tai VATI:in siitä ei tehdä ilmoitusta. Ainakin ennen vankilan tulostavoitteisiin oli kirjattu tietty määrä tarkastuksia, nykyisin tällaisia tulostavoitteita ei ole. Monessa haastattelussa valiteltiin, että ajan puute rajoittaa tarkastuksien tekemistä, koska vankilarutiinien pyörittämiseen menee niin paljon aikaa. Esimerkiksi Naarajärven avovankilassa vahvuustarkastuksia on neljä vuorokaudessa, lisäksi työpaikoilta ilmoitetaan vankivahvuuksia ja vartijat kiertävät tarkkailemassa päivittäin majoitustiloja ja niiden siisteyttä. Saman tekee vankeinhoitoesimies iltaisin.

Eräs haastateltava, joka tuntee tarkastustoiminnan erittäin hyvin, moitti Risen tekemiä erityistarkastuksia kahvittelulilaisuuksiksi. Erityistarkastusten suurimpana ongelmana hän piti sitä, että iso delegaatio menee pariksi päiväksi katsomaan tarkastettavan vankilan kurinpitöpöytäkirjaa ja tarkastamaan keittiön siisteyttä. Tarkastuksissa oleva henkilökunta vaihtelee Risen työssä olijoiden ja lomien mukaan ja ne tehdään tarkastusta johtavan henkilön paikan päällä määrittelemän tilanteen mukaan. Tarkastuksissa ei pystytä pureutumaan laitoksen oikeisiin ongelmiin, ja tarkastusraportti tulee puolen vuoden viiveellä. Hänen ehdottamansa parannusehdotus oli, että tarkastukset tehtäisiin kaikissa vankiloissa käsikirjan mukaan ja tarkastustoimintaa hoitaisivat aina samat henkilöt. Käsikirjassa olisi aina ja kaikissa vankiloissa tarkastettavat asiat ja laadun takaisi rutinoitunut tarkastustoimintaa tekevä ryhmä.

---

15 TATU-ryhmä on vankiloissa toiminut tarkastus- ja turvallisuusryhmä, joka oli koulutettu tekemään vankiloiden erityistarkastuksia. Vuonna 2006 toteutetun organisaatiomuutoksen yhteydessä toiminta siirrettiin aluetasolle.

4.8 Vankiloiden ympäristö

Haastateltavat eivät arvelleet vankilan aiheuttavan turvallisuusongelmaa ympäristölleen, pikemminkin päinvastoin. Avovankilat ovat joutuneet rakentamaan aidan alueensa turvaamiseksi, hätistelemään entisiä vankeja saunansa lauteilta, suojelemaan traktoreitaan kyläläisten sabotaasilta tai varkauden uhkalta. Vankilan pysäköintipaikalta olleista autoista on varastettu kaiuttimia ja bensiiniä.

Haastateltavien mukaan ympäristön turvallisuus saattaa avovankiloissa puhuttaa vankilan läheisyydessä asuvia ihmisiä paljonkin. Tällaista epä tietoisuutta on Suomenlinnassa poistettu erityisen vankilaan tutustumisen kautta. Saaren asukkaat on kutsuttu kuulemaan ja katselemaan vankilan toimintaa ja näin on saatu pelkotiloja poistetuksi ja vankilalle työrauha. Poikkeuksen muodostaa Kuopion avovankila, joka on saanut toimia rauhassa vankilan yhteydessä aivan kaupungin keskustassa. Myös vangit näyttävät viihtyvän kaupunkien sykkeessä, koska näissä avovankiloissa luvatta poistumisia on vähän.

Käymissämme avolaitoksissa turvallisuusasiat olivat eri tavoin esillä kuin suljetuissa laitoksissa. Neljän avolaitoksen ympärillä oli aita. Yhdessä oli miehenkorkeinen verkkoaita ja portti vahteineen, toisessa oli lisäksi vielä vankien sähköinen kulunvalvonta majoitustiloissa. Kahdessa paikassa majoitustilojen ympärillä on lantioon ylettyvä koristeellinen puinen aita. Muissa avovankiloissa aita hieman kaipahtiin, mutta alueen laajuuden huomioon ottaen todettiin aitaamisen olevan mahdotonta ja sotivan avolaitoksen luonnetta vastaan. Haastateltavien mukaan laitoksista oli erittäin vähän luvattomia poistumisia; lomalta palaamatta jääminen on suurempi ongelma. Aidan tarpeettomuutta lisää erityisesti se, että suurin osa avovankiloissa olevista vangeista käy töissä tai opiskelemassa alueen ulkopuolella. Osa avovankiloista on aivan kaupungin tai kunnan keskustassa eikä järjestyshäiriöitä puolin tai toisin ole juuri ollut. Vain alkoholia tunnutaan joskus piilotettavan vankilan alueelle vankien tai ulkopuolisten toimesta.

Kehävalvonnalla varustettua muurivankilaa¹⁶, jonka kaikki toiminnot ovat vankilan suljetulla alueella, pidettiin erittäin turallisena ulospäin ja sisäänpäin tapahtuvan liikenteen valvomisen ja rajoittamisen kannalta. Ongelmaksi näissä paikoissa nousee turva-alueiden puute. Vankilat sijaitsevat kaupunkien sisällä tai muuten julkisen maan ja ajoratojen läheisyydessä, mikä aiheuttaa jonkin verran ulkopuolelta tulevaa tavaroiden viskelyä vankila-alueelle. Ulkoilupihoilta on kerätty mm. huumepalloja ja kynäpistoolin piippu. Vilkasliikenteinen ympäristö aiheuttaa myös turvallisuusongelman vankilalle. Läheiset

---

¹⁶ Vanhaa muurivankilaa ympäröi tiilimuuri ja uusimpia ympäröi yksi tai kaksi piikkilankavarusteista verkkoaitaa.

moottoritiet, rautatiet ja satamat altistavat vankilan samalle uhkalle kuin sen ympäristönkin esimerkiksi myrkkyrekan tai junanvaunun kaatuessa.

Haastateltavien mukaan vankiloiden ulkopuolinen valvonta hoidetaan sulje-
tuissa vankiloissa kameroin. Keravalla vartija kiertää vankilan ulkoalueen ra-
jan tarkastuspisteet ja kuittaa käyntinsä. Avovankiloissa ulkoalueita valvotaan
kameroin tai liikkumisen yhteydessä. Ulkona liikkuminen talvella ja pimeään
aikaan koettiin aidattomissa vankiloissa turvattomaksi, varsinkin kun apua ei
ole edes saatavissa yhden miehen vahvuisessa valvontahenkilökunnassa,
kun toinen vankila-alueella oleva vartija on lepovuorossa. Kaikissa vanki-
loissa myös vankilan ulkoalueen vartiointi koettiin tärkeäksi. Ulkovalvonnalla
estetään luvattomien tavaroiden ja ihmisten kulkeutuminen vankilaan ja sieltä
ulos. Vankien luvattomia poistumisia ja karkaamisia ei niinkään pelätty, vaan
ulkopuolisten vangeille, henkilökunnalle ja omaisuudelle aiheuttamaa vahin-
koa.

Haastateltavien mukaan valvotussa koevapaudessa pitkäaikaisvangit voivat
harjoitella yhteiskuntaan sopeutumista siviilissä enintään tuomionsa viimei-
sen kuuden kuukauden ajan. Vangeilla tulee olla vakituinen asuinpaikka ja
päiviksi jotakin järkevää tekemistä, ja heidän tulee sitoutua päihteettömyy-
teen. Heillä on ilmoittautumisvelvollisuus, ja heidän elämänsä valvotaan
lisäksi paikannuspuhelimilla ja satunnaisilla kotona ja työpaikalla käynneil-
lä. Valvotun koevapauden myöntää aluevankilan sijoittajayksikkö vankilan
hakemuksesta. Valvotun koevapauden ohje on kirjoitettu vuonna 2006 (ks.
Rikosseuraamusviraston ohje, Nro 28/011/2006 12.10.2006). Valvotussa
koevapaudessa olevien määrä on tällä hetkellä aluevankilasta riippuen
muutamasta alle kolmeenkymmeneen henkilöön päivittäin. Ongelmana on
ollut, että valvottua koevapautta ovat vankilat esittäneet niukasti ja aluevan-
kilat myöntäneet yhtä niukasti. Määrän kohottaminen useisiin satoihin koettiin
vaikeaksi. Etelä-Suomessa työ- ja päihdekuntoutuspaikkojen löytäminen
sekä valvontavastuun siirto lähimmälle vankilalle on helpommin tehtävissä
kuin pohjoisen harvojen vankiloiden verkostossa. Koevapauden valvojan
päivä voi mennä ajellessa kymmenien kilometrien päähän sijaitseville val-
vontapaikoille. Haastateltavien mukaan yleensä satojen kilometrien päässä
koevapaudessa olevat henkilöt on saatu asuinpaikkaansa lähimpänä olevan
vankilan valvontaan. Koevapauden valvomisessa tuntuu olevan kova työ
eikä sen kerrottu keventävän vankilan valvontavastuuta. Päinvastoin valvot-
tujen vankien määrä on vain kasvanut. Kun ennen oli vain esimerkiksi 50
vankia vankilassa, niin nyt valvontavastuu on niiden 50 vangin lisäksi myös
muutamasta jopa kymmeneen vankeihin valvotussa koevapaudessa vankilan
ulkopuolella.

4.9 Turvallisuuden huomioon ottaminen vankilan arjessa

Useat haastateltavat suhtautuivat myönteisesti turvallisuustutkimukseen ja yhteisen strategian luomiseen. Turvallisuuden suuriksi tulevaisuuden haasteiksi mainittiin vankien osalta: vankiaineuksen huonontuminen, rikollisuuden raaistuminen ja ryhmittäminen, mikä voisi näkyä esim. lisääntyneinä henkilökunnan manipulointiryityksinä. Henkilökunnan osalta haasteina nähtiin jaksaminen ja ammattitaidon ylläpito lisäkoulutuksin ja kurssein; lisäksi hallitsematon uusien työntekijöiden värväys saattaa aiheuttaa lisääntyviä turvallisuusuhkia, kun heidän taustoistaan ja kontakteistaan ei ole täyttä selkoa. Suppeissa turvallisuusselvityksissä tällaiset asiat eivät näy. Rakennusten osalta monissa paikoissa toivottiin pikaista remonttia ja turvatekniikan päivittämistä. Organisaation osalta toivottiin parempaa vankiloiden, alueiden ja keskushallinnon välistä yhteistyötä, turvallisuusuhkiin varautumista ja niiden ennakoimista sekä virheistä oppimista. Turvallisuuden ylikorostumisen vaaraa myös pelättiin, eikä vankiloista haluta tehdä ”pulloja” joiden hallitsematon räjähtäminen voisi aiheuttaa vakaviakin ongelmia, kuten panttivankitilanteita tai väkivallantekoja. Valvonnan ja tarkastuksen perustehtäviin toivottiin lisäresursseja. Vankiaineuksen jatkuvan huonontumisen väitteitä arvosteltiin, koska samaa oli jauhettu iät ajat. Uuden, vankilan ulkopuolelta tulevan henkilöstön koulutukseen toivottiin resursseja, aikaa ja materiaalia. Vankilan eräiden toimintojen ulkoistaminen (huoltoyhtiöt, ruokahuolto, jne.) koettiin mahdolliseksi turvallisuusuhkaksi, varsinkin kun ei ole selvillä se, kuinka ulkoistamisten kautta vankiloihin tulevien työntekijöiden taustoja selvitetään.

Vankiloiden itsenäistä turvallisuusajattelua kuvattiin vaihtelevaksi. Johtajan ja turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan kykyä, halua ja mahdollisuutta paneutua laitoksensa turvallisuuden kehittämiseen pidettiin rajallisena. Arveltiin, että heidän työnkuvaansa liittyy niin paljon rutiinien ja papereiden pyörittämistä, että luova ajattelu jää vähemmälle. Laitoksesta riippuen esiin tulleista turvallisuusongelmista ja niihin liittyvistä tapahtumista keskusteltiin työyhteisöissä vaihtelevasti. Joissakin laitoksissa tuntui olevan selvä tiedottamislinja – hyvä keskusteluyhteys johdon ja työntekijöiden välillä. Toisissa laitoksissa suhde oli muodollisempi ja tiedottaminen niukempaa. Alueellisten turvallisuuspäälliköiden puutetta arvosteltiin ja sanottiin sen osoittavan koko turvallisuusajattelun toisarvoisuutta vankeinhoitolaitoksessa. Myös opintokäyntiä Ruotsiin ja sen vankiloiden turvallisuuteen tutustumista toivottiin.

Turvallisuusajattelun siirtäminen yksilötason turvallisuudesta yhteisötason turvallisuudeksi koettiin haastavaksi ja jo uuden henkilöstön koulutuksessa huomioonotettavaksi asiaksi.

Kuntoutus- ja vartiointipuolelta pitäisi saada puhaltamaan yhteen hiileen, ja kummankin tahon näkemyksiä tulee huomioida vankilaturvallisuuden koko-

naisuutta ajateltaessa. Rikollisuuden ennustettiin raaistuvan ja ryhmittyvän. Pelättiin, että vankila yliteknillistyy ja inhimillinen ihmisten kanssa tehtävä lähityö jää tulevaisuudessa vähemmälle.

Haastattelujen perusteella henkilökunnan turvallisuuskoulutuksen taso ja osallistumisaktiivisuus vaihtelee vankilan sisällä ja vankiloittain. Joissakin paikoissa valvontahenkilökunnalle pystytään järjestämään tätä koulutusta, ja henkilökunta osallistuu aktiivisesti voimankäyttökoulutukseen sekä suorittaa ampuma-, pippurisuihke- ja patukkakoulutukset vaadittavin väliajoin. Toisissa vankiloissa koulutuksia järjestetään harvemmin, koska ei ole resursseja eikä sopivia opettajia, tai henkilökunta ei ole aktiivista. Haastattelujen perusteella yhteistä vankiloille on, että KKS-sektorin työntekijät tai muut vankiloissa työskentelevät eivät saa mitään turvallisuuskoulutusta; kenties asia mainitaan työhönottohaastattelussa.

Haastattelujen perusteella korkean turvallisuustason suljetuissa vankiloissa on kaasut, sähköt, aseet, käsiraudat, voimankäyttövälineet, kilvet jne. ja taito sekä valmius käyttää niitä. Hälyttimiä on kiinteitä ja potkuhälyttimiä, ja henkilökunta kantaa vielä mukanaan irrallista hälytintä. Matalamman turvallisuustason vankiloissa välineistöä, käyttövarmuutta ja koulutusta on vähemmän. Talosta ja henkilöstä riippuen henkilökunta kantaa turvallisuusvälineitä mukanaan ja osallistuu jatkuvaan turvallisuuden ylläpitoon vaihtelevasti. Huomattavaa on, että KKS-sektorin henkilöstöllä ei ole mukanaan mitään henkilökohtaisia turvallisuusvälineitä liikkeessään kerroksilla tai tehdessään töitä vankien kanssa, ainoastaan työskentelytiloissa voi olla kiinteät hälyttimet.

Vankiloiden valvonta vaihtelee. Joissakin vankiloissa vartijat, KKS-henkilöstö ja terveydenhuollon henkilöstö tulevat hyvin toimeen ja vankilan ilmapiiri on yhteistyömyönteinen. Toisissa vankiloissa välit ovat tulehtuneet, toisen tontille ei mennä mielellään ja koko vankilan kuntoutus- ja valvontailmapiirit ovat vaikeuksissa.

Vankien tausta Suomen vankiloissa on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi. Pelkästään Vantaan vankilassa tuomiotaan suorittaa yli 60 ulkomaalaista vankia. Vankien vastaanotto tapahtuu 20 eri kielellä ja henkilökunta puhuu äidinkielenään ainakin kahdeksaa eri kieltä.

Haastattelujen perusteella vankilan päivittäistoimintojen ohjaaminen on vakaata ja muutoksien tekeminen on vaikeaa. Jokaiselle eri syistä toisistaan erillään pidettävälle vankiryhmälle tulee olla ulkoilut, ruokailut ja muut toiminnot, eivätkä ne voi olla samaan aikaan samoissa tiloissa. Tällaisen palapelin yhteensovittaminen on tarkkaa ja työlästä, mutta vankilan turvallisuuden kannalta äärimmäisen tärkeä asia. Haastatteluista jäi avoimeksi kysymys siitä, onko päiväjärjestyksen muuttaminen todella niin työlästä kuin sen kohtaama vastarinta antaa ymmärtää.

Vankilaturvallisuuden peruspilarit ovat haastateltavien mielestä tekniikka, viranomaisyhteistyö ja henkilökunnan työmotivaatio ja ammattitaito. Vankilaturvallisuuden suuria ongelmia ovat rutiinit, odottelu ja äkillisesti syntyvät isotkin turvallisuusongelmat. Henkilökunnan tulee olla valppaana, koulutettua ja rutinoitua toimimaan nopeasti ja yllättävissä tilanteissa. Eräs yleinen turvallisuutta haittaava seikka on se, että vankiloissa on usein omaperäisiä ja vankilakohtaisia ratkaisuja turvajärjestelyissä. Haastatteluissa kerrottiin mm. että esimerkiksi Keravan vankilan jo suunnitellun porttirakennuksen rakentamisen esti vankilanjohtajan ja ylipuutarhurin suojelema puu; vankila jäi siis ilman porttirakennusta ja sivulliset ihmiset ja tavarat kulkevat yhä vapaasti vankilan pihamaalla.

Lisäksi vankilaturvallisuuteen liittyvät vankien kanssa tehtävä lähityö, kontaktia ottava henkilökunta, vangeille tehtävät testaukset ja postin sekä puhelinliikenteen tarkkailu. Erään haastateltavan mielestä vankilaturvallisuuden ongelma ja haaste on, että vankilassa olon aikana vankia pitäisi sekä kunnouttaa että samalla rangaista.

Virallista vankiloiden turvallisuusluokitusta Suomessa ei ole. Eräät haastateltavista mainitsivat vankilansa turvallisuusluokituksen tasosta tyyliin ”olemme A+ tason vankila, koska meille perustetaan varmuusosasto”. Vankeinhoitolaitoksessa on kyllä tehty työryhmän raportti vankiloiden turvaluokittelemiseksi¹⁷ vuonna 2001, mutta ilmeisesti sen suosituksia ei ole sovellettu käytäntöön.

Vankiloista johdetaan ja tehdään vankilan ulkopuolella tapahtuvia ja ulkomaailmaan kohdistuvia rikoksia aivan kuten niitä tehdään vankilan sisälläkin. Vankilassa solmitaan rikoskumppanuuksia, joita hyödynnetään jo vankeusaikana ja vapautumisen jälkeen. ”Nimimiehet”¹⁸ eivät tee itse rikoksia tai rikkomuksia, vaan heidän välikäsiensä palkkaamat tai pakottamat pikkurikolliset tai rikollisjengeihin läheisesti liittyvät tai mielivät henkilöt. Rikollisuutta pyritään ehkäisemään vankisijoittelulla, valvonnalla ja viranomaisyhteistyöllä.

Haastateltavien mukaan vankiloiden välinen yhteistyö turvallisuusasioissa vaihtelee. Joissakin tapauksissa kaksi vankilaa on saman johdon alla, ja näin johtaja voi joustavasti soveltaa molempiin laitoksiin hyväksi havaitsemiaan käytäntöjä ja oppia toisesta tehdyistä virheistä. Haastatteluissa kerrottiin, että eräs avovankila on laatimassa yhteistyösopimusta suljetun vankilan kanssa, koska asiat eivät ole muuten hoituneet. Yleinen piirre vankiloiden turvallisuusajattelussa ja käytännöissä on, että ne perustuvat

---

17 Turvallisuusraportissa Suomen vankilat jaetaan useampaan turvallisuusluokkaan ja mietitään hieman luokituksen aiheuttamia kustannusvaikutuksia vankeinhoitolaitokselle. Asiakirja on salainen. Työryhmän vetäjänä toimi Kimmo Hakonen.

18 Nimimiehellä tarkoitetaan vaikutusvaltaista, ”kunniallisesta”, yleensä myös tuottavasta rikoksesta tuomion saanutta rikoksentekeijää. Hänellä on tavallisesti nimeä jo vankilaan tullessaan, ja nimi pysyy myös vapautumisen jälkeen.

henkilökohtaisiin suhteisiin ja verkostoihin. Tieto kulkee puhelimitse, sähköpostitse ja tapaamisten yhteydessä. Ystävyys-suhteen syvyydestä riippuen myös huonoja asioita voidaan tuttavien kesken. Ne vankilat, joiden johto jää verkostojen ulkopuolelle, saavat satunnaisesti tietoja ja ongelmakuvauksia huhujen ja juorujen myötä. Yleinen linja on, että vankilat tiedottavat hyvistä ja huonoista turvallisuuteen liittyvistä asioista hallinnossa ylöspäin huonosti ja satunnaisesti, yleensä asiat tulevat ilmi kiertoteitse. Sama ongelma koskee aluevankiloita, joiden pitää vain toimia oman alueensa sisällä. Enää ei ole tarvetta tai mahdollisuutta soitella toisella puolella maata olevaan vankilaan, että ottaisivat jonkun tietyn vangin – tosin jossakin määrin sitä tuntuu vieläkin tapahtuvan. Toisen ongelman tässä muodostavat vangit, joiden asioita yhä joudutaan hoitamaan toisella alueella, josta he ovat kenties kotoisin tai jonne he menevät opiskelemaan tai avioituvat.

Haastateltavien mielestä toinen suuri ongelma Vankeinhoitolaitoksessa on erilaisten tietotaitojen yhteensovittaminen ja laajempi kuin vankilakohtainen käyttö. Esimerkiksi tietotekniikan hallinta, ongelmien käytännön tuntemus ja luova ajattelu voivat olla kukin eri henkilön ominaisuuksia. Organisaatiolle on suuri haaste saada nämä ominaisuudet yhdistettyä ja hyödyttämään koko kenttää.

Monet haastateltavista olivat työskennelleet useissa eri vankiloissa. Haastattelussa heitä pyydettiin vertailemaan tuntemiaan vankiloita keskenään. Haastateltavien mielestä eroja vankiloista löytyykin runsaasti, sillä jokainen vankila on erilainen, ja niiden toimintatavat, toimitilat ja varustus, henkilöstö, vangit ja muut piirteet ovat melkein pä uniikkeja. Vankiloihin tutustumisen yhteydessä ilmeiset erot olikin helppo havaita. Avovankila on erilainen kuin suljettu vankila. Tutkintavankilat ovat erilaisia kuin avovankilat tai pitkäaikaisia tuomioita suorittavien vankien vankilat. Makuasiaksi jää, onko pitkien tuomioiden kärsimiseen tarkoitettujen vankiloiden välillä olennaisia eroja. Varmaankin kaikissa vankiloissa tehdään paras mahdollinen työ turvallisuuden turvaamiseksi olemassa olevien resurssien ja tarpeiden mukaan. Haastattelujen ja oman pohdinnan tulokseksi jäi, että erilaisen laitosten saattaminen yhteisen turvallisuusstrategian alle tulee olemaan haasteellinen ja aikaa vievä toimenpide, mutta ei mahdoton. Yhteisten toimintaraamien, ohjeiden ja ohjaamisen, käytäntöjen ja valvonnan avulla vankilaturvallisuuden yhtenäistäminen voidaan toteuttaa. Jokaisen vankilan perustehtävä on kuitenkin säilyttää ja kuntouttaa rikollisia yhteisten lakien ja asetusten mukaan, toimia saman keskusjohdon valvonnan alla ja tehdä työnsä hyvin. Suurin omaa vankilaa koskeva tyytymättömyyden aihe oli se, että muilla on ”aina” paremmat resurssit vankilan arjen toimintojen hoitamiseen. Ovatko ”muiden” resurssit aidosti suuremmat ja kuinka ne lasketaan, jäi avoimeksi.

Haastateltavien mielestä yhteistyö poliisin kanssa toimi hyvin. Tämä perustuu pitkään jatkuneeseen yhteistyöhön, henkilökohtaisiin suhteisiin ja joissakin tapauksissa entiseen työuraan poliisissa. Yhteistyötahoksi mainittiin myös

Keskusrikospoliisi (KRP) ja sen PTR¹⁹- paikassa toimiva vankiloiden työntekijä, jonka avulla vankiloiden ja PTR- viranomaisten tietoja päivitetään ja yhdistetään. Joillakin vankiloilla on yhteistyösopimus paikallisen poliisin kanssa, ja vuosittain 1–2 poliisia käy vankilassa kuuden viikon jakson virkamiesvaihdossa. Vaarallisimmissa oikeuteen saattotapauksissa on avustanut poliisin Karhu-ryhmä. Poliisiyhteistyön tärkein asia on tietojen vaihto. Vankilaan tulevasta vangista poliisi voi kertoa mm. karkaamisalttiudesta, huumekeytkökäsitä, velkasuhteista, rikosten jatkamishalusta, vankilomien aikana tehdyistä juopumussäilöönotoista tai muista rikoksista. Poliisin tieto on apuna, mutta suurin osa tiedosta tulee vielä kuitenkin vankiloiden sisältä. Useilla alueilla vankilan turvallisuudesta vastaavat tapaavat paikallisia ja alueellisia PTR- viranomaisia säännöllisissä kokouksissa. Lisäksi vankiloiden yhteyshenkilö KRP:ssä lähettää tietoa vankiloihin säännöllisesti. Haastateltavien suurin toive viranomaisyhteistyön edelleen kehittämisesä oli toive poliisirekistereiden käytöstä. Toiveena oli, että vankilaviranomaiset saisivat käyttää poliisirekistereitä niin, että kyselyt voitaisiin tehdä massapohjalta, eikä jonkun tietyn henkilön rikosepäilyn perusteella. Vankilan turvallisuusongelmat pyritään selvittämään itsenäisesti. Jos ongelmat vaativat viranomaisyhteistyötä ja poliisin tuloa vankilaan, niin sopimuksella he voivat ottaa vastuun jonkin tietyn asian hoitamisesta vankilan sisällä. Avovankiloiden suhteet poliisiin ovat muodollisemmat. Kenties yhteistyölle ei ole niin suurta tarvetta ja sen vuoksi työntekijöillä ei ole henkilökohtaisia suhteita poliisiin.

Vankiloiden väliseksi yhteistyötahoiksi mainittiin myös entiset Risen etsivät, jengityön tekijät ja huume yhdyshenkilöt. Haastateltavien mukaan vankilat tekevät yhteistyötä myös puolustusvoimien, kriminaalihuollon, kansaneläkelaitoksen, kuntien sosiaali-, työvoima- ja lastensuojeluviranomaisten sekä oppilaitosten kanssa. Yhteistyö paloviranomaisten kanssa toimii yleensä hyvin, pieniä alueellisia eroja liittyen lähinnä henkilökemioihin on. Lain mukaan paikalliset palomestarit suorittavat vankiloiden paloturvallisuustarkastukset. Lisääntyneen viranomaisyhteistyön myötä ainakin Jokelan vankilassa on ajettu alas toimiva vankilan sisäinen yhteistyö KKS:n ja valvontasektorin välillä. Yhteisiä kokouksia ei enää ole ja tietoa vaihdetaan VATI:ssa. Helsingin vankilan passiivisuutta hoitaa vankien siviiliasioita kummeksuttiin, Jokelassa tällaiset asiat ovat rutiinia ja selviävät yhdellä puhelinsoitolla sosiaaliviranomaisille.

Haastateltavien mukaan koiratoiminnassa yhteistyö paikallisen tullin ja rajaviranomaisten kanssa toimii hyvin ja koiria käytetään avustamassa tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan eri viranomaisten tehtävissä. Lisäksi se on viranomaistoimintaa laajempaa, sillä lisäksi siinä on mukana ainakin yhden vankilan osalta mm. Finnairin huolto. Koiratoiminnassa näyttäisi yhteistyö myös eri vankiloiden välillä toimivan. Eri laitosten koirat ja ohjaajat työskentelevät toistensa vankiloissa tehtävissä tarkastuksissa säännöllisesti. Pohjois-

---

19 PTR on poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistyötä rikosten torjunnassa ja tutkinnassa.

Suomen aluevankilan alueella erityistarkastuksissa tehdään paljon ja toimivaa yhteistyötä.

Haastatteluista ja myös pidetystä tutkimuksen aloitusseminaarista jäi yhdeksi päällimmäiseksi asiaksi mieleen se, että virheiden tekemistä työpaikoilla – tai ainakin niiden ilmitulemista – pelätään. Suuremmat virheet vuotavat usein laajalle vankilamaailmassa ja pienemmille naureskellaan kahvitunneilla. Systemaattista virheiden tutkinta- ja analyysimekanismia, niistä oppimismenetelyä ja hallittua tiedottamisjärjestelmää ei vankeinhoitolaitoksen sisällä ole. Joissakin haastatteluissa kaivattiin avoimempaa keskustelua virheistä ja niistä oppimista.

Vankien virtsatestien kerrottiin lisäävän vankilan turvallisuutta. Mahdollisuus testauttaa vanki ainakin kerran kuussa, lomille lähtiessä ja sieltä palatessa koettiin haastatteluissa hyväksi. Eräät avolaitokset eivät ota vankia vastaan suljetusta laitoksesta jos näyte ei ole puhdas. Vankiloiden tulostavoitteina on satoja virtsatestejä vuosittain, vankilan vankimäärästä riippuen.

Monessa haastattelussa oltiin väsyneitä jatkuviin hallinnollisiin uudistuksiin. On ollut Palvoa²⁰, Rakea²¹ ja vankeuslakia, ja kaikki tämä hallinnollinen kehittäminen on ollut pois vankien kanssa tehtävästä lähityöstä.

Kerran viikossa jokainen vanki voi käydä vaihtamassa puhtaat vuodevaatteet ja vaatteet, tehdä ostoksia kanttiinissa ja käydä saunassa. Suurimmissa taloissa vilske on melkoinen kun useampi sata vankia osastoittain tekee samoja toimintoja vuorotellen saman päivän aikana. Toisissa taloissa eri osastojen puuhailtapäivät ovat eri päivinä. Suljettujen osastojen asukkaat tekevät hygieniaan liittyvät toiminnot yleensä osastollaan.

Haastateltavien mielestä vankiloiden yliasutus on turvallisuusongelma. Yliasutus vaihtelee vuosittain ja vankimäärän mukaan. Pahimmillaan vankiloiden täyttöasteet ovat olleet lähes 200 prosenttia ja ”normaalisissakin” tilanteessa 120–130 prosentin luokkaa. Tilanahtaus vaikuttaa kaikkien vankilassa asuvien ja työskentelevien kaikkeen turvallisuuteen. Henkilökohtainen häirintä ja väkivalta lisääntyvät. Paloturvallisuus vaarantuu lisääntyneen sähkökuormituksen ja tupakoinnin vuoksi.

---

20 PALVO on oikeusministeriön palvelukeskus. Palvelukeskus hoitaa valtakunnallisesti kaikki oikeusministeriön hallinnonalan palkka- ja henkilöstöhallinnon.

21 RAKE on vankiloiden rakenneuudistus. Uudistuksessa vankilat jaettiin hallinnollisesti aluevankiloihin.

4.10 Avovankilat

Havainnoimiemme avolaitosten majoitustilat olivat vaihtelevassa kunnossa hiljattain remontoidusta kivitalosta vanhaan, puiseen ja vetoiseen työmaa-parakkiin. Suurin ongelma tuntuu olevan paloturvallisuus ja kylmyys talvella.

Avolaitoksissa tehdyissä haastatteluissa korostettiin vankivalintojen oikeellisuutta turvallisuutta lisäävänä tekijänä. Avolaitoksiin ei haluta riskiryhmiä tai vankilaturvallisuutta vaarantavia henkilöitä, jotta turvallisuus pysyy hyvänä.

Avovankiloiden eri majoitustilat toimivat osastoperiaatteella. Päivisin vangit voivat liikkua koko vankilan alueella. Tiettynä aikana he saavat olla vain omassa majoitustiloissaan ja lopun aikaa vuorokaudesta (öisin) vain omassa huoneessaan.

Haastateltavien mukaan avolaitoksissa turvallisuuskoulutusta ei ole Vankeinhoitolaitoksen mielestä tarvittu, mutta vankiloiden työntekijät toivoivat sitä. Haastateltavien mukaan avovankiloiden henkilökunnalla ei ole aseita, ja useissa tapauksissa sumuttimetkin ovat vanhoja ja laillinen tai laitton patukka valvonnan kaapissa. Työtoimintaa ohjaavilla henkilöillä on sentään puhelimet, että he voivat tarvittaessa kutsua apua turvallisuusongelmissa ja esimerkiksi työtapaturman uhrille.

5. VANGIT

Haastattelujen perusteella vankiloissa on lukuisia erilaisia vankiryhmiä jotka aiheuttavat turvallisuusongelmia itselleen, vankiloiden henkilökunnalle ja toisille vangeille. Tässä luvussa käsitellään haastatteluissa mainittujen erilaisten vankiryhmien vaikutusta Suomen vankiloiden turvallisuuteen.

5.1 Jengit

Haastateltavien arvion mukaan noin 90 prosenttia vangeista haluaa suorittaa tuomionsa moitteetta ja mahdollisimman huomiotta. Loppujen kymmenen prosentin kanssa vankiloiden henkilökunta joutuu päivästä toiseen erimielisyyksiin mm. osastoille sijoitettavista vangeista, määräysvallasta ja muista seikoista. Nämä jengien jäsenet pyrkivät hallitsemaan vankilan järjestystä ja uhkailemaan ja painostamaan muita vankeja ja henkilökuntaa omaa vankeusajan mukavuuttaan ja rikosten jatkamista silmällä pitäen.

Nämä erilaiset vankila- ja siviilijengit aiheuttavat vankilan sisäisiä valta-ongelmia. Jengeillä on valtaa, rahaa, jäseniä ja jäseniksi pyrkiviä siipeilijöitä ympärillään. Itse jengiläiset ovat mallivankeja. He käyttäytyvät hyvin eikä heillä ole merkintöjä vankilan kurinpitolehdissä. Ainakin kahdessa vankilassa he ovat saaneet puhdistajavankien paikat, jotka annetaan vain hyvin käyttäytyville vangeille. Tällaista käytäntöä arvosteltiin toisissa yhteyksissä, sillä sitä pidettiin turvallisuusriskinä. Haastateltavien mukaan ongelman nämä jengiläisvangit aiheuttavat osastoilla joilla asuvat. He vaativat saada nähdä osastolle tulevan uuden vangin oikeudenkäyntipöytäkirjoja ja muita todisteita rikollisen uran kunniakkuudesta. Toinen ongelma aiheutuu yhteiskunnalle, nimittäin rikosten jatkaminen siviilissä. Kolmas ongelma on kilpailevien jengien väliset kahinat, jotka estävät pitämästä heitä samoissa vankiloissa. Haastateltavien mukaan jengeillä on tällä hetkellä menossa jonkinlainen ”pax romana”, joka mahdollistaa heidän pitämisensä samoissa vankiloissa.

Haastateltavien mukaan yhteiskunnan kannalta on huono asia, että eri rikollisryhmien jäseniä joudutaan sijoittamaan samoille osastoille. Uransa valinneet ammattirikolliset solmivat hyödyllisiä liikesuhteita ja saavat uusia rikosvinkkejä kärsiessään tuomiota yhdessä. Vankilaturvallisuudelle tästä ei ole vielä ollut haittaa, koska nämä ammattirikolliset eivät itse aiheuta järjestyshäiriöitä. Ongelma on, että vankilan työntekijät ja ”normaalit” vangit kokevat isot jengikokonaisuudet samassa vankilassa ja osastoilla uhkaaviksi. Erityiseksi ongelmaksi tulee myös normaalien päivärutiinien ylläpito, kun normaalisti vankilassa jonka kirjavahvuus on 158 vankia voi pahimmillaan olla 300 vankia, ja jatkuvastikin 220–230 vankia, ja talon sisäiset isot ryhmittymät pitävät ryhmään kuulumattomia alisteisessa asemassa.

5.2 Vähemmistöt

Haastateltavien mukaan toinen vankilaturvallisuuden ongelmaryhmä ovat erilaiset vähemmistöt, joihin kuuluvat kärsivät ja aiheuttavat ongelmia vankiloissa. Romanit voivat olla normaaleilla vankiosastoilla vain harvoissa vankiloissa. Varsin yleistä on, että romanit ovat pelkääjäosastolla suojassa valtaväestöltä tai toisen romanisuvun jäseniltä. Toisissa vankiloissa vankilan henkilökunta siirtää toiselle osastolle ennemmin vähemmistöistä valittajan kuin vähemmistöön kuuluvan vangin. Kolmas vaihtoehto on, että joissakin vankiloissa romanit tarvitsevat ”takaajan” oman ryhmänsä puolesta joka vastaa ystävänsä ”kunnollisuudesta”, jotta hän voi olla normaalilla osastolla. Leimaamisen ongelmana on, että nekin romanit, jotka hoitaisivat asiansa kunnolla, joutuvat kärsimään muiden aiemmin tekemistä virheistä. Romanisukujen välinen vihanpito myös estää romaneja kärsimästä tuomioitaan normaaleilla osastoilla ja toisen suvun miesten kansoittamassa vankilassa; väistämässääntöön vedotaan usein vankilaan sisään tultaessa, tuomioita suorittaessa ja sukulaisten vierailuja järjestettäessä. Sama koskenee myös ulkomaalaistaustaisia vankeja. Esimerkiksi suomen kieltä edes jollakin tavalla osaavat pärjäävät paremmin kuin vierasta kieltä puhuvat ja ei-valkoihoiset. Toisaalta, jos vangin kanssa voidaan löytää yhteisiä bisnesintressejä, niin se auttaa häntä pärjäämään vankilassa hyvin. Vankilahenkilökunnalle ongelmia aiheuttaa kommunikointi useilla kielillä, esimerkiksi venäjänkielen taitoista henkilökuntaa on vähän. Joissakin tapauksissa on jouduttu käyttämään toista vankia tulkkina, koska muuta kommunikointikeinoa ei ole löydetty.

5.3 Pelkääjät

Yhä kasvava turvallisuusongelma Suomen vankiloille on jatkuvasti lisääntyvä pelkääjien määrä. Haastateltavien mukaan pelkääjien määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000- luvulla ja syyksi tähän mainittiin ainakin rikollisten jengiytyminen ja siitä aiheutuva yhä kasvanut rikollisten sisäinen luokittelu, lisääntynyt toisten rikollisten ilmiantaminen kuulusteluissa ja velkasuhteet siviilissä sekä vankiloissa. Nykyisin jokaisessa vankilassa on useita tai jopa kymmeniä pelkääjiä, jotka eivät uskalla asua normaalilla osastolla esimerkiksi maksamattomien velkojen, toisten päälle rikosasioissa puhumisen tai vasikoimisen tai tekemänsä rikoksen luonteeseen vuoksi. Suljetuissa oloissa asuvat pelkääjät asuvat, ulkoilevat, syövät ja osallistuvat vankilan toimintoihin sopuisasti keskenään. Erilaisten pelkääjien asema vankilassa on niin turvaton, että jotkut nielevät ennemmin metallisia ruokailuvälineitä, jotta päästään leikkaukseen ja sieltä sairastuvalle, kuin menevät normaalille osastolle.

Haastateltavien mielestä vankien väliseen velanperintään on henkilökunnan vaikea puuttua, sillä usein tieto asiasta on vain velkojalla ja velallisella. Vankilaväkivallan löytämistä vaikeuttaa se, että uhrin harvoin ovat halukkaita

myöntämään väkivallantekoa tai ilmaisemaan tekijän henkilöllisyyttä. Joissakin tapauksissa uhrit voivat epävirallisesti kertoa kuka teon teki, mutta eivät halua myöntää asiaa kirjallisesti tai toimia jutun todistajana. Väkivalta vankilassa voi olla rajua. Uhria voidaan puukottaa, tönäistä alas portaita tai hakata kiuaskivillä. Asioiden selvittämisen ja ennaltaehkäisyn kannalta ongelmallista on, että esimerkiksi ne tapaukset jotka tulevat vankilan terveydenhuoltohenkilöstön tietoon, eivät välttämättä tule valvontahenkilökunnan tietoon, koska terveydenhuoltohenkilöstö on vaitiolovelvollinen potilaidensa asioista.

Haastatteluiden antama yleisvaikutelma oli, että toisissa vankiloissa väkivaltaa ilmenee useammin kuin toisissa. Yksi selitys joidenkin vankiloiden vähäiselle väkivallalle haastateltavien mukaan on asioihin etukäteen puuttuminen. Kuopion vankilassa väkivaltaa ehkäistään ennakkoon ja siellä romanit ja seksuaalirikolliset asuvat normaaleilla osastoilla muiden vankien kanssa. Tällainen harmonia eri vankiryhmien välillä on harvinaista Suomen vankiloissa. Joissakin vankiloissa vangeille on tehty selväksi, että jos he pyrkivät ”tuomaroimaan”²² muita vankeja tai uhkailevat toisia väkivallalla, niin he itse joutuvat pois vankilasta, eivätkä uhkailun kohteeksi joutuneet vangit.

Vankilahenkilökunnan päälle vangit käyvät harvoin, mutta sellaistaakin sattuu epäsäännöllisen säännöllisesti. Kesällä 2007 Vantaan vankilan vartijaan kohdistunut väkivallanteko on vakava muistutus vankilahenkilökuntaa kohdistuvasta raa’asta väkivallasta. Teon tehdessään vangit ovat yleensä jonkin päihteen vaikutuksen alaisia tai vakavasti mielisairaita. Useissa haastatteluisa korostettiin parityöskentelyn tärkeyttä vartiohenkilökunnan turvallisuuden takaamiseksi. Haastateltavien mielestä omiutuista on, että KKS- sektori joutuu työskentelemään yksin suurienkin vankiryhmien kanssa ja vastaanottamaan tai tapaamaan vaarallisiakin vankeja näiden selleissä ilman voimankäyttökoulutusta ja puutteellisin turvavälinein.

Haastateltavien mielestä väkivaltaa ei käytäville ja osastoille sijoitetuilla turvakameroilla voida estää. Kameroiden tallennettua kuvaa on käytetty useassa vankilassa vankien välisten väkivaltatapauksen selvittämiseen. Nauhoite voidaan helposti toimittaa poliisin esitutkimusmateriaalin liitteeksi. Väkivallan vakavuuden ensikäden arvioinnin suorittaa vankilahenkilökunta ja tämän arvioinnin perusteella edetään kahdella eri tavalla:

1. lievemmissä vankien välisissä väkivaltatapauksissa vankilanjohtaja määrää nujakointiin osallistuneille kurinpitorangeistuksen, ja
2. vakavammat väkivaltatapaukset tutkii poliisi, syyttäjä tekee syyteharjinnan ja tuomioistuimien antaa tuomion.

---

22 ”Tuomaroida” tarkoittaa tässä yhteydessä vankien pyrkimystä jaotella vankeja luotettaviin ja ei luotettaviin vankeihin. Luotettavuutensa vanki joutuu todistamaan mm. oikeudenkäyntipöytäkirjansa näyttämällä. Jos asiakirjoja ei uskalla näyttää tai niistä löytyy viittauksia viranomaisten auttamiseen kuulusteluissa, niin vanki luokitellaan ei-luotettavaksi, ja hänen on hyvin vaikea asua normaalilla osastolla missään Suomen vankilassa.

5.4 Mielenterveysongelmat

Haastateltavien mukaan myös erilaisista mielenterveysongelmista kärsivien vankien määrä on lisääntynyt vankiloissa viime vuosien aikana. Vankilaan tulee yhä enemmän vankeja, joilla on mielenterveysongelmia, ja usean vangin mielenterveys järkkyy eri syistä. Lievistä mielenterveysongelmista kärsivät vangit jäävät vankilan lääkärin hoidettaviksi, vaikeista ongelmista kärsivät pääsevät psykiatriseen vankisairaalaan. Ongelman vankilaturvallisuudelle muodostavat mielenterveyshäiriöisten vankien väkivaltaiset ja ennalta arvaamattomat purkaukset. Uhriksi voivat joutua vankitoverit tai henkilökunta, ja ongelman torjuminen on hankalaa. Isot ja vahvat miehet voivat yllättäessään vahingoittaa useammankin vartijan ryhmää, ja yksin työskentelevä henkilökunta on vieläkin turvattomampi. Ongelmiin ennalta varautumisen tekee vaikeaksi se, että jotkut vangeista osaavat peittää mielenterveysongelmansa hyvin joko ajoittain tai kokonaan. Kokonaan ongelmansa peittämään pystyvät ovat vaarallisin ryhmä, koska heidän väkivaltainen hyökkäyksensä tulee aina yllätyksenä. Osittain ongelmansa peittämään kykenevän henkilön ennalta arvaamattomaan käytökseen voidaan varautua ja kiinnittää huomiota hänen kanssaan työskenneltäessä. Suljetuissa vankiloissa mielenterveysongelmista kärsivät vangit ovat omalla osastollaan. Vajaatoimintakykyisiä tai päihderiippuvuudesta irrottautuneita vankeja kuntoutetaan esim. Riihimäen vankilassa päivittäisen tuen osastolla²³. Haastateltavien mukaan avovankiloissa mielenterveysongelmaisia vankeja ei voida pitää, sillä he ovat liian suuri riski vankilan ja ympäristön ihmisille samoin kuin omaisuudelle sekä itselleen.

5.5 Päihteiden väärinkäyttäjät

Viides vankilaturvallisuudelle ongelmia aiheuttava vankiryhmä ovat haastateltavien mukaan päihteiden väärinkäyttäjät. Vankiloissa on erityisiä sopimusosastoja eli päihteettömiä osastoja, joille pyritään ja joille pääseminen on etuoikeus. Osastot ovat yleensä pieniä, niillä on muutamasta kymmeneen vankia. Nämä vangit ovat sitoutuneet päihteettömyyteen ja testaukseen. Jos osastolla otettava näyte on positiivinen, vanki joutuu normaalille osastolle. Seurantatietojen mukaan ongelmia ja merkintöjä kurinpitotilastoihin tulee sitä vähemmän, mitä enemmän vankilassa on päihteettömiä paikkoja. Haastatteluissa sanottiin vankiloiden olevan Suomen suurimpia päihdekatkaisuyksiköitä, joissa osa saa hoitoa, osa haluaisi saada hoitoa, ja osa ei haluaakaan katkaista päihteiden väärinkäyttöä. Haastatteluissa arvosteltiin usein päihdevapaiden osastojen vähyyttä vankiloissa ja siitä seuraavaa epäkoh-
taa, joka ilmenee siten, että niille pääseminen on etuoikeus. Useissa haastatteluissa mietittiinkin ratkaisua, jossa koko vankila olisi päihteetön, ja päihteitä

---

23 Päivittäisen tuen osastolla vankia opetetaan selviämään elämän päivittäisistä tehtävistä, kuten mm. ruoan ostamisesta ja valmistamisesta, huolehtimaan itsensä ja vaatteiden puhtautesta, jne.

vankilassa käytävien paikka olisi erityistarkkailussa, jossa heidän päihteiden ostonsa ja käyttönsä voitaisiin varmasti katkaista. Jos vanki haluaa avo-osastolle, perhetapaamisoikeuden, siirron avolaitokseen, poistumis- tai opintoluvan, hänen on joka tapauksessa annettava puhdas näyte ennen luvan myöntämistä, ja pyydettyessä hänen on myös annettava näyte todistaakseen päihteettömyytensä. Kieltäytyminen näytteen annosta tulkitaan positiiviseksi näytteeksi, ja tästä seuraavana kurinpitorangeistuksena on kolme vuorokautta eristyksessä.

Jos vanki havaitaan päihtyneeksi oppitunneilla tai työtoiminnassa, hänet poistetaan välittömästi, ja takaisin hän pääsee vasta erityisen retkahdusohjelman kautta. Haastateltavien mukaan vankiloiden turvallisuusongelmana on myös se, että on erittäin vaikeata estää päihteiden tuominen vankila-alueelle. Esimerkiksi Pelson vankilan alueelle on erittäin helppo tuoda päihteitä, koska vankila-alue on yhtä kuin koko kylä, vangit muun muassa lenkkeilevät ja hoitavat eläimiä kylän tuntumassa, ja kyläläiset korjaavat autoja vankilan tiloissa ja ajelevat vankilan alueella. Toisenlainen esimerkki on Naarajärven avovankila. Siellä kuten muissakin avovankiloissa testataan vankien päihteettömyyttä paljon²⁴, ja kiinnijääneitä on vähän. Selityksenä avovankiloiden vähäisempään päihteettömyyteen kerrottiin olevan merkittävien etujen menettämisen pelko – joutuminen takaisin suljettuun vankilaan, mistä myös seuraa tulotason putoaminen.

Vankilan päihteisiin ja rikollisuuteen liittyvät myös hormonit, joita vangit käyttävät lihasmassansa kasvattamiseen. Haastateltavien mielestä dopingaineita myydään ja käytetään vankilassa. Laittomuuden lisäksi hormonien ongelmana on, että ne saattavat aiheuttaa käyttäjän äkillisiä mielentilan vaihteluita ja väkivaltaisuutta, varsinkin yhdessä päihteiden kanssa käytettyinä. Siitä, liittyykö hormonien käyttö vankilassa myytäviin huumeisiin ja muuhun rikollisuuteen, on eriäviä käsityksiä. Joissakin vankiloissa vankien voimaharjoittelu on kokonaan tai osittain kiellettyä, toisissa vankiloissa taas sitä suositaan. Haastatteluissa pohdittiin, voiko voimailu olla turvallisuushaka vankilalle, vai voitaisiinko se sallia ”joissakin rajoissa”. Ainakin vangit ja suuri osa henkilökuntaa pitävät voimailua hyvänä keinona vankien turhautumisen purkamiseen ja siten hyödyllisenä tai ainakin hyväksyttävänä.

5.6 Yliasutus

Haastateltavien ja tilastojen mukaan vankiloiden asutustilanne vaihtelee vuosittain ja lakimuutoksittain. Jälleen ollaan siinä tilanteessa, että Suomen vankilat ovat olleet pysyvästi yliasutettuja useita vuosia peräkkäin. Haastateltavien mielestä vankilaturvallisuudelle aiheuttaa suuria ongelmia vankiloiden

---

24 Naarajärvellä testataan vuosittain noin 1000 vankia. Testiin valitaan 2–3 vankia päivittäin syytä epäillä- tai varmuuden vuoksi -periaatteilla.

jatkuva yliasutus ja eri syistä erillään pidettävien ryhmien suuri määrä. Eri-laiset erotteluongelmat korostuvat vanhoissa vankiloissa missä on pienet ja ahtaat tilat, samoin suurilla avo-osastoilla. Suomalaiset vangit haluavat asua yksin. Venäläiset vangit taas haluavat asua yhteismajoituksessa, sanottiinpa jopa niin, että mitä useamman henkilön selli, sen parempi. Haastateltavien ja havaintojeni mukaan monien vankiloiden vähälukuiset naisvangit joutuvat tulemaan toimeen yhteismajoituksessa ja varsin rajallisissa tiloissa, syömään osastoilla, samoin ulkoilemaan varsin rajallisella alueella, kuten esimerkiksi Vaasassa. Oulun vankilassa mies- ja naisvangit ovat samoissa työtoiminnoissa mm. keittiöllä. Ongelma kertautuu, jos naisia ei voida sijoittaa samoihin tiloihin velkojen tai päihdeongelman vuoksi. Sama ongelma koskee nuoria vankeja. Ainakin tutkintavankeusaikana heidät on pidettävä erillään muista vangeista, mutta vankeusrangaistuksen aikana tällaista mahdollisuutta ei yleensä ole.

Nais- tai nuorisovangit eivät haastattelujen perusteella aiheuta erityistä ongelmaa vankilan turvallisuudelle tai sen valvomiselle. Heidät pidetään omissa ryhmissään ja erillään miesvangeista. Joissakin tapauksissa nuoret joutuvat miesten osastoille vankiloiden yliasutuksen vuoksi. Tämän kerrottiin heti aiheuttavan heihin kohdistuvan alistussuhteen ja turvallisuusongelman heille itselleen, elleivät he tottele osastojen ”kingi”-vankeja. Miesvangeista alistettuun asemaan haastateltavien mukaan vankilassa joutuvat tavallisesti taparikolliset, joiden siviilielämänkin hallinta on heikkoa. Nämä reppanat varastelevat vankiloissa sokeria ja kahvia, koska ovat tottuneet siviilissä hamstraamaan ruokaa aina kun se on mahdollista. Vähäiset rahansa he yleensä käyttävät päihteisiin. Erottelu taparikollisten ryhmän sisällä tehdään vielä nuorien huumeidenkäyttäjien ja vanhojen juoppojen välillä, kumpikaan ryhmä ei halua asua toisen ryhmän jäsenten kanssa. Vanhemmat pelkäävät turvallisuutensa puolesta, eivätkä nuoret siedä haisevia vanhuksia. Joissakin haastatteluissa näille henkilöille toivottiin omaa vankilaa, jossa heidän vieroituksensa olisi helpompaa ja turvallisuuden takaaminen ongelmattomampaa.

Henkilökunnan vankituntemusta ja sen vaikutusta vankilan turvallisuuteen ei voi haastateltavien mielestä liikaa korostaa. Muun muassa käytävillä, selleissä ja ruokailuissa tapahtuva vankien epävirallinen tarkkailu ja jututtaminen antaa herkät ja toimivat tuntosarvet vankien mielialoista ja turvallisuutta mahdollisesti uhkaavista tekijöistä. Joissakin vankiloissa turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja haastattelee kaikki vankilaan tulevat vangit. Vankilan henkilökunta pyrkii puuttumaan vankien väliseen väkivaltaan, mutta todettiin, että se on äärimmäisen vaikeaa, kun kukaan uhriksi joutunut vanki ei halua todistaa pahoinpitelijäänsä vastaan uuden pahoinpitelyn pelossa. Haastateltavien mukaan vankien välisissä väkivaltatapauksissa molemmat osapuolet joutuvat siirron kohteeksi. Yleensä uhri siirretään turvaan ja teon tekijä ensin eristykseen, ja sen jälkeen suljetummalle osastolle. Vankien eristäminen voi kestää maksimissaan seitsemän plus seitsemän vuorokautta, jos kehon sisäisistä vieraista esineistä on varmaa näyttöä. Kaikissa suljetuissa vanki-

loissa on yksi tai kaksi eristämiseen sopivaa selliä, joissa on WC ja kamera-valvonta.

5.7 Toimintojen vähyys

Haastateltavien mielestä yhä kasvavia ongelmia vankilaturvallisuudelle aiheuttava asia on vankiloissa tarjolla olevien toimintojen vähäisyys, kuntoutuskysymykset ja omaisten tapaamismahdollisuudet. Tarpeellisten tai riittävien vankitoimintojen järjestämisellä on suuri vaikutus vankilaturvallisuuteen, joskin niiden järjestämisessäkin katsottiin olevan omat vaaransa. Suurimpana ongelmana toimien järjestämisessä pidettiin ohjaajien vähäistä määrää ja sitä, että heiltä usein puuttuvat henkilökohtaiset hälyttimet sekä itsepuolustuskoulutus. Vankiloiden harraste- ja opiskelutoimintaa pidetään käynnissä pääsääntöisesti kahden hengen voimin. Ohjaajien turvallisuusongelma korostuu, kun poikkeustapauksissa ryhmiä pidetään yksin, esimerkiksi toisen ohjaan sairastuessa. Yhden ohjaajan on vaikea turvallisesti ohjata useamman – jopa kahdeksan – vangin työtoimintaa esimerkiksi rakennusverstaalla, kuvataide- tai kotitalouskurssilla. Toimintojen riittämättömyys, monotonisuus ja vankien ammattitaidottomuus luovat voimakkaita paineita vankien ja henkilökunnan viihtyvyydelle, mikä omalta osaltaan vaikuttaa vankilaturvallisuuteen. Vankiloiden yövalmiudessa pitäminen päiväsaikaan kiristää kaikkien hermoja. Naisvartijoiden avuliaisuutta vankitoimintojen ja ajanviettoaktiiviteettien järjestämisessä keuhuttiin. Vankilan ohjaamien vankitoimintojen kerrottiin myös pitävän vankien oman aktiivisuuden toimintojen järjestämiseksi pienempänä. Tämäkin on kaksipiippuinen asia: pidettiin hyvänä, että myös vangit itse osallistuivat toimintojen suunnitteluun, mutta samalla nähtiin ongelmalliseksi, jos tämä menee ”liian pitkälle”. Onko tässä huolenaiheessa kyse enemmän arvovalta- vai turvallisuuskysymyksistä, ei selvinnyt haastateluista.

Vankiloiden ohjeiden mukaan vankilassa olevaa vankia voi tavata tiettyinä päivinä ja tiettyyn aikaan. Joissakin vankiloissa tapaamisen täytyy olla ennalta sovittu. Haastateltavien mukaan vankilaan tulevien vieraiden kunto sekä tavarat tarkistetaan ennen tapaamista. Listalla olemattomat, päihtyneet tai humalassa olevat vierailijat käännytetään vankilan portilta. Tapaamisissa on voimassa koskettamiskielto, jota myös valvotaan ja jonka rikkomiseen puututaan. Joissakin vankiloissa tapaajat kulkevat metallinpaljastimen läpi ennen vangin tapaamista. Kaikissa vankiloissa vierailijoiden kassit ja muut heidän mukanaan tuomansa tavarat tarkastetaan tai ne jätetään säilytykseen ennen vangin tapaamista. Joissakin tapauksissa ongelmia on aiheuttanut tapaajien päihtymys tai koskettamiskiellon rikkominen. Toisenlainen ongelma aiheutuu kilpailevien jengien tai huonoissa väleissä olevien romanisukujen välienselvittelyistä tai niiden yrityksistä vankiloiden parkkipaikoilla ja tapaamistiloissa. Joissakin vankiloissa on koira paikalla haistelemassa tapaajia, jottei vanki-

laan tuotaisi päihteitä. Perhetapaamisissa ei turvallisuusongelmia ole ollut, koska niiden kerrottiin olevan niin merkittäviä vangeille.

5.8 Paot ja luvattomat poistumiset

Haastateltavien mukaan vankilaturvallisuutta vaarantavat ja yhteiskunnallista levottomuutta aiheuttavat lisäksi suurta julkisuutta saavat vankipaot ja luvattomat poistumiset. Haastateltavien mukaan vankilapaot ovat harvinaisia. Yleensä vangit karkaavat käräjäsattojen ja sairaalassa käyttöjen yhteydessä tai jäävät palaamatta lomalta. Keväällä Pelsolla karattiin klassisesti kaltereita vääntämällä, mutta pako huomattiin ja karkurit saatiin kiinni. Haastattelujen perustella tiedustelusta on merkittävää apua vankipakoja estettäessä. Pakoa yrittävät siirretään vetoamalla johonkin muuhun syyhyn toiselle osastolle tai vankilaan ilman että tieto paon yrittämisestä tulee julki. Tämän taktiikan perusteena kerrottiin olevan, että on tärkeää, ettei pakoyrityksistä leviä tietoa laajemmalle kuin on välttämätöntä. Tiedolla voisi muun muassa olla muita vankeja karkaamiseen yllyttävä vaikutus etenkin jos se vuotaa julkisuuteen, mitä tiedetään tapahtuneen.

Vankilan turvallisuutta pyritään parantamaan muun muassa rikostiedustelulla ja viranomaisten yhteistyöllä. Haastateltavien mukaan vankilan rikostiedustelu kohdistuu vankilassa oleviin vankeihin. Se on turvallisuustiedustelua vangin kontakteista ja käyttäytymisestä vankilassa oloaikana. PTR-yhteistyössä vankilat luovuttavat tätä vihjetietoa vankilajengeistä ja siviilijengeistä toisille turvallisuusviranomaisille. Poliisi taas valvoo rikollisia ja tutkii rikollisuutta vankilan ulkopuolella. Haastatteluissa esitettiin toive, että tämän rajapinnan yhteistoiminta saataisiin paremmaksi, jotta molemmat viranomaiset voisivat tehdä hyvää yhteistyötä ja estää rikollisuutta toimivalla tietojenvaihdolla. Tällaisessa yhteistyöratkaisussa vankilaviranomaiset saisivat poliisilta tietoja tulevan vangin kytköksistä ja luovuttaisivat hänestä tietoja poliisille hänen vankilassaoloaikanaan. Haastateltavien mukaan suljetuissa vankiloissa olevat vangit harvoin puhuvat toisista vangeista, mutta avolaitoksissa tunnelma on vapaampi ja vangit kertovat toisten vankien puuhista. Avovankilassa kaikilla on suuremmat intressit pelissä, eikä toisen vangin rikoksista sen vuoksi haluta itse joutua kärsimään.

Eräässä haastattelussa keskusteltiin kanttiinivangin erityisasemasta ja sen vaikutuksesta vankilan rikollisuuteen. Haastattelun mukaan kanttiinivankia yleensä lahjotaan, muun muassa jotta omat ostokset sujuisivat paremmin ja saataisiin haluttuja tuotteita. Samalla kanttiinissa työskentelevä vanki havaitsee muiden vankien ostoista helposti sen, mitä jollakin osastolla asuminen, tietty työpaikka tai fyysinen turvallisuus kullekin maksaa²⁵. Vanki-

---

25 Haastatteluissa tuli ilmi, että vankihierarkiassa ylempänä olevat vangit keräävät suojelurahoja osastoilla asumisesta, perivät sellivuokria ja päättävät vankityöpaikkojen työntekijöistä

loiden sisäisestä hierarkiasta johtuen osastoilla asuminen yleensä maksaa ”reppanoille”²⁶ ja ulkomaalaisvangeille. Heidän turvallisuutensa takaamisen hoitavat vankiloiden ”kingit”, jotka eivät salli alapuolellaan olevien jäseniksi pyrkivien (”hang aroundien”) häiritä tai fyysisesti vahingoittaa asumisesta maksavaa reppanaa. Johtopäätös on ilmeinen: henkilökunnan kannattaisi kiinnittää huomiota vankilaostoihin.

Useissa haastatteluissa puhuttiin ”vankiaineksen” muuttumisesta, mutta asiaa tarkemmin analysoineet olivat sitä mieltä, että se ei juuri ollut muuttunut tai muuttumassa, vaan vangeista vain tiedetään vankitietojärjestelmän avulla enemmän, systemaattisemmin ja laajemmin – ja tieto tunnetusti luo tuskaa. Yksi tietoa lisäävä osa-alue VATI:ssa on vapautumissuunnitelma (VAPSU)²⁷. Haastateltavien mukaan yhteiskunnallinen turvallisuusongelma on, että vankilan ja siviiliin sosiaalityöt on niin jyrkästi erotettu toisistaan, kumpikin vastaa henkilön asioista vain omalla tontillaan. Yhteensovittamisessa ja tietojen vaihdossa on ollut ongelmia. Tämä on osaltaan kiristänyt siviiliin palaavan vangin mielialoja ja aiheuttanut toimeentulo-ongelmia, mikä taas on toiminut uusien rikosten tekemisen motiivina.

5.9 Avovankilat

Seuraavaksi käydään läpi vielä muutamia haastateltavien esiintuomia turvallisuusongelmia nimenomaan avovankiloiden näkökulmasta. Ensimmäinen erillinen avolaitosten turvallisuusongelma haastateltavien mukaan on, että vankiloilla on vaikeuksia valvoa vankien siviilityö- ja opiskelupaikkoja. Vanki voi käydä päivittäin kaukanakin suorittamassa siviiliin sopeuttavaa toimintaa, ja vangin tekemisten valvonta sinä aikana on erittäin vaikeaa – siihen ei ole olemassa keinoja.

Toinen haastatteluissa esiin tullut avovankiloiden erillinen turvallisuusongelma on omaksuttu nollatoleranssi alkoholin suhteen. Tämä aiheuttaa joskus ongelmia. Lomalta saatetaan palata humalassa. Vankila-alueelle voivat ulkopuoliset tai toiset vangit käydä piilotelemassa alkoholia. Vankilasta saatetaan myös poistua lähikauppaan työtoiminnan varjolla tai luvottomasti ostamaan alkoholia. Alkoholi kieltö sinänsä on varmaankin asiallinen, ja häiriökäyttäytymiseen tulee aina puuttua. Haastatteluissa arveltiin kuitenkin, että tässä voisi olla järkevää toimia joustavasti.

---

heikompien vankien osalta. Maksamisen vaihtoehto on ilmoittautua pelkkääjäksi ja mennä häpeälliselle pelkäävien matelijoiden osastolle eli ”liskolle”

26 Tässä yhteydessä ”reppana” tarkoittaa sellaista rikollista, joka ei ole tehnyt mitään häpeällistä rikosta, vaan on jollakin tapaa haavoittuvainen ja siksi helppo kiristämisen uhri.

27 VAPSU eli vapautumissuunnitelma laaditaan jokaiselle vankeusvangille. Vapautumissuunnitelmatyöryhmä käy läpi jokaisen vankilaan tulevan rangaistusajan suunnitelman. Siinä mietitään, mitä ohjausta tai apua vanki tarvitsee vankilassaoloaikanaan, jotta siviiliin palaaminen ja elämä siellä sujuisi ongelmitta.

Kolmas avovankiloiden erillinen turvallisuusongelma haastateltavien mukaan ovat erilaiset vähemmistöt ja ryhmittymät. Ainakaan Käyrän avovankilaan ei oteta jengiläisiä, jos tämä saadaan selville sijoittamispäätöstä tehtäessä. Heistä on ollut ongelmia vankilalle. Toisissa vankiloissa vähemmistöt taas saavat olla rauhassa, koska kaikki tietävät sen, että ongelmien käynnistäjä joutuu suljettuun laitokseen, ei ongelman kohteena oleva henkilö.

Avovankiloiden vapaamman tuomion suorittamisen kerrottiin vähentävän järjestyshäiriöitä. Avolaitospaikka on niin houkutteleva, ettei sitä haluta menettää vaikkapa tappelemalla. Varsinkin asiaan vaikuttaa se, että avolaitospalkkakin on niin suuri, että sen menettämisen taloudellinen merkitys on huomattava. Jokelassa avo- ja sakkolaitosvangit syövät samoissa tiloissa ja liikkuvat samoilla pihilla, tosin porrastetusti.

Aluevankilan kerrottiin vähentävän vankiloiden järjestysongelmia, koska samoilta seuduilta olevat puhuvat samaa kieltä ja omaavat yhteisen käytösnormiston – haastatteluissa kerrottiin, että tämän ansiosta ”etelän juipit eivät pääse hämmentämään koko maan vankiloita sekaisin”.

6. VANKILAN HENKILÖKUNTA

Haastatteluissa ja niitä tehtäessä tuli esille, että mitä pienempi laitos vankila on, sitä enemmän korostuu ja näkyy henkilökunnan hyvä yhteishenki, toisista välittäminen, toisen työn arvostaminen ja työtehtävissä auttaminen ja sijaittaminen tarpeen mukaan. Erityisen hyvin tämä näkyi avolaitoksissa, missä useamman kymmenen suuruista vankijoukkoa pyöritettiin muutaman henkilön voimin. Hyvän ilmapiirin vankilassa vartijoiden ja vankien välille kerrottiin syntyvän täsmällisen ja ymmärtävän vuorovaikutuksen kautta. Tämän avulla henkilökunta ja vangitkin pyrkivät ylläpitämään asiallisia välejä kaikkien vankilassa olevien henkilöiden kanssa.

Haastattelujen perusteella suuremmissa ja suljetuissa laitoksissa henkilöstöryhmät ovat eriytyneet ja välit viileät. Joissakin tapauksissa asiat liittyvät henkilökemioihin, ja joissakin vankiloissa arkkitehtoniset syyt erottavat valvonta- ja KKS- sektorin, arkitoiminnot, työnjohdon ja vankilan hallinnon eri rakennuksiin. Joissakin tapauksissa myös valvontaryhmän sisäinen kemia saattaa olla niin huonolla tolalla, ettei kaikkien kanssa haluta työskennellä tai olla edes samassa vuorossa. Toiveita työporeista ja työpisteistä vartiohenkilökunta esittää hanakasti. Nähdään joissakin haastatteluissa herätti se, että samat vanhat työntekijät saavat aina työskennellä samoissa halutuissa sekä helpoimmiksi arveltuissa pisteissä, kun nuorempien täytyy miehittää jäljelle jäävät huonommat vaihtoehdot.

Haastateltavien mukaan vankilahenkilökunnan välejä kiristävät erityisesti vajaamiehyys, sairauslomat ja kesäajat, koska samoja vankilan rutiineja täytyy ylläpitää niukan ja puutteellisen ammattitaidon omaavan henkilöstön voimalla. ”Tuurilla mennään” -mentaliteetti vankilarikosten ja henkilökunnan jaksamisen suhteen korostui useissa haastatteluissa. Henkilöstön ajan puute lähityössä ilmenee esimerkiksi siinä, että vankien välistä epäasiallista käytöstä ei kyetä havaitsemaan eikä ehkäisemään ennalta, samoin kuin lisääntyneinä muina ongelmina, mikä osaltaan pahentaa vankilahenkilöstön väsymistä. Sama asia oli tullut esille henkilöstön työtyytyväisyysbarometreissa. Koko maassa vankiloidensa turvallisuusjärjestelyihin erittäin tyytymättömiä oli 17,5 prosenttia henkilöstöstä. Suurin syy tyytymättömyyteen oli henkilökuntavaajeen aiheuttama turvattomuuden tunne. Esimerkkinä haastatteluissa mainittiin muun muassa, että kun poliisi tuo henkilön vankilaan kolmen miehen voimin, niin vankilassa hänen ja monen muun henkilön liikkuttelemisestä samanaikaisesti vastaa vain yksi henkilö.

Eräissä haastattelussa kerrottiin vankilassa käynnissä olevasta henkilöstön työhyvinvointia parantavasta projektista, josta henkilökunta ei ollut kovin kiinnostunut. Useilla kerroilla palaveriin ei ollut tullut ketään. Useiden haastateltavien mukaan samanlainen kipinä puuttuminen käy ilmi myös henkilökunnan työtehtävien hoidossa: palkkaa nostetaan, mutta töistä, koulutukses-

ta ja itsensä kehittämisestä tai työn hyvin hoitamisesta ei olla kiinnostuneita tai siitä ei tunneta vastuuta. Ongelman maton alle lakaisemista helpottaa se, että huomenna asiaa hoitaa joku toinen ja ylihuomenna taas jo joku kolmas, eli yhden luistaminen ei näy koko ketjussa. Useissa haastatteluissa haikailtiin vanhoja kiireettömiä aikoja takaisin. Pienemmillä paikkakunnilla vankilatyö oli ollut arvostettua ja usein suvussa kulkeva asia. Suvussa kulkevat perinteet olivat muuttumassa nykyisen eläköitymisen myötä.

Haastateltavan mielestä vankilan turvallisuuden kannalta on ongelmallista, kun kyläläiset käyvät korjaamassa autojaan ja harrastamassa urheilua vankilan alueella ilmoittamatta siitä henkilöstölle. Joissakin tapauksissa tämä symbioosi on aiheuttanut omalaatuisen turvallisuusongelman kylän ja vankilan välille. Toisenlainen ongelma ovat joidenkin vankila-alueiden läpi johtavat yleiset tiet, mikä sinänsä luo erityisen turvallisuusrisikin niin vankilalle kuin sen ohi kulkevalle liikenteellekin.

Vankiloiden henkisen työhyvinvoinnin parantamiseksi toivottiin toimia. Fyysisen kunnon kohottamiseksi toivottiin liikuntaseteleitä, kun tiedettiin Rikosseuraamusviraston työntekijöidenkin niitä saavan.

6.1 Henkilökunnan palaverit

Haastateltavien mukaan joissakin vankiloissa pidetään mahdollisimman vähän säännöllisesti ja etukäteen sovittuja johtoryhmän, vankeinhoitoesimiesten tai koko henkilökunnan palavereja. Niitä ei joko haluta pitää, tai se ei ole tarpeen henkilökunnan vähyyden vuoksi. Yhteiset asiat hoidetaan kahvi- ja lounastauoilla. Yhteistoimintakokoukset pidetään, koska ne olivat lakisääteisiä. Toisaalta kokoukset voidaan tarvittaessa muutaman hengen osalta sopia ja järjestää nopeastikin.

Haastateltavien mukaan varsinkin pienemmissä vankiloissa pyritään pitämään yhteisiä linjakokouksia, joissakin jopa kuukausittain. Näissä kokouksissa koko henkilökunta keskustelee vankilan tilanteesta, vangeista ja työoloista. Muutenhan henkilöstö näkee toisiaan vain vaihtaessaan vuoroja. Haastatteluissa kaivattiin saman alueen vankiloiden ja muiden alueiden samanlaisten vankiloiden välille jonkinlaista tietojen välitystä esillä olevista asioista.

Haastateltavien mukaan vankilan turvallisuuden vakavissa ongelmatilanteissa vankilan johtaja ja turvallisuudesta vastaava apulaisjohtaja joutuvat selvittämään ongelmaa Vankeinhoitolaitoksen pääjohtajalle. Näissä tapauksissa myös työterveyshuolto järjestää apua ja keskustelutilaisuuden vankilan henkilökunnalle. Joissakin tapauksissa asiaa saatetaan käydä vielä läpi tulevilla koulutuksilla.

Haastateltavien mukaan vankiloiden KKS²⁸-sektorilla pidetään työhönsä liittyviä palavereja yleensä viikoittain. Vankiloiden turvallisuudesta vastaavat apulaisjohtaja, vankeinhoitoesimiehet ja vartijat pitävät yleensä palavereja muutaman kerran viikossa tai viikoittain, joillakin osastoilla joka aamu. Yleensä molempien ryhmien palaveriinkin voivat osallistua myös toisen ryhmän edustajat, mutta se tuntuu olevan erittäin harvinaista.

Haastattelujen perusteella jää sellainen vaikutelma, että ilmeisesti vankiloiden henkilökunta palaveeraa ihan riittävästi, mutta ongelma on siinä, että kuntoutus- ja valvontasektorit tekevät sen omissa ryhmissään, osin omasta halustaan ja osin asioiden arkaluonteisuuden vuoksi. Vankiloiden henkilöstön palaverissa on vielä paljon parannettavaa, jotta päästään tilanteeseen, jossa koko vankilahenkilökunta yhdessä vastaa vankiloiden turvallisuusvastuusta ja turvallisuuden kehittämisestä. Samanlainen ongelma koskee vankiloiden välistä ja organisaation sisäistä yhtenäistä turvallisuusajattelua. Asioita, kokouksia ja päätöksiä ei dokumentoida ja edelleen levitetä talojen, alueiden tai organisaatioiden välillä. Toisten virheistä ja hyvistä käytännöistä oppiminen jää näin ollen tapahtumatta.

6.2 Henkilökunnan sisäinen vuorovaikutus

Henkilökunnan sisäistä vuorovaikutusta tarkasteltaessa ilmeni, että työpaikoilla vanhan ja uuden valvontahenkilöstön välillä voi olla luottamus- ja arvostuspulaa. Haastateltavien mukaan nuorempien ammattitaitoa kyseenalaistetaan koko ajan. Myös vanhempien vartijoiden suhteessa vankeihin ovat nuoremmat haastateltavat havainneet kyllästymisen merkkejä. Työstä suoriudutaan mielellään valvomoissa ja muissa tarkkailutehtävissä, jolloin vankien kanssa tehtävä lähityö jää mahdollisimman vähäiseksi. Poikkeuksia suuntaan ja toiseen esiintyy niin nuorissa kuin vanhoissa vartijoissakin, ja työhön motivointia tarvitaan useissa vankiloissa. Toisaalta haastateltavien mukaan valvontahenkilöstö pitää hyvin yhtä niin vankeja kuin KKS-sektoriinkin vastaan asenteella ”kaveria ei jätetä”. Haastatteluissa ilmeni, että välinpitämättömyys KKS-sektorin turvallisuudessa on joissakin tapauksissa saattanut aiheuttaa vaaratilanteen, kun vangin vaarallisuudesta tietämätön ohjaaja tekee yksin töitä hälytyslaitteettomassa sellissä, tai kun vaarallinen vanki osallistuu yhden työnjohtajan ohjaamaan työtoimintaan jossa erilaisia väkivaltaan soveltuvia välineitä on kylliksi tarjolla. Mieleen jäänyt esimerkki valvonta- ja KKS-sektorin välejä hiertävästä asiasta on muutaman kerran haastatteluissa esiin tullut epäily siitä, että vangit voivat käyttää tietokonetta ja soitella puheluita ohi valvonnan KKS-sektorin tiloista. Lisäksi monet KKS-sektorin työntekijät kuljettavat asiakkaitaan vankilassa ja alueen ulkopuolella-kin tai vastaanottavat heitä yli työajan. Ammattiryhmien välisen kitkan pois-

---

28 Tässä yhteydessä KKS-sektori tarkoittaa vankiloiden koulutus-, kuntoutus- ja sosiaalityöntekijöitä.

tamiseksi ehdotettiin uusien työntekijöiden hyvää perehdyttämistä ammatin toteuttamiseen vankilassa ja samalla turvallisuusnäkökohtien huomioon ottamiseen. Tämän arveltiin edesauttavan molemminpuolista ymmärrystä vankilassa turvallisesti työskentelemisestä.

Haastattelujen ja havainnoinnin perusteella avolaitoksissa ja pienissä vankiloissa henkilöiden työroolit ovat enemmän limittäin ja sekaisin. Silloin yleensä kaikki pystyvät tekemään hieman kaikkia töitä ja sijaistamaan tilapäisesti toista henkilöä. Näissä laitoksissa myös henkilöstön vuorovaikutus on välittömämpää. He ovat toistensa kanssa jatkuvasti tekemisissä tai törmäävät niin työ- kuin vapaa-aikanakin. Hyvä esimerkki halukkuudesta parantaa oman työntekijänsä turvallisuutta eräässä avolaitoksessa on tapaus, jossa ulkopuolinen ruokailunjärjestäjä oli pyytänyt työntekijöilleen lupaa päästä vankilan turvallisuuskoulutukseen. Ainakaan haastatteluhetkellä asia ei ollut vielä toteutunut, koska vankilan omakaan väki ei ollut saanut sellaista koulutusta vuosiin. Joissakin avolaitoksissa henkilökunnan siviilivaatteilla havaittiin olevan vankien ja viranomaisten vastakkainasettelua vähentävä vaikutus.

Henkilöstöbarometrien mukaan henkilökunnan vuorovaikutus toimii huonosti, ja mitä isompi talo, niin sen enemmän barometri on punaisella. Haastateltavien ja havaintojen perusteella joissakin laitoksissa ei turhaan herroiteltu, vaan henkilökunnan ja johdon välit olivat välittömät, toisissa taas muodollisemmat. Ongelman vankilan toiminnoista ja tapahtumista tiedottamiselle luo joissakin tapauksissa henkilöstön oma passiivisuus, kun esimerkiksi sähköpostia ei lueta.

6.3 Henkilökunnan ajatuksia vankilaturvallisuudesta

Useissa haastatteluissa korostettiin henkilökunnan ammattitaidon tärkeyttä vankilaturvallisuuden luomisessa ja ylläpidossa. Haastateltavien mukaan hyvä ammattitaito koostuu henkilön sosiaalisista taidoista, halusta tehdä vankien kanssa työtä ja kehittää itseään niin ihmissuhde- kuin teknisissäkin taidoissa. Vankia täytyy osata kuunnella ja tilanteita lukea niin, ettei provosoi eikä provosoidu. Henkilökunnan tulisi aktiivisesti keskustella vankilan turvallisuusasioista keskenään, ja kaikkien huomioita ja mielipiteitä tulisi kunnioittaa yli ammattiryhmien ja käskysuhteiden. Haastateltavien mielestä hyvä yleisneuvo henkilökunnalle turvallisuusasioissa on, että ensin tulee ajatella ja vasta sitten toimia – aivan samalla tavalla vangeillekin opetetaan cognitive skills -kursseilla. Henkilökunnan vanhetessa myös erilaiset fyysiset tekijät jotka vaikuttavat vankiloiden turvallisuuteen tulevat valitettavasti helpommin esille. Osa henkilöstöstä alkoholisoituu tai alkaa yhä enemmän purkaa mielenterveyteensä ja persoonallisuuteensa liittyviä ongelmia ja henkilö-

kohtaista turhautumistaan vankeihin. Myös vangeille annettavan informaation suhteen tulee lipsumisia, kun turvallisuussäännöksiä ei jakseta noudattaa.

Haastattelujen perusteella toinen osa henkilökunnan luomaa vankilaturvallisuutta ovat säännölliset tarkastukset (säilytysvarmuuteen ja palo- sekä pelastustoimintaan liittyvät), huolellinen valvonta ja avainkontrolli. Hyvän viranomaisyhteistyön²⁹ kerrottiin lisäävän vankitietoutta ja sitä kautta vankilaturvallisuutta. Joissakin tapauksissa virkavaatetuksen kerrottiin lisäävän uskottavuutta vankien kanssa toimittaessa, toisissa tapauksissa sen taas kerrottiin turhaan alleviivaavan viranomaisauktoriteettia. Eräässä haastattelussa arveltiin virkavaatetuksen olevan avuksi ja toivottiin sen korostamista, jotta se houkuttelisi alalle uusia työntekijöitä.

Erääksi vankiloiden turvallisuuden kulmakiveksi haastatteluissa arvotettiin henkilökunnan poissaolojen sijaistaminen eli se, kuka ja kuinka varmasti joku paikkaa eri henkilöiden – strategisesti keskeisten ja vähemmän keskeisten henkilöiden – poissaolon.

Haastateltavien mukaan vankilarakennuksen luoma turvallisuus koostuu toimivasta osastoinnista, mikä antaa mahdollisuuden pitää vankiryhmät hallittavina muun muassa ulkoiluissa, toiminnoissa, ruokailuissa. Monessa vankilassa haastateltavat kertoivat rakennuksen turvallisuudessa olevista heikennyksistä, osastoinnin puutteista ja sellien huonosta kunnosta.

Haastattelujen ja havaintojen perusteella tekninen turvallisuus vaihtelee voimakkaasti vankiloittain, vaikkakin melkein kaikissa suljetuissa vankiloissa on perusvarustuksena alueen kehävalvonta, kameroita ja liikeilmaisimia. Avolaitoksissa näin ei ole, vaan useimmista puuttuu jopa aluetta ympäröivä aita. Haastattelujen perusteella yksi melko yhtenäinen asia on, että KKS-sektorin työskentelytiloissa hälyttimet ovat harvassa ja hankalissa paikoissa, jos niitä on lainkaan. Vankilassa liikkueissa kaikilla ei ole henkilökohtaisia viestintävälineitä, joilla he voisivat hälyttää apua. Satakiloisen hurjistuneen ja voimakkaan vangin torjuminen on kenelle tahansa vaikeaa, mutta erityisen vaikeaa se on hennolle naiselle ahtaassa tilassa, ilman voimakoulutusta ja vailla avun hälyttämiskeinoja. KKS-sektorin haastateltavien mielestä tällaisetkin työskentelyolosuhteet nähtiin kuitenkin turvallisempina kuin työskenteleminen sosiaalitoimistossa ilman vartiohenkilökuntaa.

Haastateltavien mielestä hyvän vankilaturvallisuuden raja on häilyvä: sekä liian lepsu että liian tiukka linja luovat ongelmia. Eräässä haastattelussa ajateltiin, että työmatka on kaikkein vaarallisin osa työpäivää, koska liikenteessä voi sattua mitä tahansa, kun taas vankilassa tilanteet ovat kontrolloidumpia.

---

²⁹ Turvallisuusosiossa viranomaisyhteistyö tarkoittaa poliisin, tullin ja rajavartioston (PTR) kanssa tehtävää tietojen vaihtoa.

Henkilökunnan ja vankien välinen suhde riippuu haastateltavien mukaan hyvin paljon kummankin osapuolen sosiaalista taidoista. Vanki purkaa helposti vihansa ja turhautumisensa henkilökuntaan, mutta myös vain tiettyihin persooniin. Asiallisella ja reilulla kohtelulla välttää ”tikkataulun³⁰ olemisen”. Erityisen turvallisuusongelman aiheuttavat avovankiloihin poistumisluvilta päähtyneenä palaavat vangit, joiden aggressiivisuutta joudutaan aika ajoin hillitsemään jopa pystypainin ja käsirautojen avulla.

Haastatteluissa oltiin yleisesti sitä mieltä, etteivät vangit vapauduttuaan aiheuta ongelmia vankilan henkilökunnalle. Henkilökunta ja entiset vangit ohittavat toisensa siviilissä joko morjenstaen tai eleettä. Haastateltavien mukaan ”kongilla tavataan” motossa kiteytyy entisten vankien tietoisuus siitä, että jos siviilissä kohtelee vankilan henkilökuntaa huonosti, niin seuraavalla tuomiolla syöttävän käden suunnalta on odotettavissa hankaluuksia. Haastateltavien mukaan uhkauksia tai vihjauksia autoista ja kotipaikoista valvontahenkilöstö saa harvakseltaan. Erään vankilan pihalla oli kuitenkin poltettu henkilökunnan autoja muutama vuosi takaperin.

6.4 Työ ja turvallisuus vankiloissa

Henkilökuntapulaa vankilaturvallisuutta heikentävänä tekijänä valiteltiin kaikissa haastatteluissa. Pula on valvontahenkilöstöstä muun muassa virkojen vähyyden ja sairauspoissaolojen vuoksi. Ylitöitä tekevä henkilökunta myös väsyä ja sairastaa enemmän. Vankiloiden välillä on suuriakin eroja. Toisissa henkilökunta venyy ja jaksaa mentaliteetilla ”kaveria ei jätetä”. Toisissa laitoksissa on taas paljon poissaoloja, jolloin vankilat joutuvat toimimaan ”yövahvuudessa” ilman toimintoja. Vankeinhoitoesimiehiä kiukuttaa ja väsyttää myös jatkuvasti kasvava paperityö. Haastateltujen mielestä uuden oppiminen ja asioiden ATK:lle syöttäminen on työlästä, ja siihen ja lomakkeiden täyttämiseen käytetty aika on heidän mielestään pois ”kongilla” olosta, vankien kanssa olemisesta. Asiaa ei parantanut se, että lomakkeiden täytössäkin tehtiin työtä myös ihmisten kanssa. Haastateltavien mukaan vankeinhoitoesimiesten pääasiallinen tehtävä osastoilla on vastata henkilökunnan työvuorojen ja vankien turvallisuussuunnittelusta (muun muassa vankirekisterin ylläpidosta, vankitiedustelun viranomaisyhteistyöstä, erinäisten vankien lupahakemusten esittelystä ja vankien testaamisesta kiellettyjen aineiden varalta). Uuden vankeuslain mukaan vankiloissa tulee olla kahdenlaisia vankeinhoitoesimiehiä: 1) vuorotyötä tekevät vankeinhoitoesimiehet huolehtivat vankiloiden arjen sujuvuudesta ja vastaavat vankilan turvallisuus-

---

30 Tikkataulun³⁰ oleva vankilan työntekijä kokee jatkuvasti erilaisia vaikeuksia työtovereiden ja vankien taholta. Henkilön hyljeksimisen syynä on hänen liian tarkka sääntöjen ja pykälien noudattamisensa. Hyljeksijöiden mielestä arkirutiinien sujumisen ja lopputuloksen kannalta olisi helpompaa välillä joustaa kuin tehdä aina kaikki tarkalleen sääntöjen ja ohjeiden mukaan.

desta käytännössä, 2) päivätyötä tekevät vankeinhoitoesimiehet täyttävät ja täydentävät vankien rangaistusajansuunnitelmia, sekä osallistuvat vankilan muiden toimintojen pyörittämiseen tehtävänkuvansa mukaan. Haastattelujen perusteella joissakin paikoissa vankeinhoitoesimiesten ja apulaisjohtajien välit olivat erittäin toimivat ja toisissa vain asialliset. Postin tarkastusoikeuden palauttaminen sai kiitosta.

Haastattelujen mukaan uuteen palkkausjärjestelmään liittyvä pisteytys on vaikuttanut henkilökuntaan kritiikin lisäksi myös käytännössä:

1. mitä vähemmän henkilö saa pisteitä, niin sitä vähemmän hän myös tekee töitä ja päinvastoin,
2. mitä huonommat pisteet henkilö saa palkkauksessa, niin sen kärkeämmin hän moittii esimiestään.

Joissakin tapauksissa annettuja pisteitä on yritetty laskea uusilla haastatelluilla toisen vankeinhoitoesimiehen toimesta, kun alkuperäisen pisteytyksen tehnyt esimies on kieltäytynyt leikkaamasta antamaansa henkilön ansaitsemaa pistemäärää yleisen linjan vuoksi.

Henkilökunnan tyytyväisyyttä työtehtäviinsä ei haastateltavien mukaan paranna lukuisat sairauspoissaolot, jotka sotkevat vuorotyösystemiä. Laitoksesta riippuen sen vuorotyöajat ovat erittäin vaihtelevia. Yhdessä laitoksessa tehdään lähes viikon työtunnit kolmessa vuorokaudessa, ja urakkaa seuraa kolmen vuorokauden vapaa usein kaukanakin olevassa kodissa ja toisessa ammatissa. Haastateltavien mukaan jatkuvat ylityöt ja mahdollisuus toiseen siviiliammattiin luovat hyvän ansaitsemismahdollisuuden, mutta samalla ne luovat valtaisan turvallisuusriskin henkilökunnan väsyessä. Tilastojen mukaan vankiloiden vartiohenkilöstön ylityöt nousivat 50 prosentilla ja sairastavuus lisääntyi 20 prosentilla neljässä vuodessa, vuodesta 2002 vuoteen 2006 mennessä (Tuomela 2008). Henkilökunnan ja johdon välit ylityöiden tekemisestä ovat vaihtelevia. Parhain esimerkki oli Vantaan vankila jossa molemminpuolisella joustolla saatiin henkilökunta tyytyväiseksi ja tehtävät tehdyiksi, vaikka se aiheuttaakin joskus paljon työtä.

Henkilökunta kertoi ammentavansa voimansa tehdä työtä vankien kanssa tehtävästä lähityöstä. Käytännöllinen työ arjen pyörittämiseksi koettiin palkitsevimpana. Työilmapiiriltään hyvien vankiloiden virkoihin tuntui aina olevan paljon hakijoita, ja henkilökunta pysyy ja viihtyy työssään, mikä näkyy työyhteisön sisällä ja vankien kanssa tehtävässä työssä. Toisaalta joidenkin paikkojen johto moitti osaa henkilöstöstään passiiviseksi ja minimisuorittajiksi, joiden motivoimiseksi ei ollut mitään tehtävissä. Haastattelujen perusteella yleinen suuntaus vankiloissa on, että osastoille valitaan nuorempaa ja aktiivisempaa valvontahenkilöstöä, joka jaksaa tehdä kaikkia osaston töitä ja osallistua aktiivisesti henkilöön käyviin ja vankilan tilojen tarkastuksiin.

Haastateltavien mukaan selvän vankilaturvallisuuden henkilöriskin muodostaa vartijoiden yksin työskentely muun muassa ulkovartioinnissa ja vankien saattotehtävissä. Suurimmassa osassa saatoista mitään ei tapahdu, mutta vähäisetkin poikkeukset voivat olla erittäin kohtalokkaita. Vankiloiden yövartioinnin vähäinen henkilöstövahvuus oli minulle yllätys. Isossa suljetussa laitoksessa saattaa yöaikaan olla paikalla vain muutama vartija ja kaikissa avolaitoksissa toimitaan yhden miehen varassa. Toinen vankila- alueella oleva vartija on varalla eli nukkumassa. Haastattelujen perusteella avolaitoksissa ja ainakin yhdessä suljetussa vankilassa yövuorossa olevat työntekijät käyvät yksin laskemassa vangit ja tarkastavat samalla vankilan ulkoista turvallisuutta kerran tai kaksi yössä. Lisäturvallisuusongelman tähän yksin työskentelyyn tuo se, että vankiloiden ulkoalueet ovat laajat ja osittain erittäin huonosti valaistut. On vaikea nähdä, miten näin vähäisellä miehityksellä pystytään tyhjentämään suljettu vankila tulipalon sattuessa tai hälyttää apua vangille tai itselleen sairastapauksen sattuessa avolaitoksen pimentokohdassa.

Haastattelujen ja havaintojeni perusteella yksin vartiointia tapahtuu suljetuissa vankiloissa myös päivällä sairastapausten ja lounastaukojen aikaan, vaikka osastojen koot voivat lähennellä 50 paikalla olevaa vankia – mikä on varmasti yhdelle henkilölle liian iso pala vartioitavaksi. Haastateltavien mukaan iltaisin avo-osastoille ei yleensä mene yksittäinen vartija. Päivällä olleiden vankilakierrosten aikaan havaitsin, että edes kaikilla kerroksilla ei ole vartijaa, vaan vangit seilaavat vapaasti osastolta toiselle ovien ollessa auki. Myös avolaitoksessa on vankien vartiointi päivällä vähäistä kun usein aitaamattomilla alueilla työskenteleviä ja majoittuvia kymmeniä vankeja vartioi päivällä sentään muutama vartija. Toisenlaisen näkemyksen antoi erään vankilan johtaja, jonka mukaan aina on mahdollista tehdä parityötä ja pyytää kaveria, jos oma arvio turvallisuudesta niin vaatii. Hänen mukaansa suljetuissa vankiloissa päivävartiointi toimii yleensä erittäin hyvin ja yöaikaan pienikin porukka selviytyy selleihin lukittujen vankien kanssa, kun mitään erityistä (onnettomuutta, itsensä vahingoittamis- tai karkaamisyrityksiä) ei satu. Haastattelujen ja havaintojemme perusteella yleisvaikutelmaksi tässä vankien valvonta-asiassa jäi, että teoria ja käytäntö eivät läheskään aina kohtaa. Vankiloiden valvontaa joudutaan tekemään usein varsin puutteellisella miehityksellä, ja tästä seuraa aina turvallisuusriski koko vankilalle ja yhteiskunnalle.

Haastateltavien mukaan vankiloiden alueturvallisuuden kannalta ongelmallisia ovat avovankilat ja laajaa puutarha- tai maanviljelystoimintaa harjoittavat vankilat. Vankilan alue on yleensä laaja, ja sen läpi on siviili- ja tilanhoitoon liittyvää liikennettä niin paljon, että sitä ei voi aidata – tai sitä ei halutakaan tehdä.

Myös vankien työturvallisuus vankitöissä on haastateltavien mukaan ongelma. Usein avolaitokseen tulevan vangin terveydentilasta ei ole tietoa. Hänellä voi olla epilepsia, sokeritauti tai muu vakava sairaus, kun hänet sijoitetaan

työtoimintaan ilman minkäänlaista lääkärintarkastusta. Eräässä haastattelussa ihmeteltiin, kuinka läheisen suljetun vankilan sairaanhoitaja ei voi edes kerran kahdessa viikossa käydä suorittamassa avolaitoksen asiakkaiden terveydentilaa edistäviä toimenpiteitä. Haastatteluissa tuli ilmi, että työtapa-turmia sattuu yllättävän vähän siihen nähden, kuinka ammattitaidottomia ja huonokuntoisia suurin osa Vankeinhoitolaitoksen työtoimintaan osallistuvista vangeista on. Nauloihin polkemista, haavoja ja muita pieniä tapaturmia sat-tuu toki päivittäin.

Haastateltavien mukaan varsinkin avolaitosten työtoiminnassa korostui se, että vankivalinnat osuvat kohdalleen. Valituiksi ei siis tule poistumisherkkiä, väkivaltaisia tai riidanhaluisia henkilöitä koska vangit joutuvat työskentele-vät useamman vangin porukoissa ja usein erittäin satunnaisesti valvotuissa oloissa. Vankityönjohtajalla ei ole käytännön mahdollisuuksia valvoa 6–7 eri puolilla saarta tai eri saarella (kuten Suomenlinnassa) olevaa kohdetta, joissa kussakin työskentelee useampi henkilö samanaikaisesti. Haastateltavien mukaan joissakin tapauksissa työnjohtajan ainut turvaväline on GSM-puhelin, jolla hän voi hälyttää apua. Eräässä haastattelussa kerrottiin, että päällekar-kaushälytin on esimerkiksi Juuan avovankilassa lukitussa toimistossa, jonne apua tarvitsevan työnjohtajan täytyy ensin päästä hälyttämään apua portilta, jopa kymmenen vangin estäessä häntä puu- ja metallitöihin soveltuvien työ-kalujen kanssa. Hyvällä tuurilla hänelle tulee kahden miehen apu, jos keittäjä tulee vartioimaan valvomoa ja porttia. Pelson vankilassa on myös mietitty miten motivoida ja saada osastoilla makaavat pelkääjävangit toimintoihin mukaan, koska nämä toimetomina voivat aiheuttaa lisää turvallisuusongel-mia.

Haastattelujen perusteella henkilökunnan kannalta tärkeä huomio on, että vankiloissa välitetään työtovereiden turvallisuudesta. Omassa toiminnassa ja vankien vieraillessa KKS-puolen vastaanotoilla pyritään siihen, että hälytyk-sen sattuessa useampi vartija menee apuun, ja vaikka hälytyksiä ei tulekaan, niin aika ajoin saatetaan koputtaa huoneissa olevien ovelle ja varmistaa, että kaikki on kunnossa. Myös vankien väliseen ja vankien henkilökuntaan kohdistamaan epäasialliseen käytökseen puututaan haastateltavien mukaan yleensä välittömästi aina ja kaikkialla. Ennen tieto vankeuden sujumisesta vankiloiden välillä seurasi vankia ns. kurilehden ja asuntokortin välityksellä. Nykyisin kaiken pitäisi olla VATI:ssa, mutta useassa haastattelussa valiteltiin järjestelmän käytettävyyttä ja valiteltiin, että vartijat eivät viitsi kirjata asioita. Ongelmana pidettiin myös ”yleisen informaation” tietokentän puuttumista jär-jestelmästä. Tästä seuraava ongelma kohdistuu erityisesti sijoittajaysikköön, jolle palaute tehdystä työstä tulee usein vasta silloin, kun ikävyyksiä esiintyy tai negatiivista sanomista löytyy. Sijoittajaysikkö voi silloin saada vankilan henkilökunnalta viestin, jossa uhataan, että joko joku tietty ongelmavanki siirtyy, tai henkilökunta lähtee. Yleensäkin haastattelujen perusteella vankein-hoidossa tunnutaan koettavan ongelmaksi se, kuinka vankia kuntoutetaan ja miten työn tuloksia ja kuntoutumista mitataan. Onko parempi, että vanki

tekee vankilassa oloaikansa pirttikalusteita ja tuottaa näin jotakin näkyvää, vai se että hän osallistuu väkivaltaa vähentävään itsehillintäkuntoutukseen, ja jättää tämän tuloksena kenties kymmenen vuoden päästä jonkun tappamatta?

Haastateltavien mukaan pitkän uran aikana jokainen vankilassa työskentelevä todennäköisesti saa niin vakavia uhkauksia, että ne jäävät mieleen tai henkilö niiden vuoksi ryhtyy toimenpiteisiin itsensä ja perheensä suojaamiseksi. Haastatteluissa ilmeni, että joskus poliisi on antanut erittäin vakavan uhkauksen saaneelle vartijalle ohjeita, kuinka toimia ja saattaa perhe turvaan. Vankeinhoitolaitoksen antama apu ja toimintaohjeet jäivät tässä tapauksessa testaamatta, koska vartija ei tehnyt Vankeinhoitolaitokselle ilmoitusta uhkauksesta. Haastateltavien mukaan itsepuolustuskoulutusta järjestetään vankiloissa harvakseltaan ajan, opettajien ja henkilökunnan motivaation puutteen vuoksi. Eräässä laitoksessa johtaja kertoi uusien pippurisumuttimien, voimankäyttövälineiden ja koulutetun henkilökunnan olevan erittäin hyviä hillitsemään vankilassa tapahtuvia ongelmia.

Kriisiapua vankiloissa tapahtuneisiin traumaattisiin tapahtumiin pitäisi olla saatavilla ainakin työterveyssovimuksen mukaan. Haastattelujen perusteella käytännössä tieto avusta ei ole kovinkaan hyvin tiedossa eikä sen järjestäminen ole kenenkään erityisellä vastuulla. Johtajan aktiivisuus lienee tässä ratkaisevassa asemassa, sillä tieto tapahtumista haluttiin pitää mahdollisimman pienessä piirissä. Muun muassa tämän ongelman Rise on kohdannut, kun esiintyneet ikävyydet tulevat yleensä sen tietoon sattumalta ja välikäisien kautta. Useissa yhteyksissä tuli esille se, että vankilat eivät toimita ilmenneistä ongelmista riittävästi tietoa eri tahoille. Tietoa ongelmista eivät saa aluevankiloiden, sijoittajayksiköiden tai vankeinhoitolaitoksen vastaavat esimiehet. Toinen tiedottamisen puutteellisuudesta kärsivä taso on vankilan oma henkilökunta. Eräskin haastateltavista oli kahden ja puolen vuoden työskäolon jälkeen vasta hiljattain kuullut talossa toimivasta kriisiryhmästä. Tämä havainto voi ehkä selittyä sillä, että vankiloissa lopultakin sattuu niin vähän erittäin vaikeita ongelmatilanteita, että työntekijät eivät yleensä tarvitse tietoa ryhmän olemassa olost, tai ryhmän toiminta voi muusta syystä olla hiipunut. Haastattelujen perusteella vankiloissa vallalla oleva ajatus tuntui olevan, että kaikkia ilmenneitä ongelmia vähäteltiin ja pyrittiin salaamaan viimeiseen asti. Vakavatkin vankeihin, henkilökuntaan tai ympäristön turvallisuuteen liittyvät ongelmat pyrittiin painamaan villaisella tai pimittämään mahdollisimman pitkään. Tätä taustaa vasten turvallisuusvastaaville tämän tutkimuksen alussa järjestetyssä seminaarissa esiin nostettu ja suositeltu tapa suhtautua virheisiin olisi erityisen hyödyllinen. Keskustelun perusteella virheitä väistämättä tapahtuu, mutta niistä voidaan oppia jos niitä ei salata. Tämä oivallus olisi erityisen tärkeä viedä suurena viestinä koko laitoksissa toimivalle henkilökunnalle. Tämän ajattelun mukaan omasta tahattomasta virheestä ei pitäisi rangaista; ja muiden laitosten olisi tärkeää saada tarkka tapahtumankuvaus kaikista toisissa laitoksissa esiintyneistä ongelmista vastaavien välttämiseksi

omassa laitoksessa. Vankiloiden elämää tuntuu liiaksi leimaavan ”tässä ja nyt” -ajattelu, kun täytyisi pystyä ajattelemaan tulevaisuutta ja siellä mahdollisesti olevia vankiloiden turvallisuushkia. Tämän vuoksi onnistumiset, ongelmat, niiden ratkaisut ja epäonnistumiset tulisi huolellisesti dokumentoida sekä asioiden oikeaa sekä riittävää tiedottamista tulisi painottaa ja sen merkitystä korostaa kaikissa turvallisuuteen liittyvissä yhteyksissä.

6.5 Henkilökunnan turvallisuuskoulutus

Haastattelujen perusteella joissakin vankiloissa henkilökunnan turvallisuuskoulutus tuntuu olevan hyvällä tolalla. Henkilökunnalle järjestetään vuosittain harjoituksia (aiheina muun muassa paloturvallisuus, pelastustaidot, voimakeinot, kriisinhallinta), palautepalavereita ja koulutuspäiviä, ja osallistutaan aktiivisesti valtakunnallisiin TATU- tarkastus- ja turvallisuuspäiviin. Näissä vankiloissa johto innostaa vankeinhoitoesimiehiä, vartijoita ja muuta henkilöstöä osallistumaan järjestettävään koulutukseen. Osa henkilöstöstä opiskelee työn ohessa ammattikorkeakoulussa tutkintoa ja lisäpätevyyttä. Kuitenkin myös näissä laitoksissa on passiivisten työntekijöiden joukko, joka ei osallistu mihinkään vapaaehtoiseen koulutukseen tai muuhun virkistystoimintaan, vaan suorittaa työnsä, pakolliset koulutukset ja henkilöstöpalaverit mahdollisimman keveästi. Henkilöiden määräämistä vastentahtoiseen koulutukseen vierastettiin; porkkanaksi motivointiin toivottiin lisäpalkkaa ammattitaidostaan huolehtiville.

Haastattelujen perusteella toiset vankilat taas kulkevat minimikoulutuksen polkua. Henkilökunta ei halua koulutukseen, eikä vankilalla ole aikaa tai resursseja vastentahtoiseen koulutuksen järjestämiseen. Samanlainen nollalinja pätee myös osaan henkilökunnasta, joka vieroksuu kaikenlaista, varsinkin teoreettista koulutusta sillä perusteella, että asiat ovat ennenkin sujuneet ilman teoreettista koulutusta, ja käytännönläheisyyden vuoksihan he juuri ovat ammattiinsa hakeutuneet. Näissä taloissa henkilöstön voimankäyttökoulutuskin on jäänyt järjestämättä jopa vuosikausiksi. Teorian ja käytännön yhteensovittamisen ongelma vankeinhoitotyössä näkyy myös mm. siinä, että vankiloiden cognitive skills -ohjaajia ei ole aina voitu hyödyntää täysimääräisesti, koska heitä ei ole voitu irrottaa varsinaisista työtehtävistään ohjaustoimintaan. Näin koulutus näyttää entisestäänkin painottuvat teoriaan, koska koulutusta ei ole voitu hyödyntää tarkoitetulla tavalla.

Haastateltavat kertoivat koulutuksen muuttuneen vaativammaksi. Ennen oli menty Helsinkiin katselemaan koulutuselokuvia ja virkistäytymään yöelämään, mutta nykyisin koulutuksiin oli valmistauduttava etukäteen, kuunneltava paikan päällä luentoja ja tehtävä vielä kotona kirjallisia töitä koulutuksen jälkeen. Koulutuksesta oli tullut liian aikaa vievää ja teoreettista, ja siihen käytetyn ajan valitettiin olevan pois omien työtehtävien hoitamisesta ja perheen

kanssa vietetystä ajasta. Laitoksissa järjestettävää käytännön koulutusta harjoituksineen kaivattiin. Laitosten henkilökunnassa oli myös eroja koulutukseen suhtautumisessa. Haastattelujen perusteella kuntoutuspuolen työntekijät tuntuivat osallistuvan ja haluavan enemmän koulutusta ja TYKY-toimintaa, kun taas valvontapuolen henkilöt vierastivat teoreettista koulutusta ja pitivät ainoastaan käytännön koulutusta itselleen kiinnostavana ja tarpeellisena.

Haastattelujen perusteella henkilöstö on saanut lisäkoulutusta mm. turvallisuudesta ja avovankiloiden erityisongelmista:

- 1) Jotkut haastateltavista olivat henkilöstön laivaseminaarin yhteydessä saaneet tietoisuuden vankilassa toimivista jengeistä ja niiden jäsenistä,
- 2) Avolaitosten vartijat saivat keväällä 2007 nimenomaan heille tarkoitettua koulutusta (yhden päivän), jossa oli keskusteltu uusien ATK-ohjelmien käytöstä, vertailtu valvontatoimia ja vaihdettu mielipiteitä. Koulutuksessa oli huomattu myös oman työn hyviä ja huonoja käytäntöjä,

Tyypillisimmät haastateltavien lisäkoulutustoiveet olivat hyvin erilaiset.

1. Vankiloiden henkilökunnan ilmaiseman koulutustarpeen kärkipäässä olivat VATI-opetus (pelkkä tunnusten ja salasanan antaminen koettiin riittämättömäksi). Myös voimankäyttö- ja ampumakoulutusta kaivattiin.
2. Yleistä ATK-koulutusta kaivattiin, sillä ATK:n käyttö sekä lisää tietoisuutta turvallisuudesta (koneelta voi lukea esimerkiksi talon tiedotteet, ja ATK madaltaa kynnystä kirjata omia havaintoja), että poistaa tietoturvaan liittyviä riskejä, kun käyttö on hallittua.
3. Ensiaputaitojen kartoitusta ja koulutusta suunniteltiin yhdessä vankilassa.
4. Sijoittajayksiköiden henkilöstö kaipaisi teoreettista arviointikoulutusta kehittääkseen omaa ammattitaitoaan. Tämä lisäksi samalla vankiloiden turvallisuutta, kun sijoittamispäätökset perustuisivat pätevämpään arviointiin.
5. Työnantajalta kaivattiin myös mahdollisuutta osallistua ulkomaiseen seminaaritarjontaan. Näin saatua tietoutta voitaisiin hyödyntää myös Suomen vankiloissa. Matkalle ei juuri pääse, ja yleensä vain oman loman ja lompakon turvin.
6. Mielenkiintoinen ehdotus vankilaturvallisuuden lisäämiseksi oli myös se, että tarvittaisiin aikaa lukea oman alan ammattikirjallisuutta työaikana työn ja ammattitaidon kehittämiseksi, koska siihen ei nyt ollut aikaa.

Haastateltavien mielestä koulutukset (esimerkiksi ATK, turvallisuus, sosiaaliala) kannattaisi keskittää kunkin laitoksen koulutusvastaavalle. Koulutusvastaava käy koulutukset ensin keskitetysti Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa ja vetää sen jälkeen koulutuksia omassa laitoksessaan. Koko

vankilahenkilökunnan keskitettyyn koulutukseen eivät vankiloiden resurssit riitä, vaan ainakin osa vankilaa täytyisi sulkea miehistövähyyden ja poissaolojen vuoksi. Toinen lisänäkemys oli, että kaikenlainen koulutus olisi hyvä järjestää vähintäänkin alueellisesti tai jopa valtakunnallisesti, vaikka sen nimenomaan tulisi palvella laitospuoleisia tarpeita. Laitoksen ulkopuolelta organisoidun koulutuksen etuna on, että se ei sido laitoksen vähäisiä resursseja ”ylimääräiseen” työhön. Kolmas näkemys oli, että käytännön koulutus tulee järjestää laitostasolla, koska silloin kouluttajat tuntevat laitoksen ongelmat ja osaavat harjoittaa henkilökuntaa juuri sen laitoksen puutteiden korjaamiseksi. Valtakunnallisesti yleisellä tasolla voidaan toteuttaa vain lainuudistuksia koskevia soveltamisohjekoulutuksia. Neljäs näkemys oli, että johtajien kouluttamisen tulee olla valtakunnallista, vankeinhoitoesimiesten koulutuksen alueellista ja vartijoiden koulutuksen paikallista, vieläpä niin, että vanhemmat vartijat kouluttavat nuorempia, jolloin jokainen taso saa tarvitsemansa tiedon ja käytännön opit omassa koulutuksessaan.

Haastateltavien mielestä ja myös oman kokemuksen mukaan tyypillinen ongelma monissakin valtion viroissa on se, että, viran täyttöprosessi alkaa vasta kun viran edellinen haltija on lähtenyt pois. Näin uusi työntekijä ei saa edeltäjältään minkäänlaista ohjausta, toimintamalleja tai tietoutta virassa työskentelemisen erityispiirteistä. Haastateltavien mukaan ongelma korostuu vankilan sosiaalipuolen viroissa, joissa yleensä on vain yksi työntekijä vankilaa kohden; näin uuden työntekijän alkuaika menee ihmetellessä, mitä ja miten toimia, turvallisuusasioiden oppimisesta puhumattakaan. Haastateltavien mukaan sijoittajayksikön henkilökunnan työtehtäviin perehdyttämisen pääsisältö on vangin rikollisen uran ymmärtäminen ja usein raakojenkin tosiasioiden ”ulkoistamisen” oppiminen niin, että kauhutarinat eivät seuraa työntekijää töistä kotiin ja vaikeuta siviilielämää.

Haastatteluissa kerrottiin henkilökunnan ja harjoittelijoiden taustojen turvatakuksissa olevan suuriakin eroja. Joissakin vankiloissa tyydyttiin turvaselvitykseen (rekisteritietoihin), toisissa paikoissa taas haastateltiin myös tulevaa työntekijää. Lisäksi saatettiin saada jostakin tiedustelutietoa hänen yhteyksistään. Vankeinhoidon koulutuksen muuttumista valintakoevetoiseksi pahoiteltiin. Alalle tulevan sopivuus testataan paperilla, muttei käytännössä niin kuin ennen³¹, jolloin vankilan suosituksesta sen työntekijä pääsi koulutukseen. Myös minkä tahansa korkeakoulututkinnon kelpaamista vankeinhoidon esimiesvirkoihin arvosteltiin, ja sen arveltiin huonontavan laitosturvallisuutta pitkäksi aikaa. Yleinen näkemys vankilahenkilöstön keskuudessa on, että vasta työ opettaa tekijäänsä. Ensimmäisten viikkojen ja kuukausien aikana opitaan käytännön kautta, kuinka vankilassa tulee toimia turvallisuusasiat huomioon ottaen.

---

31 Erään huomautuksen mukaan pääsykoemenetelmä vankeinhoitoalan koulutukseen on ollut voimassa ainakin jo vuonna 1982, joten vankilan valitsevat vartijakoulutettavat ovat ainakin 26 vuoden takaista historiaa.

6.6 Kesävirtijat

Kesävirtijat ja heidän kokemattomuutensa ja kouluttamattomuutensa nousi esiin useissa haastatteluissa, kun puhuttiin henkilökunnan vankiloille aiheuttamista turvallisuusriskeistä. Haastateltavien mukaan kaikkiin vankiloihin tulee joka kesä kesävirtijoita. Heistä osa on ollut taloissa useampana kesänä, ja heillä saattaa olla kokemusta muusta vartioinnista. He ovat erittäin motivoituneita ja valppaita. Heidän tullessaan vankien tarkkailu nousee aina joksikin aikaa uudelle tasolle – laskien taas syksyä kohden. Toisen kesävirtijoiden ryhmän muodostavat kokemattomat nuorukaiset, jotka eivät ole kenties muuta kesätyötä saaneet. Haastateltavien mukaan heidän työpanoksessaan, osaamisessaan ja viitseliäisyydessään on usein toivomisen varaa.

Haastatteluissa uusien virtijoiden laitokseen perehdyttämiseen kaivattiin sellaista henkilöä, joka voisi keskittyä asiaan omana työnään. Lisäongelman kesätyöntekijöiden palkkaamiseen aiheuttaa se, että vankiloilla ei ole minäkäänlaista yhtenäistä uuden henkilöstön perehdyttämispakettia ohjeita tai turvallisuuteen liittyvää koulutusta. Haastateltavien mukaan uuden henkilöstön perehdyttämispaketti on Risessä päivitettävänä uudistuneen vankeuslain vuoksi. Haastattelujen perusteella kesävirtijoiden perehdyttäminen vaihtelee suuresti laitoksittain, koska jokainen vankila saa perehdyttää uudet työntekijänsä itse omien tapojensa mukaan ja sen mukaan millaisia perehdyttäjiä on saatavilla. Perehdyttämisjakson pituus vaihtelee muutamasta tunnista viikkoon. Toisissa laitoksissa perehdyttäminen hoidettiin ensimmäisenä päivänä lyhyessä henkilökohtaisessa keskustelussa ja näyttämällä, missä on sellainen luettava aineisto, josta saa halutessaan lisätietoja. Toisissa laitoksissa perehdyttäminen aloitettiin antamalla luettavaksi materiaalia jo ennen ensimmäistä työpäivää, ja sitä jatkettiin käytännön perehdyttämisellä ensimmäisen työviikon aikana.

Haastateltavan mukaan erässä laitoksessa ei ole perehdytetty voimankäyttöön neljään vuoteen, kun taas toisessa paikassa perehdyttäminen alkoi jo ennen työsuhteen alkamista monipuolisella koulutuksella, jossa käsiteltiin voimankäyttöä, erityistilanteissa toimimista, vangin kohtelua ja lainsäädäntöä sekä opastettiin tulevan työpaikan rakenteista.

Haastateltavien mukaan myös vangit osallistuvat kesävirtijoiden perehdyttämiseen, niin hyvässä kuin pahassakin. Monessa vankilassa aloitetaan joka syksy vankikurin osalta uusi ajanjakso.

7. VANKEINHOIDON ORGANISAATIO

Vankeinhoidon organisaation vaikutuksesta vankilaturvallisuuteen puhuttiin haastatteluissa kohtuullisesti. Erityisesti keskusteltiin uuden aluevankilajärjestelmän, sijoittajayksiköiden, Rikosseuraamusviraston sekä rikosseuraamusalan organisaation turvallisuudesta ja uudesta vankeuslaista.

7.1 Aluevankilat

Vankilahenkilökunnan teemahaastatteluissa aluevankilajärjestelmään siirtyminen sai osakseen runsaasti kritiikkiä ja hieman kiitosta. Huomattavaa oli, että vartiohenkilökunta tai vankiloiden eri toiminnoista vastaava KKS-sektori tai muu henkilökunta ei juurikaan keskustellut aluevankiloista. Alla olevat kommentit aluevankilan turvallisuuden vaikuttavista seikoista ovat lähinnä vankeinhoitoesimiesten, vankiloiden apulaisjohtajien ja johtajien ajatuksia.

Haastateltavien mukaan aluevankilajärjestelmään siirtymisen myötä sektorijajottelu vankeinhoidossa on lisääntynyt. Omaan napaan tuijottaminen korostaa oman aluevankilan ja vankilan ongelmia, koska ulkopuolista vertailukohtaa ei ole. Ennen vankila oli voinut järjestää toimintansa ja selvittää ongelmansa varsin itsenäisesti, pyytäen tarvittaessa apua Risestä, mutta nyt aluevankila oli tullut hallinnollisena viranomaisena väliin työllistäen vankiloita erilaisilla hallinnollisilla paperitehtävillä. Tämän korostettiin olevan pois vankien kanssa tehtävästä lähityöstä, ja siten myös vankilaturvallisuudesta. Toivottiin, että Rise ottaisi selkeän roolin aluevankiloiden ohjaamisessa turvallisuusasioissa. Joitakin aluevankilan johtajia moitittiin liian ”pikkutarkoiksi” johtajiksi, jotka istuvat jokaisessa palaverissa ja puuttuvat pieniinkin asioihin alueensa vankiloiden toiminnassa, mikä rasittaa ja kuormittaa heitä tarpeettomasti. Aluejohtajalta odotetaan suuria linjoja, kehitysehdotuksia ja takuuta alueensa vankiloiden turvallisuuden tulevaisuuden toimintaedellytyksistä.

Haastatteluissa toivottiin aluevankilan järjestävän henkilökunnalle turvallisuuden liittyvää koulutusta ja huolehtivan erilaisten turvallisuussuunnitelmien tekemisestä alueensa vankiloille. Jatkovaa koulutustarvetta luo jatkuvasti muuttuva lainsäädäntö ja ohjeistus, jota on vaikea omaksua työtä täynnä olevassa arjessa. Jatkovasti kasvavasta tietotulvasta ja ajan puutteesta seuraa se, että laitoksen johdolla ei riitä aika eikä kompetenssi omaksua jo tehtyjä muutoksia ja tehdä uusien lakien mukaisia suunnitelmia. Aluevankilaan toivottiin palkattavan erikoissuunnittelijoita, jotka huolehtisivat turvallisuuden liittyvien raamien luomisesta alueittain, jotta yksittäiset vankilat voisivat noudattaa alueellista suunnitelmaa vankilakohtaisten suunnitelmien sijaan. Tällä hetkellä erikoissuunnittelijoita on vain kahden aluevankilan – Etelä- ja Itä-

Suomen – sijoittajayksikössä, ja hekin tekevät oman erikoisalansa ohella ”ri-soja ja ransuja”³², eikä erikoistuminen turvallisuuteen näy vankiloihin saakka. Lisäksi Etelä-Suomen sijoittajayksikössä on turvallisuusasioita hoitamassa kaksi entistä Risen etsivää, joiden siirtymistä alueellisiksi moitittiin huonoksi ratkaisuksi useissa haastatteluissa eri puolilla Suomea. Vankeja koskevia hallussapitosäännöksiä toivottiin yhtenäistettäväksi aluevankilan tasolla, vaikkakin vankiloiden ja sellien erilaisuus tiedostettiin.

Haastateltavien mukaan pienten aluevankiloiden – Itä-, Kaakkois- ja Pohjois-Suomen – ongelmana on, että vankiloita on vähän ja ongelmavankien siirtämismahdollisuudet oman alueen sisällä ovat hyvin rajalliset. Erityinen ongelma aiheutuu vaarallisista vangeista, jotka eivät sopeudu yhteen taloon. Heitä ei voida siirtää alueen muihin vankiloihin, jotka ovat turvallisuustasoltaan vielä huonompia. Vastaava sijoittamisongelma on myös pienten ja täysien vankiloiden osastoinnissa. On hankalaa ratkaista, minne vaarallinen tai pelkääjävanki voidaan sijoittaa täydessä vankilassa, kun hänelle tulisi olla oma osasto toimintoineen ja ruokailuineen. Nyt ongelmavangit joudutaan sijoittamaan eristykseen, ”rundiin”, joka betonisänkyineen on tarkoitettu vain lyhytaikaiseen eristämiseen. Ennen ongelmavankien voitiin siirtää vankilasta toiseen johtajien välisellä suullisella sopimuksella, mutta nyt sijoittajayksiköiden alueensa vankisijoittelusta vastaavat erikoissuunnittelijat eivät yleensä anna vangin siirtolupaa, vaikka asia olisi epävirallisesti sovittu vankiloiden johtajien kesken. Hyvänä piirteenä pienissä aluevankiloissa nähtiin se, että yhtenäisten käytäntöjen syntyminen ja ongelmien ratkominen käy todennäköisesti helpommin. Etelä-Suomen alueella aluevankila nähtiin hyvänä, koska vankeja ja henkilökuntaa voitiin siirtää entistä joustavammin oman alueen sisällä ja mahdollisuuksia tuntui olevan riittävästi, joskin avolaitospaikkoja miehille kaivattiin lisää.

Haastateltavien mukaan avovankiloiden ongelmana eri puolilla Suomea on, että sopivaa vankiainesta on ollut vaikea löytää ja siksi monet avolaitoksista toimivat vajaateholla. Haastatteluissa arveltiin sijoittajayksiköiden olevan liian turvallisuusvetoisia ja nollariskin kannattajia, koska vain varmasti avolaitoskelpoiset vangit pääsevät avovankiloihin, ja vähäininkin turvallisuusriski vie vangilta mahdollisuuden avolaitospaikkaan.

Haastateltavat toivoivat vankikoulutuksen paranevan aluevankiloiden myötä. Nyt monessa eri alueiden avo- ja suljetussa vankilassa järjestetään päällekkäistä koulutusta tai työtoimintaa. Tilanne on sekava, ja paremmalla aluevankiloiden asioiden koordinoinnilla ja sijoittamisella ohi oman aluevankilan olisi mahdollista hyödyttää koko Vankeinhoitolaitosta.

---

32 Risat ja Ransut -yhdistelmää toistettiin monessa haastattelussa kuvaamaan ”merkityksettömänä” ja turhana pidettyä vankien suunnitelmien ja kaavakkeiden täyttöä.

Palvelukeskusten ei kerrottu vähentäneen vankiloiden taloushallinnollista työtä. Haastateltavien mukaan päinvastoin on käynyt niin, että laskut on edelleen tarkastettava ennen niiden hyväksymistä. Hallintojohtajien poistumisen myötä vankiloista on poistunut taloudellinen osaaminen, ja niinpä johtaja joutuu opettelemaan ”tessit ja työaikalait”, sekä laatimaan vankilan huolto- ja hoitorutiineja koskevat sopimukset, jotta nurmikot leikataan ja muut vastaavat työt tulevat tehdyiksi jonkun ulkopuolisen toimesta. Haastateltavien ihmettelyn aihe oli, miksi aluevankilat eivät ole palkanneet ketään hoitamaan vankiloidensa hallinnollisia tehtäviä, jotka ovat kaatuneet johtajien niskaan. Niihin käytetty aika on pois vankien kanssa tehtävästä lähityöstä, ja tämä on taas pois vankiloiden turvallisuudesta. Haastatteluissa kerrottiin, että esimerkiksi turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan aamusta noin puolitoista tuntia kuluu erilaisten taloudellisten asioiden ja loma-anomusten hoitamiseen, mikä on tietenkin pois turvallisuuteen käytetystä ajasta. Vastaavanlaista kritiikkiä tuli myös vankeinhoitoesimiehiltä. Haastatteluissa yleensäkin arvosteltiin hallinnon lisääntymistä lähityön kustannuksella. Kirjoittajan huomautus on, että vankilan taloudelliset asiat ja vankien loma-anomuksetkin ovat toki osaltaan myös vankilaturvallisuutta, koska ilman hallintoa asioissa olisi täysi kaaos.

7.2 Sijoittajyksiköt

Haastateltavien mielestä sijoittajyksiköiden toiminta on vasta muotoutumassa. Vankeuslain mukaan ne vastaavat vankipaikkojen optimaalisesta käytöstä. Haastateltavien mukaan vankeusprosessin kokonaisvastuu tarkoittaa siitä, että vangit tulevat oikein arvioituiksi, heillä on kunnolliset rangaistusajan suunnitelmat ja he päätyvät oikeisiin paikkoihin suorittamaan rangaistustaan. Vankien sijoittamisen perustana oleva turvallisuusarvio tulisi tehdä tunnettujen vankien osalta entisyyden ja vankihaastattelun perusteella ja uusien vankien kohdalla haastattelun perusteella. Ainakin Etelä-Suomessa on kuitenkin resurssipulan vuoksi sovittu tulosneuvotteluissa niin, että alle kuuden kuukauden tuomioita suorittavien riski- ja tarvearvio tehdään asiakirjojen perusteella, ja 6–12 kuukauden tuomion saaneet arvioidaan yhden haastattelukerran perusteella. Haastatellut sijoittajyksiköiden työntekijät toivoivat poliisirekisterin käyttöoikeutta myös sijoittelutoiminnan avuksi, jolloin he voisivat massana tarkistaa sijoitettavien vankien tutkinnassa olevia rikoksia. Haastateltavien mukaan esimerkiksi avolaitoskelpoisten vankien löytäminen olisi helpompaa, jos saataisiin tieto henkilön juopumussäilöönotoista, jolloin häntä ei sijoitettaisi avolaitokseen suuren luvattoman poistumisriskin vuoksi. Nyt poliisirekistereiden käyttöoikeus on vain lupa-asioissa.

Haastateltavien mukaan sijoittajyksiköt myös vastaavat vankien siirroista alueensa vankiloiden välillä ja sen ulkopuolelle. Yksikön vastuulla on, että samoihin vankiloihin ei sijoiteta sellaisia vankeja jotka voivat joutua konfliktiin keskenään. Myös vankiloiden ongelmien jälkipurku ja vankien uudelleen

sijoittelu on yksikön vastuulla. Vaarallisten vankien sijoittelu tehdään yhteistyössä Risen kanssa. Jokaisella vankilalla on sijoittajayksikössä nimetty yhteyshenkilö, johon voidaan ottaa yhteyttä vankilan yli- tai alimiehityksen purkamiseksi ja yksittäisen vangin siirtoa koskevissa asioissa.

Haastateltavien mukaan sijoittajayksiköiden toiminnan käynnistymisvaihe on edennyt alueittain eri nopeudella. Alueiden yksiköt tuntuvat myös toimivan eri tavoin, ja niiden välinen yhteistyö on hajanaista; vain joissakin alueelta toiselle sijoitettavien vankien tapauksissa ne ovat tehneet yhteistyötä. Sijoittajayksiköt ovat Etelä- ja Kaakkois-Suomessa päässeet hyvään yhteistyöhön aluevankilan johdon kanssa ja voineet sitä kautta vaikuttaa alueensa vankiloiden tulevaisuuden profiloitumiseen ja erilaisten vankien sijoittamiseen niihin.

Haastateltavien mukaan sijoittajayksiköiden henkilöstön palkkauksessa on vielä ongelmia, ja toiminta sujuu muutenkin vielä uusia vastuita opetellen. Yksiköiden henkilökunnan kerrottiin olevan motivoitunutta, hyvin koulutettua ja pitävän säännöllisiä palavereja työpaikoillaan. Vajaamiehitys aiheuttaa sen, että sijoittaminen kestää kauemmin kuin suunniteltiin, ja sijoittajayksikön käytössä olevat vankilatilat ovat ylimiehitettyjä. Tämä aiheuttaa vankien turhautumista ja selkeän turvallisuusongelman. Vain Länsi-Suomen alueelle on nimetty turvallisuuspäällikkö, joka antaa turvallisuustietoa sijoittajayksikölle, kun se käsittelee vangin sijoittamista.

Haastattelujen perusteella avovankiloiden osalta sijoittelussa tuntuu turvallisuusongelmana olevan se, että monet laitoksista saavat vankeja, jotka eivät olekaan avolaitoskelpoisia, ja näiden kanssa tulee ongelmia. Lisäksi avo- ja työlaitokset eivät ole saaneet tarpeeksi vankeja, vaan aikatauluihin sidottua työtä on täytynyt tehdä jopa 10–15 vangin vajaamiehityksellä. Vangin työhön sijoittelua avolaitoksessa vaikeuttaa se, että tietoa vangin käyttäytymisestä suljetussa vankilassa on vähän saatavilla. Vangin mukana tulee yleensä vain suppea sijoittajayksikön päätös. Tämän vuoksi ainakin kahdessa avovankilassa johtaja selvitteli puhelimitse laitokseen haluavien tai sijoitettavien taustoja, jotta vankilat osaisivat varautua tulevan vangin tapoihin tai evätä hänen siirtonsa avolaitokseen sopimattomana. Näissä kahdessa vankilassa oli hyvin vähän kurinpito-ongelmia ja vankien siirtoja takaisin suljettuihin laitoksiin.

Rangaistusajan suunnitelmia pidettiin sijoittajayksiköissä tehdyissä haastatteluissa hyvänä ja tärkeänä asiana vangin, hänen rangaistuksen kärsimisensä ja vankilasta vapautumisensa kannalta. Moninkertaiset rikoksenuusijat saadaan kenties miettimään tekojaan, kun he eivät voi enää järjestellä ja sopia itse suoraan vankilan kanssa heille mieluista avolaitospaikkaa, vaan sijoittajayksikkö sijoittaakin heidät suljettuun vankilaan suorittamaan tuomiotaan. Kenties se pysäyttää heidät miettimään tekojaan. Vankeinhoito-

esimiehen näkemys RANSU³³ista oli, että ne ovat tarpeettomia, samat asiat on tehty ennen niitäkin ja niiden tekeminen vie henkilökunnalta vain liikaa aikaa. Useat henkilöt tekevät nyt vain paperitöitä, ja se on vangin kanssa tehtävästä lähityöstä pois. Heidän mukaansa vangit vain hyötyvät RANSUsta väärin, koska nyt he voivat sanella järjestelmään hammashoitotarpeita ja sakon maksamisen toiveita, jotta loma-anomuksilla ja siirtotoiveilla olisi enemmän painoarvoa.

7.3 Rikosseuraamusvirasto

Rikosseuraamusviraston rooli nähtiin haastatteluissa monitahoisesti. Osa haastateltavista toivoi sen ohjaavan ja puuttuvan vankiloiden turvallisuusasioihin useammin, painokkaammin ja selkeämmin ottamalla johtovastuun ja linjaamalla käytäntöjä. Esimerkkinä mainittiin mm. yhtenäinen turvallisuusasioihin perehdyttämisen tarve uudelle henkilöstölle, vankeja koskevien hallussapitomääräysten ja vankien voimaharrastusten yhtenäistäminen tai erilaisten hoito-ohjelmien koordinointi (näitä ovat esimerkiksi väkivaltaohjelma, seksuaalirikollisten hoito-ohjelma, päihderiippuvuuksien hoito-ohjelma), vankiloiden tekniikan kehittäminen ja henkilökunnan auttaminen sen kokiessa uhkauksia työssään. Haastateltavien mukaan Risen olisi otettava kantaa täsmällisesti ja kirjallisesti, eikä niin kuin esimerkiksi vuonna 2007 syntyneessä haalarijupakassa, jossa vastuunkantajaa oli vaikea löytää. Lisäksi Risen toivottiin tiedottavan enemmän vankilaturvallisuuteen liittyvistä asioista. Esitettiin, että nykyiset tiedotusohjeet ja -vastuut eivät toimi tyydyttävästi. Havaintojen perusteella Risen ongelmana on, että tieto kentältä Riseen tulee satunnaisesti ja usein vahingossa. Puutteellinen tiedon kulku aiheuttaa sen, että ne, joilla on vastuu asian eteenpäin viemisestä ministeriöön päin saavatkin usein tiedon medialta tai kiertoteitse, kun media tai virkamies kyselee asiasta tarkempaa tietoa tai Risen näkemystä. Nykyinen ilmoittamiskäytäntö on voimakkaasti ristiriidassa asiasta annetun ohjeistuksen kanssa. (vrt. Rikosseuraamusviraston ohje poikkeavien tilanteiden ilmoittamisesta Riseen.)

Haastateltavien toinen näkemys oli, että Riseä ei tarvita asioita sotkemaan, vaan vankiloiden tulee olla itsenäisiä koska Risen ja sen virkamiesten epäiltiin olevan tietämättömiä vankiloiden työkentästä: Tästä ongelmasta esimerkiksi mainittiin vankiloille annetut epäjohdonmukaiset työohjeet, jotka kyllä paperilla kuulostavat hyviltä, mutta aiheuttavat käytännössä kohtuuttomasti työtä. Yksittäisten tarkkojen määräysten antamisen ongelmana on se, että ne vain lisäävät vankiloiden työtehtäviä – usein huonolla tavalla, koska niiden koetaan olevan irrallaan vankiloiden todellisista ongelmista. Haastateltavien mukaan vankiloiden toimintaraamithan tulevat jo vankeuslaista ja Risen tulee

---

33 Rangaistusajansuunnitelma on tässä tekstissä lyhennettynä sen puhekieliseen muotoon RANSU.

auttaa vankiloita soveltamaan lakia ja ohjeistaa yhtenäisen soveltamiskäytäntö koko maassa. Ongelmia laintulkinnankin saamisessa on ollut.

Risen oikeutta siirtää yksittäisiä vankeja arvosteltiin haastatteluissa, koska yhden vangin siirtäminen muualle voi aiheuttaa sen, että vastaanottavassa vankilassa onkin useamman vangin nippu muita vankeja, jotka täytyy siirtää pois, koska heillä on turvallisuusongelma tämän yhden tulevan vangin kanssa. Toinen mainittu liiallinen työtehtävä olivat yli 6 vuoden tuomiota suorittavien jengiläisten ja väkivaltarikollisten siirtoilmoitukset. Ehdotettiin, että asia hoituisi Risen omasta takaa tekemällä tietokoneajolla muutamassa minuutissa vaikkapa viikoittain tai kerran kuussa.

Resursseja vankiloiden lisähenkilöstön palkkaamiseen Riseltä toivottiin useissa haastatteluissa.

Risen hyväksi puoleksi haastatteluissa mainittiin, että sieltä on aina saanut apua turvallisuusasioissa, kun on vain kysynyt. Turvallisuusasioiden kerrottiin menneen koko ajan eteenpäin, ja esimerkkinä kasvavasta kiinnostuksesta mainittiin muun muassa tämä tekeillä oleva turvallisuustutkimus.

Haastateltavat pitivät Risen turvallisuusyksikköä huonosti resursoituna ja yksipuolisena. Niiden mukaan yksikkö ei voi hoitaa esimerkiksi henkilöstön koulutuksia, turvatekniikan kehittämistä tai laitostarkastuksia, vaan se keskittyy lähinnä vain viranomaisyhteistyöhön turvallisuustiedusteluasioissa. Haastateltavien mielestä vankiloiden turvallisuustietorekisteriä (TUTI) tulisi kehittää ja pyrkiä luomaan sen yhteyteen tiedottajarekisteri, kuten esimerkiksi Norjassa on tehty. Turvallisuusyksikön rakenteista ja resursseista mallia toivottiin otettavan esimerkiksi Ruotsin vankiloiden turvallisuusyksiköstä jossa Ruotsin vankiloiden turvallisuusasioita hoitaa yli kymmenen hengen osasto.

7.4 Turvallisuusasiat organisaatiotasolla

Aluevankilan turvallisuuspäällikön vastuulla on alueensa vankiloiden turvallisuuden koordinointi ja yhtenäistäminen yhdessä alueella olevien vankiloiden turvallisuudesta vastaavien apulaisjohtajien kanssa. Turvallisuuden osa-alueina haastatteluissa mainittiin tekninen ja henkilöturvallisuus sekä laitosten toimintavarmuuden ylläpito. Ongelma haastatteluhetkellä oli, että alueellinen turvallisuuspäällikkö oli nimitetty vain Länsi-Suomeen ja hänen työpanoksensa tuntui hupenevan uuden vankilan rakentamiseen liittyvien turvallisuusasioiden valvomiseen rakennustyömaalla. Alueellisten turvallisuuspäälliköiden alueita yhdistävää linjaa ei voi syntyä niin kauan kuin heitä on vain yhdellä alueella viidestä. Tulevan turvallisuusstrategian taustaksi ja kenttätuntemuksen takaamiseksi turvallisuuspäälliköiden tieto olisi erityisen hyödyllistä. Tulevaan turvallisuusstrategiaan suhtauduttiin epäilevästi useis-

sa haastatteluissa. Toisaalta toivottiin tulevan turvallisuusstrategian olevan kokonaisvaltaisempi paketti vankiloiden henkilö-, tieto- ja aineellisesta turvallisuudesta. Erityisen hyvänä haastatteluissa nähtiin se, että strategiaa ei laadita mutu³⁴-tuntumalta, vaan se perustuu tutkimustietoon.

Vankiloiden turvallisuudesta vastaavien apulaisjohtajien mielestä aluevankilan uskottiin parantavan alueella olevien vankiloiden yhteistyötä ja yhtenäistävän turvallisuuskäytäntöjä. Lisäksi toivottiin valtakunnallisia turvallisuuskäytäntöjä ja alueiden välistä yhteistyötä. Suuremman yhteistyön toivottiin yhtenäistävän vankiloiden hyvät käytännöt ja karsivan huonoja käytäntöjä. Turvallisuuskäytäntöjen vetovastuuseen toivottiin Riseä.

Vankiloiden turvallisuussuunnitelmista haastatteluissa puhuttiin vähän. Syitä voi olla useita, mutta suurimpia luulen olevan:

1. vankiloiden suunnitelmat olivat puutteellisia,
2. henkilökunta ei tiennyt tai muistanut suunnitelmien olemassaoloa ja sisältöä.

Vain Länsi-Suomen aluevankila oli kerännyt alueensa vankiloiden turvallisuussuunnitelmat, ja turvallisuuspäällikkö oli niihin tutustunut. Tässäkin yhteydessä voidaan mainita Vaasan vankilan erityisen hyvä turvallisuussuunnitelma, joka yhdessä Kuopion suunnitelman kanssa voisi olla suljettujen vankiloiden turvallisuussuunnitelmien jatkokehittelyn pohjana. Vastaavasti voisi Satakunnan vankilan turvallisuussuunnitelma toimia avovankiloiden turvallisuussuunnitelmien jatkokehittelyn lähtökohtana.

7.5 Uusi vankeuslaki

Uusi vankeuslaki herätti haastatteluissa paljon keskustelua, mutta keskustelu koski vain harvoja aiheita. Eniten keskustelua herätti kirjeiden tarkastamisoikeuden alkuperäinen evääminen ja lain muuttaminen kirjeiden tarkastamisen sallimiseksi jälleen. Haastatteluissa haluttiin myös vankien puheluiden kuunteluoikeuden selventämistä. Toinen tunteita herättävä asiakokonaisuus oli vankeinhoidon rakenteiden uudistaminen:

1. aluevankiloiden muodostaminen ja paperityön lisääntyminen ja
2. ylivartijoiden muuttaminen vankeinhoitoesimiehkiksi.

Haastateltavien mukaan lainmuutos teki osasta vankeinhoitoesimiehiä päivyöläisiä joiden uutena ja alussa lähes ainoana päävastuuna on ollut uusi vankeuslaki. Tähän perustuvia organisaatiouudistuksia valitettiin tulleen liian

---

34 Mutu on puhekielinen lyhenne sanonnasta "musta tuntuu".

paljon yhdellä kertaa, ja sen vuoksi niiden soveltaminen ja omaksuminen oli vielä kesken. Erillisenä hankaluutena koettiin vielä määräys siitä, että vankeja saa tarkastaa vain samaa sukupuolta oleva henkilö. Kun vangit ovat pääasiassa miehiä, eivät naiset voi heitä tarkastaa, ja kun nykyiset sosiaalialan opiskelijat ovat pääasiassa naisia, niin pohdittiin, mistä tulevaisuudessa löydetään tarpeeksi miehiä tekemään henkilötarkastuksia. Vielä toivottiin selkeytettävien vankitoimintoja ja vankien oikeuksia sekä velvollisuuksia koskevia määräyksiä, koska vangin epätietoisuus näissä asioissa luo turvattomuutta vankiloihin.

Haastattelujen perusteella vartijoiden aseiden, pamppujen ja kaasujen käyttö tuntuu olevan tarkoin säänneltyä, sillä siviilissä tai toisessa työpaikassa hankittu koulutus ja oikeus käyttää voimavälineitä ei oikeuta siihen vankilassa. Vankilassa kaikkien voimavälineitä käyttävien tulee saada niihin vankilan antama koulutus, joka uusitaan tietyin väliajoin. Koulutuksessa käydään läpi vankilan erityisvaatimukset ja aseiden käyttöä koskevat rajoitukset. Lisäksi harjoitellaan käytännössä voimavälineiden käyttöä. Koulutuksen jälkeen jokainen vartija voi pitää voimankäyttövälineitä mukanaan työtehtävissä harkintansa mukaan. Haastateltavien mukaan yleinen linja vankiloissa on, että vain harvat vartijat pitävät voimankäyttövälineitä mukanaan työtehtävissä joko siksi, että eivät halua provosoida vankeja tai siksi, että heidän voimankäyttökoulutuksensa on puutteellinen. Voimankäyttöön laki vaatii parempaa koulutusta. Tämä on asettanut eri aluevankilat eriarvoiseen asemaan, kun koulutusta ei ole kyetty järjestämään. Seurauksena on, että kaasusumuttimia ja teleskooppipatukoita ei voida laajalti käyttää, vaikka niitä on.

Haastatteluissa hyvänä asiana uudessa vankeuslaissa pidettiin sitä, että se on lisännyt vankeinhoidon ja muiden viranomaisten välisiä suhteita ja tietojen vaihtoa, vaikkakin niissä on edelleen kehittämisen varaa. Toisekseen lakia kiiteltiin hyväksi myös kuntoutuspuolen näkökulmasta ja rikoksettomaan elämään ja sen hallintaan pyrkimisen kannalta. Lakia ei liioin moitittu vankilaturvallisuuden osalta, nyt kun paljon keskustelua ja lisätyötä aiheuttanut kirjeiden tarkastusoikeus oli jälleen järjestetty vankiloiden toivomalla tavalla.

8. DOKUMENTOINTI

Haastateltavat pitivät ongelmien ja niiden ratkaisujen dokumentointia tärkeänä, jotta uusia vastaavanlaisia ongelmia osattaisiin paremmin ratkoa. Ongelmaksi mainittiin se, että usein dokumentointi ja tiedon kerääminen, tallentaminen ja jälkikäsitteily on puutteellista ja epäsystemaattista niin laitosten kuin koko organisaationkin tasolla. Eri tavoin kerätyn ja tallennetun tiedon perusteella pidetään palaverieja vaihtelevissa kokoonpanoissa tarpeen ja työkiireiden mukaan. Hyvänä esimerkkinä haastatteluissa mainittiin yövuoroon tulevien vartijoiden palaverit, joissa kaksi kertaa kuukaudessa käydään turvallisuudesta vastaavan apulaisjohtajan kanssa läpi turvallisuuteen liittyviä erilaisia käytäntöjä. Haastateltavien mukaan huonoimmassa tapauksessa tieto vankilan tapahtumista leviää sattumanvaraisesti, huhupuheina tai ei lainkaan.

Haastateltavat kaipasivat vankiloiden väliseen tiedon vaihtoon sellaista Intranet-verkkoa, johon jokainen vankiloiden henkilökuntaan kuuluva voisi kirjata vankilassa havaitsemiaan laittomuuksia tai muita ongelmia (pääteet, vankien väliset kaveeraamiset, velkasuhteet yms.), ja ketkä henkilöt niihin liittyvät. Näin vankisiirtojen yhteydessä uudet vankilat ja virkamiehet tietäisivät varautua ja tarkkailla tilannetta. Haastateltavien mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen pyytämien vastineiden, antamien huomautusten ja ”ei anna aihetta mihinkään” -lausuntojen systemaattisella keräämisellä ja tiedottamisella voitaisiin vähentää vankiloiden johtajien työtaakkaa. Tiedostosta vankilanjohtaja voisi tarkistaa ja päivittää tilanteen muiden vankiloiden vastausten perusteella. Aiheelliset ongelmat olisi helppo korjata ja aiheettomiin kanteluihin olisi nopea vastata jo olemassa olevien mallivastausten avulla. Näin vältettäisiin samantyylisten ongelmien ja vastineiden aina uudelleen miettiminen eri aikoina ja eri puolella Suomea.

Haastateltavien mukaan laitosten välisessä tietojenvaihdossa erityinen ongelma on, että esimerkiksi toisen laitoksen ongelmasta tekemää selvitystä ei voida antaa toisen laitoksen luettavaksi, koska selvitykset ovat ”melkein salaisia” ja tarkoitettu vain hyvin suppean piiriin käyttöön. Näin jo kertaalleen tehdyistä virheistä ei voida oppia, samalla kun kuulopuheiden perusteella levinnyt tieto aiheuttaa epävarmuutta sekä muuttuu matkalla niin paljon, ettei kertomus lopulta vastaa tilanteen todellista kulkua. Haastateltavat kertoivat, että eräissä laitoksissa pidettiin laitosten sisäisiä ongelmia ja niiden ratkaisuja täysin sisäisinä asioina, eikä niistä haluttu raportoida mihinkään. Haastattelujen perusteella toiset laitokset taas raportoivat tunnollisemmin ongelmistaan Riseen. Asioiden heikko tiedottaminen keskusvirastolle aiheuttaa sen, että ongelmat ja niiden ratkaisut eivät tule muiden tietoon muuten kuin joskus ikävissä tapauksissa median välityksellä.

Haastattelujen perusteella joissakin vankiloissa noudatetaan hyvin tarkkaa linjaa (nollatoleranssia) siinä mielessä, että kaikkeen vankien taholta tule-

vaan epäasialliseen käytökseen puututaan ja rikkojat pyritään ojentamaan puhuttelemalla tai kurinpitomenettelyllä, ja vakavammissa tapauksissa heidät siirretään toiseen laitokseen. Tarkan puuttumisen ansiosta seksuaalirikolliset, pelkääjät ja vähemmistöt voivat asua samoilla osastoilla ja osallistua muiden vankien kanssa järjestettyyn toimintaan. Alhaista puuttumiskynnystä vankilarikkeisiin perusteltiin henkilökunnan turvallisuudella ja työtoiminnan jatkuvuudella. Sellaiset vartijat jotka olivat työskennelleet alhaisen puuttumiskynnyksen vankilassa ja olivat vaihtaneet työpaikkaa rauhattomaan laitokseen, kaipasivat nollatoleranssia ja sen tuomaa työrauhaa ja soljuvaa arkea. Sellaiset talot jotka eivät noudata tarkkaa linjaa puolustelivat tiettyä työhön kuuluvaa ”vittuilua” ja rauhattomuutta ammattiin kuuluvana varjopuolena ja sillä, että arki sujuu helpommin kuin jos ”niuhotetaan” liikaa.

Haastatellut kertoivat, että henkilökunta kirjaa vankien tekemät rikkomukset ja rikokset. Vankien kurinpitomenettelyt ja järjestyssääntörikkomukset³⁵ dokumentoidaan ja tallennetaan VATI:in. Ensimmäinen huomautus kirjataan yleensä vangille ilmoittamatta (esim. sellin/huoneen epäsiisteys), toisesta vastaavasta vanki joutuu vankeinhoitoesimiehen puhutteluun ja kolmannesta seuraa kurinpitorangeistus ja etuuden menettäminen. Kurinpitomenettelyn hoitaa johtaja alaisensa esittelystä kuultuaan myös vankia. Sanktioina voivat olla oikeuksien menetys (esimerkiksi lupa käyttää kuntosalia, katsoa TV:tä, tehdä ostoksia kanttiinissa) määräajaksi (enintään 30 vuorokautta), eristäminen (enintään 14 vuorokautta) tai avolaitospaikan menettäminen. Kurinpidosta voi valittaa aluevankilan johtajalle ja hallinto-oikeuteen.

Haastateltavien mukaan myös vangit opastavat toisiaan talon tavoista ja säännöistä. Vangille tieto on tärkeä, koska hän ei halua menettää saamaansa etuutta, ja samalla vankilahenkilökunnan työ helpottuu. Haastateltavien mukaan nuoret vartijat ovat uutterimpia ilmoitusten kirjaajia, mikä voi johtua heidän paremmista ATK-taidoistaan ja tuoreesta koulutuksestaan, tai vanhempien vartijoiden mukavuudenhalusta tai joustavammasta suhtautumisesta. Vangin tekemät rikokset tutkii aina poliisi, ja tuomiot antaa oikeuslaitos. Tyypillisimpinä vankiloissa tapahtuvista rikoksista mainittiin vankien välinen väkivalta ja huumausainekauppa vankilassa tai markkinoilla vankilan ulkopuolella. Haastattelun perusteella eräs avolaitoksista oli joutunut omaisuusrikosten kohteeksi useamman kerran. Useissa haastatteluissa kaivattiin valtakunnallisia etsiviä takaisin – heidän tietojensa perusteella ja heidän avullaan vankiloiden rikollisuutta oli ollut helpompi torjua. Nyt vankilassa ja vankilasta tapahtuvan rikollisuuden torjunta on aluevankilan alueeseen rajattua, haja-

---

35 Uudessa vankeinhoitolaissa on vankiloiden järjestyssäännön sisältö määritelty seuraavalla tavalla: järjestyssääntö joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

naista, erittäin vaihtelevaa ja vankeinhoidossa toimivien yksittäisten entisten poliisien kontaktien varassa.

Haastateltavilla oli monenlaisia mielipiteitä turvallisuuteen liittyvän tiedon kulkusta vankeinhoidon sisällä. Yleinen arvio oli, että tiedon kulku riippuu paljon henkilösuhteista, ja että ohjeita tiedon levittämisestä ei noudateta. Yksiköiden sisällä esimiehet ja alaiset panttaavat tietoa eri syistä. Esimiesten mielessä on tiedon leviämisen aiheuttama turvallisuusriski. Alaiset taas eivät jaksaa/ehdi/pidä tärkeänä kirjata vankitietoa VATI:in, ja omat virheet ja epäonnistumiset työtehtävissä halutaan unohtaa. Aluevankilojen yksiköiden ja johtajien välillä ei ole ”virallista” tietojenvaihtoa, vaan tietoa vaihdetaan tuttavien ja ystävien kesken.

Haastateltavien mukaan yleisen turvallisuusongelman tietojen vaihdon puutteet aiheuttavat silloin, kun johonkin viikko tai kuukausi sitten tapahtuneeseen asiaan vaaditaan ratkaisua nyt, samalla hetkellä kun tapauksesta kerrotaan esimiehelle. Esimies joutuu tekemään ratkaisunsa samalla kun kuulee asiasta, eikä hänellä ole ollut tuota viikkoa tai kuukautta aikaa varautua tilanteeseen. Joissakin vankiloissa pienehköjä ongelmia koskevaa vankilakohtaista tietoa kerätään kirjaseen, jota säilytetään päivystyksessä tai jossakin muualla missä henkilökunta voi sitä käydä lukemassa. Isommat turvallisuuteen liittyvät asiat kirjataan VATI:in ja ilmoitetaan Riseen. Useissa vankiloissa pidettiin säännöllisiä viikkopalavereita joihin paikalla oleva henkilökunta oli tervetullutta: Kaikki eivät kuitenkaan yleensä mene niihin, ja varsinkin kuntoutuspuolen henkilöstö arastelee osallistua tai ei tiedä niistä. Joissakin vankiloissa henkilökunnalle tiedotettiin palavereissa keskustelluista asioista paperisella tai sähköpostiin tulevalla pöytäkirjalla. Vanhemman henkilökunnan halu ja taidot käyttää ATK:ta kyseenalaistettiin. Isommat ongelmat puitiin kaikissa vankiloissa johtajan opastuksella.

Oma huomioni on, että varsin harvoin Risen vankeinhoidon tuloslinjan vankeinhoidon ja turvallisuuden vastualueen vastaaville työntekijöille tulee tietoa vankiloissa ilmenneistä turvallisuusongelmista. Ilmoituskynnys tuntuu olevan hyvin korkea, sillä aseet, pamput ja sumuttimet voivat olla kadoksissa kuukaudenkin, eikä asiasta ilmoiteta. Laitokset pyrkivät itsepintaisen itsenäisesti ratkaisemaan kaikki ongelmansa ja pitämään tapahtuman tiedot itsellään. Mielenkiintoinen tilanne on esimerkiksi virka-ajan jälkeen ilmenevä ongelma, koska aluevankilatasolla virka-ajan ulkopuolella tulevaa hälytystietoa ei saa esimerkiksi alueen turvallisuuspäällikkö, vaan laitos hoitaa ongelmansa itse, koska säästösyistä häntä ei ole otettu mukaan hälytysrinkiin.

Tiedotusongelma ei ole täysin vankilojen ja henkilöiden vika, vaan useassa eri tilanteessa, esimerkiksi 24.5.2007 järjestetyssä seminaarissa sekä haastatteluiden yhteydessä keskusteltiin siitä, että ongelmia ja tehtyjä virheitä on vaikea myöntää esimiehille tai alaisille, samoin kuin eri ammattiryhmien välillä Vankeinhoitolaitoksen organisaation sisällä ja eri vankilojen välillä.

Pää pensaaseen painamalla asia ei kenties tule muiden tietoon, tai tulee niin myöhään, että asiaa on jo jollakin tavalla ehditty korjailla.

Tiedonkulun tila ei varmaankaan ole aivan niin synkkä kuin edellisen perusteella voi näyttää. Toinen tulkinta on, että jokainen työntekijä saa vain tiukasti ja niukasti omaan työhönsä liittyvää tietoa, jolloin turvallisuusriskit pienenevät. Useissa vankiloissa vankilahenkilöstö on eriytynyt ammattiryhmittäin valvovaan ja kuntouttavaan joukkoon, eikä ryhmien välillä ole luonnollista keskusteluyhteyttä. Asiaa vaikeuttava tekijä on, etteivät edes saman ammattiryhmän työntekijät vuorotyön ja poissaolojen vuoksi näe toisiaan ja kokoonnu säännöllisesti yhteen. Haastattelussa ehdotettiin, että VATI-kirjaukset vankien käyttäytymisestä olisivat kaikkien saatavissa mikä osittain parantaisi vankiloiden turvallisuutta.

Haastateltavien mukaan tiedon kulkua vankilan ja muiden viranomaisten välillä on parannettu. Henkilökunta ei kerro vankiloiden vankitietoa muille vangeille. Turvallisuuteen liittyvän tiedustelutiedon keräämisen sanottiin olevan vankiloissa helppoa. Seuraamalla vankien toimintaa, keskustelukumppaneita ja istumapaikkoja ruokailuissa näkee kuka tulee toimeen kenenkin kanssa. Oma ongelmansa on se, kuinka tällainen tieto saadaan talteen. Vankiloiden tiedustelu ja tietojen keruu ei haastateltavien mukaan ole kenenkään vastuulla, yksittäiset virkamiehet eivät kirjaa tietoja, löydä kanavaa (esim. erillistä rekisteriä) tai ehdi kirjata tietojaan. Liioin ei ole organisaatiota, joka analysoisi tai siirtäisi tietoa systemaattisesti eteenpäin. Tiedon kerrottiin olevan valtaa, mutta "vain niin kauan kuin sitä panttaa". TUTI-rekisterin tietokoneohjelmaa moitittiin teknisesti heikoksi ja vanhanaikaiseksi. Ohjelman suurin tekninen puute on, että sen hakutoiminnot ovat huonot, tietoa ei voi hakea hakutoiminnoilla tai ristiintaulukoida, vaan se kaivetaan esille kuin vanhanaikaisesta paperiarkistosta tieto kerrallaan.

Haastateltavien mielenkiintoinen ehdotus oli, että vanhoja vartijoita ja heidän tietämystään tulisi hyödyntää jo uusien vartijoiden koulutusvaiheessa. Kokeneet vartijat voisivat saada mielekästä tekemistä ennen eläkkeelle siirtymistään, ja uudet vartijat saisivat vuosikymmenien kokemuspohjaista tietoa vankilamaailmasta sekä tehdyistä hyvistä ja huonoista ratkaisuista.

9. VANKIHAASTATTELUT

Vankiloiden turvallisuustutkimuksen yhtenä osa-alueena haastateltiin myös vankiloissa olevia vankeja. Haastattelujen tarkoituksena oli selvittää vankien näkemyksiä vankiloiden turvallisuudesta. Vankihaastatteluihin osallistui kuusi vankia kuudessa eri vankilassa ja eri puolella Suomea. Haastatteluissa vangit saattoivat kertoa ja vertailla keskenään useaa saman alueen tai eri puolilla Suomea olevaa vankilaa keskenään. Alueellisen ja vankilakohtaisen vertailun määrä vaihteli heidän vankilatuomioidensa määrän mukaan. Haastatellut vangit edustivat kolmea eri päävankiryhmää: tavalliset, pelkääjät ja nimimiehet. Vankien haastatteluissa mainittiin paljon samoja vankiloiden turvallisuuteen liittyviä asioita kuin henkilökunnan haastatteluissa. Vankien haastatteluissa tuli esille myös uusia ja erilaisia vankilaturvallisuuteen liittyviä asioita, joita käsitellään seuraavaksi.

9.1 Vankilat ja tekniikka

Useissa vankihaastatteluissa moitittiin suljetun vankilan laitostavaa vaikutusta. Vankiloissa oppii viidakon tavoille³⁶. Jatkuva sellissä olo ahdistaa, ja pitkän tuomion jälkeen henkilöt välttelevät myös siviilissä ihmiskontakteja ja vaalivat korkeita suojamuureja. Haastateltavien mukaan siviiliin sopeutuminen on vaikeaa vuosia miehisessä pienryhmässä vietetyn ajan jälkeen. Siviiliin sopeutumista vaikeuttaa vielä entisestään se, että siviili- ja vankilamaailman ihanteet ja toimintamallit ovat täysin päinvastaiset. Vankien ajatusmaailman ydintä ovat jatkuva varuillaan olo, vain itseensä luottaminen ja viranomaisten vältteleminen vakavissakin ongelmatapauksissa. Vankien keskuudessa toisen henkilön tappaminen on hyväksyttävää ja nostaa tekijän statusta, kunhan uhri on ollut mies ja veritekoon on ollut hyvä syy. Tällainen ongelmanratkaisumalli taas on yhteiskunnan vahvasti sanktioima rikos.

Osa haastatelluista vangeista kokee vankilan kodikseen. He viihtyivät siellä paremmin kuin vapaudessa. Heidän mukaansa vuosien istumisen jälkeen vanki alkaa tuntea olonsa turvallisemmaksi vankilassa kuin siviilissä. Vankilassa henkilö voi ennakoida paremmin eteen tulevia tapahtumia, ja päiville on olemassa tietyt rutiinit, arjessa toistuvat ruokailut ja toiminnot. Sellissä on aina sänky ja se on sateelta suojassa, mikä ei ole itsestäänselvyys kaikilla siviilissä. Useat haastateltavat arvostelivat vankiloiden epäyhtenäisiä esineiden hallussapitosääntöjä.

---

36 Viidakon tavoille -sanonnalla tarkoitettiin jatkuvaa valppautta, itsestään huolta pitämistä ja jatkuvaa muiden vankien mahdollisesti aiheuttamien vaarojen tarkkailua. Haastatellun vankilahenkilöstön ja vankien mielestä vankiloiden vangeista iso osa on mielisairaita ja päihteiden väärinkäyttäjiä, mikä saattaa tehdä heidän käytöksestään ennalta-arvaamatonta.

Haastatellut vangit moittivat joidenkin vanhojen vankiloiden sellejä talvella kylmiksi, kosteiksi ja homeisiksi. Kesällä nuo sellit taas ovat liian kuumia ja huonoja ilmanvaihdoltaan. Paljusellejä moitittiin ahtaiksi ja epähygieenisiksi. Mieluiten haastatellut vangit asuvat yksin tai siviilistä tutun tai muuten luotettavan vangin kanssa, jolloin oma viihtyvyys ja turvallisuus sellissä on varmempaa. Haastateltavat eivät halua asua päihteiden käyttäjien kanssa oman turvallisuutensa ja tuntemattoman sellikaverin mahdollisen arvaamattomuuden takia. Haastateltavien mukaan joissakin tapauksissa myös vartijat tietävät, että sellin toinen asukas on ”puhdas” ja kertovat hänelle, ettei häntä syytetä jos sellistä löytyy päihteitä tarkastuksen yhteydessä.

Myös haastateltavat vangit kertoivat vankiloiden osastoinnin parantavan vankiloiden turvallisuutta. Toisaalta pienellä osastolla asuminen aiheuttaa ajan mittaan helpommin mielenterveysongelmia, kun samoja seiniä ja naamoja tuijottaa vuosikausia. Haastateltavat mainitsivat pienimpien osastojen kooksi seitsemän vankia. Uhkailun ja suoran väkivallan välttäminen on mahdotonta pienissäkin yksiköissä. Haastateltavien mukaan ei-mieluisten vankien savustaminen osastoilta on arkipäivää velkojen, riitojen yms. vuoksi. Ellei vankilan henkilökunta suostu tai kykene siirtämään vankia pois osastolta, voi hän epätoivoisena vahingoittaa itseään tai toista vankia, kuten esimerkiksi viime kesänä Helsingin vankilassa, jossa vanki löi nukkumassa ollutta miestä päisinpännulla päähän ja toista nyrkillä kasvoihin, jotta sai siirron toivomalleen suljetulle osastolle. Kaikilla osastoilla on omat varusteidenvaihtopäivänsä, mahdollisuutensa käydä kanttiinissa ja saunavuoronsa sekä ruokailut viikonloppuisin. Viikolla kaikki töissä tai toiminnoissa olevat vangit syövät samaan aikaan.

Haastateltujen vankien mukaan avovankiloissa rikkeitä tai rikoksia tekevät vangit ilmiannetaan muiden vankien toimesta, koska kaikilla on liian paljon menetettävää, eikä hankaluuksia tuloihin tai perhetapaamisiin haluta ottaa toisten tekojen takia. Vankihaastatteluissa avolaitospaikkaa kehuttiin hyväksi mahdollisuudeksi käydä koulut loppuun, hoitaa perhesiteitä, ansaita vankilassaoloaikana ja sopeutua normaaliin yhteiskuntaan vankeustuomion loppupuolella. Useiden vankien täytyy opetella aivan perusasioita ennen siviiliin siirtymistään. Vankihaastatteluissa mainittuja perusasioita olivat mm. kaupassa ostoksilla käymisen opettelu ja ”normaalien”³⁷ ihmisten kanssa oleminen ja keskusteleminen.

Haastatellut vangit pitivät avovankiloiden aidattomuutta turvallisuusuhkana itselleen. Toisaalta heidän mukaansa vankilaan murtautuminen ei ole järkevää koska vankilan sisältä on paljon helpompi löytää kostaja, jos vankien välinen eturistiriita pitää ratkaista. Avovankiloissa haastatellut ja niissä joskus olleet

---

37 Normaalilla ihmisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöä, joka ei ole tai ole ollut vankilassa, ja jolla ei ole rikollista taustaa.

vangit olivat aluksi olleet ihmeissään omista avaimista ja mahdollisuudesta avata ja lukita itse huoneidensa ovi.

Haastateltavien mukaan vankiloiden yhteisruokailussa on turvallisinta istua oikeaan paikkaan ja hakeutua omiensa joukkoon, jotta välttää selkäsaunan. Suurissa vankilaruokaloissa kerrottiin tapahtuvan vankien välistä huumeiden välitystä yhteisruokailujen aikana. Haastateltavien mukaan yhteisruokailut ja työtoiminnot ovat ainoita paikkoja missä eri osastojen vangit ovat yhtä aikaa ja tapaavat toisiaan vankilassaoloaikanaan. Haastateltavat kertoivat, että lomilla olevia suljetun vankilan vankeja voidaan kiristää tuomaan vankilaan huumeita. Yleisin kiristyskeino ovat ennen vankilaa ja siellä oloaikana eri tavoin syntyneet velat. Aineiden vankilaan salakuljettamisen ja siellä säilyttämisen kerrottiin vaikeutuneen.

Haastatellut vangit kertoivat, että normaalit ja nimimiesvangit suosivat asuinalueensa omia vankiloita, koska niissä heidät tunnetaan ja tuomion suorittaminen ja vankiyhteisöön sopeutuminen on helpompaa ystävien tai tiedetyn rikoshistorian vuoksi. Myös perheelliset vangit pitävät tuomion suorittamista kotiseudullaan hyvänä mahdollisuutena säilyttää perhesiteensä.

Vankilan teknistyminen ja vartijoiden lähityön väheneminen koettiin huonoksi asiaksi myös vankihaastatteluissa. Lähityön vähyys ja tekninen valvonta lisäävät rangaistuksen eristävyttä ja vangin laitostumista, mikä taas aiheuttaa enemmän vankien mielenterveydellisiä ongelmia. Vankihaastattelujen mukaan säästöt vankilan lähityössä aiheuttavat yhteiskunnalle enemmän kuluja siviilissä kun vangit vapautuvat sairaampina ja laitostuneimpina.

Haastatellut vangit eivät pidä vankiloiden kameravalvonnasta. Heidän mielestään tunne siitä, että joku katsoo koko ajan on häiritsevää. Vankiosastojen turvallisuutta kameravalvonta on heidän mukaansa lisännyt, koska niistä ja nauhoituksista näkee kuka tekee ja teki mitään häiriötilanteiden sattuessa. Tallentava kameravalvonta on myös vähentänyt vankien välisiä ilmiantoja ja ohi pöytäkirjojen puhumista, koska sellaiseen ei ole enää tarvetta. Vankilan eri tiloissa tapahtuvat rikokset selviävät nykyisin helpommin ja varmemmin viranomaistutinnan kuin ilmiantojen kautta.

Haastateltavien mukaan muurivankilan korkeatkaan muurit eivät välttämättä ole esteenä karkaamiselle. Siviilissä moni rikollinen ylittää korkeampiakin esteitä tehdessään rikoksia. Klassinen muurin yli toteutettu pako tapahtui viimeksi Vantaan vankilasta karkauspäivänä 2008, kun vanki pakeni neljän erilaisen aitarakennelman ylitse lakanaköyden avulla.

9.2 Jengit ja nimimiehet

Haastateltujen vankien mielestä vankilajengejä on eniten Etelä-Suomen vankiloissa. Vankiloissa olevien jengien kerrottiin perivän tullia vankilaan salakuljetettavista huumeista, perivän vankien maksamattomia velkoja ja vaativan suojelurahoja tai maksua osastoilla asumisesta yms. muilta vangeilta. Kätevä tapa peittää suojelurahojen maksu on myydä tavaroita ylihintaan tai pakottaa joku ottamaan huumeita, jolloin hänen kanssaan saadaan syntymään velkasuhde.

Vankiloiden kaveriporukoita haastateltavat pitivät välttämättöminä sekä omansa että piiriin kuuluvien turvallisuuden kannalta. Vankiloiden kaveriporukat syntyvät eri tavoin, esimerkiksi jotkin ryhmät saavat alkunsa ja toimivat vankilassa tapahtuvan lääkkeiden myynnin ympärillä. Haastateltavien mukaan eturistiriitaan jonkin ryhmän kanssa voi joutua myös kaverin kautta. Tällöin jäädytään hankalaan välikäteen, koska kaveria ei haluta pettää, ja hänen takiaan joudutaan vaihtamaan vankilan osastoa tai vankilaa. Nuorten vankien kerrottiin ihannoivan ja pyrkivän kontaktiin nimimiesten ja jengien jäsenten kanssa mm. tekemällä heille palveluksia tai lähettelemällä kirjeitä. Riihimäen vankilan kerrottiin rauhoittuneen, kun jengiläiset laitettiin varmuusosastolle.

Haastateltavat kertoivat nimimiesten pitävän ylintä valtaa vankien keskuudessa. Nimimies on ollut pitkään vankilassa ja hänen rikoksensa ovat olleet tuottoisia. Hänellä on myös fyysisiä ominaisuuksia, joilla hän rakentaa ja pönkittää asemaansa vankilassa. Nimimies tietää vankiloiden tavat ja opettaa ne myös vankilaan juuri tulleille. Hän alistaa ja suojelee muita osastonsa vankeja esim. pesettämällä heillä pyykkinsä ja takaamalla heidän koskemattomuutensa. Statuksellaan nimimies pitää valtaa ja ratkoo vankien välisiä ongelmia useilla vankilansa osastoilla. Häneltä pyydetään suoraan tai kirjeitse suosituksia saada suorittaa tuomio rauhassa ja tietyllä osastolla. Jotkut nimimiehistä jatkavat rikosten tekemistä myös siviilissä vankilatuomionsa suorittamisen aikana.

9.3 Vähemmistöt, pelkääjät ja mielenterveysongelmat

Haastateltujen vankien mielestä vankiloissa on paljon rasismia. Esimerkiksi romaneilla on ongelmia valtaväestön kanssa melkein joka vankilassa, ja sen vuoksi he asuvat yleensä keskenään ja omilla osastoillaan. Osa haastatelluista oli hyvin romanivastaisia ja toiset taas kertoivat tulevansa toimeen romanien kanssa. Vankihaastattelujen perusteella ilmeistä on, että jos vankilassa on ongelmia yhden romanin kanssa, niin yleensä myös muut romanit saavat siitä kärsiä.

Haastatteluaineiston perusteella vankien huono kyky sietää erilaisuutta korostuu suljetuissa vankiloissa. Suljetun vankilan ahdistava ilmapiiri tekee vangista ärtyisän, ja hänen on vaikea sietää erilaisuutta. Suljetuissa vankiloissa tarvitaan erilaisia osastoja, jotta erilaisia vankiryhmiä voidaan sijoittaa erilleen toisistaan, ja esim. pelkääjät voivat asua turvallisiksi tuntemallaan osastolla. Pelkääjien asemaa vankilassa vaikeuttavat vankiloiden jengiläiset ja heidän hännystelijänsä. Haastateltujen vankien mielestä pahoinpitelemällä hyljeksitty vanki on helppo osoittaa omaa rohkeuttaan ja kovuuttaan sekä hankkia valtaa muiden vankien keskuudessa. Rikollisten arvottaminen ja kategorisointi on haastatteltujen mukaan niin yleistä vankien keskuudessa, että myöskään haastateltu perheellinen vanki ei halunnut asua seksuaalirikollisten kanssa samalla osastolla. Juuri kireän ilmapiirin vuoksi toiset vangit viihtyvät mieluummin maaseutuvankiloissa kuin kaupunkivankiloissa. Maaseutuvankilat ovat rauhallisempia ja niissä on väljempää. Haja-asutusalueilla olevien vankiloiden ainoaksi miinukseksi kerrottiin vankihaastatteluisa omaisten ja tapaajien pidemmät matkat vankitapaamisiin.

Haastateltujen vankien mielestä avovankiloissa omien etuuksien menettämisen pelko saa sietämään vähemmistöjä ja pelkääjiä, jolloin kaikki vangit saavat olla rauhassa. Jos konflikteja avovankiloissa esiintyy, niin haastateltavien mukaan vangit parantelevat vammansa yleensä omista oloistaan. Eräs haastateltava kuitenkin kertoi, että avovankiloissa vangit paljastavat henkilökunnalle herkästi toisten vankien rikkomukset, koska eivät itse halua menettää avolaitospaikkaa muiden rikosten takia. Avovankiloissa vankien liikkuminen on paljon vapaampaa kuin suljetuissa vankiloissa. Haastateltujen vankien mukaan myös erilaiset vähemmistövankiryhmät asuvat avolaitoksissa vapaammissa oloissa, esimerkiksi Naarajärven vankilassa seksuaalirikolliset ja vähemmistöt liikkuvat ja asuvat koko vankilan alueella. Avovankilasta luvatta poistuvaa vankia ei estä vankilahenkilökunta, vaan kiinnioton suorittaa poliisi. Haastateltavien mukaan virtsakokeiden tuloksia odotellessa tuloksestaan epävarmat vangit poistuvat helposti luvatta, koska he tietävät kuitenkin menettävänsä avolaitospaikkansa. Haastateltujen vankien mukaan avolaitoksissa rikkeitä tekevät ovat yleensä lyhyitä tuomioita suorittavia vankeja. Pitkiä tuomioita istuvat avolaitosvangit taas käyttäytyvät avovankiloissa moitteettomasti, koska tietävät suljettujen vankiloiden ongelmat eivätkä halua menettää saamaansa avolaitosetuutta.

Haastateltujen vankien mukaan vankien mielenterveysongelmat ovat vaarallisia muille vankilassa oleville vangeille sekä työntekijöille, koska sairaiden henkilöiden käytös voi olla arvaamatonta. Eräs haastateltava kertoi sellikammokohtauksesta: ”Paniikissa ahdistaa, happi loppuu ja seinät tuntuvat kaatuvan päälle”. Haastateltavat kertoivat lukuisten vankien syövän lääkkeitä mielenterveysongelmiin ja sellikammon ehkäisyyn. Haastateltavien mukaan toiset vangit taas haluavat välttää kaikenlaisten mielialalääkkeiden syönnin säilyttääkseen selväpäisyytensä. Haastateltavat kaipasivat enemmän sellin ulkopuolista toimintaa, tai mitä tahansa arkirutiineja rikkovaa, kunhan he

eivät joudu olemaan yksin sellissään ja katsomaan tv:tä. Yksi haastateltavista arveli, että yhden vuoden aikana Suomen vankiloissa tehdään 10–11 itsemurhaa. Eräässä vankilassa hän oli nähnyt 3-4 itsemurhatapausta vuoden aikana.

9.4 Toiminnot ja turvallisuusongelmat

Useat haastatellut vankilaviranomaisten edustajat ja kaikki vangit pitivät painonnostoa hyvänä keinona purkaa vankeuden aiheuttamia patoutumia. Haastatellut vangit kertoivat voimailun vievän pakohalut, koska normaalia kevyttä työtä tekeväälle miehelle mitoitettu vankien päivittäinen ruoka-annos palaa voimaillessa. Haastateltavien mukaan Oulun vankilassa painoja saa nostaa kaksi kertaa viikossa ja Pyhäselän vankilassa kaksi tuntia päivässä, kun taas Riihimäen vankilassa painojen nostaminen on kokonaan kielletty. Eräässä vankihaastattelussa todettiin happamasti, että ”isot miehet eivät oikein innostu Kimblen peluusta”.

Toisten vankien pakenemisten vuoksi lakkautettujen bänditilojen³⁸ katoaminen harmitti eräässä vankihaastattelussa. Yleensä niukkoja ja ajallisesti vähäisiä harrastus- tai koulutusmahdollisuuksia mitoitettiin useissa vankihaastatteluissa. Vankiloissa valitettiin olevan liian vähän toimintoja ja yleensä vain muutama kymmenen prosenttia vangeista käy toiminnoissa, koska sopivista työpaikoista on suuri pula. Haastateltavat kertoivat, että tutkintavankiloissa ei ole työpakkoa ja sen vuoksi tai siitä johtuen vankien kerrottiin ”makaavan” sellissään 24 tuntia vuorokaudessa koko tutkintavankeutensa ajan. Tutkintavankiloiden huonoimmista tiloista mainittiin esimerkiksi Oulun vankilan ulkoilupiha, jonka kerrottiin olevan vain murto-osa Pelson vankilan pihasta.

Haastatellut vangit kertoivat, kuinka toiset vankilat erikoistoimintoihin ja tapahtumiseen ovat vankien suosiossa. Niissä ollessaan vangit pyrkivät käyttäytymään mahdollisimman hyvin, etteivät tulisi siirretyksi toiseen laitokseen. Myös perhetapaamisten kerrottiin rauhoittavan monia vankeja käyttäytymään kunnolla, koska perheen tapaaminen perhehuoneessa on liian iso etuus menetettäväksi. Haastateltavat kertoivat, että siviilissä oleva perhe voi aiheuttaa myös huolia ja vaikeuttaa vankeuden kestämistä, jos tiedetään perheeseen kohdistuvasta uhkasta, taloudellisista ongelmista tai vaimon uudesta miehestä.

---

38 Turun lääninvankilassa nuoret vangit olivat karanneet bändien treenihuoneesta 15 vuotta sitten ja soittotoiminta oli lakannut siihen.

9.5 Henkilökunta

Haastateltujen vankien mielestä vangit eivät voi pyytää apua turvallisuusongelmiinsa vartijoilta, koska leimautuisivat muiden vankien silmissä. Haastateltavat kertoivat, että vangit hakevat apua ongelmiinsa lähipiiriinsä kuuluvilta vankikavereilta, jotka takaavat rauhan tai hoitavat uhkaajan pahoinpitelyn toisen puolesta. Haastateltavien mukaan yleistä on, että varsinkin avo-osastoilla vankien välinen väkivalta ei tule vankilan henkilöstön tietoon, koska jokainen vanki kärsii omat haavansa itse, jottei menettäisi arvokasta avo-osastopaikkaansa. Haastateltavat kertoivat, että joissakin paikoissa vartijat eivät välitä vankien välisestä väkivallasta, kun taas toisissa paikoissa koko talo myllätään jos sattuu esimerkiksi puukotus.

Haastatellut vangit kertoivat, että vankiloiden henkilökunta joutuu osittain katselemaan läpi sormien eri jengien valtatouhuja osastoilla, ja vasta jatkuvasta valituksesta jengiläiset joutuvat eristysselleihin. Haastateltavien mukaan normaalikäytäntö osastoilla on, että joitakin vankeja henkilökunta kuuntelee ja pitää luotettavana tietolähteenä esim. osaston muiden vankien mielialoista. Haastateltavien mukaan vankien ja vartijoiden hyvät välit saavat aikaan myös positiivista hämmennystä, kun vankia hävettää palata vankilaan ja tavata luottovartijansa töppäilyään taas siviilissä. Haastatellut vangit kertoivat, että vankiloiden kirjoittamattomat säännöt helpottavat vartijoiden ja vankien toimintaa vankilassa eteen tulevissa ongelmatilanteissa. Haastateltavat arvelivat jonkinlaisen omavartijasysteemin tiivistävän vankien ja vartijoiden yhteistyötä ja vähentävän vankiloiden turvallisuusongelmia.

Joidenkin vartijoiden kerrottiin ottavan vankeja silmätikuiksi tai olevan nopeita ärsyyntymään. Vartijoiden hormonien käyttöä kritisoitiin ja todettiin sen myös olevan laitonta. Lisäksi vankilahenkilökunnan kerrottiin käyttäytyvän väkivaltaisesti vankeja kohtaan joissakin suljetuissa vankiloissa. Vartijoiden vankeihin kohdistamaa väkivaltaa pidettiin yleisenä tapana 10–15 vuotta sitten. Haastateltujen vankien mukaan nykyisin vartijat lyövät vain vaarallisia vankeja ja ammattirikollisia joiden tiedetään kestävän iskut ylpeytensä vuoksi; ilman ilmoitusta muille viranomaisille. Tosin katkerat ja pahoinpidellyt entiset vangit saattavat kostaa vapauduttuaan vartijalle tai hänen läheisilleen. Vartijoiden lyöminen³⁹ vankilassa ei haastateltavien mielestä kannata, koska ”vaikka saisi lyötyä, niin oikeudessa häviäisi”.

Vankilanjohtajan oikeutta siirtää vanki turvallisuusperusteella syrjäiseenkin kaukana olevaan vankilaan arvosteltiin haastatteluissa. Haastateltavien mukaan vankien siirto on vaihtokauppaa, jossa vankila pääsee yhdestä omasta murheenkryynistä ja ottaa tilalle toisen vankilan ongelmatapauksen. Kesä-

---

39 Pelson vartijasurma mainittiin vartijoihin kohdistuneesta väkivallasta puhuttaessa. Paetessaan kirveskurssilaiset surmasivat vartijan vuonna 2003.

vartijoiden osaamattomuuden valitettiin sotkevan vankiloiden päivärutiineja, ja tilanne jossa vartija kysyy vangilta mitä jossakin tietyssä tilanteessa pitäisi tehdä, koettiin vankihaastatteluissa absurdiksi.

10. YHTEENVETO

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Suomen avo- ja suljettujen vankiloiden henkilökunnan ja vankien käsityksiä ja mielipiteitä laitosten turvallisuuden nykytilasta kesällä 2007. Tutkimuksen kuluessa kirjallista ja laadullista aineistoa kertyi paljon ja saatiin runsaasti erilaista vankiloiden turvallisuuteen liittyvää tietoa.

Kirjallisuuden mukaan vankeinhoitoa koskevien kansainvälisten suositusten tarkoituksena on asettaa yleiset reunaehdot maailman ja Euroopan vankeinhoidolle. Oman arvioni perusteella useat suositusten säätelemät asiat on hyvin sisäistetty suomalaisessa vankeinhoidossa. Toisaalta on hyvä, että periaatteet on kirjattu, koska näin ne paremmin velvoittavat sopimukseen liittyneitä maita edistämään ja kehittämään vankiloidensa turvallisuutta.

Kotimaiset lait ja asetukset taas sääntelevät yksityiskohtaisesti maamme vankeinhoitoa ja siinä huomioitavia turvallisuusnäkökohtia ja päämääriä. Vankeuslaki ja -asetus määräävät vankiloiden ja vankien erityisestä turvallisuudesta. Työturvallisuus-, pelastus- ja poikkeustilalait taas määräävät vankien ja vankiloiden yleisestä turvallisuudesta. Lakeja on varmaan riittävästi ja niiden säätelemät asiat ovat vankiloiden turvallisuuden ydintä. Mutta kuten haastattelu- ja havainnointiaineistosta voidaan päätellä, on monien turvallisuuteen liittyvien lakien noudattamisessa kirjavuutta ja suoranaisia puutteita maamme vankiloissa.

Tekstianalyysin perusteella Yhdistyneiden Kansakuntien vankiloita koskevat suositukset antavat eräiltä osiltaan erittäin yleisiä ja toisiltaan taas erittäin yksityiskohtaisia neuvoja erityistilanteiden varalle. Tutkimuksen edetessä olen havainnut, että Suomen vankiloissa noudatetaan erittäin hyvin YK:n yleisiä suosituksia. Erityisiäkin suosituksia noudatetaan pääpiirteittäin, mutta yksityiskohtien noudattamisessa on kokemattomuutta, epäjohtamukaisuutta ja suuria vankiloiden välisiä eroja. Varsinkin raportoinnissa, dokumentoinnissa ja tiedon siirrossa seuraavalle tasolle on ongelmia. Lisäksi palo- ja pelastusharjoitusten suunnittelu ja käytännön harjoittelu on puutteellista.

Vankiloiden turvallisuussuunnitelmia, poikkeustilanteiden harjoittelua ja dokumentointia voitaisiin ehkä parhaiten kehittää työryhmässä. Työryhmä laatisi yleisen suosituksen suunnitelmien sisällöstä, harjoitusten laajuudesta ja dokumenttipohjan, joka olisi täytettävä jokaisesta pidetystä harjoituksesta tai suuremmasta turvallisuusongelmasta. Yhtenäisen suunnitelman, harjoittelun ja dokumentoinnin sekä raportoinnin avulla koko Vankeinhoitolaitos hyötyisi yhtenäisestä käytännöstä ja ongelmien ratkaisumalleista. Asiaa kehittävässä työryhmässä voisi olla edustus Risestä, aluevankiloista ja vankiloista, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta tai Laurea-ammattikorkeakoulusta sekä ulkopuolisia turvallisuusasiantuntijoita (esim. poliisi ja rajavartiolaitos).

Kenttätutkimuksen yksi merkittävimmistä havainnoista oli vankilaturvallisuuden heterogeenisyys eri vankiloissa. Turvallisuuskäytäntöjen ohjeistus ja ilmenneisiin ongelmiin reagoiminen vaihtelee suuresti vankiloittain. Eritasoisia turvallisuusongelmia ilmenee kaikissa vankiloissa, joissakin enemmän, joissakin vähemmän, mutta niihin varautuminen ja niistä selviäminen on satunnaista ja vaihtelevaa. Turvallisuusajattelun siirtäminen yksilötason turvallisuudesta yhteisötason turvallisuudeksi koettiin haastavaksi ja jo uuden henkilöstön koulutuksessa huomioon otettavaksi asiaksi.

Myös vankiloiden rakenteellinen kunto vaihtelee suuresti. Toiset vankilat ovat moderneja uudisrakennuksia ja toiset vankilat ovat yli sata vuotta vanhoja Museoviraston suojelema muinaisjäänöksiä. Vankien säilytysvarmuudelle rakennuksen iällä ei näytä olevan merkitystä, mutta kaikelle muulle sen seinien sisällä tapahtuvalle sillä on suurikin vaikutus. Vanhat vankilat ovat ahtaita, ja niiden muunneltavuus on erittäin rajallista. Pienissä ja ahtaissa tiloissa vankeja on vaikea asuttaa ja henkilökunnan turvallisuutta on vaikea taata suositusten ja lakien vaatimalla tavalla. Myös turvatekniikkaa on vaikea sijoitella suojeltuihin ja kirjaviin rakennuksiin. Uusissa vankiloissa nykyaikaiset turvallisuusvaatimukset on voitu ottaa huomioon jo rakennusvaiheessa. Samoin erilaisia vankitoimintoja voidaan toteuttaa paremmin väljemmissä ja helpommin muunneltavissa tiloissa. Avovankiloiden turvallisuus on hyvin erilaista suljettuihin vankiloihin verrattuna. Avolaitoksissa vangit asuvat siviilimäisemmissä oloissa itse avattavine ovineen, muurittomalla vankila-alueella, ja käyvät usein vielä töissä vankila-alueen ulkopuolella. Avovankiloiden alueella työskentelevien vankien käytettävissä on lisäksi modernit ja kyseiseen tuotantoon sopivat työtilat työkaluineen.

Vankien kunto ja määrä sekä rikosten luonne vaihtelevat myös suuresti. Haastateltavien mukaan yhä kasvava trendi 2000-luvulla on ollut vankien huonontunut fyysinen ja henkinen kunto heidän tullessaan vankilaan. Mitä huonommassa kunnossa vangit ovat, sen suurempi riski he ovat vankilan sisäiselle turvallisuudelle. Haasteena on, miten vajaakuntoiset vangit saadaan majoitettua, mukaan toimintoihin jne. itselle ja muille turvallisesti. Kysytään myös, mitä kasvava rikollisten jengiytyminen todella aiheuttaa vankiloiden turvallisuudelle. Huolta aiheuttaa myös kysymys, onko vankiloista tulossa yhä enenevässä määrin pelkääjien ja pärjääjien laitoksia, joissa 10 prosenttia asukkaista sanelee 90 prosentin majoituksen ja kuntoutuksen sekä uhkaa yhä enemmän henkilökuntaa ja heidän perheitään.

Haastattelujen perustella vankiloiden henkilökunta stressaantuu ja väsy yhä enemmän samalla kun työmäärä ja valvottavien vankien määrä kasvaa. Ongelmia ja osittaista motivaatiokatoa ovat aiheuttaneet vankeinhoidon suuret rakenteelliset muutokset ja oman työnkuvan muuttuminen. Haastattelujen perusteella vankiloiden johto- ja esimiestaso tekee paljon paperitöitä ja istuu kokouksissa, jolloin työaikaa ei jää niin paljon käytännön vankeinhoitotyöhön, mikä etäännyttää heidät vankilaturvallisuuden arjesta ja käytännöistä. Vastuu

vankilan vartioinnista ja päivittäisrutiinien pyörittämisestä on yhä ikääntyneemmällä, sairaammalla ja heikommin motivoituneella vartiohenkilöstöllä. KKS-sektorin työntekijät joutuvat tekemään töitä yhä moniongelmaisemman ja vaarallisemman vankiaineuksen kanssa, eikä heillä useissa tapauksissa ole vartiohenkilökunnan saamaa turvallisuuskoulutusta tai edes luonnollista keskusteluyhteyttä vankien vartiointia suorittavaan henkilöstöön.

Haastateltavien mukaan uuden vankeuslain myötä vankeinhoidon organisaatiota on uudistettu voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja muutoksen vankilaturvallisuudelle tuomia lopullisia etuja ja haittoja on vielä vaikea nähdä. Haastateltavien mukaan alueiden, vankiloiden ja käytäntöjen eriytyminen jatkuu ja tulee aiheuttamaan turvallisuusongelmia tulevaisuudessa. Toisaalta alueellisia eroja koordinoivan ja turvallisuutta yhdistävän virkamiesketjun perustaminen on kesken ja valtakunnallisen turvallisuusstrategian luominen on vasta alussa. Tämä tutkimus on tarkoitettu vankiloille laadittavan turvallisuusstrategian tausta-aineistoksi. Yksi tulevan turvallisuusstrategian tärkeimmistä tavoitteista tulee olemaan huonojen käytäntöjen karsiminen ja vankiloiden turvallisuuskäytäntöjen valtakunnallinen standardoiminen eli hyvien käytäntöjen ja teknisten ratkaisujen muuttaminen toimivaksi laaduksi.

SAMMANFATTNING

Denna undersökning utredde de anställdas och de intagnas uppfattningar och åsikter om anstaltssäkerheten i öppna och slutna fängelser på sommaren 2007.

Undersökningen inleds med en granskning av de internationella målen för anstaltssäkerhet som definierats av Förenta Nationerna, Europarådets rekommendationer, den finländska fängelselagen och annan inhemsk lagstiftning som gäller anstaltssäkerhet. Granskningen av de internationella rekommendationerna och det inhemska regelverket kompletteras av en analys av fängelsernas egna säkerhetsplaner. Dessutom genomfördes 33 kvalitativa tematiska intervjuer med anställda och intagna i diverse fängelser över hela Finland. Den totala utvärderingen av nuläget för anstaltssäkerheten i finländska fängelser grundar sig alltså på en granskning av allmänna krav och mål, å ena sidan, och lokal rutin och praxis, å andra sidan.

Syftet med internationella rekommendationer i fängelsebranschen är enligt litteraturen att ställa de allmänna randvillkoren för fångvården på det globala och europeiska planet. Många frågor som föreskrivs i rekommendationerna har enligt undersökningen noggrant anammats i finländsk fångvård. Det är emellertid bra att principerna har registrerats, eftersom de sålunda starkare förpliktar de länder som anslutit sig till avtalet att främja och utveckla anstaltssäkerheten.

Inhemska lagar och förordningar å sin sida reglerar detaljerat den finländska fångvården och de säkerhetsaspekter och -mål som ska beaktas. Fängelselagen och -förordningen ger föreskrifter om den specifika säkerheten i fängelser och bland de intagna. Lagstiftningen om arbetarskydd, räddning och undantagstillstånd ger föreskrifter om den allmänna säkerheten i fängelser och bland de intagna. Det finns förmodligen tillräckligt med lagar, och de frågor som anges i lagarna bildar kärnan av anstaltssäkerheten. Intervju- och observationsmaterialet ger emellertid vid handen att många säkerhetslagar iakttas oenhetligt och rentav bristfälligt i finländska fängelser.

En textanalys visar att Förenta Nationernas fängelserekommendationer är delvis högst allmänna, och delvis ger de synnerligen detaljerade råd för exceptionella situationer. Under undersökningens gång noterade författaren att de finländska fängelserna iakttar FN:s allmänna rekommendationer utmärkt. Även de specifika rekommendationerna iakttas i huvuddrag, men det finns oerfarenhet, inkonsekvens och stora skillnader mellan fängelserna i detaljfrågor. Särskilt rapporteringen, dokumenteringen och informationsöverföringen till nästa nivå skapar problem. Dessutom finns det brister i planläggning och praktiskt genomförande av brand- och räddningsövningar.

Fängelsernas säkerhetsplaner, övning av undantagstillstånd och dokumentering kan kanske bäst vidareutvecklas i en arbetsgrupp. En sådan arbetsgrupp kan göra upp en allmän rekommendation om innehållet i planerna och omfattningen av övningarna. Dessutom kan den utarbeta ett dokumentunderlag som ska ifyllas efter varje övning som genomförts och varje mera omfattande säkerhetsproblem som upptäckts. Med hjälp av en enhetlig plan, övning, dokumentering och rapportering kan hela fångvårdsväsendet dra nytta av enhetlig praxis och enhetliga modeller för problemlösning. Brottspåföljdsverket, regionfängelserna, andra fängelser, brottspåföljdssektorns utbildningscentral eller yrkeshögskolan Laurea, och utomstående säkerhetsexperter (t.ex. polisen och gränsbevakningen) ska vara företrädare i arbetsgruppen.

En synnerligen viktig observation i fältundersökningen var att anstaltssäkerheten var oenhetlig i olika fängelser. Fängelserna utarbetar anvisningar om säkerhetspraxis och reagerar på uppkommande problem på ett högst varierande sätt. Säkerhetsproblem av olika slag förekommer i samtliga fängelser, på vissa anstalter i större utsträckning, på andra i mindre. Men man förbereder sig för problemen och klarar av dem på ett slumpartat och varierande sätt. Att överföra säkerhetstänkandet från individuell trygghet till kollektiv säkerhet uppfattades som ett utmanande problem som skulle tas upp redan i utbildningen av ny personal.

Också fängelsernas konstruktionsmässiga tillstånd varierar i högsta grad. Några anstalter är moderna nybyggen, medan andra uppfördes för över hundra år sedan och är fornminnen som skyddas av Museiverket. Byggnadsåldern tycks sakna betydelse med tanke på säker fångförvaring. Men åldern är av stor betydelse när det gäller allt övrigt som äger rum innanför väggarna. De gamla anstalterna är trånga och kan knappast allt omvandlas för andra ändamål. Det är svårt att placera ut fångar i små och trånga lokaler, och det är också svårt att garantera de anställdas trygghet enligt rekommendationer och lagar. Det är dessutom besvärligt att placera säkerhetstekniska apparater i de fridlysta och oenhetliga husen. I nya fängelser har moderna säkerhetskrav beaktats redan i byggskedet. Det är lättare att genomföra olika slag av fångaktiviteter i lokaler som är rymligare och lättare att anpassa för olika syften. Säkerheten på öppna anstalter avviker i hög grad från situationen i slutna fängelser. Där lever de intagna under mera civila förhållanden med dörrar som de själva kan öppna, i ett anstaltsområde utan murar utanför vilket de ofta jobbar. Det intagna som jobbar i det öppna anstaltsområdet förfogar också över moderna arbetslokaler och redskap som lämpar sig för den specifika produktionen.

Också antalet fångar, deras kondition och karaktären av brotten de begått är högst varierande. En allt starkare trend under 2000-talet har enligt de intervjuade varit att fångarnas fysiska och psykiska kondition har blivit allt sämre vid ankomsten till anstalten. Ju sämre kondition de befinner sig i, desto

större är risken för den interna säkerheten på anstalten. Hur ska fångar med nedsatt kondition kunna inkvarteras och dras med i aktiviteter på ett sätt som är tryggt för dem själva och andra? Vad innebär den ökade kriminella gängbildningen för anstaltssäkerheten? Förvandlas fängelserna alltmer till anstalter med skräckslagna fångar och fångar som klarar sig utmärkt, där 10 procent av de intagna dikterar inkvarterings- och rehabiliteringsvillkoren för 90 procent och trotsar de anställda och deras familjer?

Enligt intervjuerna blir fängelsepersonalen alltmer stressad och utmattad, medan arbetsmängden och antalet fångar som ska övervakas bara växer. De stora strukturella reformerna i fångvården och ändringarna i arbetsbeskrivningarna har orsakat problem och ett partiellt motivationsbortfall hos de anställda. Enligt intervjuerna utför lednings- och chefsnivån i fängelserna mycket skrivarbete och sitter i möten, varvid det inte blir mycket arbetstid över för praktiskt fångvårdsarbete. Det gör cheferna främmande för allmogliga och praktiska säkerhetsfrågor på anstalterna. Ansvaret för vakthållning och dagliga fängelserutiner bärs av en vaktpersonal som är allt äldre, sjukare och mindre motiverad för sina uppgifter. Utbildningspersonalen måste jobba med fångar som har allt flera problem och är allt farligare, och de har ofta inte fått den säkerhetsutbildning som vaktpersonalen har och kan inte ens föra en naturlig dialog med vaktpersonalen.

I takt med den nya fängeslagen har fångvårdsorganisationen under de senaste åren reformerats på ett grundläggande sätt. Enligt de intervjuade är det ännu svårt att urskilja de slutgiltiga för- och nackdelarna med reformen med tanke på anstaltssäkerheten. Differentieringen mellan regioner, fängelser och olika praxisformer fortsätter enligt de intervjuade, vilket kommer att skapa säkerhetsproblem i framtiden. Å andra sidan har arbetet med att skapa ett nätverk av tjänstemän som ska koordinera säkerheten och övervinna regionala skillnader inte ännu slutförts, och man befinner sig alltjämt i den inledande fasen av att skapa en riksomfattande säkerhetsstrategi. Denna undersökning är avsedd att tjänstgöra som bakgrundsmaterial, när en säkerhetsstrategi görs upp för fängelserna. Ett viktigt mål för den kommande säkerhetsstrategin ska vara att standardisera fängelsernas säkerhetspraxis på ett riksomfattande plan, dvs. att omvandla goda praxisformer och tekniska lösningar till en välfungerande kvalitativ helhet där dålig praxis gallras bort.

SUMMARY

This study examines the views and opinions of the personnel and the prisoners of Finnish open and closed prisons on the present state of prison security in the summer 2007.

At first, the study focuses on the international prison security goals of the United Nations, the recommendations of the Council of Europe, the Finnish Act on Imprisonment, and other Finnish legislation concerning prison security. Besides the international recommendations and the Finnish regulations, the security plans of the prisons were also analysed. In addition, 33 qualitative theme interviews were carried out with the personnel and prisoners of different prisons. The interviews concerned with the present state of prison security and the problems in different types of prisons around Finland. Thus, the final evaluation of the present state of Finnish prison security is based on a study of the set general requirements and goals as well as the local routines and practices.

In the related literature, the aim of the international recommendations is to set general conditions for the prison services in the world and in Europe. Based on my own assessment, many of the issues regulated by the recommendations are well adopted in the national legislation as well as in the Finnish prison services. Nevertheless, it is good that the principles are written down because in this way they better oblige the countries, which have acceded to an agreement, to promote and develop the security of their prisons.

The national acts and decrees regulate in detail the prison services in Finland and related security factors and goals. The Act and Decree on Imprisonment lay down provisions on the special security of prisons and prisoners. The acts on occupational safety and health, rescue, and emergency situations issue provisions on the general security of prisoners and prisons. There are undoubtedly enough laws and the matters they prescribe form the core of prison security. However, the interviews and the observation material reveal that the compliance with many of the acts related to security varies and there are even actual defects in the prisons.

Based on a text analysis, the United Nations' recommendations on prisons are in some parts quite general but in other parts they provide highly detailed instructions for special situations. In the course of the study, I have discovered that the general recommendations of the United Nations are observed very well in Finnish prisons. The special recommendations are also followed in general terms but there is inexperience, inconsistency, and great differences between prisons in the compliance with the details. Especially the reporting and documentation of security informa-

tion and the transfer of the information to the next level are problematic. In addition, the planning and practical training of fire and rescue situations is insufficient.

The prison security plans, the emergency situation training, and the documentation could probably be developed best in a working group. The working group would draw up a general recommendation of the content of the plans, the extent of the training, and the documentation form, which would be filled in case of all training situations or major security problems. With the help of a coherent plan, training, and documentation as well as reporting, the prison services as a whole would benefit from the uniform practices and problem solving methods. The working group appointed to develop the matter could consist of representatives from the Criminal Sanctions Agency, the district prisons and the prisons, the Training Institute for Prison and Probation Services or the Laurea University of Applied Sciences as well as external security experts (e.g. the Police, and the Finnish Border Guard).

One of the most significant discoveries of the interview survey was the variation of prison security in different prisons. The regulation of the security practices and the respond to the arisen problems varies widely between the prisons. Security problems of different levels appear in all prisons – in some prisons more and in other prisons less – but preparing for and overcoming them is random and diverse. Transferring the thoughts on security from individual security to communal security was considered challenging and it should be taken into account already in the training of new personnel.

The structural condition of prisons also varies considerably. Some prisons are modern buildings; others are over a hundred years old relics preserved by the National Board of Antiquities of Finland. The age of the building does not seem to have relevance to the secure custody of prisoners but it has a major influence on everything else happening inside its walls. The old prisons are cramped and their modification is very restricted. In small and cramped premises, it is difficult to accommodate prisoners and ensure the safety of the personnel as required by the recommendations and the legislation. In addition, it is difficult to place security technology in protected and complex buildings. In new prisons, it has been possible to take the modern security requirements into account already in the building phase. It is also easier to realise different prisoner activities in spacious and more modifiable premises. The security level of open prisons is quite different in comparison with closed prisons. In open prisons, prisoners live in conditions, which remind more of civilian life with doors they can open themselves and no prison walls surrounding the prison premises and, moreover, prisoners often go to work outside the prison premises. Additionally, prisoners who work inside open prison premises have access to working areas and tools that are modern and suitable for the work in question.

The condition and number of prisoners as well as the nature of the offences also vary considerably. According to the interviewed people, the impaired physical and mental condition of prisoners arriving in prison has been a growing trend in the 21st century. The worse the condition of prisoners is, the bigger risk they pose to the prison's internal security. How are disabled prisoners accommodated, involved in activities, etc. in a manner that is safe to themselves and to others? What does the offenders' increasing involvement in gangs actually cause to the security of prisons? Are prisons turning into institutions where prisoners are divided into those who fear and those who cope and, thus, 10% of the occupants dictate the accommodation and rehabilitation of the other 90% and defy more and more the personnel and their families?

Based on the interviews, the personnel of the prisons becomes more and more stressed and tired as, at the same time, the workload and the number of supervised prisoners increases. The problems and partial loss of motivation have resulted from the major structural reforms of the prison services and the changes in the job descriptions. Based on the interviews, the managerial and superior personnel of prisons have a great deal of paperwork and meetings and, hence, they do not have that much time left to practical prison service work, which alienates them from the routines and practices of prison security. The responsibility of guarding the prison and running the daily routines lies in the hands of the supervision personnel that is becoming increasingly older, sicker, and less motivated. The employees working in the prisoner education and rehabilitation sector have to deal with more and more dangerous prisoners with multiple problems and, in many cases, those employees have not received the same security training as the supervision personnel or they do not even have a natural communication with the personnel supervising prisoners.

The interviewees state that, along with the new Act on Imprisonment, the organisation of the prison services has undergone major reforms in the past few years and it is still difficult to see the final pros and cons of the change affecting prison security. According to the interviewees, the distinction of the districts, prisons, and practices will continue and cause security problems in the future. On the other hand, the establishment of a group of government employees co-ordinating regional differences and unifying security is, however, still unfinished and the preparation of a national security strategy is only in its early stages. This study is aimed to be a background material in the preparation of the prison security strategy. One of the most important goals of the upcoming security strategy will be to form a nationwide standard of prison security practices or, in other words, changing the good practices and technical solutions into functional quality and eliminating the bad practices.

LÄHTEET

- Adenius-Jokivuori 2005: Jyvävasu 2005–2008 – Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma. www.opspro.peda.net/jyvaskyla
- Euroopan Neuvoston suositukset. Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Council of Europe, Committee of Ministers 2006.
- Suomen Automaatioseuran turvallisuusjaosto. Artikkelit Automaatioväylässä 1.4. 2004.
- Suomen vankeuslaki 2006. FINLEX® – Valtion säädöstietopankki.
- Pelastuslaki 13.6.2003/468 ja Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta. FINLEX® – Valtion säädöstietopankki
- Toivanen, Jorma. Esitelmä kuntamarkkinoilla 10.9.2004.
- Työturvallisuuslaki (10§). FINLEX® – Valtion säädöstietopankki
- Valmiuslaki (40§): FINLEX® – Valtion säädöstietopankki
- Valtioneuvoston asetus vankeudesta. FINLEX® – Valtion säädöstietopankki (Vuori 10, 2006.)
- Väyrynen, Raimo 2007: Turvallisuuden käsite kaipaa täsmennystä. Turun Sanomat 1.8.2007
- United Nations: The Sentences Enforcement Act. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment A/CONF.183/DC/R.87. International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy -instituut 2001, Kanada

LIITE 1.

Katja Kärkkäinen

29.11.2007

Tiivistelmä Laurea-ammattikorkeakoulun harjoittelutyöstä Vankiloiden lähettämien suunnitelmien raportointi ja niiden analysointi paloturvallisuuden näkökulmasta

Rikosseuraamusviraston lähetteessä, joka on päivätty 27.3.2007, pyydettiin aluevankiloiden johtajia ja johtavaa ylläkäriä lähettämään Rikosseuraamusvirastoon laitosten viimeksi laatimat, laajasti turvallisuuteen liittyvät riskiarviot, selvitykset ja voimassa olevat suunnitelmat.

Harjoitustyössä arvioin laitosten lähettämiä suunnitelmia paloturvallisuuden näkökulmasta, sillä olen liittynyt rikosseuraamusalan sosionomin opintoihini riskienhallinnan, pelastustoimen ja palotarkastajan opinnot. Kirjallisen materiaalin lisäksi olen hakenut hyviä käytänteitä tekeillä olevan turvallisuusstrategian kehittämiseen liittyvän tutkimushankkeen haastatteluista. Vaikka arvioin pelastussuunnitelmia ja -ohjeita paloturvallisuuden näkökulmasta, käyn läpi saadun materiaalin kokonaisuudessaan raporttiosuudessa, sillä eri tarkoituksiin laaditut suunnitelmat antavat yleiskuvan laitoksissa vallitsevasta turvallisuuskulttuurista. Laitosten lähettämien vastaavien suunnitelmien vertaileminen keskenään osoittaa, mitä turvallisuuden osa-alueita missäkin laitoksessa painotetaan. Esimerkiksi työturvallisuussuunnitelma saattaa olla huomattavasti yksityiskohtaisempi ja huolellisemmin tehty kuin turvallisuussuunnitelma.

Lainsäätäjän lähtökohtana on, että jokaisella laitoksella tulee olla lain velvoittamat suunnitelmat ja selvitykset. Laitoksilta edellytetään vähintään pelastuslain ja -asetuksen 9 §:n nojalla pelastus- ja suojelusuunnitelmia sekä työturvallisuuslain 10 §:n nojalla työn vaarojen selvittämistä ja arviointia sekä valmiuslain 40 §:n nojalla valmiussuunnitelmia poikkeusolojen varalle. Pelastusasetuksen 10 §:ssä on määritelty pelastussuunnitelman sisältö.

Lähetetty materiaali on keskenään verrattuna hyvin eri tasoista, eikä huomattava osa laitoksista ole lähettänyt pyydettyjä suunnitelmia, vaikka niissä sellaiset olisi laadittukin. Saattaa olla myös laitoksia, joissa suunnitelmia ei ole laadittu ollenkaan. Lähetettyjen joukossa on eräs erinomainen työturvallisuussuunnitelma. Sen erinomaisuuden muodostavat mielestäni sisältö (laajuus ja tarkkuus), ulkoasu (tekstin yhtenäisyys ja kielen selkeys) sekä ajatus (asioiden jäsentäminen ja omakohtaisuus – toimintaympäristöön sijoittaminen). Yleisiä puutteita suunnitelmissa olivat sekava, eri lähteistä tulostettu ulkoasu, vajaa sisältö, pinnallisuus ja ulkokohtaisuus ja hajanaisuus, – asiat oli ripoteltu moneen eri suunnitelmaan ja ohjeeseen. Nämä piirteet tekevät suunnitelmista vaikeaselkoisia ja tylsiä. Ne eivät vakuuta tai

luo sitä kuvaa mitä vakavasti otettavalta turvallisuussuunnitelmalta voidaan odottaa.

Pitääkö vankiloiden suunnitelmien täyttää vähimmäiskriteerit? Kyllä – lain mukaan. Kattava turvallisuussuunnitelma käsittää ohjeet erityistilanteiden varalle vankilassa, pelastussuunnitelman, suojelusuunnitelman ja valmiussuunnitelman liitteineen. Tulisiko rikosseuraamusviraston luoda yhtenäiset ohjeet turvallisuussuunnitelmien tekemiselle? Yleisiä ohjeita löytyy internetistä, ja usein valmiiksi annettu ei vaadi itsenäistä ajattelua ja riskiajattelun kehittämistä. Hyvinä käytänteinä haastatteluissa mainittiin suunnitelmallinen käytännön harjoittelu yhteistyössä paikallisten pelastusviranomaisten kanssa. Joissain laitoksissa osa henkilökunnasta on aktiivisia VPK-laisia. Paloturvallisuutta parantavat aktiivinen, valveutunut henkilökunta, sekä toimiva tiedottaminen ja puutteiden raportointijärjestelmä. Rakenteellinen paloturvallisuus on laitoskohtaista ja arvion siitä tekee kunnan pelastusviranomainen ja palotarkastaja. Sprinklerijärjestelmä antaa helpotusta palo-osastoinnille. Toisissa laitoksissa ongelman muodostavatkin suuret palo-osastot, mikä ilmenee turvallisuusselvityksistä. Laitoskohtaisesti voidaan miettiä tuleeko panostus esimerkiksi savusukeltajakoulutukseen kannattavaksi. Jokainen laitos kuitenkin määrittää oman turvallisuuden tasonsa.

LIITE 2. Vaasan vankilan turvallisuus-suunnitelman sisällysluettelo

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	YLEINEN OSA	9
1.1	Suunnitelman tarkoitus, sisältö ja suunnittelua koskevat säädökset	9
1.2	Tiedot laitoksesta.....	10
a.	Perustiedot	10
b.	Laitoksen toiminta normaaliaikana	12
c.	Laitoksen toiminta poikkeusoloissa	12
d.	Riskikartoitus	12
e.	Ulkoiset uhkatekijät	13
f.	Sisäiset uhkatekijät.....	16
g.	Kunnan väestönsuojelun yleisjärjestelyt	20
h.	Kunnan pelastustoiminnan yleisjärjestelyt	21
i.	Poliisitoimen yhteystiedot.....	21
j.	Muut yhteistyötahot.....	22
k.	Eriytynyt osa.....	23
l.		
A	OHJEET VANKILATURVALLISUUTTA VAARANTAVIEN POIKKEUKSELLISTEN TILANTEIDEN VARALLE	23
1	Panttivankitilanne	24
2	Mellakka	25
3	Linnoittautuminen	26
4	Vankien välinen tappelu	27
5	Väkivaltaisuus kuljetuksen aikana	28
6	Vankivaunun kaappausuhka	29
7	Väkivaltaisuus vankivaunussa	30
8	Vangin sairaskohtaus vankivaunussa	32
9	Vangin sairaskohtaus virka-ajan ulkopuolella	33
10	Henkilökuntaan kohdistunut väkivalta tai sen uhka.....	35
11	Pommiuhka	36
12	Aseellinen ulkopuolinen hyökkäys	39
13	Vangin karkaaminen	40
14	Vangin karkaamisen yritys	41
15	Joukkopaon yritys.....	42
16	Äkillinen henkilöstövajaus	44
17	Vangin kuolema	45
18	Vankien lakko	46

B	PELASTUSSUUNNITELMA	48
m.	Varautumisvelvollisuus	48
n.	Tulipalojen ja muiden onnettomuuksien ehkäisy	48
o.	Pelastustoiminta	48
1.1	Palovaaralliset kohteet	48
1.2	Alkusammutus	49
1.3	Palohälytysjärjestelmä	49
1.4	Lämmitys	49
1.5	Hälytysohjeet	49
1.6	Henkilökunnan toiminta hälytystilanteessa	50
1.7	Palokunnan opastaminen	51
1.8	Sammutus- ja pelastussuunnitelma tulipalon sattuessa.....	52
1.9	Muuta tulipalon sattuessa huomioitavaa	53
p.	Eryityisesti tarkastettavat kohteet	55
q.	Kartat	56
12.12	Raivaukset	56
12.13	Jälkisammutus	56
12.14	Jälkivartiointi	56
12.15	Vankien vartiointi tulipalon ja sen jälkeisenä aikana	56
r.	Väestönsuojelu	57
1.1	Tiedot laitoksesta ja suunnitelman perusteet.....	57
1.2	Suojeluorganisaatio ja -henkilöstö	58
1.3	Suojelumateriaali	66
1.4	Valvontatoiminta	67
1.5	Hälytystoiminta	68
1.6	Siirtyminen väestönsuojaan	68
1.7	Säännöstely	69
1.8	Ulkopuolinen apu	69
1.9	Tiedotussuunnitelma	69
1.10	Koulutussuunnitelma	70

C VALMIUSSUUNNITELMA

Kokonaisuudessaan vain laitoksen johdon tietoon, vain tarvittavilta osin muun henkilöstön tietoon.

1	Suunnitelman perusteet ja veloitteet	71
1.1	Varautumisvelvollisuus	71
1.2	Välttämättömien tehtävien turvaaminen	71
1.3	Poikkeusolojen määrittely	73
1.1.1	Aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitila	73
1.1.2	Alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka	74

1.1.3	Vieraiden valtioiden välinen sota tai sodanuhka	74
s.	Taloudellinen kriisi	74
t.	Suuronnettomuus	75
u.	Toiminta poikkeusoloissa	76
v.	Aseellinen hyökkäys ja sota sekä sodan jälkitila.....	76
2.2.2	Alueellisen koskemattomuuden vakava loukkaus ja sodan uhka	76
2.2.3	Vieraiden valtioiden välinen sota ja sodanuhka	77
2.2.4	Taloudellinen kriisi	78
2.2.5	Suuronnettomuus	79
w.	Organisaatio ja johtosuhteet	89
x.	Henkilökunnan käyttö ja varaaminen	91
y.	Materiaalin käyttö ja varaaminen	91
z.	Yhteistoiminta	94
aa.	Hälytys- ja valvontatoiminta	95
bb.	Tietoliikenneyhteydet	96
8	Suojaamistoiminta	96
9	Siirtyminen	97
10	Koulutus ja tiedottaminen	103
11	Siirtyminen poikkeusolojen toimintaan	104

LIITTEET

1.	Asunto- ja työtilojen toimintaohje tulipalon sattuessa	107
2.	Henkilökunnan toimintaohje tulipalon sattuessa	109
3.	Väestönsuojan kunnostusohje	111
4.	Jauhesammuttimien sijoituspaikat	113
5.	Asetuksen 635/68 mukaisesti asevelvollisuudesta vapautetut vankilan virkamiehet	115
6.	Rakennusten pohjakartat kerroksittain	116

LIITE 3. Valtioneuvoston asetus vankeudesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, säädetään 23 päivänä syyskuuta 2005 annetun vankeuslain (767/2005) ja henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 28 §:n nojalla: Annettu Helsingissä 21 päivänä kesäkuuta 2006.

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tätä asetusta sovelletaan vankeuden täytäntöönpanoon.

Asetusta sovelletaan myös sotilasoikeudenkäyntiasiassa tuomittuun sellaisen arestirangaistuksen täytäntöönpanoon, joka 3 momentin mukaan pannaan täytäntöön yhdessä 1 momentissa tarkoitetun seuraamuksen kanssa.

2 §

Täytäntöönpanoviranomaiset

Edellä 1 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetun seuraamuksen täytäntöönpanosta vastaavat Rikosseuraamusvirasto ja paikallisviranomaisena aluevankila sekä ulosottomies.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

3 §

Täytäntöönpanokirja

Tuomioistuimen tuomitseman seuraamuksen täytäntöönpanokirjana on päätösilmoitustiedot sisältävä tuloste tuomiolauselmajärjestelmästä. Korkeimman oikeuden tuomitseman seuraamuksen täytäntöönpanokirja on jäljennös päätöksestä. Suomeen muusta maasta täytäntöön pantavaksi siirretyn vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokirjana on oikeusministeriön tai Rikosseuraamusviraston päätös.

Kun tuomioistuin asian ratkaistessaan määrää tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna, tuomioistuimen on merkittävä 20 §:ssä tarkoitettuun vankipassiin tai päätösilmoitukseen vangitsemista, vangittuna pitämistä ja vankilaan passittamista koskevat tiedot sekä päätöksen täytäntöönpanoa varten tarpeelliset tiedot. Tällainen vankipassi tai päätösilmoitus toimii väliaikaisena täytäntöönpanokirjana.

4 §

Rikosseuraamusviraston tehtävät

Rikosseuraamusviraston on selvitettävä tuomion täytäntöönpanokelpoisuus.

Jos tuomittu vangitaan hovioikeudessa poissaolevana, Rikosseuraamusviraston on annettava etsintäkuulutus, jonka mukaan tuomittu on toimitettava tavattaessa rangaistustaan suorittamaan.

5 §

Täytäntöönpanoasiakirjat

Täytäntöönpanomääräys, täytäntöönpanokirja ja muut tarpeelliset asiakirjat lähetetään aluevankilaan, jos tuomittu on vankilassa, ja muutoin sille ulosottomiehelle, jonka toimialueella tuomittu asuu tai oleskelee. Jos tuomitulla ei ole kotikuntaa tai asuinkuntaa Suomessa, täytäntöönpanoasiakirjat voidaan lähettää sille ulosottomiehelle, jonka toimialueella rangaistuksen tuominnut tuomioistuin sijaitsee.

Täytäntöönpanoasiakirjat voidaan lähettää myös teknisen käyttöyhteyden välityksellä vastaanottajan tietojärjestelmään. Tässä tapauksessa asiakirja voidaan allekirjoittaa sähköisesti.

6 §

Täytäntöönpanon lykkääminen

Rangaistuksen täytäntöönpanoa ei saa lykätä, jos tuomittu on jo aloittanut rangaistuksen suorittamisen.

7 §

Ulosottomiehen tehtävät

Ulosottomiehen on annettava vankeusrangaistukseen tuomitulle kehoitus saapua kihlakunnanvirastoon ulosottomiehen asettamaan määräpäivään mennessä. Jos tuomitun asuinkunta on muuttunut, ulosottomiehen on siirrettävä täytäntöönpanoasiakirjat toimivaltaiselle ulosottomiehelle. Siirrosta on ilmoitettava Rikosseuraamusvirastolle.

Jos tuomittua ei tavata eikä hänen olinpaikkaansa ole voitu saada selville, taikka jos tuomittu ilmeisesti pakoilee täytäntöönpanoa, ulosottomiehen on palautettava täytäntöönpanoasiakirjat Rikosseuraamusvirastolle.

Ulosottomies selvittää vankeuslain (767/2005) 4 luvun 8 ja 9 §:ssä tarkoitettujen sijoittamisperusteiden olemassaolon ja kuulee tuomittua sijoituksesta sekä lähettää täytäntöönpanoasiakirjat ja lausuntonsa tuomitun kotipaikan aluevankilan sijoittajyksikköön vankilan määräämistä varten. Sakon muutorangaistusta suorittava vanki voidaan kuitenkin passittaa suoraan tähän tarkoitukseen varattuun vankilaan.

Asiakirjat voidaan lähettää myös teknisen käyttöyhteyden välityksellä vastaanottajan tietojärjestelmään. Tässä tapauksessa asiakirja voidaan allekirjoittaa sähköisesti.

Aluevankiloiden toimialueista säädetään rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (84/2006).

8 §

Aluevankilan sijoittajayksikön tehtävät

Jos sijoittajayksikkö katsoo, että tuomittu voi aloittaa rangaistuksensa suorittamisen saapumatta sijoittajayksikköön, sijoittajayksikkö valmistelee rangaistusajan suunnitelman, josta säädetään 18 §:n 2 momentissa. Sijoittajayksikkö ilmoittaa ulosottomiehelle, mihin vankilaan tuomittu on toimitettava tai määrättävä ilmoittautumaan.

Jos sijoittajayksikkö katsoo, että tuomitun on ilmoitauduttava aluevankilan sijoittajayksikössä tai hänet on toimitettava sinne, sijoittajayksikön on ilmoitettava päätöksestään ulosottomiehelle.

Sijoittajayksikkö voi tehdä 1 ja 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen suoraan tuomitulle, jos tuomitun osoite on tiedossa eikä ilmoittamiselle ole muita esteitä. Ilmoitukseen on tällöin liitettävä 9 §:ssä tarkoitettu passitus ja matkaliput. Ilmoituksesta on annettava tieto ulosottomiehelle.

9 §

Passitus vankilaan

Jos sijoittajayksikkö ei ole 8 §:n 3 momentissa tarkoitetulla tavalla tehnyt ilmoitusta suoraan tuomitulle, ulosottomiehen on kutsuttava tuomittu luokseen passituksen ja matkalippujen antamista varten.

Jos tuomittu ei noudata kutsua, ulosottomiehen on pyydettävä poliisilta virka-apua tuomitun toimittamiseksi heti vankilaan.

10 §

Vankilaan toimittaminen ja ilmoittautuminen

Tuomittu on toimitettava vankilaan, jossa aluevankilan sijoittajayksikkö sijaitsee tai aluevankilan sijoittajayksikön määräämään vankilaan. Tuomittu saa itse ilmoittautua sijoittajayksikköön tai vankilaan, jos ei ole syytä olettaa, että hän laiminlyö ilmoittautumisen. Tällöin ulosottomiehen on annettava asiasta tieto sijoittajayksikölle.

11 §

Täytäntöönpanon vältteleminen

Jos tuomittu ei noudata 7 tai 8 §:ssä tarkoitettua määräystä tai muutoin välttelee täytäntöönpanoa, aluevankilan sijoittajayksikön on palautettava täytäntöönpanoasiakirjat Rikosseuraamusvirastolle etsintäkuulutuksen tekemistä varten.

12 §

Aluevankilan tehtävät

Aluevankilan täytäntöönpanosta vastaavan virkamiehen on pantava rangaistus täytäntöön viipymättä täytäntöönpanokirjan mukaisesti.

Tuomion täytäntöönpanon aloittamisesta on ilmoitettava Rikosseuraamusvirastolle ja 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksessa joukko-osaston komentajalle tai pääesikunnalle. Rajavartiolaitoksen palvelussa olevan osalta ilmoitus tehdään rajavartiolaitoksen esikunnalle.

13 §

Täytäntöönpanotiedot

Vankilaan otetuista tallennetaan täytäntöönpanorekisteriin henkilötiedot, täytäntöönpanotiedot, tuomiotiedot, rangaistusaikalaskelma, saapumista, sijoittamista ja siirtoa koskevat tiedot, vapauttamistiedot, poistumisluvista ja vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumisesta kertyvät tiedot sekä muut vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevat tarpeelliset tiedot. Täytäntöönpanorekisterin tuloste on vangin nimilehti.

14 §

Lainvoimaa vailla olevan tuomion täytäntöönpano

Jos tuomittu suostuu vankeuslain 2 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla täytäntöönpanoon, vaikka tuomio ei ole saanut lainvoimaa, ilmoitus suostumuksesta tulee tehdä esteettömän todistajan läsnä ollessa täytäntöönpanosta vastaavalle virkamiehelle tai muulle aluevankilan työjärjestyksessä määrätyle virkamiehelle.

Tuomitun tyytymisestä tuomioon ja tuomitun mahdollisesta vapauttamisesta vankilasta ennen kuin asia on ratkaistu muutoksenhakutuomioistuimessa, on ilmoitettava sille tuomioistuimelle, jossa asia on vireillä. Lisäksi tyytymisestä tuomioon on ilmoitettava tuomitun asiamiehelle.

15 §

Todistus sakon, sakon muuntorangaistuksen tai arestirangaistuksen suorittamisesta

Sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevalle on selvitettävä hänen oikeutensa sakon maksamiseen viiden arkipäivän kuluessa. Ellei maksetun sakkorangaistuksen lisäksi täytäntöönpanavana ole muuta rangaistusta eikä tuomittu ole vangittuna muusta syystä, vanki on vapautettava heti sakon maksamisen jälkeen.

Jos tuomittu maksaa sakkonsa, hänelle on annettava maksutodistus. Sakon suorittamisesta muuntorangaistuksena on annettava todistus. Arestirangaistuksen suorittamisesta on annettava todistus.

3 luku

Rangaistusajan laskeminen

16 §

Vankilassaoloaika

Vankilassaoloajaksi luetaan vangin rangaistusaika vapautumiseen saakka vapautumispäivä mukaan lukien. Vankilassaoloajaksi luetaan myös tuomioistuimen rikoslain (39/1889) 6 luvun 13 §:n nojalla rangaistuksesta tekemä vähennys sekä elinkautista rangaistusta suorittavalla se aika, jonka tämä on ollut vangittuna tai muuten vapautensa menettäneenä ennen rangaistuksen suorittamisen aloittamista.

4 luku

Saapuminen vankilaan ja rangaistusajan suunnitelma

17 §

Tulotarkastuksen kirjaaminen

Tulotarkastuksesta tehtävään asiakirjaan merkitään:

- 1) tarkastuksen ajankohta, tarkastuksen toimittaja ja todistaja;
- 2) tarkastettavan henkilötiedot;
- 3) tarkastettavasta otetut henkilötuntemerkit; sekä
- 4) tulotarkastuksessa mahdollisesti löydetyt luvattomat aineet ja esineet.

Tulotarkastuksessa laaditaan vankeuslain 9 luvun 2 §:ssä tarkoitettu omaisuusluettelo.

18 §

Rangaistusajan suunnitelman sisältö

Rangaistusajan suunnitelma laaditaan Rikosseuraamusviraston vahvistamalle lomakkeelle. Suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon:

- 1) vangin aikaisempi rikollisuus, vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus;
- 2) vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat;
- 3) arvio vangin työ- ja toimintakyvystä;
- 4) tekijät, jotka lisäävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin;
- 5) tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää; sekä
- 6) turvallisuuteen vaikuttavat tekijät.

Rangaistusajan suunnitelma sisältää:

- 1) vankeusajan keskeiset tavoitteet;

- 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta;
- 3) turvallisuusjärjestelyille asetettavat vaatimukset;
- 4) tiedon sijoitusvankilasta;
- 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 6) suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä; sekä
- 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman.

Edellä 8 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa suunnitelma sisältää ainakin päätöksen vankilasta, johon tuomitun on saavuttava tai johon hänet on toimitettava, rangaistuksen suorittamisen aloittamispäivästä sekä tietoja osallistumisvelvollisuuden täyttämisestä sekä mahdolliseen koevapauteen ja ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvistä asioista.

19 §

Rangaistusajan suunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja seuranta

Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö. Suunnitelman täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila. Sijoitusvankila huolehtii myös niistä valmisteluista, joita vangin päästäminen valvottuun koevapauteen tai ehdonalaiseen vapauteen edellyttävät.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa.

Jos täytäntöönpanossa todetaan välttämättömäksi poiketa rangaistusajan suunnitelmassa vahvistetuista tavoitteista, vankilan on tehtävä sijoittajayksikölle esitys suunnitelman muuttamisesta. Samoin on meneteltävä, jos suunnitelman noudattaminen edellyttää vangin siirtämistä toiseen vankilaan, jollei sijoittajayksikkö ole siirtänyt toimivaltaa asiassa vankilalle.

20 §

Vankipassi

Vangin kuljetuksesta päättävän viranomaisen on laadittava vangin kuljetuksesta vankipassi, joka sisältää:

- 1) vangin nimen, syntymäajan, henkilötunnuksen tai teknisen henkilötunnisteen;
- 2) vapaudenmenetyksen perusteen;
- 3) kuljetuksen määränpään;
- 4) kuljetuksen tarkoituksen;
- 5) kuljetuksen aikana huomioon otettavat turvallisuustekijät; ja
- 6) päiväyksen ja tiedot passituksen antajasta.

Tuomioistuimen tulee käsittelystään laatia vankia koskeva vankipassi, kun vanki on kutsusta toimitettu tuomioistuimeen. Vankipassiin on merkittävä vangitsemista, vangittuna pitämistä ja vankilaan passitusta koskevat tiedot sekä muut tiedot, jotka ovat tarpeen ratkaisun täytäntöönpanoa varten.

Rikosasiassa vankipassiin on merkittävä, onko syytetty tuomittu rangaistukseen. Jos syyte on hylätty tai syytettyä ei ole tuomittu rangaistukseen, vankipassiin on merkittävä teko, josta hänelle on vaadittu rangaistusta tai joka on luettu hänelle syyksi, Jos vanki on tuomittu rangaistukseen, vankipassiin on merkittävä rikos, josta rangaistus on tuomittu sekä rangaistusseuraamukset.

5 luku

Toimintaan sijoittaminen ja työ- ja toiminta-aika

21 §

Toimintaan sijoittaminen

Vanki on sijoitettava rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi toimintaan siten, että vangin yksilölliset tarpeet ja vankilan käytettävissä olevat voimavarat otetaan huomioon.

Toimintaan sijoittamispäätöksessä määritellään toiminta, johon vanki sijoitetaan, päivittäinen toiminta-aika ja toimintarahen tai avolaitospalkan perusteet.

Vankeuslain 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetusta osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisesta tehdään kirjallinen päätös.

22 §

Vankien työ- ja toiminta-aika

Ammattityössä avolaitoksissa sovelletaan yleistä työaikalainsäädäntöä.

Muussa toiminnassa säännönmukainen toiminta- tai työaika on enintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja enintään 35 tuntia viikossa

Vangeille on annettava tunnin mittainen tai erityisestä syystä lyhyempi lepotauko ruokailua varten. Lepoaikaa ei lueta toiminta-ajaksi.

Ylitöiden määräytymisessä ja niiden korvaamisen perusteissa noudatetaan yleistä työaikalainsäädäntöä soveltuvin osin.

23 §

Siviilityön ehdot

Lupa siviilityöhön annetaan määräajaksi tai toistaiseksi. Siviilityön ehdot on annettava vangille kirjallisesti. Niissä on määrättävä:

1) päivittäinen lähtöaika vankilasta ja vankilaan paluu-aika;

- 2) kulkuväline ja kulkureitti;
- 3) työn sisältö ja työskentelypaikka;
- 4) luvan valvontatapa ja muut vankilan ulkopuolella liikkumista ja yhteydenpitoa koskevat ehdot;
- 5) työpaikan yhdyshenkilö;
- 6) ruoka- ja ylläpitokorvauksen periminen; sekä
- 7) vangin velvollisuus esittää palkkatiedot.

Vankilan on valvottava siviilityön ehtojen noudattamista riittäväällä tavalla.

Siviilityön ehdot ja tieto vankilan valvontavastuusta annetaan tiedoksi työnantajalle.

24 §

Sijoitussopimus

Sijoitus vankilan ulkopuoliseen laitokseen perustuu vankilan, sijoituspaikan ja vangin tekemään kirjalliseen sijoitussopimukseen. Sijoitussopimuksessa on määrättävä:

- 1) sijoituksen tavoitteet;
- 2) sijoitusajankohta;
- 3) toiminnan sisältö sijoituspaikassa;
- 4) vangille asetettavat ehdot;
- 5) seuraamukset ehtojen rikkomisesta;
- 6) yhteydenpito vankilan, sijoituspaikan ja vangin koti- tai asuinkunnan välillä;
- 7) toimenpiteet sijoituksen päättyessä tai sijoituksen keskeytyessä tai purkautuessa; sekä
- 8) muut yhteydenpitoa ja valvontaa koskevat tarpeelliset tiedot.

Sopimus sisältää myös vangin sitoutumisen tavoitteelliseen toimintaan sijoituspaikassa.

Sijoitussopimus tehdään määräajaksi, joka ei ilman vangin olosuhteista johtuvaa tai muuta vastaavaa erityistä syytä saa olla alle 14 vuorokautta eikä yli kuusi kuukautta. Sijoituspaikasta ja ehdonalaisen vapauttamisen jälkeisistä tarpeellisista toimista sovitaan vangin asuin- tai kotikunnan kanssa.

Sijoituspaikan tulee olla valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisyhteisön ylläpitämä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottava yksikkö taikka vastaava yksityinen yksikkö, jonka toiminta on järjestetty yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) mukaisesti, taikka yksikkö, jota ylläpitää rikosseuraamusalalla toimiva yhdistys tai säätiö, jonka Rikosseuraamusvirasto on hyväksynyt sijoituspaikaksi.

25 §

Opintoluvan ehdot

Opintolupa myönnetään määräajaksi tai toistaiseksi. Opintoluvan ehdot on annettava vangille kirjallisesti. Niissä on määrättävä:

- 1) vankilasta lähtöaika ja vankilaan paluu-aika;
- 2) kulkuväline ja kulkureitti;
- 3) opiskelupaikka;
- 4) opintoluvan valvontatapa ja muut vankilan ulkopuolella liikkumista ja yhteydenpitoa koskevat ehdot;
- 5) opiskelupaikan yhdyshenkilö;
- 6) selvitys opintotuesta; sekä
- 7) ruoka- ja ylläpitokorvauksen periminen.

26 §

Valvotun ulkopuolisen toiminnan ehdot

Lupa valvottuun ulkopuoliseen toimintaan annetaan määräajaksi tai toistaiseksi. Lupa voidaan antaa sijoitusvankilan ulkopuolella järjestettävään tilaisuuteen tai muuhun toimintaan kuin työhön tai koulutukseen osallistumiseen. Jos toiminta täyttää vängin osallistumisvelvollisuuden, lupaehdoissa tulee määrätä toiminnan ajalta maksettava toimintarahaa.

Toiminnan lupaehdot annetaan vangille kirjallisina. Lupaehdoissa määrätään tilaisuuteen osallistumisen tai toiminnan sisältö, kulkureitti sekä mahdolliset yhteydenpitoa koskevat ehdot.

27 §

Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen määräajaksi

Vangille, joka on osallistunut toimintaan säännöllisesti vähintään kuuden kuukauden ajan, voidaan myöntää vapautusta osallistumisvelvollisuudesta kaksi arkipäivää kultakin osallistumiskuukaudelta. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen voidaan ajoittaa vankilan toimintojen järjestämisen kannalta soveltuvaan aikaan. Osallistumisvelvollisuudesta vapauttaminen voidaan järjestää useammassa jaksossa.

6 luku

Vängin omaisuus ja tulot

28 §

Vängin haltuun annettava omaisuus

Vängin haltuun annettava omaisuus voidaan tarkastaa. Vängin haltuun annettavien vängin henkilökohtaisten käyttöesineiden on sovelluttava säilytettäväksi

asuinhuoneessa. Käyttöesineiden määrän kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vankilan tai vankilaosaston olosuhteet ja valvonnan aste, asuinhuoneen koko, säilytystilat, paloturvallisuus ja tilojen tarkastamisen asettamat vaatimukset.

Kun hallussa pidettävän omaisuuden määrää rajoitetaan, vangille on annettava tilaisuus valita hallussaan pitämänsä esineet.

Muutoin vangin haltuun annettavan omaisuuden laadussa ja määrässä noudatetaan, mitä vankilan järjestyssäännössä määrätään.

29 §

Sähkölaitteiden tarkastaminen

Vangin haltuun annettavat sähkölaitteet on annettava asianmukaisen koulutuksen saaneen henkilön tarkastettaviksi. Laitteet tarkastetaan vangin kustannuksella. Tarkastusmaksun tulee olla kohtuullinen.

Tarkastettu laite on sinetöitävä siten, ettei sitä voida sinettiä murtamatta tai poistamatta avata. Vangin kustannuksella uusi tarkastus saadaan suorittaa ainoastaan, jos sinetti on ilman henkilökunnan antamaa lupaa poistettu tai rikottu.

30 §

Omaisuus kuljetuksen aikana

Vanginkuljetukseen voidaan ottaa Rikosseuraamusviraston ohjeessa vahvistettu määrä omaisuutta.

Vanki ei saa kuljetuksen aikana ottaa vastaan omaisuutta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa.

31 §

Käyttöesineiden hankkiminen

Jos vanki haluaa hankkia vankilan ulkopuolelta käyttöesineitä tai muita tarvikkeita, hänen on ennen niiden hankkimista varmistauduttava siitä, että esineet tai tarvikkeet voidaan antaa hänelle hallussa pidettäväksi tai ottaa vankilassa säilytettäväksi.

32 §

Toimintarahen määräytyminen

Palkka ja toimintaraha maksetaan työhön ja muuhun toimintaan käytettyjen tuntien mukaan. Toimintaan sijoitettaessa määritetään vangin toiminta-aika. Muulta 22 §:ssä tarkoitettulta säännönmukaiselta työ- ja toiminta-ajalta maksetaan käyttöraha.

Toimintaraha maksetaan vankeuslain 9 luvun 6 §:ssä tarkoitettujen perusteiden mukaan siten, että toimintaraha on ensimmäisessä luokassa 0,70 euroa tunnilta, toisessa luokassa 0,90 euroa tunnilta ja kolmannessa luokassa 1,20 euroa tunnilta.

Urakkatyöstä toimintaraha voidaan maksaa myös työsuoritukseen perustuen. Tällöin on ennen työn aloittamista sovittava työsuorituksen yksikköarvoista.

33 §

Palkan määräytyminen

Avolaitosten ammattityöstä maksettava käypä palkka on vähintään palkan ulosmittauksessa noudatettavan suojaosuuden suuruinen. Palkka on ensimmäisessä palkkaluokassa 3,70 euroa tunnilta, toisessa 4,10 euroa tunnilta, kolmannessa 4,50 euroa tunnilta, neljännessä 6,00 euroa tunnilta, viidennessä 6,70 euroa tunnilta ja kuudennessa palkkaluokassa 7,30 euroa tunnilta. Ammattityöhön perehdyttävän jakson ajalta voidaan maksaa toimintarahaa.

Kun vankityötä tehdään vankeinhoitoviranomaisten valvonnassa muun kuin vankeinhoitolaitoksen lukuun, palkka maksetaan vähintään neljännen palkkaluokan mukaisena.

34 §

Käyttörahan määräytyminen

Säännönmukaisena työ- ja toiminta-aikana vangille maksetaan käyttörahaa 0,30 euroa tunnilta silloin, kun hän ei osallistu toimintaan. Jos vanki ei omasta syystään osallistu toimintaan, käyttörahaa maksetaan vastaavasti 0,15 euroa tunnilta. Käyttörahaa maksetaan siitä päivästä alkaen, jona vanki on kirjallisen täytäntöönpanomääräyksen perusteella otettu vankilaan.

35 §

Työkyvyttömyysajan käyttöraha ja toimintaraha

Työkyvyttömyysajalta maksetaan käyttörahaa 0,30 euroa tunnilta kolmen ensimmäisen päivän työ- tai toiminta-ajalta. Tämän jälkeen vangille maksetaan käyttörahana 70 prosenttia sen toimintarahaluokan toimintarahasta, jota vanki sai ennen työkyvyttömyyttä. Työtapaturmaan joutuneelle vangille maksetaan käyttörahana kuitenkin heti tapaturman jälkeen 70 prosenttia sen toimintarahaluokan toimintarahasta, jota hän sai ennen työtapaturmaa.

Palkkaa saaneelle vangille työkyvyttömyysajan käyttöraha maksetaan kolmannen toimintarahaluokan mukaisena. Työsuorituksen perusteella toimintarahaa saaneelle vangille työkyvyttömyysajan käyttörahana maksetaan enintään 70 prosenttia kolmannen toimintarahaluokan toimintarahasta.

36 §

Toimintaraha määräaikaisen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen aikana

Edellä 27 §:n mukaisen määräaikaisen osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen ajalta maksetaan toimintarahaa sen toimintarahaluokan mukaan, jota vanki sai ennen vapauttamista.

Palkkaa saaneelle vangille maksetaan osallistumisvelvollisuudesta vapauttamisen ajalta toimintarahaa kolmannen toimintarahaluokan mukaisena. Työsuorituksen perusteella toimintarahaa saaneelle vangille maksetaan vapauttamisajalta toimintarahaa 70 prosenttia kolmannen toimintarahaluokan toimintarahasta.

37 §

Ruoka- ja ylläpitokorvaus

Palkasta pidätettävä ruoka- ja ylläpitokorvaus on 1,60 euroa tehdyltä työtunnilta. Ylityötunneilta ei ruoka- ja ylläpitokorvausta peritä. Pidätykset suoritetaan ennen palkanmaksua suoraan vangin tilistä.

Tuottavaa omaa työtä tai muuta kuin työharjoitteluna tehtyä siviilityötä tekevältä peritään 9,90 euroa ruoka- ja ylläpitokorvausta kultakin vankilassaolopäivältä.

Vangilta, jolle ulkopuolinen viranomainen maksaa toimintaan osallistumisesta tukea, peritään ruoka- ja ylläpitokorvaus siten kuin 2 momentissa säädetään. Ruoka- ja ylläpitokorvausta ei kuitenkaan peritä siltä osin kuin vangin käyttöön opiskelusta tai muusta toiminnasta välttämättä aiheutuneiden kustannusten maksamisen jälkeen jäisi vähemmän kuin kolmannen toimintarahaluokan suuruinen määrä.

38 §

Ruokakorvausten perimättä jättäminen

Jos laitoksen ulkopuoliseen toimintaan osallistuvalla vangilla ei ole mahdollisuutta osallistua kaikkeen laitoksen päivittäiseen ruokailuun, käyttämättä jääneen aterian korvausta ei peritä. Perimättä jätettävä aamiaisen korvaus on 1,25 euroa, lounaan ja päivällisen korvaus kummastakin 2,25 euroa ja iltapalan korvaus 0,65 euroa.

Vankilassa, jossa vangit vastaavat ruokahuollosta omatoimisesti, jätetään korvausta perimättä 6,40 euroa kutakin päivää kohti, jona vankila ei tarjoa laitosruokaa. Jos vanki saa tällaisessa laitoksessa toimintarahaa, hänelle annetaan 6,40 euroa päivässä asuinosaostolla valmistettavien aterioiden raaka-aineiden hankintaan, jollei vankila hanki niitä. Vangin mukana olevaa pientä lasta varten annetaan lisäksi raaka-aineiden hankintaan puolet vangille annettavasta summasta.

7 luku

Yhteydet vankilan ulkopuolelle

39 §

Kirjeiden ja muiden postilähetysten tarkastaminen

Kirjeiden ja muiden postilähetysten tarkastamisella ei saa aiheuttaa vangille suurempaa haittaa kuin asianmukaisen tarkastuksen suorittamiseksi on välttämätöntä. Kirjeet ja muut postilähetykset on tarkastettava ja toimitettava eteenpäin niin pian kuin tarkastuksen viemä aika huomioon ottaen on mahdollista. Kirjeiden jakamisen ja postilaatikon tyhjentämisen ajankohdat on ilmoitettava vangeille. Vangeille on ilmoitettava vankilan postilokero-osoite.

Tarkastusta varten avattu kirje toimitetaan vangille uudelleen suljettuna.

40 §

Kirjaaminen ja ilmoitukset

Vangille saapuneen tai häneltä peräisin olevan suljetun kirjeen tai muun postilähetyksen avaamisesta on ilmoitettava vangille. Päätös avaamisesta on kirjattava. Avaamisen yhteydessä löydetyt esineet ja aineet on kirjattava.

Kirjeen, muun postilähetyksen tai viestin pidättämistä koskevassa päätöksessä on mainittava pidättämisen syy. Jos pidättämiseen on vankeuslain 12 luvun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu syy, päätös kirjataan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 8 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin.

41 §

Valvontaviranomaiset

Vankien saatavilla tulee olla luettelo, josta käyvät ilmi vankilan tai sen henkilökunnan toimintaa valvovat viranomaiset sekä ihmisoikeuksien toteutumista valvovat toimielimet, joille vangeilla on kansainvälisten sopimusten mukaan valitus- tai kantelu-oikeus.

42 §

Puhelun kuuntelun kirjaaminen

Puheluista, joita kuunnellaan, kirjataan kuunneltavan vangin nimi, puhelinnumero, johon vanki on soittanut taikka josta vangille on soitettu, kuuntelua koskevan päätöksen tekijä sekä kuuntelemisen peruste.

43 §

Sähköinen viestintä

Ennen kuin vangille annetaan lupa käyttää sähköisiä viestimiä, hänelle on ilmoitettava, miten yhteydenpitoa valvotaan.

44 §

Tapaamiskielto ja sen sisältö

Tapaamiskieltoa koskevassa päätöksessä on mainittava tapaamiskieltoon asetettavan tapaajan nimi, kiellon peruste ja kesto, kiellon kohteena oleva vanki tai vangit, kiellossa tarkoitettu vankila tai vankilat sekä päätöksen tekijä.

Jos kielto koskee useampaa kuin yhtä vankilaa, kyseisten vankiloiden johtajille on mahdollisuuksien mukaan varattava mahdollisuus antaa lausuntonsa ennen tapaamiskielton antamista.

45 §

Poistumislupamenettely

Poistumislupaa koskeva hakemus perusteluineen on laadittava Rikosseuraamusviraston hyväksymälle lomakkeelle. Jos poistumislupaa haetaan tärkeästä tai erittäin tärkeästä syystä, vangin on annettava riittävä selvitys hakemuksensa tueksi. Vangin on jätettävä hakemuksensa käsiteltäväksi vankilan työjärjestyksessä määrätylle virkamiehelle hyvissä ajoin ennen haettavaa poistumisajankohtaa.

Poistumislupahakemukset on käsiteltävä viivytyksettä. Jos poistumisluvasta päättäminen on Rikosseuraamusviraston päätösvallassa, hakemus on vankilan lausunnon kanssa viipymättä toimitettava Rikosseuraamusvirastoon.

46 §

Poistumislupatodistus ja poistumisluvan ehdot

Poistumisluvan ehdot on annettava vangille kirjallisessa poistumislupatodistuksessa, johon merkitään:

- 1) poistumisluvan tarkoitus;
- 2) vankilasta lähtöaika ja vankilaan paluu-aika;
- 3) oleskelupaikkakunta;
- 4) poistumisluvan valvontatapa ja muut vankilan ulkopuolella liikkumista ja yhteydenpitoa koskevat ehdot;
- 5) päihteettömyyttä koskevat ehdot;
- 6) muut vangin käyttäytymistä koskevat ehdot; sekä
- 7) seuraamukset ehtojen rikkomisesta.

47 §

Matka-aika

Poistumisluvan matka-aikaa laskettaessa otetaan huomioon poistumisluvan tarkoitus, käytettävät kulkuvälineet ja muut matkan kestoon vaikuttavat seikat.

48 §

Poistumislupamatkan kustannukset

Sen lisäksi, mitä vankeuslain 14 luvun 10 §:ssä säädetään, vangin poistumislupamatkan kustannukset maksetaan valtion varoista, jos lupa on myönnetty toiseen vankilaan matkustamista tai oikeudenkäyntiin osallistumista varten. Perusteltuna synnä poistumislupamatkan kustannusten maksamiseen valtion varoista voidaan pitää myös sitä, että poistumislupa on perusteltu rangaistusajan suunnitelman toteuttamiseksi.

Kustannukset maksetaan halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaisesti. Saattajan kustannukset maksetaan vain, jos saattajana on Vankeinhoitolaitoksen virkamies.

8 luku

Kurinpito, tarkastaminen ja valvonta

49 §

Järjestysrikkomusten selvittäminen

Epäilyllä järjestysrikkomuksesta on tehtävä Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukainen ilmoitus turvallisuudesta vastaavalle virkamiehelle. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi tiedot ilmoituksen tekijästä, vankilasta, tapahtuma-ajasta, syylliseksi epäilyllä vangista ja tapahtumaan liittyvistä muista henkilöistä sekä selostus tapahtuneesta ja tapahtuman johdosta tehdyistä toimenpiteistä.

Järjestysrikkomuksen selvittämisestä tulee pitää Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukaista pöytäkirjaa. Pöytäkirjaan merkitään vangin ja muun kuultavan henkilön henkilötiedot, tapahtuman yksilöintitiedot sekä mistä järjestysrikkomuksesta vankia epäillään, kuulemisaika ja -aika, kuulemisen toimittaja ja läsnä ollut todistaja sekä syylliseksi epäillyn vangin ja muun kuultavan kertomus ja muu esitetty näyttö. Järjestysrikkomuksesta tehty ilmoitus liitetään pöytäkirjaan. Kuulemisen toimittajan ja läsnä olleen todistajan on allekirjoitettava pöytäkirja. Kuultava allekirjoittaa kuulemisestaan laaditun pöytäkirjan.

50 §

Kurinpitoasian käsittely

Kurinpitoasian käsittelystä pidetään pöytäkirjaa, johon on merkittävä:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) rikkomuksen laatu, tapahtumapaikka ja -aika;
- 3) tiedot asiassa esitetyistä selvityksistä ja viittaus rikkomuksen selvittämistä koskevaan pöytäkirjaan;
- 4) vangin lausunto;
- 5) mahdolliset muut lausunnot;
- 6) määrätty kurinpitorangaistus tai asiassa tehty muu päätös ja sen perustelut;
- 7) kurinpitorangaistuksesta mahdollisesti tehtävä vähennys; sekä
- 8) kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanoaika ja -paikka.

Jos kurinpitorangaistusta ei määrätä, pöytäkirjaan merkitään 1 momentin 1–6 kohdassa tarkoitetut tiedot. Jos asia siirretään kurinpitorangaistuksen määräämisen sijasta poliisin tutkittavaksi, tästä on tehtävä pöytäkirjaan merkintä.

Pöytäkirjan allekirjoittavat vankilan johtaja, turvallisuudesta vastaava virkamies ja todistaja. Pöytäkirja oikaisuvaatimusosoituksineen on annettava vangille todisteellisesti tiedoksi.

51 §

Vangin henkilöntarkastuksen kirjaaminen

Vangin henkilöntarkastusta koskevaan pöytäkirjaan on merkittävä:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) henkilöntarkastuksen peruste;
- 3) henkilöntarkastuksen aika ja tarkastuspaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;
- 5) henkilöntarkastuksen suorittaja;
- 6) todistaja, taikka jos todistajaa ei ole ollut, syy siihen;
- 7) tarkastuksessa tehdyt havainnot ja löydöt; sekä
- 8) haltuun otettu omaisuus.

Pöytäkirjan allekirjoittavat tarkastuksen suorittaja ja todistaja.

52 §

Erityistarkastusta koskevan päätöksen kirjaaminen

Erityistarkastuksen suorittamista koskevaan päätökseen on merkittävä tarkastettava vankila, osasto tai muu tila, tarkastuksen aika, tarkastuksen vastuuhenkilö, erityistarkastuksen peruste sekä päätöksen tekijä. Päätöslomakkeeseen kirjataan lisäksi ajankohta, jona erityistarkastuksen peruste on ilmoitettu vangille tai vangeille.

Erityistarkastuksessa tehdyistä henkilöntarkastuksista pidetään pöytäkirjaa, johon merkitään tarkastukseen osallistuneet virkamiehet, tarkastettujen vankien henkilötiedot, mahdollisesti löydetty luvattomat esineet ja aineet sekä niiden löytöpaikka. Pöytäkirjan allekirjoittavat kaksi tarkastukseen osallistunutta virkamiestä.

53 §

Henkilönkatsastusta koskevan päätöksen kirjaaminen

Henkilönkatsastuksen määräämistä koskevaan päätökseen on merkittävä vangin nimi, henkilönkatsastuksen peruste, henkilönkatsastuksen suorittamispaikka, päätöksen tekijä sekä ajankohta, jolloin henkilönkatsastuksen peruste on ilmoitettu vangille. Päätöksen tehnyt virkamies vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

Henkilönkatsastuksessa löytyneet aineet ja esineet on kirjattava.

54 §

Tapaajan henkilöntarkastuksen kirjaaminen

Tapaajan henkilöntarkastusta koskevaan pöytäkirjaan on merkittävä:

- 1) henkilöntarkastuksen kohteena olevan henkilön henkilötiedot;

- 2) henkilöntarkastuksen peruste;
- 3) henkilöntarkastuksen aika ja tarkastuspaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;
- 5) henkilöntarkastuksen suorittaja;
- 6) todistaja;
- 7) tarkastuksessa tehdyt havainnot ja löydöt; sekä
- 8) haltuun otettu omaisuus.

Pöytäkirjan allekirjoittavat tarkastuksen suorittaja ja todistaja.

55 §

Vankilan alueelta poistamisen kirjaaminen

Henkilön poistamista vankilan alueelta koskeva päätös on kirjattava. Päätökseen on merkittävä vankilan alueelta poistetun henkilön henkilötiedot, poistamisen peruste, poistamisen suorittaneet virkamiehet, toimenpiteen aika ja paikka sekä ajankohta, jolloin poistettavalle on ilmoitettu poistamisen peruste. Päätöksen tehnyt virkamies vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

56 §

Kiinniottamista ja säilöissäpitoa koskevien päätösten kirjaaminen

Henkilön kiinniottamista koskeva päätös on kirjattava. Päätökseen on merkittävä kiinniotetun henkilötiedot, toimenpiteen aika ja paikka, kiinniottamisen peruste, kiinni ottamisen suorittaneet virkamiehet sekä ajankohta, jona peruste on ilmoitettu kiinniotetulle. Päätökseen on lisäksi merkittävä, milloin kiinniottamisesta on ilmoitettu poliisille. Päätöksen tehnyt virkamies vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

Säilöissäpitoa koskevaan päätökseen kirjataan säilöissäpidettävän henkilötiedot, säilöissäpidon aika ja paikka sekä ajankohta, jona päätös säilöissäpidosta on ilmoitettu säilöissäpidettävälle. Päätökseen kirjataan lisäksi poliisin antamat ohjeet. Päätöksen tehnyt virkamies vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

Säilöissäpidon alkamisaika lasketaan kiinniottamisesta.

57 §

Voimankäyttö- ja sitomisvälineet

Voimankäyttövälineenä käytetään Vankeinhoitolaitoksen tähän tarkoitukseen varaamia välineitä. Voimankäyttövälineinä käytetään käsirautoja, henkilön sitomiseen tarkoitettua muovista sidettä, suojakilpeä, patukkaa tai teleskooppipatukkaa, kaasusumutinta, etälamautinta, pistoolia ja revolveria.

Sitomiseen tarkoitettuina välineinä käytetään käsirautoja ja henkilön sitomiseen tarkoitettua muovista sidettä.

Rikosseuraamusvirasto päättää Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten käytössä olevien voimakäyttövälineiden tyypistä, määrästä ja aseissa käytettävistä patruunoista.

58 §

Ampuma-aseen kantaminen

Ampuma-asetta saa kantaa ainoastaan asianmukaisen koulutuksen saanut Vankeinhoitolaitoksen virkamies virantoimituksessa ja vankilan johtajan hyväksymässä aseenkäytön koulutuksessa.

Vankilan johtaja määrää ne virkatehtävät, joissa ampuma-asetta voidaan kantaa. Vankilassa vankien kanssa lähityötä tekevä virkamies ei saa kantaa ampuma-asetta, ellei tilanteen vaarallisuus sitä yksittäisessä tapauksessa vaadi.

Ampuma-asetta on kannettava lataamattomana turvakotelossa tai muussa aseiden kantamiseen tarkoitettussa varusteessa asun alla siten, ettei ase ole näkyvässä, jolleivät tehtävän luonne tai tilanteen vaarallisuus tai olosuhteet poikkeuksellisesti muuta edellytä.

Erityistä huolta on pidettävä siitä, ettei ampuma-ase joudu muun kuin 1 momentissa tarkoitettun henkilön haltuun.

59 §

Ampuma-aseiden säilyttäminen

Ampuma-aseet ja patruunat on säilytettävä lukitussa paikassa ja niistä tulee pitää vankilakohtaista luetteloa. Turvallisuudesta vastaavan virkamiehen on valvottava ampuma-aseiden säilyttämistä ja käyttöön antamista.

60 §

Sitomisen kirjaaminen

Vangin sitomisen peruste ja kesto on kirjattava. Jos sitominen tapahtuu vankeuslain 18 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla, kirjataan myös ajankohta, jona lääkäriä on kuultu. Päätöksen tehnyt ja päätöksen toimeenpannut virkamies vahvistavat päätöksen allekirjoituksellaan.

61 §

Tarkkailun kirjaaminen ja täytäntöönpano

Tarkkailuun sijoittamisesta on kirjattava:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) tarkkailuun sijoittamisen peruste;
- 3) täytäntöönpanopaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;
- 5) valvontatapa;

- 6) tarkkailun alkamis- ja päättymisajankohta;
- 7) ajankohta, jolloin sijoittamisesta on tehty terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoitus;
- 8) ajankohta, jona lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva on tutkinut tarkkailuun sijoitetun terveydentilan; sekä
- 9) se, miten vangin terveydentilaa on seurattu.

Jos tarkkailua jatketaan, päätös jatkamisesta ja sen perusteet on kirjattava. Tarkkailuun sijoittamista ja sen jatkamista koskevan päätöksen tehnyt virkamies ja tarkkailun täytäntöönpanosta vastaava virkamies vahvistavat kirjaukset allekirjoituksellaan.

62 §

Eristämistarkkailu

Eristämistarkkailusta on kirjattava:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) eristämistarkkailun peruste;
- 3) täytäntöönpanopaikka;
- 4) päätöksen tekijä ja hänen virka-asemansa;
- 5) valvontatapa;
- 6) eristämistarkkailun alkamis- ja päättymisajankohta;
- 7) ajankohta, jona sijoittamisesta on tehty terveydenhuoltohenkilökunnalle ilmoitus;
- 8) ajankohta, jona lääkäri tai muu terveydenhuoltohenkilökuntaan kuuluva on tutkinut tarkkailuun sijoitetun terveydentilan;
- 9) se, miten vangin terveydentilaa on seurattu; sekä
- 10) tehdyt havainnot tai löydöt.

Jos eristämistarkkailua jatketaan yli seitsemän vuorokautta, päätös ja sen perusteet sekä henkilönkatsastuksessa ilmenneet seikat on kirjattava.

Eristämistarkkailuun sijoittamista ja sen jatkamista koskevan päätöksen tehnyt virkamies ja tarkkailun täytäntöönpanosta vastaava virkamies vahvistavat kirjaukset allekirjoituksellaan.

63 §

Erillään pitäminen

Erillään pitämistä koskeva päätös tehdään kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

- 1) vangin henkilötiedot;
- 2) erillään pitämisen peruste;
- 3) täytäntöönpanopaikka;

- 4) vangin lausunto; sekä
- 5) erillään pitämisen alkamis- ja päättymisajankohta.

Päätöksen tehnyt vankilan johtaja vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

Jos erillään pitämistä jatketaan, päätöksessä tulee mainita 1 momentissa tarkoitettut tiedot.

9 luku Muutoksenhaku

64 §

Päätöksen tiedoksianto ja oikaisuvaatimusosoitus

Päätöksen tehnyt virkamies on velvollinen antamaan vangille oikaisuvaatimusosoituksen. Oikaisuvaatimusosoituksessa on mainittava:

- 1) viranomainen, joka ratkaisee oikaisuvaatimuksen;
- 2) viranomainen, jolle oikaisuvaatimus on toimitettava; sekä
- 3) oikaisuvaatimusaika ja se, mistä se lasketaan.

Oikaisuvaatimusosoitus annetaan Rikosseuraamusviraston vahvistamalla lomakkeella. Päätös oikaisuvaatimusosoituksineen annetaan vangille tiedoksi todisteellisesti. Tapaamiskieltoa koskevan päätöksen tiedoksiannossa tapaajalle noudatetaan, mitä hallintolaissa (434/2003) säädetään.

65 §

Oikaisuvaatimuksen sisältö

Oikaisuvaatimus osoitetaan sen aluevankilan johtajalle, jonka alueella päätös on tehty. Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava:

- 1) päätös, johon oikaisua haetaan;
- 2) miltä osin oikaisua vaaditaan ja mitä muutoksia päätökseen vaaditaan; sekä
- 3) perusteet, joilla oikaisua vaaditaan.

66 §

Oikaisuvaatimuksen liitteet ja toimittaminen aluevankilaan

Oikaisuvaatimukseen on liitettävä:

- 1) päätös, johon oikaisua haetaan alkuperäisenä tai jäljennöksenä;
- 2) todistus siitä, milloin päätös on annettu tiedoksi tai muu selvitys oikaisuvaatimusajan alkamisen ajankohdasta; sekä
- 3) asiakirjat, joihin vanki vetoaa oikaisuvaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Vangin tekemä oikaisuvaatimus on toimitettava aluevankilan johtajalle.

67 §

Muutoksenhaun vaikutus täytäntöönpanoon

Jos aluevankilan johtaja oikaisuvaatimuksen tai hallinto-oikeus valituksen perusteella päättää, että vankeuslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu täytäntöönpanon lykkäystä koskeva muutoksenhaku keskeyttää täytäntöönpanon, aluevankilan johtajan tai hallinto-oikeuden on viipymättä ilmoitettava asiasta Rikosseuraamusvirastolle.

68 §

Oikaisuvaatimuksen käsittely

Aluevankilan johtaja ratkaisee oikaisuvaatimuksen esittelystä. Ennen ratkaisun tekemistä päätöksen tehneelle virkamiehelle on annettava tilaisuus antaa lausuntonsa asiassa. Päätös tehdään kirjallisesti.

69 §

Oikaisua koskevan päätöksen tiedoksianto

Oikaisua koskeva päätös annetaan vangille tiedoksi todisteellisesti.

10 luku

Valvottu koevapaus

70 §

Valvotun koevapauden valmistelu

Sijoitusvankila arvioi hyvissä ajoin ennen vangin mahdollista valvottuun koevapauteen päästämistä valvotun koevapauden edellytysten täyttymistä. Erityisesti on arvioitava vangin kykyä noudattaa hänelle asetettavia, toimintaa, yhteydenpitoa, päihteettömyyttä ja vankilan ulkopuolella liikkumista koskevia määräyksiä ja rajoituksia. Lisäksi on selvitettävä vangin asuinolosuhteiden soveltuvuus koevapauden toimeenpanoon ja oltava tarpeellisessa määrin yhteydessä koevapauden toimeenpanoon liittyvien viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa.

Vankila laatii ehdotuksen koevapauden toimeenpanosuunnitelmaksi, joka sisältää 74 §:ssä tarkoitettut tiedot.

71 §

Vangin suostumus

Vangille on tarkoin selvitettävä valvotun koevapauden toimeenpanosuunnitelmaan liittyvien määräysten ja rajoitusten merkitys sekä seuraamukset määräysten rikkomisesta.

Vangin on annettava suostumuksensa kirjallisesti.

72 §

Vankilan esitys

Vankilan esitys, joka sisältää ehdotuksen koevapauden toimeenpanosuunnitelmaksi, arvion rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisesta sekä vankilan lausunnon koevapauden edellytysten täyttymisestä, toimitetaan sijoittajyksikköön. Esitykseen liitetään vangin sekä 71 §:ssä tarkoitetun henkilön tai tarkoitettujen henkilöiden kirjallinen suostumus sekä muut tarpeelliset asiakirjat.

73 §

Sijoittajyksikön arvio ja selvitykset

Sijoittajyksikkö arvioi, edistääkö valvottu koevapaus vangin rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteuttamista sekä selvittää muiden valvottu koevapauden edellytysten täyttymisen. Sijoittajyksikön on tarvittaessa oltava yhteydessä koevapauden toimeenpanoon liittyvien viranomaisten, yhteisöjen ja yksityisten henkilöiden kanssa sekä tarvittaessa kutsuttava vanki henkilökohtaisesti sijoittajyksikköön arvion tekemistä varten.

74 §

Koevapauden toimeenpanosuunnitelma

Jos valvottu koevapauden edellytykset täyttyvät, sijoittajyksikössä laaditaan kirjallinen koevapauden toimeenpanosuunnitelma. Suunnitelmassa määrätään:

- 1) koevapauden alkamisen ja päättymisen päivä ja kellonaika;
- 2) toimintavelvoitteen sisältö;
- 3) päivittäinen toiminta-aika ja matka-ajat;
- 4) liikkumisrajoitukset asunnon tai toimintapaikan ulkopuolella;
- 5) yhteyshenkilö työ- tai toimintapaikalla;
- 6) vankilan yhteydenpitomuodot 5 kohdassa tarkoitettuun yhteyshenkilöön ja koevapaudessa olevaan;
- 7) asuminen ja toimeentulo koevapaudessa;
- 8) vapaa-ajan viettämisestä koskevat rajoitukset;
- 9) valvontatapa;
- 10) vastuuhenkilö vankilassa;
- 11) vastuu asumis-, ruoka- ja muista vastaavista kustannuksista; sekä
- 12) menettely äkillisissä sairaustapauksissa, valvontaan, kulkuyhteyksiin tai toimintavelvoitteen toimeenpanoon liittyvissä poikkeustilanteissa taikka muissa tämänkaltaisissa koevapauden toimeenpanon esteissä.

Toimeenpanosuunnitelman vahvistaa sijoittajyksikön johtaja tai 76 §:ssä tarkoitettu tapauksessa Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja, ja siihen liitetään vangin kirjallinen suostumus. Toimeenpanosuunnitelma annetaan vangille kirjallisesti.

75 §

Koko rangaistusta suorittavan pakollinen valvottu koevapaus

Rikoslain 2 c luvun 12 §:n 3 momentissa tarkoitetun valvotun koevapauden valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen valvottuun koevapauteen päästämistä. Vankilan ja sijoittajayksikön on erityisen tarkoin arvioitava valvottuun koevapauteen päästettävän riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Valvonta- ja yhteydenpitomääräykset on mitoitettava riittäviksi rikoksen uusimisen estämiseksi.

76 §

Asian siirto Rikosseuraamusvirastolle

Kun valmistellaan elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottua koevapautta, sijoittajayksikön on viipymättä toimitettava ehdotuksensa toimeenpanosuunnitelmaksi, muut tarpeelliset asiakirjat ja oma lausuntonsa Rikosseuraamusvirastolle.

77 §

Velvollisuuksien rikkomisen selvittäminen

Jos koevapaudessa olevan epäillään rikkoneen toimeenpanosuunnitelmassa asetettuja ehtoja, asiasta on tehtävä selvitys noudattaen soveltuvin osin, mitä vankeuslain 15 luvun 9 §:n 1–2 momentissa säädetään. Selvitystä tehtäessä on koevapaudessa olevalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Selvitys toimitetaan vankilan johtajalle tai, jos kyse on elinkautista rangaistusta tai koko rangaistusta suorittavasta koevapaudessa olevasta, Rikosseuraamusvirastolle.

Päihitteetömyyden valvonnassa noudatetaan, mitä vankeuslain 16 luvun 7 ja 9 §:ssä säädetään.

78 §

Koevapaudessa olevan päästäminen ehdonlaiseen vapauteen

Valvotun koevapauden viimeisenä päivänä koevapaudessa olevan on tultava vankilaan toimeenpanosuunnitelmassa määriteltynä aikana vapauttamiseen liittyviä toimenpiteitä varten.

Koevapaudessa olevan on samalla palautettava hallussaan olevat valvontalaitteet.

11 luku

Vapauttaminen

79 §

Vapauttamissuunnitelma

Hyvissä ajoin ennen vangin mahdollista valvottua koevapautta, ehdonlaiseen vapauteen päästämistä tai koko rangaistusta suorittavan päästämistä valvottuun

koevapauteen on yhteistyössä vangin kanssa valmistettava rangaistusajan suunnitelman osana vapauttamissuunnitelma.

Vapauttamissuunnitelmaa valmisteltaessa on selvitettävä niitä tekijöitä, jotka tukevat vapautuvan vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Erityisesti on arvioitava vapautuvan vangin asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin, työkykyyn, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen ja muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tarpeita.

Yhteistyössä kunnan kanssa on huolehdittava siitä, että vapauttamissuunnitelma tukee kunnassa mahdollisesti valmistettavaa hoito- huolto- tai kuntoutussuunnitelmaa.

Jos vapautuva vanki määrätään valvontaan, vapauttamissuunnitelma valmistellaan yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa ja liitetään ehdonalaisen vapauden valvontasuunnitelmaan.

80 §

Vapauttamisajan määräytyminen

Vanki on päästettävä ehdonalaiseseen vapauteen 16 §:ssä tarkoitetun vankilassaoloajan viimeisenä päivänä kello 7:n ja 17:n välisenä aikana, jollei tästä liikenneyhteyksien tai muiden vastaavien seikkojen vuoksi ole perusteltua aihetta yksittäistapauksessa poiketa.

81 §

Päätös ehdonalaisesta vapauttamisesta

Ehdonalaisesta vapauttamisesta tehdään kirjallinen päätös, jossa on mainittava vangin henkilötiedot, kotikunta, vankila, josta hänet vapautetaan, vapauttamispäivä sekä mahdollinen valvontaan asettaminen ja koeajan viimeinen päivä.

Päätöksen tekijä vahvistaa päätöksen allekirjoituksellaan.

Vankilan johtajan on viipymättä ilmoitettava Kriminaalihuoltolaitokselle päätöksestään asettaa ehdonalaiseseen vapauteen päästettävä vanki valvontaan. Ilmoitukseen on liitettävä valvontaan asetettua koskeva rangaistusajan suunnitelma.

82 §

Vapauspassi ja valvontakirja

Ehdonalaiseseen vapauteen päästetylle on annettava vapauspassi, johon merkitään vangin henkilötiedot, täytöntöönpanotiedot, jäännösrangaistuksen pituus sekä vapauttamis- ja valvontatiedot. Vapauspassiin merkitään lisäksi koeajan viimeinen päivä.

Valvontaan määrätyn ehdonalaiseseen vapauteen päästetyn valvontakirja, johon merkitään 1 momentissa tarkoitetut tiedot, on viipymättä toimitettava Kriminaalihuoltolaitokselle. Valvontakirja voidaan lähettää myös teknisen

käyttöyhteyden välityksellä Kriminaalihuoltolaitoksen tietojärjestelmään. Tässä tapauksessa asiakirja voidaan allekirjoittaa sähköisesti.

83 §

Vapauttamistodistus

Rangaistuksensa kokonaan suorittaneelle vangille on annettava todistus vankilassa suoritetusta vankeusrangaistuksesta.

12 luku

Voimaantulosäännökset

84 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2006.

Tällä asetuksella kumotaan:

- 1) 16 päivänä kesäkuuta 1995 annettu vankeinhoitoasetus (878/1995) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen;
- 2) vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta 13 kesäkuuta 1975 annettu asetus (447/1975) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; sekä
- 3) 31 päivänä maaliskuuta 1954 (165/1954) annetun vanginkuljetusasetuksen 4 §, sellaisena kuin se on osaksi asetuksessa 576/1988.

Helsingissä 21 päivänä kesäkuuta 2006

Oikeusministeri
Leena Luhtanen

Lainsäädäntöneuvos
Ulla Mohell

LIITE 4. Seminaarin 24.5.2007 ryhmätöiden vastaukset ryhmittäin

Mikä on vankilaturvallisuuden sisältö?

Ryhmä 1.

a) toimintamalli:

- läsnäolo, havainnot, vuorovaikutus, kohtaamiset
- sitoutuneisuus, ammattitaidon ylläpitäminen
- aukottomuus, satunnaisuus, yllätyksellisyys
- matala puuttumiskynnys ja järjestelmän uskottavuus
- liikennejärjestelyt, päiväjärjestys
  - b) fyysiset rakenteet
  - c) tekniset järjestelmät
  - d) vangin riskitaso-arviointi tiedon kulkeminen (verkostoituminen)

Ryhmä 2.

a) vankilan rakenne

- rakennus
- toimitilat
- sellitilat
- osastot
  - b) henkilöstö
- ammattitaito
- lukumäärä
  - c) toiminnot
mitä toimintoja
työ/kuntoutus
  - d) sijoittelu
- vangille oikea vankila ja osasto
- vangin tuntemus"

Ryhmä 3.

- a) vankiturvallisuus
- b) henkilökunnan turvallisuus
- c) tekninen turvallisuus
- d) uusintarikollisuuden estäminen
- e) kaikissa vankiloissa ajatellaan samalla tavalla
- f) jäsennelty asiakasmaisuus

Ryhmä 4.

- a) rakenteet
  - fyysiset (huomioitava ulkoiset uhkat)
  - vankituntemus
  - ennakointi
  - kohtelu
  - riskit
- b) toiminnot
  - käytännöt
  - rutiinit

- c) logistiikka
  - sisäinen
  - osastojärjestelyt
  - yhdessä toimiminen ja läsnäolo
  - onnistuneet rekrytoinnit
  - avoimuus ja ennustettavuus
  - asenne
  - vangin sijoittelu
  - henkilökunnan osaamisen hyödyntäminen esimerkiksi osastoittain
  - laitosten profiloituminen (esim. kansalaiset)

Ryhmä 5.

a) turvallisuus yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille

- yhteiskunnassa onnistuneet lomat ja säilytysvarmuus uskottavuus uusintarikollisuuden vähentäminen
- b) henkilökunnan työturvallisuus/tapahtumat/turvallisuuden tunne
- c) vangit: rangaistusajan hyödyntäminen/tavoitteiden toteuttaminen/turvallisuus

henkilökohtainen tuntemus olennaista – tekniikka oiva apuväline

jos priorisoitava: kustannus/turvallisuusanalyysin (profilointi) jälkeen

kohdennetaan valvonta ensisijaisesti riskiryhmille ja kuntouttavat toimet heille, jotka näistä eniten hyötyvät

Ryhmä 6.

a) plussaa:

- yhteinen tietojärjestelmä
- laitosmainen toiminta
- pl-järjestelmä
- henkilöstön ammattitaito ja sitoutuneisuus

b) miinusta:

- käytäntöjen vaihtelevuus
- sektoroituminen
- yhteisen tietojärjestelmän käyttö ja soveltaminen
- rakenteellinen turvallisuus

Ryhmä 7.

a) rakenteellinen turvallisuus

- ”tunnistetaan”
- paikat, tilat, päiväjärjestykset laitoksissa
- henkilöstö
- vaaratilanteet minimointi
- b) toiminnallinen turvallisuus
- ”vangit tunnetaan”
- ohjeistukset
- henkilökunnan perehdytys
- epäammattillisuuden karsiminen
- vankien toiminnot sijoittaminen ja sisäisesti toimintoihin kohdentaminen
- toimintakulttuurit avoimuus ja erehdyksistä oppiminen

Vankiloiden (avo/suljettu) nykyturvallisuuden hyvät asiat ja käytännöt?

Ryhmä 1.

- riittävästi toimintoja
- RITA
- henkilökunta
- tavoitteet
- sijoittaminen
- lähityö
- hyvät käytännöt
- kyky oppia selviämään niukoilla resursseilla
- riskien hallinta
- rekrytointi ja koulutusjärjestelmä oma henkilökunta

Ryhmä 2.

a) säilytysvarmuuden ylläpito hyvää

- karkaamiset matalalla tasolla
- perinteisen turvallisuuskäsityksen mukaisesti pidetään tärkeänä säilytysvarmuuden huomioon ottamista sijoituksissa, vartioinnissa ym.

b) silti inhimillinen ja humaani vankikohtelu

- jo nyt analyttistä otetta ja luotettavaa arviointia sijoittelun, lupien ym. taustalla
- samoin avolaitoksiin sijoittamiset onnistuneet hyvin
- avolaitosten päihdeettömyys
- päihdestrategian luominen vuosituhannen vaihteessa lisännyt oleellisesti turvallisuutta niin suljetuissa kuin avolaitoksissakin
- viranomaisyhteistyö kehittynyt viime vuosina oleellisesti, samoin käyttöön otettu tiedon keräämistä ja sen analysoinnin mahdollistavia tietojärjestelmiä
- erityistarkastuksia toteuttava henkilöstö koulutettu ja tarkastuksia tehdään
- laitostensa uusien ja peruskorjattujen laitosten osalta ok myös työympäristönä

Ryhmä 3.

a) osastointi, tekniset turvavälineet

b) rikostiedustelu

- viranomaisyhteistyö
- säännölliset palaverit

c) tiedonkulku

- ritat/ransut

d) lisää henkilökunnan vankituntemusta

- päihdetestaus/kuntoutus
- erityistarkastukset
- tulevat varmuusosastot
- toimintaohjelmat
- tiimityöskentely
- henkilökunnan ammatillinen keskinäinen luottamus ja ammattitaito

Ryhmä 4.

vankituntemus hyvä
tekninen turvallisuus
päihdetestit
turvallisuusselvitykset (henkilökunta)
sijoittelu onnistunut (?)

Ryhmä 5.

- a) jatkuvat päihdetestit
  - yllätyksellisyys
  - huumekoirien tekemä profilointi
- b) vati väline, jolla mahdollista välittää tietoa
  - rita ja ransu
- c) väline arviointiin, tieto pohjaksi
  - osastoinnit peruskorjauksien myötä
  - organisoitu yhteistyö poliisin kanssa
  - koulutus erityisasioihin

Ryhmä 6.

karkaamisvarmuus
vankisijoittelu
ilmapiiri

Vankiloiden (avo/suljettu) nykyturvallisuuden puutteet?

Ryhmä 1.

- suuri pelkääjien määrä
- liian monta henkeä sellissä
- liian suuret osastot
- osataanko kaikkea tekniikkaa käyttää
- vangin turvallisuustieto liian hajallaan ja huonosti dokumentoitu
- henkilöstöresurssi vaje

Ryhmä 2.

- a) vankipaikka kapasiteetti
  - laatu, määrä
  - valvonnallisesti ja toiminnallisesti epätarkoituksenmukaiset rakenteet esim. paljusellit, ahtaat käytävät/toimintatilat, kylmät/kuumat sellit
  - ei motivoiva palkkaus
  - toimintapaikkojen puute
  - tilapäinen henkilökunta
- b) riittämätön perehdytys
  - vaikea rekrytoida osaavaa/pysyvää henkilökuntaa
  - motivoitumaton henkilökunta
  - haavoittuvuus
  - osaaminen liian harvoissa käsissä
  - henkilökunnan vähyys
  - sijoittelun resurssipula ja toisinaan puutteelliset taustatiedot

- ei turvallisuusasiantuntijaa
  - turvallisuustiedon kirjaaminen vatiin ongelmallista (lausunnot)
  - terveydenhuolto
- c) puutteet esim. avolaitoksissa
- ATK-tukitoiminta
  - eri henkilöstöryhmille yhteinen turvallisuusvisio
  - valvontajänne liian pitkä
  - valvottava vastuualue on liian suuri
  - valvontahenkilöstö etäännytty lähityöstä tehdessään kirjauksia vatiin (ja opettelee uusia toimintamuotoja)
  - puuttumiskynnys matalammaksi (päätteet ym.)
  - pelkkääjävankien määrän kasvu

Ryhmä 3.

- oikeiden asioiden suuntaaminen oikeisiin paikkoihin
- harmaat alueet
- turvaosastojen käyttö
- resurssien määrä
- toimintojen suhteuttaminen vankimäärään
- rakenteiden ongelmat
- osastokoot
- turvallisuustiedon puuttuminen

Ryhmä 4.

- tiedonkulun puute
- laitosmainen vankikohtelu
- yhteisten käytäntöjen puuttuminen
- asenteet
- liiallinen rutinoituminen
- tiedustelun puuttuminen
- analyysitoiminnan puuttuminen

Ryhmä 5.

- välineitä ei vielä tunneta tai osata käyttää
- toiminnalliset käytännöt epäselvät keneltä? mitä? miksi?
- esimerkiksi julkisista asioista (oikeudenkäynti ptk:n) tiedot näkyviin
- osa laitoksista rakenteellisesti epäkäytännöllisiä
- ammattikouluttamattomia vartijoita vielä paljon
- toimintakulttuurit erilaisia laitoksissa ja henkilökunnalla
- vankien määrä
- henkilökunta resurssit (valvontahenkilökunnan vähäisyys johtaa vähäisempään vangin tuntemukseen)
- ulkomaalaiset vangit (kulttuurit ja yhtenäinen kieli puuttuu)

Nykyturvallisuuden ongelmakohtien korjaus ehdotukset?

Ryhmä 1.

- päällekkäisyys hälyttimet
- henkilöstön ja sen koulutuksen lisääminen

- yksi vanki per selli
- pienemmät osastot
- turvallisuustietojen parempi dokumentointi yksi rekisteri

Ryhmä 2.

- toimintakäytännöt samat kaikkiin laitoksiin perustellusti
- työvuorojärjestelyt
- vankien kanssa eläminen
- tehtäväkierrrot (mahdollistavat laajemman osaamisen)
- ”virhekammo” pois ”virhebudjetti” eli hyväksytään epäonnistumisia ja niistä opitaan (taustalla suomalainen työkuultuuri)
- dokumentointi hyvistä käytännöistä ja kokemuksista
- raportointijärjestelmä asioista johtopäätösten teko ja siitä toimintojen mallintaminen
- uuden henkilökunnan perehdyttäminen
- henkilökunnan tieto- taidon ajan tasalla pitäminen

Ryhmä 3.

- aluevankiloiden turvallisuusvastaavat/päällikkö tms. nimeämättä, tiedonkulku
- henkilökunnan toimenkuvat ja kohdentaminen tarkistetaan
- koko uusi henkilökunta yhteisen perehdyttämiskoulutuksen kautta
- tiedon analysointi TUTI-järjestelmästä
- lisähenkilöstö esim. Riseen
- yhteinen arvokeskustelu
- ransujen ja vapauttamissuunnitelmien toteuttaminen
- laitostoimintojen ulkopuolinen tarkastelu turvallisuudesta käytännöt yhtenäisemmiksi
- kaikuluotaimen käyttö turvallisuuden alueella

Ryhmä 4.

- osastointi
- nollatoleranssi
- tiedon analysointi työkaluksi
- visiointi
- yhtenäiset käytännöt

Ryhmä 5.

– strategisesti:

- tavoitteiden määrittely
- lainsäädännön päivittäminen

→ nämä perustuvat kunnolliseen analyysiin

– operatiivisesti:

- käytäntöjen yhtenäistäminen
- systemaattisuus
- henkilöstön osaamisen ylläpitäminen

– taktisesti:

- yksittäistapausten käsittely ja analysointi
- profilointi
- soveltaminen, ei kaavamaisuus

Miten varmistetaan hyvien käytäntöjen ja tietotaidon siirtyminen organisaatiossa sekä ehkäistään tehtyjen virheiden siirtymättömyys organisaatiossa?

Ryhmä 1.

- tunnistettava hyvät käytännöt ja dokumentoitava ne
- siirtäminen hyväksi käytännöiksi myös toisille
- mentori, hiljaisen tiedon siirto... toimintatapa
- selkeät vastuut
- ohjeistus
- sovittava ohjattu työn kiertäminen laitoksissa, alueella, kuin alueiden välisessäkin toiminnassa
- laatuajattelu toiminnassa
- laatukäsikirja (?)
- jälkipuinti-järjestelmä
- aidot tilanteet koulutuskäyttöön
- yhteistyökumppanit mukaan tilanne arvioihin
- yhteiset foorumit puhumiselle ja vuorovaikutukselle
- riskien tunnistaminen ja arviointi objektiivisesti ja systemaattisesti
- ransujen tavoitteet toteutettavaksi
- itsearviointi
- työtapojen arviointi ohjattuna

Ryhmä 2.

- laitosten henkilökunnan vuorovaikutustilaisuuksien lisääminen
- ”mokien” selvittäminen

Ryhmä 3.

- asianmukainen perehdyttäminen
- perehdyttämiskansion laatiminen aluevankilatasolla
- virkakierron houkuttelevuuden lisääminen
- henkilöstökoulutus
- virheiden jälkikäsitteily (kohtaaminen) ja tarvittavien johtopäätösten tekeminen

Ryhmä 4.

- työjärjestyksen sisältö
- käytännöt eivät saa olla henkilöön sidottuja
- mentorointi
- toimintojen dokumentointi
- käytännöt ja hyvät/huonot asiat prosessoidaan säännöllisesti yhteisissä palavereissa (työpalaverit)

Ryhmä 5.

- senioritoiminta ja suunnitelmallinen perehdytys osaavan henkilökunnan toimesta

- tutkinto/perehdytyskoulutukseen mukaan hyvät käytännöt käynnistettävä laatuprojekti samalla esiin läheltä piti tilanteet ja toteutuneet riskit
- olemassa olevien organisaatioiden hyödyntäminen, ts, yt, johtoryhmä jne.

Ryhmä 6.

- virkamiesvaihto
- yhteiset neuvottelut aluevankiloiden sisällä ja aluevankiloiden välillä kehittämispäällikkö koordinoi
- virheistä puhuttava avoimesti
- mentor- toiminta
- hiljaisen tiedon siirto toimivista menettelytavoista
- perehdyttämistä vastuu laitoksissa jollekulle/räätälöity perehdyttämisohjelma

Ryhmä 7.

- koulutuksen nivominen käytäntöihin
- mallintaminen ja käsikirjat
- systemaattinen mentorointi
- laadunvarmistus
- laatustandardointi
- perehdytys
- hyvien käytäntöjen näkyväksi tekeminen

Vankilaturvallisuuden tulevaisuudennäkymät?

Ryhmä 1.

- valoisat, mutta työskenneltävä systemaattisemmin ja laaja-alaisemmilla työvälineillä
- strategiatyöskentely hyvä mystifointi poistuu/vähenee
- hyvä että käydään asioita läpi isolla ryhmällä

uhka:

- järjestäytyneen rikollisuuden merkittävä kasvu
- kansainvälistyminen
- henkilöstöryhmien sektoroituminen lisääntyy
- vankilarakenteiden kehittämättömyys (inv. ohjelma)

Ryhmä 2.

- tuottavuusohjelmat/henkilöstösäästöt vaikea toteuttaa
- tekniikka vähentää lähityön tarvetta? mitä on lähityö? onko kaikki valvontatyö/vartijan työ lähityötä?

Ryhmä 3.

- turvastrategia osa käytännön toimintaa, mukaan lukien turvallisuusanalyysi
- tiedonvälitys nykyistä parempaa ja tiiviimpää
- resurssit suhteessa riskeihin nykyistä paremmin kohdennettu
- tekniikan hyväksikäyttö lisääntyy harkitusti
- turvallisuusajattelu sisäistetty kautta linjan
- laitospaikat vastaavat määrältään ja laadultaan (riskitaso) kysyntää

Ryhmä 4.

- ollaan valmiita panostamaan siihen, saa ymmärrystä osakseen
- mielekäs toiminta ja vangin saama hoito lisäävät turvallisuutta
- järjestäytynyt rikollisuus
- vankiaineksen huonontuminen
- kasvava huumeongelma
- ulkomaalaisvankien lisääntyminen
- kielitaito, kulttuurin tuntemus

Ryhmä 5.

- henkilökunnan kansainvälistyminen tuo etua
- taloudellinen ja sisällöllinen kilpailukyky säilytettävä
- mitä vankeinhoitoa yhteiskunnan päätöksentekijät tilaavat?

Esimerkkejä koetuista ja pelätyistä turvallisuusongelmista?

Ryhmä 1.

- pelkääjävangit -> jengiläiset
- monikulttuurisuuden kasvu/lisääntyminen ei osaamista eri kulttuureista

Ryhmä 2.

- virkamies liian ison vankijoukon keskellä yksin
- (liikenneturvallisuus ?)
- vankien välisiin väkivaltaisuuksiin ennalta vaikuttaminen
- tulipalo suurena uhkana suljetussa vankilassa
- alkoholi/velkakierteessä olevat virkamiehet ja vankilan ulkopuolelta tulevat
- järjestäytynyt rikollisuus/ulkomainen mafia

Ryhmä 3.

- ulkoistaminen
- henkilökuntaan kohdistuneet (kohdistuvat) uhkailut siviilissä

Ryhmä 4.

- vati kaatuu
- tekniset ongelmat (sprinkleri)
- vanki saa päätösvaltaa
- henkilökunnan alistuminen uhan alla
- aa-ongelma
- hallinto-oikeuksien päätökset
- lainsäädännölliset ongelmat
- esitutkinnan ja oikeuden pöytäkirjojen hallussapito
- turvallisuuden korkean tason vaara uhka henkilökunnalle
- sijaisvartijoiden käyttö

Ryhmä 5.

- solidaarisuuden puute
- eri kulttuurien saapuminen ja pesiytyminen suomalaisiin vankiloihin

- henkilökuntaan kuuluvat ihmiset, joilla kytköksiä rikollisjärjestöihin
- vangeilla oleva tieto käytännöistä ja rutiineista

Ryhmä 6.

- uhkailut ja vihjaukset

Ryhmä 7.

- ”rikollisuuden” soluttautuminen toimintaan tai henkilökuntaan
- henkilökuntaan kohdistuvat uhkailut ja painostus työn ulkopuolella
- toimintojen ulkoistaminen ja sen uhat tulevaisuudessa
- korvaushoitolaitosten määrä – onko turvallisuusongelma?
- ammattitaidon riittävyys käsittelemään vaikeita tilanteita, mielisairautta ym.
- miten voidaan estää esim. ettei henkilökunnassa ole soluttautuneita rikollisliigoihin kuuluvia henkilöitä?
- tartuntatautien pelko?!

b) laitostoimintojen suhteen

- ei eriarvoisuutta vankien kesken
- ei eriarvoisuutta henkilökunnan kesken
- ei eriarvoisuutta vierailijoiden kesken

LIITE 5. Teemahaastattelurunko

Vankilaturvallisuuden nykytila teemahaastatteluiden aiheet:

- henkilöturvallisuus (henkilökunta (vakinaiset ja kausityöläiset/vangit*))
- tekninen turvallisuus (rakennukset, koneet ja laitteet, valvonta, +tietoturva sekä ulkopuolinen ympäristö)

1) Mistä asioista koostuu tämän vankilan turvallisuus?

1a) Sen hyvät asiat ja käytännöt?

2) Tämän vankilan nykyturvallisuuden puutteet?

2a) Ongelmakohtien korjausehdotukset?

3) Esimerkkejä koetuista ja pelätyistä turvallisuusongelmista ja niihin varautuminen? Erityistilanteet (palo-, pelastus, sairastapaus , jne.) (mellakka, panttivanki, karkaaminen, jne.)

3a) Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa?

4) Miten ehkäistään tehtyjen turvallisuusvirheiden siirtymättömyys organisaatiossa?

4a) Miten varmistetaan hyvien turvallisuuskäytäntöjen ja tietotaidon siirtyminen organisaatiossa?

4b) Miten toimii vuorovaikutus vankilassa ja henkilökunnan motivointi sekä tarvitseeko henkilökunta lisäkoulutusta?

5) Vankilaturvallisuuden tulevaisuudennäkymät?

6) Muuta mieleen tulevaa?

* HUOM! (erityisryhmät nuoret, naiset, mielenterveysongelmaiset, pelkääjät, ammattirikolliset, jne.) erityisiä ongelmia aiheuttavat!

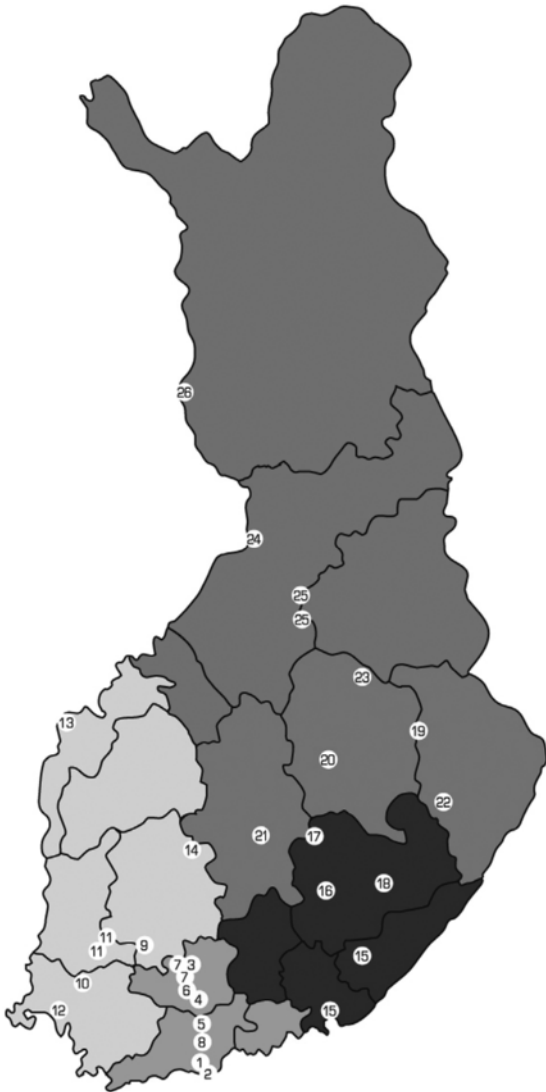
LIITE 6. Vankilahenkilökunnan koodit

alkoholi
aluevankilat
aseet
asuminen vankilassa
atk
dokumentointi
ensikertalaiset
erikoiset tapahtumat vankiloissa
erikoissuunnittelija
erilaiset vankiryhmät
erityistarkastukset
eu halua tietää asiakkaista
fyysinen turvallisuus
henkilökunnan koulutus
henkilökunnan palaverit
henkilökunnan vapaa-aikanaan
henkilökunnan vuorovaikutus
henkilökunta vankilaturvallisuus
henkilökuntapula
hormonit
huonot asiat
huumeet
hyviä asioita
hälyttimet
ilmoitukset
itsepuolustuskoulutus
jengiläiset
järjestysrikkomukset
kantelut
karkaamiset
kellokortit
kesävirtijat
kirjeet
kirjeseuranta
koulutustarve
kriisiapu
kurinpito
kännykät
laitehankinnat
laitosturvallisuus
liikennevälineiden kunto
mahla ja kumppanit
mielenterveysongelmat
muurivankila
muutokset vankiloiden toiminnassa
muutto
naisvangit

nollatoleranssi vankilarikkeissä
nuoret vankilassa
ohjeet
oikeudenkäynnit vankilassa
onnettomuuden purkaminen
oppimisvaikeudet
osastointi
palaute työstä
paloturvallisuus
palvelukeskus
panttivanki
parityö
pelkääjät
pommiuhka
puhelut
puuhailtapäivät
puuttuminen vankien toimintaan
päihitteettömyys
rakennusten kunto
rakenteelliset turvallisuustekijät
ransu
rikokset vankilassa
rikostiedustelu
RISE
riski ja tarvearvio
romaanit
sairastapaukset
sijoittajaysikkö
sijoittajaysikkön tyky
sijoittelu
sp
suojeluraha
suojelurahat
sähkökatkot
tapaamiset
tekniikka
tiedon kulku
tiedustelu
tietoa turvallisuuteen liittyvistä töistä
tulosvastuu
turvakoulutus työsuhteen alussa
turvakoulutusseminaari
turvallisuuden tulevaisuus
turvallisuus koulutus
turvallisuusarvio
turvallisuuspäällikkö
turvallisuussuunnitelmat
turvallisuustutkimus
turvallisuusvälineet

turvatarkastus ovella
tuti
työhönohjaus
työmotivaatio
työtoiminta ja turvallisuus
työtoverista välittäminen
uhkakuvat
uusi vankeuslaki
uusintarikollisuus
valvonta
valvottu koevapaus
vangit kertovat
vankeuslaki
vankien hierarkia
vankien välinen
vankikuljetukset
vankilakapina
vankilan kansainvälistyminen
vankilan toiminta
vankilan turvallisuusluokitus
vankilarikollisuus
vankilatarkastukset
vankiloiden välinen yhteistyö
vankiloiden välistä vertailua
vankimielisairaala
vankiopetus
vankisijoittelu
vankitiedot
vankitoiminnot
vankiturvallisuus
vapautumissuunnitelma
vartija tekee töitä yksin
vartiointi
vastuu työstä
vati
velan perintä
vierailijat
viranomaisyhteistyö
virheet
virheet ja tiedon kulku
virkavaatetus
virtsatestit
virve
voimankäyttövälineet
vähemmistöt
yhteistyö vankiloiden välillä
yliasutus
ympäristön turvallisuus

Etelä-Suomen aluevankila

- 1 Helsingin vankila
- 2 Helsingin avovankila *
- 3 Hämeenlinnan vankila
- 4 Jokelan vankila
- 5 Keravan vankila
- 6 Riihimäen vankila
- 7 Vanajan vankila *(Vanaja, Ojainen)
- 8 Vantaan vankila

Länsi-Suomen aluevankila

- 9 Kylmäkosken vankila
- 10 Käyrän vankila *
- 11 Satakunnan vankila *(Huittinen, Köyliö)
- 12 Turun vankila
- 13 Vaasan vankila
- 14 Vilppulan vankila *

Kaakkois-Suomen aluevankila

- 15 Konnunsuon vankila (Konnunsuo, Hamina*)
- 16 Mikkelin vankila
- 17 Naarajärven vankila *
- 18 Sulkavan vankila *

Itä-Suomen aluevankila

- 19 Juuan vankila *
- 20 Kuopion vankila
- 21 Laukaan vankila *
- 22 Pyhäselän vankila
- 23 Sukevan vankila

Pohjois-Suomen aluevankila

- 24 Oulun vankila
- 25 Pelson vankila (Pelso, Kestilä*)
- 26 Ylitornion vankila *

* Avolaitos

Tilaukset:

Rikosseuraamusvirasto / Viestintä
puh. 010 36 88500
fax 010 36 88446
tiedotus.rise@om.fi

Rikosseuraamusvirasto:
ISBN 978-951-53-3135-9 nid.
ISSN 1458-4131

HEUNI:
ISBN 978-952-5333-72-5
ISSN 1237-4741